T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH- COĞRAFYA FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ ÜNİVERSİTE A VE ÜNİVERSİTE B KOLEKSİYONLARI YAZMALARINDA TEZHİPLER

Yüksek Lisans Tezi

İffet Aslı KÖK KARAKAYA

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH- COĞRAFYA FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ ÜNİVERSİTE A VE ÜNİVERSİTE B KOLEKSİYONLARI YAZMALARINDA TEZHİPLER

Yüksek Lisans Tezi

İffet Aslı KÖK KARAKAYA

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Rüstem BOZER

Ankara-2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ
ANABİLİM DALI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH- COĞRAFYA FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ ÜNİVERSİTE A VE ÜNİVERSİTE B KOLEKSİYONLARI YAZMALARINDA TEZHİPLER

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/200…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

……

İmzası

……

ÖNSÖZ

Türk ve İslam yazma kitap mirasının en önemli merkezlerinden biri Türkiye'dir. Kültür Bakanlığında yer alan verilere göre Türkiye'de 300 bin cildi aşkın yazma kitap olduğu tahmin edilir. Türkiye'deki bu yazmalarla ilgili çalışmaların, bazı koleksiyon/eserler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Henüz üzerine hiçbir çalışma yapılmamış çok sayıda yazmanın bulunduğu merkezlerden biri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'dir.

Fakültenin kuruluş yıllarından itibaren satın alma ve bağış yoluyla oluşturulan yazmalar bölümünde, on bir koleksiyonda toplam 15 bin cilt yazma kitap yer almaktadır. 1999 yılından bu yana sürdürülen kataloglama çalışmalarının sonucunda, 2006 yılında, Üniversite A ve Üniversite B Koleksiyonları, katalogların ilki olarak yayınlanmıştır. Kitap sanatları alanında daha önce herhangi bir çalışmaya konu olmamış bu yazmaların süslemelerine dair notların da yer aldığı katalog, kitap sanatları alanında yapılacak çalışmalara önemli bir fırsat oluşturmuştur.

Bahsi geçen katalogda tespit edilmiş tezhipli yazmaların envanterinin çıkarılıp değerlendirildiği bu çalışmada, Koleksiyonlardaki 11.- 13. yüzyıldan 19. yüzyıla ait 84 süslemeli kitabın tamamı, hem kronolojik bir sınırlamaya gidilmeden hem de iyi- kötü, güzel- çirkin gibi öznel yargılardan uzak durma kaygısıyla bir bütün olarak ele alınmıştır. Ulaşılması son derece sınırlı imkânlara bağlı ve dünyanın çok farklı coğrafyalarına dağılmış yazmalar üzerine yapılan çalışmalara en önemli katkı belki de süslemelerinin kataloglarının çıkarılmasıdır. Bu şekilde kataloğu yayınlanan bu ilk iki grup yazmanın süslemeleri belgelenerek kitap sanatları üzerine çalışma yapan araştırmacıların kullanımına da sunulmuştur. Bir taraftan da,

çalışmada, Türk Tezhip Sanatının bilinen/yayınlanan örnekleriyle karşılaştırılarak değerlendirilen tezhipler, kitap sayfalarında süsleme amaçlı yapılmış her türden örneği ele alarak, Türk ve İslam Tezhip Sanatının öne çıkan örnekleri dışında kitapların süslemelerine dair gözlemler yapabilmemizi sağlamıştır.

El yazması kitaba konservatif açıdan yaklaşım ve kitapların kullanım kuralları ile ilgili yardımlarının yanı sıra, kitapların fotoğraflanması, İngilizce yayınların çevrilmesi işlerini üstlenen eşim Serhat Karakaya'ya teşekkür ederim.

Kitap sanatları alanına dikkatimi çeken ve fakülte kütüphanesinin yazmaları üzerine gerçekleştirilen bu çalışmaya öncülük eden Sayın Yrd. Doç. Dr. Rüstem Bozer'e teşekkür ederim.

Aslı KÖK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I. GİRİŞ 1

II. TEZHİP SANATINA DAİR 8

III. KATALOG (KRONOLOJİK)

1. Üniversite B27 32

2. Üniversite B62-I 38

3. Üniversite B62-II 41

4. Üniversite B62-III 45

5. Üniversite A288 48

6. Üniversite A3 51

7. Üniversite A335 55

8. Üniversite A139 58

9. Üniversite B24/I 63

10. Üniversite B15-I 71

11. Üniversite A422 75

12. Üniversite A355 78

13. Üniversite A9/II 82

14. Üniversite A12 85

15. Üniversite A33/I-II 89

16. Üniversite A217/ I 96

17. Üniversite A273 100

18. Üniversite A322 104

19. Üniversite A390 108

20. Üniversite B1 112

21. Üniversite A321/II 118

22. Üniversite A263/I-II-III-IV-V-VI 122

23. Üniversite A337 140

24. Üniversite A66 144

25. Üniversite B35/ I 148

26. Üniversite A419 151

27. Üniversite B17 158

28. Üniversite A425 162

29. Üniversite A140/I 166

30. Üniversite A307 169

31. Üniversite B19 171

32. Üniversite B23 175

33.Üniversite B20 179

34. Üniversite A40 183

35. Üniversite A358/ I-III-IV-V 187

36. Üniversite B44 191

37. Üniversite B16 195

38. Üniversite A293 203

39. Üniversite A109 207

40. Üniversite A64 210

41. Üniversite A298 213

42. Üniversite A142 220

43. Üniversite A353 223

44. Üniversite A239 226

45. Üniversite B40-I 230

46. Üniversite B40-II 234

47. Üniversite A157 240

48. Üniversite A6/II 244

49. Üniversite A23 247

50. Üniversite A95 250

51. Üniversite A138 254

52. Üniversite A184 257

53. Üniversite A260 263

54. Üniversite A277 266

55. Üniversite A286 269

56. Üniversite A279 272

57. Üniversite A297 275

58. Üniversite A317 280

59. Üniversite A328/III 283

60. Üniversite A346/I-II 286

61. Üniversite A370 292

62. Üniversite A428 295

63. Üniversite B39 299

64. Üniversite B63 306

65. Üniversite B65 309

66. Üniversite A173 312

67. Üniversite B32 315

68. Üniversite A211/I-III 321
69. Üniversite A306/I 325
70. Üniversite A24 328
71. Üniversite B35/X 331
72. Üniversite A148-1 334
73. Üniversite A148-2 338
74. Üniversite A258 342
75. Üniversite A242/II 345
76. Üniversite B12 347
77. Üniversite A179-1 352
78. Üniversite A179-2 355
79. Üniversite A299/I-II 358
80. Üniversite A147-2 368
81. Üniversite A294 371
82. Üniversite A190 375
83. Üniversite A191/I-II-III-VI-VII 379
84. Üniversite B66 387
IV. TARİHLENDİRME 391
V. DEĞERLENDİRME 408
VI. SONUÇ 429
ÖZET 433
SUMMARY 435
BİBLİYOGRAFYA 437
SÖZLÜK 449

KISALTMALAR 454

FOTOĞRAF LİSTESİ 455

I. GİRİŞ

Çok sayıda yazma eser kütüphanesinde[1] 300 bin[2] yazma kitaba ev sahipliği yapan Türkiye'de, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Bölümü, 15 bini aşkın eserle bu mirasın önemli bir bölümünü koleksiyonlarında bulundurmaktadır. Fakülte Kütüphanesi Yazmalar Bölümünde Mustafa Con A, B, C; Muzaffer Özak I, II; İsmail Saib I, II; Müteferrik I, II; Üniversite A, B olmak üzere on bir koleksiyon yer alır. Bu Koleksiyonlardan 410 cilt yazmanın bulunduğu Üniversite A ve B Koleksiyonlarının Katalogu 2006 yılında, Fakülte Yazmalar Katalogları serisinin ilki olarak yayınlanmıştır[3]. Koleksiyonerinin adıyla anılan Mustafa Çon A, B ve C Koleksiyonlarında yer alan 1100 eserden, 500 eserin yer aldığı Mustafa Çon A ve B Koleksiyonlarının Kataloğu ise 2008 yılında yayınlanmıştır [4] . Grubun 3. Koleksiyonunu oluşturan "C" bölümü henüz yayınlanmamıştır.

Kütüphane katalog sisteminin dışına çıkılmadan, bir yüksek lisans tez çalışmasına konu olabilecek genişlikteki, katalogları yayınlanan Üniversite A ve B Koleksiyonlarındaki, 11.- 13. yüzyıldan 19. yüzyıla uzanan süreçte üretilmiş 84 cilt yazmanın tezhipleri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

---

[1] Türkiye Yazma Eserler Kütüphaneleri, 1995. Türkiye'de en fazla yazma eser bulunan kütüphanelerden biri Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'dir.

[2]Bu sayı Kültür Bakanlığının tespitlerine göre verilmiştir. Bkz. www. yazmalar.org

[3] AÜDTCFKYK, 2006.

[4] AÜDTCFKYK, 2008.

Tezin amacı, bilim dünyasının henüz tanımadığı Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi yazma eserlerindeki tezhiplerin envanterinin çıkarılıp değerlendirilmesidir. Yazma kütüphanelerindeki eserlerin dökümünün yapılarak kataloglarının hazırlanması kitap sanatları alanında yapılan çalışmaların en önemli kaynaklarıdır. Bu türden çalışmaların eksikliği bu alanda önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Tezhip sanatıyla ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalarınsa öne çıkan ve bilinen örnekler üzerinde yoğunlaştığı, dolayısıyla yayınlarda, genellikle bu eserlere atıf yapıldığı ya da örnek gösterildiği dikkat çeker. Başka bir deyişle ele alınan örnekler kendi alanında üst düzey sayılabilecek eserlerdir. Biz ise çalışmamızda sözü edilen yazmalardaki tezhipli örnekleri iyi-kötü, önemli-önemsiz gibi subjektif ayırımlara tabi tutmadan bir bütün halinde ele alıp değerlendirme yapmaya çalıştık.

Üniversite A ve Üniversite B koleksiyonlarında yer alan tezhipler, bir yüksek lisans tez süreci için kalabalık olduğundan, bu çalışmada tarihlendirme yapılırken zorunlu ve öncelikli olarak tezhipler dikkate alınmış; cilt, minyatür, filigran gibi ayrı uzmanlıklar gerektiren diğer alanlar yeterince değerlendirilememiştir. Ketebe sayfalarından fotoğraflanabilen örnekler okutulabilmiştir. Fotoğraflanamayan örneklerde Fakülte Yazmalar Kataloğunda geçen istinsah tarihleri esas alınmıştır. Hiç şüphesiz çalışmalarda bazı eksiklikler vardır ve devam eden süreçte yapılacak çalışmalarla bu eksikler giderilecektir.

Çalışmaya, kitap sanatları ile ilgili terminolojik bir araştırma yapılarak başlamıştır. Tezhip sanatının malzeme ve tekniği, tarihi, gelişim süreci, motif, kompozisyon, renk özellikleri kitap sanatlarıyla ilgili çok çeşitli yayınlardan araştırılmıştır.

Fakülte Dekanlığının izniyle, bahsi geçen Fakülte Yazmalar Kataloğunda[5] tespit edilmiş tezhipli kitaplar, kütüphane yazmalar bölümünde, teker teker teslim alınarak, yalnız belirlenmiş tezhipli sayfalar ve cilt kısımları, el yazma kitaplarını koruma ve kullanım kurallarına uyularak, detaylı şekilde fotoğraflanmıştır. Kitapların katalogları hazırlanarak, değerlendirme çalışmaları yapılmıştır.

Tezin "Giriş" bölümünde çalışmanın konusu, sınırları, amaçları ve çalışma planından bahsedilmiştir.

"Tezhip Sanatına Dair" başlığı altında; tezhip kavramı, tezhip sanatında kullanılan malzeme ve teknikler, yazma eserlerde tezhiplenen alanlar ve son olarak da tezhip sanatının tarihçesi, öne çıkan örnekler ve ustaların adları anılarak, kitap sanatları üretim merkezleri ve kitap sanatlarının öne çıkan banileri göz önünde bulundurularak ilgili yayınlardan derlenerek kısaca açıklanmıştır.

"Katalog" bölümünde Üniversite A ve Üniversite B Koleksiyonlarındaki tezhipli yazmalar, kronolojik sırayla verilmiştir. Kronolojik sıra 11- 13., 14- 15.; 15.; 16.; 16.- 17.; 17. ; 18; 18- 19. ve 19. yüzyıl şeklinde ilerlemektedir.

Her bir cildin bir katalog numarası altında incelendiği katalogda; yalnız bir veya birden çok eser bulunan risale şeklindeki ciltlerden, farklı dönemlerde hazırlanmış iki eserin daha sonra bir araya getirilerek ciltlendiği anlaşılan örnek no. 27 ve 71, aynı cilt içinde oldukları halde ayrı başlıklarda incelenmiştir.

[5] AÜDTCFK. Yazmalar Kataloğu (I), Üniversite A ve Üniversite B Koleksiyonları, Haz. Derya Örs, Kemal Tuzcu, Muhammed Hekimoğlu, Ankara, 2006.

Katalogda, eser isimleri, eserlerin konusu, dili, telif bilgileri ve kitapların istinsah bilgileri Fakülte Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu'nda[6] yer alan bilgilerden alınarak verilmiştir.

"Cilt" maddesinde, kitap kaplarının yapım ve süslemelerinde kullanılan malzeme, teknik ve motifler kabaca belirtilmiştir. "Yaprak" maddesinde sayfa sayısı, kâğıt özellikleri (boyut, filigran) ve yazı özellikleri (yazı alanı boyutu, mürekkep, hat) katalogdan da yararlanılarak yazılmıştır.

Tezin asıl konusunu oluşturan "Tezhip" kısmında; kitabın tezhipli sayfaları, bu sayfalarda tezhipli alanlar, tezhipli alanların şema, kompozisyon, süsleme elemanları, motif, renk özellikleri detaylı bir şekilde tanımlanmıştır.

Kitapların istinsah tarihleri birincil derece göz önünde bulundurularak tezhiplerin; sayfa, alan, şema, motif, kompozisyon, renk ve işçilik özelliklerine bakılarak üretilmiş olabilecekleri döneme katalogun "Tarih" kısmında yer verilmiştir. İstinsah tarihi ile tezhip stili uyum sağlayan örnekler için, istinsah tarihi tezhiplerin hazırlanmış olabileceği en yakın tarih olarak kabul edilmiştir. İstinsah tarihi ile tezhip stilinin uyumsuz olduğuna dikkat çekilen örnekler, "Tarihlendirme" bölümünde belirtilen kriterlere uygun dönem içine yerleştirilmiştir. Bu çalışmada tarihlendirme, Tezhipler üzerinde stil kritiği yapmakla ilgilidir. Kâğıt, filigran, mühür, ketebe kayıtları gibi farklı disiplinlerin çalışma konusu veriler değerlendirildikçe ulaşılan sonuçlar şüphesiz daha netleşecektir.

"Tarihlendirme" bölümünde, konumuzu oluşturan tezhiplerin tarihlendirme kriterleri; katalogda benzer özelliklere sahip/aynı dönemde üretilmiş eserler üzerinde

[6] AÜDTCFKYK, 2006.

tekrara düşmemek amacıyla, bir başlık altında toplanmıştır. Eserlerin benzerlerinin üretildiği süreç, tespit edilebiliyorsa ekol/tarz özellikleri örnekler üzerinde, bu bölümde açıklanmıştır. Tarihlendirme bölümünde ayrıca tarihlendirme problemlerine de yer verilmiştir.

"Değerlendirme" bölümünde Üniversite A ve Üniversite B Koleksiyonlarında yer alan tezhipli kitaplara, bu kitaplarda yer alan tezhipli sayfalar, sayfalarda tezhipli alanlar ve bu alanlarda görülen şema, motif, kompozisyon ve renk özellikleri, üretilmiş olduklarını düşündüğümüz tarihi süreç içinde karşılaştırılarak çalışma sırasında ortaya çıkan sorularla birlikte verilmiştir.

"Sonuç" kısmında, çalışma sırasında elde edilen veriler sıralanırken, "Bibliyografya" kısmında başvuru yayınları listelenmiştir.

Kitap sanatları alanında çalışan araştırmacıların birbirinden farklı yaklaşımları olması sebebiyle çalışmamız sırasında benimsenen terim ve deyimlerin başlıcaları "Sözlük" kısmında açıklanmıştır.

Kitap sanatlarını usta- çırak usulü ile öğrenen sanatkârlar ile bu sanatın tarihini yazanlar arasında; hatta bu sanatın tarihini yazanlar kendi aralarında terim ve tabir birliğine varmamışlardır[7]. Bir kavram birbirinden farklı terimlerle ifade edildiği gibi;

[7] Çiçek Derman, kitap sanatları ile ilgili terminolojik bir birlik olmamasına, bir yazısıyla dikkat çekmiştir. Hem tezhip sanatkârı, hem sanat tarihçi olması yanında Necmeddin Okyay'ın el yazısı ile kaleme aldığı terimler listesi de- ki sanat terimleri sözlüklerine (Celal Esad Arseven hazırlamış olduğu sözlük için Okyay'ın çalışmasından yararlanmıştır) kaynaklık etmiştir, arşivinde yer alan bir araştırmacı olarak Çiçek Derman'ın bu yazısı ayrıca bir önem kazanmaktadır. Bkz. Derman, 2000.

bir terim farklı anlamlara gelecek şekilde de kullanılmaktadır Örneğin "serlevha" tabiri baş levha anlamında "başlık/ unvan tezhibi" yerine kullanılmasının yanında, bazı araştırmacılar tarafından kitabın karşılıklı süslenen ilk iki sayfasını ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

Bunun dışında Arapça, Farsça ve Türkçe kökenli kelimelerden oluşan geleneksel sanatların terimleri için günümüzde bir takım yeni ifadeler bulunduğu ve bunların kullanıldığı da görülmektedir. "Hatime" sayfasına İngilizce kökenli "kolofon"; "sayfa kenarı" yerine "marj" kelimeleri bu gruba birkaç örnektir. Tüm bunların dışında bir de yabancı araştırmacıların ifadeleri bu durumu daha karmaşık hale getirmektedir[8].

Hatayi ve penç motiflerinin yerine gül tabirinin geleneksel kullanıma uygun olduğu ve bu terimlerin motif ismi değil ancak bir üslup/ bir tarzın ismi olabileceğini savunan yazarlar da vardır. Oysa yalnız bir çiçeğin boyuna kesitinin stilize edilmiş hali olan hatayinin dahi yüzyıllara göre çok farklı kullanımları vardır. Tüm çiçek motiflerine gül demek ifadeyi kısıtlayan bir yaklaşım olmakla birlikte geleneksel kullanımlarını bildiğimiz terimleri kullanma prensibini aşan bir görüş şeklinde yorumlanabilir[9].

Bu durum, özellikle kitap sanatlarının tarihi üzerine çalışan öğrenciler için büyük zorluklara yol açmaktadır. Bu araştırmacıların bu terim ve terminoloji ile neyi ifade etmek istediklerini anlamak, özellikle görsel kaynaklarla desteklenmeyen yazılar için ayrıca bir zorluk yaratmaktadır.

---

[8] Ç. Derman, 2000, s. 258.

[9] Hatayinin bir motif ismi değil bir üslup adı olarak kullanılmasına dair bkz. Aziz Doğanay, 2009, 437- 449.

Çalışma sırasında kullanılan terimleri açıklamaya yönelik hazırlanan bu bölüm çeşitli kaynaklardan elde edilen bir derleme olmakla birlikte[10], yazarların görüş ayrılığına düştüğü bir kısım terimler üzerinde, Tezhip sanatını geleneksel usta- çırak usulü ile öğrenen müzehhibe ve sanat tarihçi Çiçek Derman'ın 2009 tarihinde yayınladığı sözlük[11] esas alınarak hazırlanmıştır.

Çalışmamız sırasında incelenen eserleri doğrudan konu alan bir yayın henüz mevcut olmamakla birlikte; Fakülte Kütüphanesi Yazmalar Kataloğuna[12] sıklıkla başvurulmuştur. Çalışmamız sırasında başvurulan kitap sanatları alanında hazırlanmış çok sayıda yayına, yeri geldikçe değinilmiştir. Terim ve deyimlerle ilgili olarak Çiçek Derman'ın yayınları[13] esas alınmıştır.

[10] Sözlük kısmı hazırlanırken yararlanılan yayınlar için bkz. Özen, 1985; Devellioğlu, 2002; Özönder, 2003; Derman, 2009, 525-535.

[11] Derman, 2009, 525- 535.

[12] AÜDTCFKYK., 2006.

[13] Derman, 2002; 289-298; Derman, 2009, 525- 535.

II. TEZHİP SANATINA DAİR

Arapça "zehep" (altın) sözcüğünden altınlamak anlamına gelen *tezhip*[14]; yazma kitaplar, murakkalar, ferman ve hat yazılarını altın ve boyalarla süsleme sanatıdır.

Tezhibin temel malzemesi olan altın, eski usullerle deriler arasında dövülerek hazırlanan varakların, (tercihen sırlı toprak kap içinde) arap zamkı ya da süzme bal ile ezilmesi, su ile zamk ve baldan temizlenerek kurutulup jelâtinle karıştırılmasıyla boya haline getirilmiştir[15]. Altın dışında doğal malzemelerin yapıştırıcı özelliği bulunan maddelerle karıştırılmasıyla elde edilen boyalar kullanılmıştır. Örneğin lacivert için lapis taşı, siyah için is, sarı tonlar için toprak ile yapıştırıcı olarak arap zamkının kullanılması gibi[16]. Günümüzde ise tezhip çalışmalarında sentetik suluboyalar kullanılmaktadır[17].

Tezhip altının parlatılması, boyanın kâğıdı tutması, tahrir yapılırken fırçanın doğru ilerlemesi, hataların düzeltilmesine olanak sağlayabilmesi için *aherli kağıt* üzerine yapılır[18]. Kâğıdın aheri hat ve tezhip sanatları için oldukça önemlidir[19]. Tezhiplenmiş ancak yazılmamış örnekler bulunmasına rağmen genelde tezhibin yazı

---

[14] Devellioğlu, 2002, 1106.

[15] Tezhipte kullanılan altının özelliklerine ve boya haline getirilmesi işlemlerine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, 1939; Binark, 1975, 27-28; Derman, 2002, 289-290;

[16] Derman, 2002, 290- 291.

[17] Derman2002, 290.

[18] Binark, 1975, 550- 52; Derman, 1968, 344.

[19] Aherin yapılış nedenleri ve kitap sanatları açısında önemi için bkz. Derman, 2002, 291.

satırlarına uydurulmuş olmasından yola çıkarak, tezhibin kitap yazıldıktan sonra yapıldığı kabul edilebilir[20]. Bu düşünceyle; kitabın sayfalarına cetvelkeş tarafından *cetvel* çekildikten sonra, yazıları *hattat* tarafından yazılır[21]. *Müzehhip* tezhibin kompozisyon tasarımını; deseni hazırlar. Desen *silkme* yöntemiyle tezhip yapılacak yüzeye aktarılır. Kaynaklarda kıl kalem olarak geçen özel hazırlanmış fırçalarla desen çizilir. Altın öncelikli olarak desen renklendirilir. Kâğıda sürüldüğünde mat sarı görünümünde olan altın *zermührenin* yüzeye sürülmesiyle parlatılır.[22]

Tezhipte salt altın, gölge oluşturan altın suyu ile *halkâri*; renklerle birlikte *şikâf;* kırmızı renkli, yarı şeffaf lâl mürekkebiyle uygulanan foyalı *halkâr* denilen tekniklerde, özellikle de sayfa kenarlarında çerçeve tezhip şeklinde görülmektedir[23]. Altın *zer- ender-zer* denilen bir teknikle, altının başka maddelerle karıştırılmasıyla elde edilen alaşımlarla da uygulanır. Örneğin; gümüşle karışımıyla yeşil altın, bakırla karışımıyla kırmızı altın elde edilir ve bu renkler de tıpkı altın gibi uygulanır[24].

[20] Özen, 2003, 4.

[21] Bir atölye işi olarak el yazması kitabın hazırlanmasında uygulama aşamalarının sırası her kitap için aynı olmadığı söylenebilir. Bazı kitaplarda cetvel çekilmiş, yazı yazılmamış sayfalar; bazı kitaplarda cetvel altında kalan yazılar görülür. Bazı örneklerde ise tezhipli alanlar cetvellerin altında kalmıştır.

[22] Tezhibin uygulanışıyla ilgili olarak bkz. Binark, 1975, 27- 28; Aksu, 2000, 637.

[23] Ünver, 1939; Derman, 1999, 111.

[24] Ünver, 1939; Derman, 114.

Yazma eserlerde metinden önce gelen: *zahriye;* zahriyeden sonra gelen karşılıklı iki sayfada: *serlevha*; metnin veya bölümlerin başlangıcında: *unvan* veya *başlık,* metnin son kısmında *hatime* adı verilen tezhipli alanlar yer alır[25]. Bazı eserlerde sayfanın yazı dışında kalan tüm bölümleri ya da yazılı sayfalar arasında bazı sayfalar tamamen tezhiplenmiştir.

*Kur'an-ı Kerim'*de ayet aralarında genellikle yuvarlak şekilli, şeşhane denilen altıgen, mücevher denilen geçmeli, helezon ve pençhane şekilleri sıklıkla karşımıza çıkan *duraklar*; secde yerlerini belirten *secde gülü*; her on ayette bir *aşere gülü*, her beş sayfada bir *hizip gülü* aynı eserde birbirinden farklı tasarımlarıyla tezhiplidir[26]. Kur'an nüshalarının ilk sayfaları 13. yüzyıl başlarından 16. Yüzyılın ikinci yarısına kadar *levha*; Fatiha ve Bakara sureleri *çerçeve* ya da *koltuk* ve bu sureleri izleyen sure başları yatay dikdörtgen/ düz levha şeklinde başlık tezhiplidir. *Bilim kitaplarında* ise tezhip çoğunlukla kitabın *"a"* ya da *"b- a"* yüzlerinde karşılıklı sayfalarda yuvarlak veya oval madalyon şeklinde bulunur. Tezhipli madalyon merkezinde eserin ve sunulduğu kişinin adı yazılı ketebe kaydı yer alır. Metnin başlangıç sayfası başlık ya da çerçeve tezhiplidir. Serlevha veya başlık tezhiplerinde yatay dikdörtgen formlu *düz levha*; dairesel ya da üçgen formlu *kubbeli levha*; düz ve kubbeli biçimlerin bir arada kullanıldığı *iklil levha* şeklinde düzenlenmişlerdir[27]. *Konusu tarih olan resimli yazmalar*da başlangıç sayfalarında satır araları *beyne's-sütur* tezhiplidir. Sayfa veya tasvir kenarları halkârla ya da sayfa bitimine *tığ*ların uzatıldığı den danlı çerçevelerle tezhiplidir. Konusu edebiyat olan eserler de tarih

[25] Derman, 2002, 292.

[26] Derman, 2002, 292.

[27] Derman, 2009, 531.

konulu resimli yazmaların tezhipleri gibi düzenlenmiştir. Osmanlı sultanlarının resimli şahnamelerinde metin ara sayfalarında levha ve tasvir çevresinde çerçeve tezhipler görülür. Bu eserler ile edebi metinlerde sayfa tasarımında tezhip eğilimli yazılan metnin bıraktığı üçgen boşluklarda koltuk şeklinde yer alır. Salt hat örnekli *murakka*larda ise tezhip sayfanın kenarlarında, hattın bir kenarında ya da koltuk şeklinde yazıdan kalan alanlarda yer alır. Resimli murakkalarda tezhip çerçeve biçimindedir. Ferman, beraat gibi belgelerde tezhip II. Bayezid döneminden itibaren *tuğra*larda görülürken, 16. yy.dan itibaren tuğranın dışına taşar. Belgelerdeki tuğraların *beyze, sere, tuğ, zülüf*, *hançere*leri tezhiplenirken *levha* olarak hazırlanan tuğralarda bu bölümlerle birlikte levhanın köşebent ve bordürleri kâtip/ hattat imzasıyla birlikte tezhiplendiği görülmektedir[28]. 18. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan *hilye*lerde tezhip göbek, hilal, ayet, etek, koltuk, iç pervaz, dış pervaz bölümlerinde yer almıştır. *Delail el-hayrat* adlı dua kitaplarında ise tezhip genellikle Mekke ve Medine tasvirleri etrafını kuşatmıştır.[29]

Tezhibin motifi genel olarak, realist ya da yarı üsluplaştırılmış motifler ile Türk tezyinatının geneline yayılan stilizasyona yönelik bir tarzda uygulanmıştır[30] . Kıvrım dallar üzerine rumi, hatayi, penç-berk kompozisyonu ve tasarımı sayfa boşluğuna taşıyan tığları temel alan bir anlayış değişen üsluplarla her dönem karşımıza çıkar. Bu temel motiflerin yanında rozet çiçekler, gonca güller, lotus, palmet, çintemani, bulut, yaprak ve ağaçlar, realist üslupta çiçekler, meyve sepetleri, vazolar, kurdeleler,

[28]Yazma kitaplarda konularına ve tarihi gelişimine göre tezhipli alanlar için bkz. Tanındı, 1993.

[29] Hilye ve Delail el-hayrat kitaplarında tezhipler için bkz. Tanındı, 1993, 399.

[30] Derman, 2002, 291.

mimari elemanlar, geometrik geçme ve kompozisyonlarla birlikte dönemlere göre değişen kullanım ve formlarıyla tezhip sanatının geniş motif repertuarı içinde yer almaktadır. Bu motiflerin bir kısmı günümüze uzanan süreçte sürekli kullanılmış, *münhani* gibi bazılarıysa dönemin belirleyici bir özelliği olarak kalmıştır[31].

Tezhibin renk kompozisyonu konuya ve devirlere bağlantılı olarak değişir. Birbirinden farklı tasarımlarla karşımıza çıkan renklerin temelini tezhipte lacivert, kahve, siyah zemin üzerine mat ve parlak kullanılan altının ağırlıkta olduğu, diğer renklerin ise dengeli ölçülerde kullanıldığı bir kompozisyonun oluşturduğunu söyleyebiliriz. Özellikle klasik dönemde, olgunluk evresinde, renk-motif kompozisyonu, bir kitap içinde tezhiplenmiş bölümlerin birbiriyle uyum içinde işlenişiyle dikkat çekmektedir.

Kitap süsleme sanatlarının ilk örneklerinin 3. Yüzyılda Mani [32] tarafından hazırlandığı düşünülmektedir [33]. Daha sonra, Sasanilerle yakın ilişkileri olduğu

---

[31] Derman, 2002, 291.

[32] Mani (216-272), Mezopotamya'da yaşamış, Hıristiyan, Zerdüşt, ve Burkan dinlerindeki öğeleri, birleştirerek yeni bir inanç sistemi oluşturmuştur. Bunu İran'da yaymaya başlamış, I.Şapur döneminde dinini yayma izni almıştır; ancak zerdüşt papazların isteğiyle idam edilmiştir. Mani dini yalnız Uygurlarca resmi din olarak kabul edilmiş ve Uygur sanatını büyük ölçüde etkilemiştir. Mani dini için bkz. Tekin, 1962, 1.

[33] Mani yazmaları I. Behram döneminden itibaren toplatılarak yok edilmişlerdir. Maninin *"Arami ve İran dillerinde kaleme aldığı eserlerden çok azı günümüze ulaşmıştır*". bkz. Tekin, 1962, 1.

bilinen ve 7. yüzyılda Mani öğretisini benimseyen Uygurlara ait 8- 9. yüzyıllara tarihlendirilen kitap süslemeleri; Hoço Kazıları'nda, çeşitli duvar resimleri, tekstil, deri, seramik, ahşap kullanım eşyaları ve heykeller ile birlikte ele geçen Mani öğretilerini konu alan resimli yazmalarda karşımıza çıkar[34]. Bu bezemelerde, hatai, penç, gonca ve yaprak türü stilize bitkisel motiflerin, kıvrım dallar üzerinde uzandığı kompozisyonlar; kırmızı, mavi, kahve, pembe, yeşil, beyaz ve bu renklerin tonlarıyla boyanmıştır[35]. Uygurların Budist inanç sistemini benimsedikleri dönemde de devam ettirdikleri kitap süsleme ve resimleme geleneğinin, Uygurlu ressamlarca Önasya'ya ve İslam dünyasına taşındığı ve bu coğrafyalarda etkili olduğu düşünülmektedir[36].

Kitapları süsleme geleneğinin erken örnekleri, Uygur örnekleri ile eş zamanlı olarak geç Emevi ve erken Abbasi Döneminde Kur' an sayfalarında görülür[37]. 8- 10.

---

[34] Hoço Kazıları için bkz. Le Coq, 1913, 5. Türk kitap sanatlarının erken örnekleri için bkz. Binark, 1978, 273- 275; Ünver, Tarihsiz No.7, 3- 16.

[35] Le Coq, 1913, 5.

[36] Binark, 1978, 274- 275.

[37] Kitap sanatları üzerine Türkiye'de ilk araştırmaları ve yayınları yapan Süheyl Ünver, İsmet Binark ve bu araştırmacılarla aynı görüşleri paylaşan bir grup araştırmacı Tezhip sanatına/ kitap süsleme sanatına dair ilk örnekleri Uygur kitaplarında gösterirler. Bkz. Binark, 1878; S. Ünver, Tarihsiz No.7. Bu yaygın görüşün yanında ilk tezhip örneklerinin Kur'an sayfalarında gösteren sanat tarihçiler de vardır. Bkz. Mahir, 2001, 105; Tanındı, 2009, 243. Örneklerin eş zamanlı olmasına karşın kitap süsleme geleneğinin ilk örneklerinin; kâğıt, kitap ve resim alanında öncü

yüzyıllar arasına tarihlendirilen yazmalardan Abbasi döneminde hazırlanan Kur'an nüshalarında ve Emeviler döneminde Şam'da hazırlandıkları, Yemen'e hediye olarak gönderildikleri düşünülen Yemen San'a Ulu Cami Kur'an sayfalarında tezhipler; erken örneklerde sûreleri ayıran şeritler şeklinde, sonraki örneklerde ise sûre başlarını çevreleyen yatay dikdörtgen alanlar ve sayfa kenarlarında daire ve armudi formlar şeklinde görülür[38]. Sureleri ayıran şeritler mozaik ya da örgü görünümünde geometrik süslemelerdir[39]. Yatay dikdörtgen biçimli levhalar; iri hattı çevreleyen çerçeve tezhipler; geçme bantlar, iç içe geçmiş kare, daire formları, noktalar kullanılarak oluşturulmuş; sayfa kenarlarına yerleştirilmiş armudi biçimlerin içleri bitkisel karakterli öğelerle doldurulmuştur[40]. Altın ağırlıklı kullanıldığı tezhiplerde, yeşil ve az kırmızı kullanılmıştır.

11. yüzyılda hazırlanmış, Abbasi döneminin ünlü hattatı ibn el- Bevvab hatlı Kur'an nüshaları ve Kur'an dışında tezhiplenmiş ilk örneklerden olan biri olan şiir kitabı nüshasında yer alan tezhipler, dönemin öne çıkan örnekleridir. Bu tezhiplerde, yukarıda belirtilen özellikler ve 11. yüzyıl ve sonrasında yaygınlaşacak sarmal dal ve rumilerin kullanıldığı görülür[41].

---

ve zengin ürünlerinin görüldüğü coğrafya ve kültür içinde bulunan Uygurlar tarafından üretilmiş olması daha yakın görülebilir.

[38] Algaç, 1992, 17- 20, res. 15; Mahir, 2001, 105;. Tanındı, 2009, 243, res. 1.

[39] Mahir, 2001, 105- 106;

[40] Tanındı, 2009, 244.

[41] Tanındı, 2009, 244.

11. ve 12. yüzyılda kitap sanatlarının ustalıklı ve büyük boyutlu örnekleri, Büyük Selçuklu Döneminde hazırlanmıştır[42]. Büyük Selçuklu coğrafyasında hazırlanmış Kur'an tezhiplerinde; çok kollu yıldızlar, geçme bantlarla oluşturulmuş karşılıklı sayfalarda kare ya da dikdörtgen formlu levha tezhipler, sure adlarını çevreleyen yatay dikdörtgen formlu levhalar, hattı çevreleyen çerçeve tezhipler ve bu levha ve çerçevelere bağlı sayfa kenarında yer alan iri güller görülür. Bu formların içleri dal, yaprak, palmet ve rumilerle oluşturulmuş bitkisel bezemelere yer verilmiştir[43]. Hüseyin el- Varrak el- Gaznevî'nin, Gazne(?)'de, 1091'de istinsah ettiği ve tezhiplediği Kur'an nüshasında belirgin bu özellikler, sanatçı göçleriyle İsfahan, Bağdat, kuzey Mezopotamya ve Anadolu'ya ulaşmıştır[44].

Anadolu'da 12. yüzyıl sonlarından itibaren çok çeşitli malzeme üzerinde görülen insani hayvan figürlü, geometrik ve bitkisel süslemelerin zengin örnekleri günümüze ulaşabilen örneklerde izlenemez[45].

Bu yüzyılın başlarında, Anadolu Beyliklerinden Saltukluların Emiri Ziyadeddin Gazi için, 1116'da Duvin'de istinsah edilen Kitab'ul- Hidaye'nin tezhipleri, günümüze ulaşan erken tarihli bir örnektir[46]. Bilinen en erken tarihli Şahname-i Firdevsi nüshasının tezhipleri 13. yüzyılın başlarında Anadolu' da üretildiği

[42] Tanındı, 2009, 245.

[43] Mahir, 2001, 105 vd.; Tanındı, 2009, 244- 45.

[44] Tanındı, 2009, 245, res. 2.

[45] Dönemin tasvirli kitaplarından Varka ve Gülşah'ta (13. Yüzyıl ortaları, Konya) tezhipli sayfalar bulunmaz. Çağman - Tanındı- Roger, 1986, 50, res. 21- 24.

[46] Algaç, 2002, 1-9.

düşünülür. Kitabın kûfi harflerle yazılmış başlıkları enli dikdörtgen levhalar içine alınarak sarmal rûmilerle oluşturulan kompozisyonlarla bezenmiştir[47].

13. Yüzyılın ilk yarısında Konya'da hazırlandığı düşünülen TİEM' de bulunan Kur'an'ın tezhipleri karşılıklı sayfalarda serlevha, sure başlıklarını çevreleyen yatay dikdörtgen levha ve bu levhalara bağlı, sayfa kenarlarına yerleştirilmiş güllerden ibarettir. Bu bölümlerde, sarmal dal ve rumi kompozisyonlar, çok kollu yıldızlar, geçme dairelerden oluşan geometrik süslemeler, altın ağırlıklı olmak üzere lacivert, kırmızı ve yeşil renkler kullanılarak işlenmiştir[48].

13. yüzyılın ikinci yarısında Konya'da Muhlis b. Abdullah el- Hindî tarafından bir Kur'an ve bir Mevlana Mesnevisi nüshası tezhiplenmiştir [49] . Mevlana Mesnevisi'nin temize çekilmiş ilk nüshasının[50] tezhiplerinde her bölümün ilk dört sayfası zahriye; serlevha; başlık ve bu alanlara bağlı sayfa kenarında yer alan iri güllerin tasarımlarında iç içe pervazlar; geçmeler oluşturan dairesel formların sınırlandırdığı alanlar; geçmeler/ düğümler, sarmal dal- rumi kompozisyonları ile bezenmiştir[51].

---

[47] Tanındı, 2009, 246.

[48] Tanındı, 2009, 246.

[49] Tanındı, 2001 (II), 141-150.

[50] Bu eser, 1279'da Vezir Sahip Ata Fehreddin b. Ali b. el- Hüseyin'in azatlı kölesi Celaleddin Mübarek b. Abdullah tarafından Mevlana Türbesine bir rahle ile birlikte vakfedilmiştir. Bkz. Tanındı, 2001, 146.

[51] Z. Tanındı, 1990 (I), 17-22.

13. Yüzyılın ikinci yarısı ve 14. Yüzyılda Anadolu'da Mevlana'nın Mesnevisi, Divan- ı Kebir'i ve oğlu Sultan Veled'in Rebabnâmei İntihanâme adlı eserlerinin tezhiplendiği görülür. 14. yüzyılın ikinci yarısında Emir Satı el- Mevlevî için Erzincan'da hazırlanarak Mevlana türbesine vakfedilen kitapların[52] tezhiplerinde Muhli b. Abdullah müzehhibin tasarımları etkili olmakla birlikte dönemin İlhanlı tezhiplerinin yansımaları pervazlar içinde penç ve hatai grubu motiflerde görülür[53].

Karamanlı Bey Halil b. Mahmud için iki cilt halinde hazırlanmış Kur'an, Anadolu'da 14. yüzyıl'da görülen, Kur'anların Meryem suresiyle başlayan ikinci cildinin tezhiplenmesi geleneğine bir örnek oluşturur[54]. Yakub b. Gazi el- Konevî tarafından hazırlanan levha tezhiplerde çok kollu yıldızlarla oluşturulan sonsuz karakterli geometrik tasarımlarla, geometrik geçmelerle oluşturulan kompozisyonların içlerini sarmal dal, rumi ve penç grubu motiflerle oluşturulan bitkisel kompozisyonların dolgulandırdığı görülür[55].

Tezhipli kitapların Anadolu dışında üretilen tezhipli örneklerinden Mağrib ve Endülüs'te, 12- 15. yüzyıllar arasında özellikle Kur'an nüshaları görülür. Kurtuba, Valensiya, Septe'de üretilen ve İstanbul Koleksiyonlarında ustalıklı örnekleri bulunan, genellikle kareye yakın ölçülerde üretilmiş kitaplarda başta ve sonda yer alan levhalar, sûre başlarında yatay dikdörtgen alanlar ve sayfa kenarında güller;

[52] Kitaplar Mevlana Mesnevisi, Divan- ı Kebir'i; Sultan Veled'in Rebabname ve İntihanâme adlı eserleridir.

[53] Tanındı, 2009, 247, 250; Tanındı, 2000,. 513-536.

[54] Tanındı, 2009, 248.

[55] Tanındı, 1991, 42- 44.

beyaz renkli geçme bantların oluşturduğu geometrik şekiller ve küçük çiçek dizileri ile altın, mavi, ve kırmızı ile süslenmiştir[56].

İslam Kitap Sanatlarının en ustalıklı örneklerini 14. Yüzyıl başlarında İlhanlı, 14. Yüzyıl boyunca Memlûkluların baniliğinde üretilmiştir. Bağdat, Hamedan, Musul, Tebriz'de İlhanlı hükümdarı Olcayto ve Veziri Reşideddin tarafından büyük boyutlu Kur'anlar hazırlatılmıştır. Bu dönemde Muhammed b. Aybak b. Abdullah'ın hazırladığı düşünülen, çok kollu yıldızlar, beş ve altıgenler, daire ve ovallerle oluşturulan geçmeler ve rumilerle oluşturulan bitkisel kompozisyonlu levhalarda altın ve lacivert ağırlıklı bir renk kompozisyonu görülür[57].

Dönemin müzehhibi Muhammed el- Hamedî'nin hazırladığı bir levhada pervaz içleri geçme bantlar yerine penç grubu motif dizileri ile tezhiplenmiştir. Bu düzenleme 14. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Anadolu, Memluk ve daha sonra Celayiri müzehhiplerce uygulanacaktır[58].

Güney Doğu Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır'a uzanan coğrafya'da 13. Yüzyılın ortalarından 16. Yüzyılın başlarına kadar Memluklu sanatçılar kitap sanatlarının ustalıklı örneklerini üretmişlerdir. 14. Yüzyılın başlarında, müzehhip Muhammed b. Mübaşir, Ebûbekir (Sandal), Aydukti b. Abdullah el- Bedri İlhanlı ile çağdaş ve benzer özelliklerde çalışmalar yapmışlardır [59] . 14. Yüzyılın ikinci yarısında, Müzehhip İbrahim el- Amidî tezhiplerinde ise yeni bir anlayış görülür. Zemin rengi olarak kullanılan lacivert ve siyah üzerine altın sarmal rumiler, ortabağlar; beyaz

[56] Tanındı, 2009, 249.

[57] Tanındı, 2009, 249.

[58] Tanındı, 2009, 250.

[59] Tanındı, 2009, 251.

düğümlü bantlar ve rumiler; pembe, mavi, yeşil, sarı, mor penç grubu motifler ve goncalar; kalın pervaz içlerinde çiçek dizileri, ince pervazlarda geçmeler incelmiş bir işçilikle büyük boyutlu Kur'an sayfalarında İbrahim el- Amidî tarafından uygulanmıştır[60]. Memlûk tezhiplerinde 15. Yüzyıldan 16. Yüzyıl başlarına kadar koyu kırmızı renk üzerine altın çiçekli süslemelerle yapılan sade tasarımlar yaygındır[61].

14. yüzyılın ortalarından itibaren İslam dünyasının farklı coğrafyalarında iki yüzyıl boyunca uygulanan "Naif Üslup" tasarımları görülmeye başlanır [62]. Levha, serlevha, unvan tezhiplerinde ve enli dış pervazlarda sayfa kenarına uzanmış armudi veya haçvari şekiller; oval zahriyeler; levha merkezlerinde kenarları dilimli olabilen iri madalyonlar; geçme dairesel formlar, lacivert veya aherli zemine ince ve sık altın dallar üzerinde rumi, penç, hatai, gonca grubu motifler, yapraklar ve bunlarla oluşturulan buketler bu üslubun karakteristik özellikleri arasındadır. Muzafferiler yönetiminde Şiraz'da istinsah edilen Şahname-i Firdevsi nüshası tezhipleri, servi ve çiçekli ağaç motiflerinin de kullanıldığı, naif üslupta işlenmiş ustalıklı tezhiplerin ilk örneklerindendir[63]. Naif üslubu geliştirerek Fars bölgesinde hazırlanan başka eserlere de uygulayan müzehhip Yahya b. Muhammed el- Tebrizî'dir[64].

[60] Tanındı, 2009, 251.

[61] Tanındı, 2009, 251.

[62] Naif Üslup Zeren Tanındı'nın belirlediği bir ibaredir. Tanındı, 2009, 253.

[63] Tanındı, 2009, 253.

[64] Z. Tanındı, 2009, 253.

Bağdat'da 1410'da, Celayiriler döneminde hazırlanan, Celayirî Sultan Ahmed'in Divanı tezhiplerinde naif üslup özellikleri görülür[65].

Timurî egemenliğinde 1428'de Şiraz'da üretilen Camiü's-Sahih'in levha tezhibinde çok kollu yıldızlar ve geometrik geçmelerle oluşturulan kompozisyonda İlhanlı ve Memlûk geleneğinin, geometrik kompozisyonun dolgularında ve dar pervazlarda kullanılan dizi çiçekler ve yapraklarda Celayirî ve damla/ armudî formların yer aldığı enli dış pervazlarda naif üslubun özelliklerinin yansımaları görülür[66]. Timurî egemenliği altına giren Herat'ta Sultan Şahruh tarafından Şiraz'dan getirilen sanatçıların yine naif üslup tasarımlarını kullanarak çalışmışları 1418'de Şiraz'da hazırlanan Külliyat'ı Ebru'da, Sultan Uluğ Bey için hazırlanan kitaplarda görülür[67]. Naif üslupta çalışan Şiraz, Herat, Tebrizli sanatkârların bir kısmının 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı Ülkesine Edirne ve Bursa'ya göç ettiklerini ve bilinir[68].

15. yüzyılın ikinci yarından itibaren Timurî egemenliğinde çalışan Heratlı müzehhiplerin, 1480, Hümay-u Hümayun; 1496, Heşt Bihişt; 1485'te hazırlanan Kur'anlar'da görülen üsluplarının belirgin özelliği beyaz bantlarla oluşturulan iç ve dış bükey formlu geometrik geçmeler ve bunların oluşturduğu alanların iç ve dışını dolgulandıran çok ince ve çok sık kıvrım dal, rumi, penç ve hatai grubu motifler, yapraklarla oluşturulan bitkisel kompozisyonlardır[69]. Beyaz bantlarların kullanıldığı

[65] Tanındı, 2009, 253.

[66] Tanındı, 2009, 254.

[67] Tanındı, 2009, 254-55.

[68] Tanındı, 2009, 256.

[69] Tanındı, 2009, 258.

kompozisyonlar 16. Yüzyıl sonuna kadar Safevi Herat, Tebriz, Şiraz; Şeybaniler Dönemi Herat tezhiplerinde görülür[70].

15. yüzyıl ortalarına doğru İran'da Timurîlerin yerini önce Karakoyunlu sonra Akkoyunlu Türkmenler alır. Karakoyunlu Sultan Cihan Şah'ın Oğlu Pir Budak için Bağdat ve Şiraz'da hazırlanan kitapların tezhiplerinde lacivert zemin üzerinde çok renkli penç ve hatai grubu motifler ve altın rumilerle karakterize edilebilir[71]. Akkoyunlu Döneminde devam eden bu üslubun yanında Hamse-i Nizamî'nin 1505'de hazırlanan nüshasının tezhiplerinde dallarda rumi, hatai ve penç grubu motiflerden başka insan ve hayvan başları işlenmiştir[72].

15. yüzyılda Anadolu'da güç oluşturan Osmanlı döneminde kitap sanatkârları Bursa'da çalışmışlardır[73]. Bu dönemden bilinen en erken tarihli tezhipli kitap Ahmed Dai'nin kendi hattıyla 1414'de de istinsah ettiği Divân'ın ilk sayfasında görülür (BİK). Oval şemse ve başlık mavi ve siyah renk zemine altın rumilerle tezhiplenmiştir[74]. 15. yüzyılda Anadolu'da Satı el- Mevlevi kitaplarının, Memlûklu müzehhip İbrahim el-Amidî tezhiplerinin, Sultan Ahmed Celayirî Divanının tezhiplerinin yansımaları Sultan II. Murad için hazırlanmış müzik kitabı: Makasidü'l-Elhan'da görülür. Karşılıklı sayfalarda görülen levha tezhiplerde İznik ve Bursa çinilerinde görülen madalyon içinde radyal düzende kıvrım dal- rumi

[70] Tanındı, 2009, 259.

[71] Tanındı, 2009, 259.

[72] Tanındı, 2009, 259.

[73] Tanındı,2003 (II), 872.

[74] Tanındı, 2003 (II), 872.

kompozisyonunun yanı sıra pembe zemine işlenen siyah tahrirli iri çiçekli süslemelerle Anadolu'ya özgü özellikler taşır[75].

Dönemin ünlü şairi Taceddin İbrahim Ahmedî'nin eserlerini Ahmed b. Hacı Mahmud el- Aksarayî tezhiplemiştir. 1437' de tezhiplediği Ahmedî divânınında karşılıklı sayfalarda yer alan simetrik levhalar, bitkisel kompozisyonlar içinde ikinci planda kalan beyaz ipliklerin oluşturduğu sonsuz karakterli geometrik tasarımları dolgulandıran lacivert, kahve, siyah, turuncu, yeşil zeminler üzerinde çiçek dizileri ve buketleri ile 15. yüzyılın ortasından sonra yaygınlaşacak ve Baba Nakkaş üslubu olarak anılacak bir üslubun öncüsüdür[76].

II. Mehmed için İstanbul'da hazırlanan kitaplarda biri Baba Nakkaş olmak üzere üç üsluptan bahsedilir. Temeli kahve siyah, lacivert zeminler üzerine iri penç, hatai grubu motifler, yonca ve goncalar, dönmüş, kıvrılmış yapraklar, beyaz kıvrım dallar üzerinde rumiler, kompozisyon içinde az sayıda ve iri işlenmiş çınar yaprakları kullanılarak oluşturulan kompozisyonlara dayanan baba nakkaş üslubunun dışında naif üslup ve 15. yüzyıl ikinci yarısı Timur Herat üslubu Sultan Mehmed için hazırlanan çoğu bilim konulu kitapları süslemiştir[77].

15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyıl başında özellikle Şeyh Hamdullah hatlı Kur'anlarda, çok kollu yıldızlar etrafında genişleyen bitkisel kompozisyonlar arasında ikinci planda görülen sonsuz karakterli geometrik kompozisyonlar, altının ve lacivertin ağırlıkta kullanıldığı bir renk anlayışı ile işlenir[78]. Satır aralarında

[75] Tanındı, 2009, 260.

[76] Tanındı, 2003 (II), 876.

[77] Tanındı, 2003 (II), 876- 877.

[78] Mahir, 1990, 4- 13.

pembe zemin üzerine çiçek ve dallar bu dönemde de görülür. Bu tasarımları uygulayan müzehhipler, II. Bayezid nakkaşhanesinde çalıştıkları bilinen Fazlullah b. Arab, Hasan b. Abdullah'tır[79].

16. yüzyılın ilk yarısında Fazlullah b. Arab ve Hasan b. Abdullah tasarımları Bayram b. Derviş tarafından sürdürülür[80]. Abdullah b. İlyas hattıyla yazılan bir Kur'an'ın özellikle zahriye tezhiplerinde Bayram b. Derviş'in zer- ender- zer tekniğinde kullandığı geniş altın yüzeyler, daha dar alanda kullanılan lacivert zeminler üzerinde stilize bitkisel motiflerle oluşturulan bitkisel kompozisyonlar ve bunların oluşturduğu tam simetrili ulama kompozisyonlu tezhip anlayışı izlenir[81]. 1512'de Çaldıran Savaşı sonrası Tebriz, Herat ve Şiraz'dan Timurî Şehzade Bediüzzaman Mirza ile birlikte gelen kitaplar ve Türkmen sanatkârların[82] tezhip sanatına etkileri de bu sanatkârların eserlerinde görülebilir[83].

I. Süleyman Döneminde 13- 14. Yüzyılda Abdullah Sayrafî, Yakut-el Mustahşimî, Ârgûn Kâmil, Yahya es-Sufî hattıyla yazılmış Kur'anlar onarılarak dönemin üslubunda, yeniden Kara Mehmed Çelebi tarafında tezhiplenmiştir[84]. Kara Mehmed Çelebi'nin ilk çalışmalarından olan Abdullah Sayrafî hatlı Kur'an'ın tezhiplerinde, geleneksel şema ve bezeme elemanlarını açık mavi zemin üzerine

[79] Tanındı, 2003 (II), 877.

[80] Tanındı, 2003(II), 881.

[81] Tanındı, 2003(II), 881; Tanındı, 2009, 264; Derman, 2009 (I), 344.

[82] Derman, 2009 (I), 343.

[83] Tanındı, 2009, s. 264.

[84]Tanındı, 1986, 140-153; Özen, 2003, 104.

koyu mavi ile işleyerek, yeni bir renk anlayışını kullanılmıştır[85]. Süleymaniye Camii için hazırlanan toplam 25 cilt Kur'an aralarında Kara Mehmed Çelebi'nin de bulunduğu Şah Mehmed, Mehmed Eyyübî, Ali b. Bayram, Abdülganî, Evrenos, İsmail, Hacı Abdi isimli müzehhipler tarafından 1552- 55 tarihleri arasında tezhiplenmiştir[86].

16. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul nakkaşhanesine gelen Şah Kulu'nun Saz Resminin etkilerinin, tezhip sanatına yansımaları 1560- 70 yıllarına tarihlendirilen bir murakkaanın sayfalarında bulunur. Albümde, Saz üslubunun motifleri: hançeri yaprak, hatailer, pençler, kıvrılıp, kırılarak uzanmış dallar ilk sayfada çok çeşitli renklerin kullanılarak işlenmiş, hatların etrafını çevreleyen tezhipler içinde özellikle siyah zemin üzerine altınla Kara Mehmed Çelebi'nin natüralist üslubu ile yan yana kullanılmıştır[87]. Bu dönemde hazırlanmış başka albümler TSMK; Viyana Ulusal Kitaplık'ta III. Murad Divanı, Hünernâme, Ahmed Karahisari Ku'an'larının tezhiplerinde saz üslubunun yansımaları görülür[88].

Kara Mehmed Çelebi, Divân- ı Muhibbî nüshalarını natüralist üslupta motifler kullanarak süsler. I. Süleyman'ın divanının nüshaları dışında, Süleymannâme, Ahmed Karahisarî Kur'an'ını da bahar dalları, gül, sümbül, lale, karanfil, selviler, tomurcuklar, hançer yapraklar gibi çok çeşitli motifler ve renkler kullanarak tezhiplemiştir[89].

---

[85] Tanındı, 1986, 145.

[86] Tanındı, 2003 (II), 881.

[87] Mahir, 2009, 390.

[88] Mahir, 2009, 390-392.

[89] Mesara, 2009, 361-377.

16. yüzyılın sonlarında Ahmed Karahisari ve Hasan Çelebi hatlı Kur'an ve Osmanlı padişahlarının Farsça yazılmış şahnameleri, Zübdetü' Tevârih, Hünernâme gibi resimli tarih kitapları, nakkaş Hasan, Mustafa, Cafer Ali ve Veli Can gibi saray nakkaşhanesi müzehhipleri tarafından tezhiplenmiştir[90]. Bu eserler arasında 1588'de III. Murad Divanı, lacivert ve zer-ender-zer tekniğinde kullanılmış altın alanlar üzerinde kıvrım dal, rumi, penç berk hatai kompozisyonları; levha, bordür ve tığlarda yoğun şekilde kullanılan bulut motifleri, haşiyeli bordürler kullanılarak tezhiplenmiştir[91].

16. yüzyılda Şiraz, Tebriz, Kazvin, Herat, İsfahan, Horasan bölgesinde kitapların ustalıklı örnekleri Safeviler Döneminde üretilmiştir. Safevi kitap sanatları Osmanlı'da olduğu gibi [92] yalnız başkentte saray nakkaşhanesi içinde sınırlı kalmamış, Safevi eyaletlerinde sürekli ve iyi işçilikli eserler üretilmiştir. Safevili sanatçılar bu eyaletler arasında gidip gelerek çalıştıkları gibi, bazılarının Osmanlı Özbek, Babürlü komşuların atölyelerinde çalışmışlardır[93].

16. yüzyılın başlarında, Safevilerin ilk başkentleri Tebriz'de Türkmen; Herat'ta ise Timurî geleneği sürdürülmüştür. Şah I. İsmail'in Horasan ve Heratlı bir sanatçı

[90] Tanındı, 2003 (II), s. 882- 883;. Derman, 2009 (I), 356.

[91] Tanındı, 2003 (II), 886; Derman, 2009 (I), 358.

[92] Tanındı, Osmanlı sarayı dışında Kahire, Halep, Bağdat'ta kitaplar hazırlanmış olduğunu; ancak bunların Safeviler dönemindeki gibi sürekli ve iyi işçilikli olmadığını yazar. Bkz. Tanındı, 2009, 265; Tanındı, 2001 (I), 501-509.

[93] Tanındı, 2009, 265.

grubunu Tebriz'e getirmesiyle Tebriz'de, Türkmen ve Timurî geleneklerinin birleşmesiyle son derece iyi bir tezhip işçiliği- üslubu oluşmuştur[94]. 1530'da Tebriz'de hazırlanan Şahname-i Firdevsi nüshası tezhiplerinde çok ince ve küçük motiflerle yapılmış yoğun bitkisel kompozisyonlar içinde insan başları görülür[95].

Önce Timurî sonra Safevi yönetimine ve zaman zaman Özbek idaresine geçen, tezhip üretiminin 17. yüzyıl başlarına kadar sürdürüldüğü Herat'ta, 1510'da Özbek işgalinden sonra "*Tebriz'in incelmiş Üslubu"* görülür[96]. Beyaz geçme bantlar, çok ince dallar üzerinde çok küçük çiçek motifleri, kırmızı renkli kartuşların dizildiği enli; siyah zemin üzerine çiçekli dar pervazlar, levhaların uzun kenarlarında yıldız biçimli haşiyeler Herat'ta üretilen Kur'an tezhiplerinin bezeme özellikleridir[97].

16. yüzyılın ikinci yarısında Şah Tahmasb adına yeni başkent Kazvin'de ve Şehzade İbrahim Mirza için Meşhed'de Şirazlı ustalar çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu dönemde Abdullah Şirazi İbrahim Mirza için hazırladığı tezhiplerin ustalıklı örnekleri Molla Cami eserlerinde ve Hafız Divanı'nda görülür[98].

Şah Tahmasp ve Şah II. İsmail himayesinde Müzehhip Hasan el- Bağdadî geleneksel tasarımı çok çeşitli ve canlı renklerle çalışmıştır[99]. Şiraz sanatkârlarını murakkalar içinde yer alan tezhipleri de bu dönemin tezhip anlayışına ışık tutar

[94] Tanındı,2009, 266.

[95] Tanındı, 2009, 266.

[96] Tanındı, 2009, 268.

[97]Tanındı, 2009, 267- 268.

[98] Tanındı, 2009, 269.

[99] Tanındı, 2009, 269.

niteliktedir. 16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyılın başlarında Şah I. Abbas himayesinde başkent ısfahan'da çalışan müzehhip Zeynelabidin Tebrizî saz üslubunu; turuncu, kırmızı rengi; yeşil mavi renkli bulut ve sarmal dal- hataili kompozisyonları kullandığı Tezhib üslubu Mantık et- Tayr ve Mahzenü'l- Esrar adlı eserlerin tezhiplerinde izlenebilir[100].

17. yüzyılda Osmanlı Tezhip sanatı 16. Yüzyıla kadar farklı çevrelerin etkilerini bünyesinde toplayarak oluşturduğu şemayı- ki bu şema ve motif- renk kompozisyonu Klasik Osmanlı Stili olarak anılır, devam ettirmiştir. Ancak gelenek işçilikteki incelik (kalite) konusunda sürmemektedir. Motif kompozisyonunun temelini oluşturan kıvrım dallı stilize bitkisel kompozisyonlarda; dallar daha kalın işlenirken, dallar üzerindeki motiflerin boyutları büyümüş çeşitlilik ve detaylar azalmıştır. Lacivert rengin geniş alanlarda kullanımı azalmış yerini altına bırakmıştır. Bu özellikler yüzyılın ilerleyen yıllarında etkisini belirginleştirmiştir. Yüzyıl boyunca tezhibin ustalıklı örneklerinin Kur'an ve dua kitaplarında yoğunlaştığı görülür. Müzehhip Derviş Mehmed'in tezhiplediği 1698 tarihli Kur'an'da bu özellikler izlenebilir[101].

18. yüzyıl başlarında Yirmi Sekiz Mehmed Çelebi'nin hazırladığı Fransa Seferatnamesi'nden sonra, Osmanlı Devleti içinde, Avrupa'nın sosyal, kültürel ve sanat alanında etkileri artmıştır[102]. Bu dönemde tezhip geleneğine yepyeni süsleme unsurları katılmıştır. Özellikle 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, oluşan yeni stil, bir yandan Şah Kulu'nun Saz Üslubunu ve Kara Mehmed Çelebi'nin

[100] Tanındı, 2009, 270-71.

[101] Tanındı, 2003 (II), 890.

[102] Aksoy, 1977, 126; Duran, 2009, 397.

natüralizmini [103] yeniden gündeme getirirken bir yandan da Avrupa'dan gelen motifler ve motiflere hacim kazandırarak boyama anlayışını geliştirir. Osmanlı tezhibinde stilizasyon yerini daha realist bir anlayışa; nakışçı işçilik daha grafik bir görüntüye; çeşitlilik tekrara; parlak ve çeşitli renkler daha mat, pastel renklerin açık ve koyu tonlarda kullanımına bırakacaktır[104]. 1712'de hazırlanan Yedi Kuleli Seyyid Abdullah hatlı bir Kur'an'ın tezhiplerinde yüzyılın başlarında geleneğin devam ettiği görülürken, Ali Üsküdarî'nin hazırladığı tezhiplerde bu yeni anlayış belirgindir[105].

18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kur'anlar, dua kitaplarının sayfa kenarlarında, kitapların baş ve sonlarında tam sayfa olarak natüralist üslupta çiçekler yer alırken, yalnız çiçek minyatürlerinin yer aldığı albümler de hazırlanmıştır[106]. Ali Üsküdarî, bu çiçek minyatürleri tabir edilen natüralist üslupta çiçek süslemelerinin usta bir müzehhibidir [107] . 19. yüzyılda saray dışında sipariş üzerine çiçek ressamlarının çalıştıkları ve hatta lake teknikte ciltlerine çiçek minyatürleri yaptıkları defterler hazırladıkları bilinmektedir[108].

Ali Üsküdarî'nin eserleri başta olmak üzere, bu yeni stil, lake cilt ve çeşitli kullanım eşyalarının tezhip tekniğinde yapılan süslemelerinde de görülür[109].

---

[103] Mahir, 2009, 380.

[104] Aksoy, 1977, 131 vd.;. Tanındı, 2003 (II), 890.

[105] Duran, 2009, 398 vd.

[106] Duran, 2009, 408.

[107] Demiriz, 1998, 77 vd.

[108] Demiriz, 1998, 77 vd.

[109] Çığ, 1969-70, 243-252.

Ali Üsküdarî, Hocası Yusuf- ı Mısrî, Abdullah Buharî, Çakerî, Ahmed Hazine dönemin eserleri bilinen kitap sanatçıları arasındadır[110].

19. Yüzyılda, 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirginleşen Avrupa etkili yeni tezhip anlayışı, geleneksel uygulamalardan uzaklaşarak devam etmiştir. Uzanmış, uçları kıvrılmış hançerî yapraklar, tek veya vazo, sepet içinde ya da bir kurdele ile bağlanmış buketler şeklinde çiçekler, çelenkler, tabaklar içinde meyveler, C ve S kıvrımlı formlar, hattı geri planda bırakacak irilikte ve yoğunlukta işlenmiştir[111]. Bu dönemde Muhammed Peygamberin fiziksel tasvirinin yazılı olduğu hilyeler yaygınlaşmıştır.

19. yüzyılın sonlarında Hüseyin Hüsnü Efendi, Osman Yümni Efendi'nin tezhipleri, 16. yüzyılın/ klasik üsluba geçiş özelliği taşır[112]. 20. Yüzyılda, 1911 tarihli Kur'an'ın Bahaeddin Tokatlıoğlu tarafından hazırlanan tezhiplerinde görüldüğü gibi gelenekselliğe yöneliş görülür[113].

Saray nakkaşhanesinin tam olarak hangi tarihte etkinliğinin sonlandığı bilinmiyor; ancak 19. Yüzyılda müzehhip, mücellitlerin ve kitap ile ilgili malzeme satanların Beyazıt'ta bir sıra ahşap dükkân içinde çalıştıkları ve dönemin ünlü hattatlarının bu dükkânlara yazılarını verdikleri bilinir[114]. Bu dükkânlardan biri

[110] Duran, 2009, 410 vd.

[111] Demiriz, 1996, 115-128; Duran, 2009, 406.

[112] Taşkale, 2009, 537-552.

[113] Tanındı, 2003 (II), 891.

[114] Derman, 2002, 298.

Hüseyin Hüsnü Efendinin, sonuncu olarak hatırlanan biri ise Bahaeddin Efendi'nin (Tokatlıoğlu) çalıştığı dükkânlardır[115].

Basma kitapların yaygınlaşması[116], bir görüşe göre de batılılaşma hareketlerinin sonucu olarak geleneksel sanatlara rağbet edilmemesinden[117] dolayı güncelliğini kaybeden kitap sanatları çalışmaları 1914'te kurulan Medresetü'l- Hattatîn'de sürdürülmüştür[118]. Kitap sanatlarının ustaları bu okulda çalışmalarını sürdürmekle birlikte öğrenci yetiştirirler, sergiler açarlar. Hakkı (İsmail Hakkı Altunbezer), Hacı Kamil(Akdik), Necmeddin (Okyay), Hüseyin Tahirzâde (Behzad) Efendiler, Nuri Bey (Yeniköylü) Medresetü'l- Hattatin'de çalışan ustalar arasındadır. 1923 yılında bu okuldan mezun olanlar arasında, Türk kitap sanatları alanında Türkiye'de ilk araştırmaları yapan Süheyl Ünver de vardır. Medresetü'l- Hattatin, Cumhuriyetin ilanından sonra Hattat Mektebi ve daha sonra Şark Tezyini Sanatlar Mektebi adını alarak çalışmalarına devam etmiştir[119].

Şark Tezyini Sanatlar Mektebi'nin Cumhuriyetin kuruluşunun 10. Yıl dönümü çerçevesinde Ankara'da açtığı sergiyi Atatürk'ün ziyaret ederek Muhsin Demironat çalışması olan tezhipli bir tabağı satın almış, Mektep Atatürk'ün emri üzerine 1936

[115] Derman, 2002, 298.

[116] Osmanlı'da basma kitap tarihçesi için bkz. Mazlum, 1996, 45- 47.

[117] Derman, 2002, 298.

[118] Taşkale, 2009, 418.

[119] Taşkale, 2009, 418.

yılında Güzel sanatlar Akademisine bağlanmıştır[120]. 1982'de Mimar Sinan Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü olarak son şeklini almıştır[121]. Günümüzde Üniversiteler dışında özel Atölyelerde çalışmaları sürdürülen tezhip sanatı geleneksel üsluplara yeni düzenlemeler getiren çalışmalar da yapmaktadır.

20. yüzyılın tezhip sanatına etkili olmuş sanatkârlar Süheyl Ünver, Feyzullah Dayıgil, Muhsin Demironat, Rikkat Kunt'tur[122]. İstanbul'un fethinin 500. Yıldönümü için 1945- 1953 yılları arasında hazırlanan Fatih Divanı dönemin kitap sanatkârlarının ortak çalışmaları ile hazırlanmıştır[123]. Süheyl Ünver ve Rikkat Kunt'un öğrencilerinden Çiçek Derman günümüzün tezhip sanatkârı, hocası ve sanat tarihçidir[124].

[120] Taşkale, 2009, 419.

[121] Taşkale, 2009, 421.

[122] Taşkale, 2009, 422 vd.

[123] Taşkale, 2009, 429.

[124] http://www.klasikturksanatlarivakfi.com/indexalt.php?sayfa=sanatcigoster&id=37

III. KATALOG

Örnek No. 1

Eserin Adı: Kur'ân-ı Kerim

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 27

Konusu: Kuran'ın Arapça- Farsça tercümesi

Dili: Arapça- Farsça

Telif bilgileri: -

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde şemse, salbek, köşebentler ve bu bölümlerin içlerini dolgulandıran geometrik motifler ve palmetlerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 216 yapraktır. Kâğıtlar 273x192 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. Filigranlar daire içinde çapa şeklindedir. Kalın kâğıdın filigranları ve tel izleri belirgin değildir. Yazı alanı 231x135 mm. boyutlarındadır. Metin siyah mürekkeple, hareketli nesih ve sülüs hatla yazılmıştır.

Tezhip: Mü'minin suresi serlevha; diğer sûreler başlık tezhiplidir. Ayrıca sayfa kenarı gülleri, duraklar da tezhiplenmiştir.

Foto. 1a: B27, 2a'da serlevha tezhip.

1b ve 2a'da mü'minun sûresi, karşılıklı sayfalarda simetrik olarak serlevha şemasında tezhiplenmiştir (Foto. 1a). Dört satırlık metin kısmının üst ve altına düz

levhalar yerleştirilmiş, metin kısmı, yatay dikdörtgen düz levhalar siyah tahrirli altın cetvellerle çevrelenmiştir.

Üstteki levha içinde kûfi yazı ve bu yazının zeminini süsleyen stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş enine genişleyen ulama bir kompozisyon yer alır. Bitkisel kompozisyonda, helezonik dallar üzerinde palmetler, rûmiler ve yapraklar görülür. Altın zeminli levhada bitkisel kompozisyon da altın renkle işlenmiş, motifler siyahla tahrirlenerek açık ve koyu tonlarda yeşille hafif renklendirilmiştir.

Metnin altında yer alan levha ise enli bir kuşak şeklinde yazı alanı boyunca uzanır. İçi altın, siyah ve maviyle işlenmiş zencerek sırası ile süslenmiştir.

Metni ve metin ile levhaların oluşturduğu düşey dikdörtgen alanı mavi kuzu çevreler. Satır araları, mavi renkli iç ve dış bükey çizgilerle çevrelenmiş ve metin dışında oluşturdukları alanlar kahverengiyle işlenen helezonik dal ve üzerine yaprak ve rumi benzeri motiflerle dolgulandırılarak beyne's-sütur tezhiplenmiştir.

Duraklar penç şeklindedir. Siyah tahrirle sınırlandırılarak yedi dilime ayrılmış, zeminleri atlın ile renklendirilirken çevreleri kırmızı ve mavi renkli noktalarla süslenmiştir.

Sayfanın uzun kenarının orta kısmına iri bir gül yerleştirilmiştir. Yatay tek eksene göre simetrik bir kompozisyonla işlenen gül, mavi zemin üzerine altın, kahve ve siyahla renklendirilmiş kıvrım dal, palmet ve rumilerle süslenmiş, mavi kuzu ile çevrelenmiştir.

Foto. 1b: B27, 16a'da sure başlığı.

16a'da yer alan bir sure başlığı mavi cetvelle çevrelenerek yatay dikdörtgen bir alan oluşturulmuştur (Foto. 1b). Başlık yazısı, altınla yazılarak siyahla tahrirlenmiştir. Siyah renkli iç ve dış bükey çizgilerle çevrelenen yazının dışında kalan alan, kahverengi ince çizgilerle taranarak beyne's-sütur tezhiplenmiştir.

Bu alana sayfanın sol kenarında bir gül bağlanır. Yatay tek eksene göre simetrik bir kompozisyonun görüldüğü gül; içinde bir palmet ve palmetin alt kısmından iki yöne uzanan rumilerin bulunduğu dairesel bir madalyon ve bu madalyonu çevreleyen pervaz ve münhani dizilerinden ibarettir. Madalyonun zemini yeşil, üzerine işlenen siyah tahrirli motifler kahverengidir. Pervaz siyah renkle çift tahrirlenmiş, içi noktalarla dolgulandırılmıştır. Madalyonu çevreleyen münhaniler de siyahla tahrirlenmiş; içte kahverengi, dışta altınla işlenmiştir. Münhani dizileri mavi kuzuyla çevrelenerek başlığa bağlanmıştır. Kitaptaki diğer başlıklar da aynı şekilde tezhiplenmiştir.

Foto. 1c: B27, sayfa kenarında damla formlu gül.

Sayfa kenarında yer alan diğer güllerde üç farklı tip görülür. Damla biçimi, dairesel madalyon (Foto. 1c, 1d) ve iç içe geçmiş dairelerden oluşan güller, değişik sayfalarda tekrarlanmıştır. Damla biçimli gül, siyah tahrirlenmiş, altın ve kahverengiyle işlenmiştir. Dairesel çıkıntılar yapan mavi renkli kuzu çekilen gülün üstünden tığ uzatılmıştır.

Dairesel gülün merkezinde altın hizb harfinin bulunduğu kahverengi dairesel form yer alır (Foto. 1d). Bu formu iç içe siyah tahrirli altın ve mavi pervazlar kuşatır. Mavi pervaz ayrıca sayfa renginde bırakılmış ince ipliklerle sınırlandırılmıştır. Gül; en dışta, içi yer yer diyagonal, yer yer dikey atılan siyah çizgilerle taranmış daha enli bir pervaz ve üzerine dizilen kırmızı noktalarla çevrelenmiştir.

Foto. 1d: B27, sayfa kenarında dairesel formlu gül.

Diğer gül ise dairesel iki gülün kesişmesiyle oluşturulmuştur. Bunların kesiştiği alana kufi yazı yazılmış, farklı olarak dairesel gülde mavi olan pervaz burada turuncu; kırmızı nokta dizileri ise maviyle renklendirilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri 11.- 13. Yüzyılda hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 2

Foto. 2: B62- I zahiye tezhibi.

Eserin Adı: Umdetu'l-Kârî fî Şerhi'l-Buhârî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 62- I

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî (ö. 855/1451) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar siyah renkli deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklara aletle bezeme tekniğinde çift cetveller çekilmiş; aynı teknikle köşelerden diyagonal atılan çift çizgilerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 624 yapraktır. Kâğıtlar 359x239 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 261x162 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın; diğer sayfalarda kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız zahriye sayfası tezhiplidir. Vassale yapılmış tezhibin günümüze ulaşabilen parçaları 62 /II kütüphane numaralı eserin zahriye tezhibiyle aynıdır (Foto. 2).

Tarih: Telif ve vakıf kaydı da göz önünde bulundurularak tezhipler 14- 15. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır. Eserin üç cildinin de zahriyesinde "Hacı Mahmud Paşa vâkfı " kaydı bulunmaktadır.

Örnek No. 3

Foto. 3: B62-II zahriye tezhibi.

Eserin Adı: Umdetu'l-Kârî fî Şerhi'l-Buhârî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 62-II

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî (ö. 855/1451)tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış ve iç kapaklar kahverengi deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar, aletle bezeme tekniğinde cetvellerle çevrelenmiş; bordo deri kaplı şemse, salbek ve köşebent içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonlarla dolgulandırılarak, süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 477 yapraktır. Kâğıtlar 368x247 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 267x165 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın; diğer sayfalarda kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız zahriye sayfası tezhiplidir. Düşey dikdörtgen zahriye levhası ve levhaya bağlı güller tezhipli alanlardır (Foto. 3).

Levha, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılarak üç ana bölüme ayrılmıştır. Üst ve alt kısımlarda yatay dikdörtgen düz levhalar, ortada kareye yakın

formda bir alan yer alır. Her bir bölüm siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş orta kısmın merkezinde 8 yarı dairenin çevrelediği bir madalyon yer alır. Siyah tahrirli altın pervazla çevrelenmiş madalyon içinde lacivert zemin üzerine siyah tahrir ve altınla çevrelenmiş yazılar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Madalyonu çevreleyen daireler madalyonda olduğu gibi siyah tahrirli altın pervazlarla çevrelenmiştir. İçleri kısa sap üzerinde, gonca ve berklerden oluşturulan birer iri motifle süslenmiştir. Zeminler bir koyu kırmızı bir lacivertle renklendirilmiş; motifler ise siyah tahrirle altın kullanılarak işlenmiştir. Ayrıca motiflerin merkezleri lacivert zemindekiler kırmızı; kırmızı zemindekiler lacivertle renklendirilmiştir. Kare alanın köşelerinde bu yarı dairelerden birer tane tekrarlanmıştır. Bunların zemininde yalnız lacivert kullanılmıştır. Sayfa renginde bırakılmış zemin üzerindeki madalyon ve köşeliklerin etrafı mavi kuzuyla çevrelenmiştir. Simetri eksenleri boyunca uzanan çizgiler/tığlar madalyon ve köşelikler boyunca uzanan kuzularla kesişir. Bu tığlar nokta ve çentiklerle; köşelikleri çevreleyen kuzular ise kısa eğrisel çizgilerle süslenmiştir.

Düz levhalar aynı şekilde tezhiplenmiştir. Levhaları çevreleyen siyah tahrirli iç içe 4 pervazdan 3'ü altın; içteki bir sıra ise laciverttir. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik kompozisyonda alan üç paftaya ayrılmıştır. Merkezdeki pafta oval; yanlardakiler cetvele dayalı ve merkezi paftaya bağlı yarı dairesel formludur. Siyah tahrirli üç sıra pervazla çevrelenmiş paftalardan merkezdekinde yazı; yanlardakinde bitkisel süslemeler yer alır. Paftaların lacivert zeminleri üzerine yazılar siyah tahrirlenmiş, altınla çevrelenerek kırmızı ile yazılmıştır. Yazının yer aldığı zeminde altın taramalar ile rumi motifler görülür. Bitkisel süslemelerde ayırma rumilerin

oluşturduğu bir pafta merkezinde yer alan goncadan ters yönde çıkan ve birer rûmî ile biten kıvrım dallar yer alır. Pafta zemini koyu kırmızı, motifler siyah tahrirli ve altın, pafta dışında kalan alan laciverttir. Ayrıca goncaların merkezleri laciverttir. Düz levhalarda bu üç pafta dışında kalan küçük alanlar koyu kırmızıdır.

Dikdörtgen zahriye levhası, mavi kuzuyla çevrelenmiştir. Alt ve üstte kuzu ü nokta ve kısa eğrisel çizgilerle oluşturulan tığlarla süslenmiştir. Köşelere dik yerleştirilmiş eğrisel çizgilerle oluşturulan motiflerden çıkan tığlar ise sayfa sonuna uzatılmıştır. Kuzuya noktalarla bağlanan iki gül, sayfanın sol kenarında düz levhalar hizasında yer alır. İç içe iki altın pervazla çevrelenmiş madalyon formlu sayfa kenarı gülleri içlerinde lacivert zemin üzerine dört yapraklı bitkisel bir motif bulunur. Motif siyahla tahrirlenmiş, altın ve lacivertle işlenmiştir. Madalyon formu, mavi kuzu, kuzu üzerinde bubcuk ve eğrisel kısa çizgilerle oluşturulan tığlarla çevrelenmiştir.

Tarih: Telif ve vakıf kaydı da göz önünde bulundurularak tezhipler 14- 15. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır. Eserin üç cildinin de zahriyesinde "Hacı Mahmud Paşa vâkfı " kaydı bulunmaktadır.

Örnek No. 4

Foto. 4: B62- III zahriye tezhibi.

Eserin Adı: Umdetu'l-Kârî fî Şerhi'l-Buhârî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 62-III

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî (ö. 855/1451)tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kahverengi deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar, aletle bezeme tekniğinde cetvellerle çevrelenmiş; kahverengi bordo deri kaplı şemse, salbek ve köşebent içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonlarla dolgulandırılarak, süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 416 yapraktır. Kâğıtlar 368x246 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 267x165 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın; diğer sayfalarda kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız zahriye sayfası tezhiplidir. Vassale yapılmış tezhibin kalan parçaları 62 /II kütüphane numaralı eserin zahriye tezhibiyle aynı görünmektedir (Foto.4).

Tarih: Telif ve vakıf kaydı da göz önünde bulundurularak tezhipler 14- 15. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır. Eserin üç cildinin de zahriyesinde "Hacı Mahmud Paşa vâkfı " kaydı bulunmaktadır.

Örnek No. 5

Foto. 5a: A288 1b- 2a sayfaları.

Foto. 5b: A288 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Câm-ı Cem

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 288

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Evhaduddîn Evhadî b. Huseyin-i İsfahanî (Meragî) (ö. 738/1339) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dip kısmı kahve rengi deri; arka kapak taraklı ebru kâğıt; iç kapak kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 177 yapraktır. Kâğıtlar 173x104mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 124x57 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de düz levha şeklinde bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 5a). Levha, kitap isminin yer aldığı yatay dikdörtgen alan ve üzerinde bir kuşaktan oluşan iki bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler siyah tahrirli altın cetvellerle çevrelenmiştir. Stilize bitkisel motifler kullanılarak bezenmiştir.

Dikdörtgen levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir (Foto. 5b). Birbirine bağlı üç paftaya bölünmüştür. Siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış paftalar dilimlidir. Ortadaki paftada beyazla "kitab-ı câm-ı cem"

yazısı yer alır. Paftaların zemini yeşildir. Bu zemin üzerinde altınla, serbest düzende kıvrım dal, rumi kompozisyonu görülür.

Pafta dışında kalan alanın zemini laciverttir. Altın renkli kıvrım dallar üzerinde birer penç, berkler ve goncalarla oluşturulmuş bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır.

Kuşakta ise, yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli bitkisel kompozisyonda, yeşil zemin üzerine iç içe iki sıra geçme altın renkli dallar, birbirine palmet benzeri motifler ve berkler kullanılarak ulanmıştır.

Yazı ve tezhip alanını çevreleyen cetvel üzerinde, sayfa üst boşluğuna siyah eğrisel çizgiler ve noktalarla süslenmiş kısa tığlar yerleştirilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri 15. yüzyılda hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 6

Eserin Adı: Mecmû'a-i Eş'âr

Bulunduğu Koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 3

Konusu: İran Edebiyatı, 9- 11; 15- 17 yüzyıl şairlerinin şiir derlemesidir.

Dili: Farsça

Telif Bilgileri: -

İstinsah Bilgileri: H. 900/ M. 1494'te istinsah edilmiştir.

Foto. 6a: A3 1b sayfası.

Foto. 6b: A3 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar siyah renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde çift cetveller ve tek sıra zencerek ile süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 60 yapraktır. Kâğıtlar 165x 98 mm. boyutlarında; nohudî, pembe, yeşil renkli ve filigranlıdır. 121x68 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvelle sınırlandırılmıştır. Metin siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın vassâle yapılmış ilk yaprağının "b" yüzünde bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 6a). Ayrıca 1b ile birlikte tüm sayfalara tek renk mürekkeple bitkisel.motifler serpiştirilmiştir.

İklil levha şeklinde hazırlanmış olduğu anlaşılan başlık tezhibinden günümüze yalnız kubbeli levha kısım ile bu kısmı alt ve yanlardan sınırlandırarak sayfanın üst boşluğuna uzanan cetveller ve pervaz ulaşmıştır. Altın renkli cetvel çift siyah tahrirlidir. Pervazda lacivert zemin üzerine beyaz renkli artı ve küçük çentik şekilleri yan yana tekrarlanmıştır (Foto. 6b).

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş kubbeli levha, iç içe, dilimli üç paftaya ayrılmıştır. En dıştaki pafta mavi iplikle sınırlandırılmış, merkezdeki bir hatayiden ters yöne çıkan kıvrım dallar üzerinde yalın hatayi, penç, yeberk ve yürek biçimli yaprakların oluşturduğu bitkisel bir kompozisyon ile dolgulandırılmıştır. Renk kompozisyonun da kuruluş kompozisyonu gibi ½ oranında simetrik olduğu görülür. Tüm motifler siyah ile tahrirlenmiş; zemin altın; kıvrım dallar ve bir kısım berkler yeşil; hatayi, penç ve bir kısım berkler de eflatun, pembe, açık yeşil ve beyaz ile renklendirilmişlerdir.

Daha içte bulunan lacivert zeminli paftanın renkleri ve motif- kompozisyon özellikleri anlaşılamayacak kadar tahrip olmuşsa da kalan izler iç kısımda altın zeminli paftadaki düzene uygun olarak, kıvrımdal- penç- berk- hatayî kompozisyonun uygulanmış olduğunu düşündürmektedir.

Hurdelenmiş olduğu anlaşılan beyaz ayırma rûmîlerin sınırlandırdığı en içteki pafta ise tahrip olmuştur.

Kubbeli levha kısmı üst sayfa boşluğuna uzanan, küçük siyah yapraklarla oluşturulmuş kısa tığlarla sona erer.

Kubbeli levha kısımdan siyah tahrirli altın cetveller ile ayrılmış ve altın zemine işlenmiş olduğu anlaşılan düz levha günümüze ulaşamamıştır.

1b sayfasının alt kısmında, iki sütun şeklinde düzenlenmiş yazı sahası üzerine ve başlık tezhibinin sağ üst köşesine yakın bir yere, tek renk siyah mürekkeple, yarı üsluplaştırılmış- tek dal üzerinde yaprak ve çiçek motifleri serpiştirilmiştir. Kitabın nohudî renkli kağıtları, yer yer kırmızı ile tahrirlenmiş, siyah renkle, bir dal üzerinde yapraklar ve lale benzeri çiçek; boyun kısmı kıvrılmış dal üzerinde yapraklar ve gonca; bunların arasına serpiştirilmiş dalgalı çizgilerle süslenmiştir. Hafif pembemsi sayfalar üzerine, siyah renkle, bir daldan çıkan üçer çiçek ve yaprak silueti, seberkler, dalgalı çizgiler yapılmıştır. Koyu renkli mürekkep serpiştirilmiş – renk-efşân yapılmış- pembe ve açık yeşil renkli kağıtlar ise halkâr -sulu altın– tarzında bir daldan çıkan yapraklardan oluşan bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Tarih: Kitabın istinsah tarihi olarak katalogda yer alan 1494 tarihinden daha geç tarihlerde tezhiplenmiş olmalıdır. Ayrıca katalogda belirtilen telif ve istinsah

tarihleriyle ilgili bilgilerde bir tutarsızlık olduğu görülen[125] kitabın tezhipleri 16.- 17. yüzyıl özellikleri taşımaktadır.

[125] AÜD TCFK Yazmalar Kataloğu I, Üniversite A ve Üniversite B Koleksiyonları, Yayına Hazırlayanlar: Derya Örs, Kemal Tuzcu, Muhammet Hekimoğlu, Ankara, 2006, s.2.

Örnek No. 7

Foto. 7a: A335 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Multekâ'l-Ebhur

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 335

Konusu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif bilgileri: İbrahim b. Muhammed el-Halebî (ö. 956/1549) tarafından telif edilmiştir.

Foto. 7b: A335 başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: 13 Recep 923'te /1 Ağustos 1517 'de telif edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencerek sıralarıyla çevrelenmiş; dilimli alttan ayırma şemseler kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 173 yapraktır. Kâğıtlar 204x103 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 132x54 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b'de altın; diğer sayfalarda kırmızı

cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 7a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlıkta, düz levha siyah tahrirli altın cetveller ve bir sıra pervazla sınırlandırılmıştır. Bu pervaz sayfa sonuna uzanarak, kubbeli alanın oturduğu alanı da sınırlandırır. Pervazda bordo zemin üzerine beyaz artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde tekrarlanmıştır.

Düz levha ortasında, yanlarda dilimli kırmızı ipliklerle sınırlandırılarak oluşturulan bir pafta yer alır. Pafta sıvama altındır. İçinde siyahla besmele yazılıdır. Pafta dışında kalan alan laciverttir. Yanlara yerleştirilen merkezi bir hataiden çıkan kıvrımdalar bu alanı dolgulandırır. Dallar üzerindeki berkler altındır. Motif ortalarına kırmızı noktalar koyulmuştur.

Düz levha üzerine 8 dilimli kubbeli levha oturur. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha mavi zemin üzerine altınla işlenen stilize bitkisel motiflerle oluşturulan bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda merkezi bir pençten ters simetriyle çıkan kıvrım dallara hatai ve berkler yerleştirilmiştir. Motifler üzerine kırmızı noktalar konmuştur. Kubbeli levhayı altın ve kırmızı iplik üzerinde mavi kuzu sınırlandırır. Kuzu üzerinde bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzanır.

Tarih: Kitabın tezhibi, hatta alındığı 1517 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 8

Foto. 8a: A139, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 8b: A139, 1b'de başlık tezhibi.

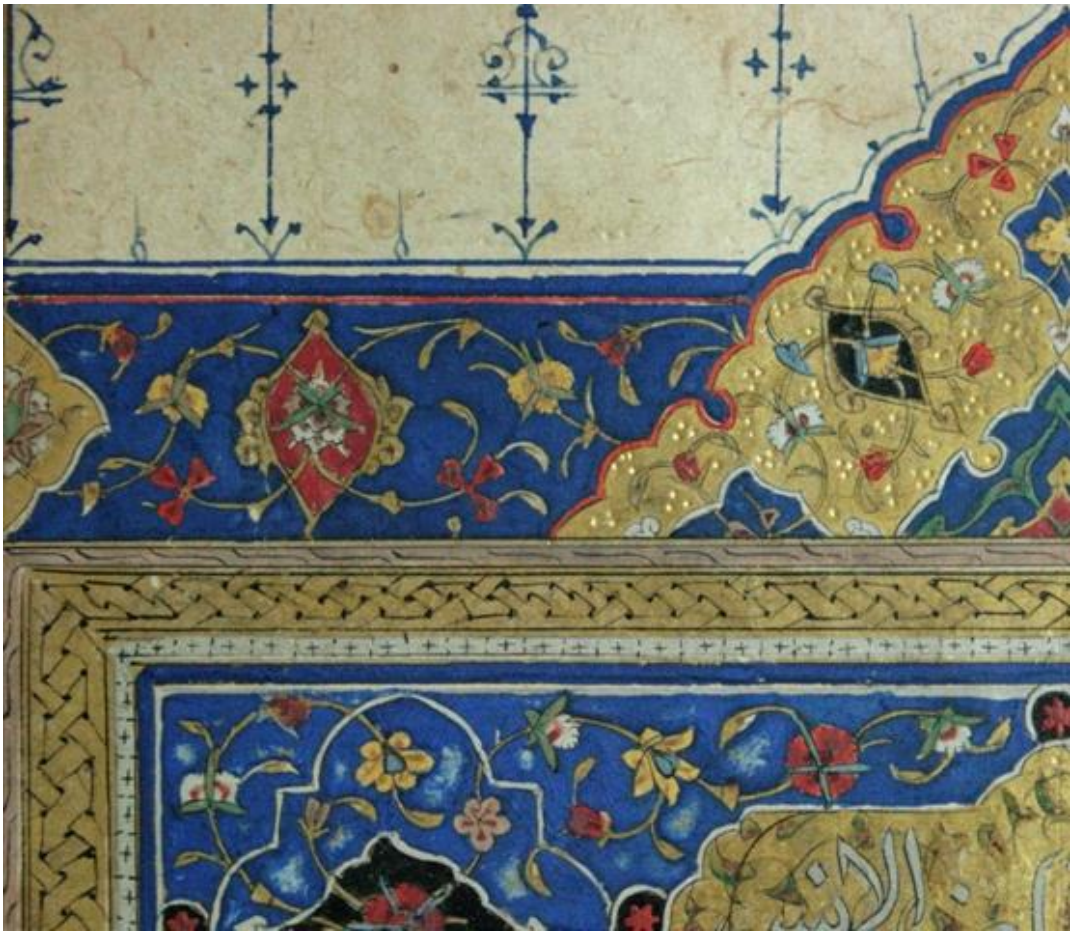

Foto. 8c: A139, 1b'de başlık tezhibinden detay.

Eserin Adı: Nefehâtu'l-Uns min Hazarâti'l-Kuds

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A.

Kütüphane no./ Cildi: 139

Konusu: Menakıb

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Nûruddîn Abdurrahmân b. Nizâmmuddîn Ahmed b. Muhammed- i Câmî (898/1492)

İstinsah bilgileri: Haydar b. İshak b. Emîr Alî el-Üstâdî tarafından Rebiü'l-evvel 942/ Eylül 1535'de istinsah edilmiştir.

Yapraklar: 230x168 mm. boyutlarında, filigranlı kâğıtlara; altın cetvelli, 161x108 mm. boyutlarında yazı alanına, 17 satır ve 422 yaprakta, söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Cilt: Kahverengi deri kaplı mukavva cildin ön ve arka kapakları, aletle bezeme tekniğinde yapılmış altın cetvel ve zencerek; kalıpla bezeme tekniğinde yapılmış, içleri bitkisel kompozisyonlarla dolgulandırılmış salbekli şemse ve köşebentler ile bezenmiştir. Bordo renkli deri kaplı iç kapaklar altın ile boyanmış geçmeler ile bezenmiştir.

Tezhip: Yalnız 1b sayfasında bir başlık tezhibi bulunmaktadır. İklil levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 8a- b-c).

Düz levha kısmı iç içe üç sıra pervazla çevrelenmiştir. Siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış pervazlardan dıştakinde, açık kahve ve siyahla; ortadakinde altın ve siyahla zencerekler işlenmiş; içtekinde ise beyaz zemin üzerine artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır.

Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levha, beyaz bir ipliğin levha içinde dolanarak oluşturduğu paftalara ayrılmıştır. Ortada dilimli bir yazı paftası ve yanlarda dilimli alanlar ve bu alanları birbirine bağlayan dairesel formlar beyaz ipliğin levha içinde oluşturduğu alanlardır.

Ortadaki paftada, altın zemin üzerine beyaz mürekkeple, kitap isminin siyah tahrirli yazılmış olduğu görülür. Yazı arasında serbest helezoni dallar ve dallar

üzerinde berkler yer alır. Dal ve berklerde kahverengi ve yeşil kullanılmıştır. İpliğin düğümlenerek paftaları birbirine bağladığı dairesel formlarda siyah zemin üzerine kırmızı pençlere yer verilmiştir. Yanlardaki paftaların merkezlerinde beyaz ipliklerin oluşturduğu birer pafta yer alır. Pafta merkezlerinde yer alan bir hataiden ters yönde çıkan kıvrım dallar; dallar üzerinde hatai, penç, gonca ve berkler, yazı paftası dışında kalan levha alanını tümüyle dolgulandırır. Pafta zeminleri siyahtır. Merkezi hatayilerde kırmızı, mavi; dallar üzerindeki hatailerde sarı, mavi; pençlerde kırmızı ve mavi, açık kahve ve kırmızı, goncalarda beyaz, yeşil, kırmızı, dal ve berklerde ise altın kullanılmıştır.

Düz levha üzerinde bir kuşak ve kuşağın ortasında üçgen formlu dilimli bir levha yer alır. Kuşakta enine genişleyen ulama tarzında bitkisel bir kompozisyon görülür. Kompozisyonda, ayırma rumilerin oluşturduğu paftalar ve bu paftaların merkezlerinde yer alan birer hataiden ters yönde çıkan ters simetrili kıvrım dallar; dallar üzerinde penç, yonca ve berkler görülür. Kuşağın zemini lacivert; pafta zeminleri kırmızı; ayırma rumiler, dallar ve berkler altın; hatailer beyaz; pençler sarı; yoncalar kırmızıdır. Ayrıca kuşak içte kırmızı iplikle sınırlandırılmıştır.

Üçgen formlu kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Levhanın orta kısmında, alt cetvele bitişik pafta içinde yeşil ayırma rumiler, altın palmetler yer alır. Palmetlerin oluşturduğu üçgen formların içi kırmızıdır. Bu pafta ile bu paftaya yanlarda ve üstte birer palmet ile bağlı paftalar, beyaz iplikle sınırlandırılmış, zeminleri lacivertle renklendirilmiştir. Ortadaki paftaya bağlı olanların aralarına altın ayırma rumilerin sınırlandırdığı siyah zeminli iki pafta yerleştirilmiştir. Ortadaki paftanın çevresinde dizilerek bir yarım yıldız görünümü oluşturan bu paftaların merkezlerinde birer penç, hatai ve yonca motifleri yer alır. Bu

motiflerden ters yönde çıkan ters simetrili kıvrım dallar diğer paftanın merkezi motifi ile ulanır. Kıvrım dallar, paftaların dışında kalan tüm iğne perdahlı altın zemini dolgulandırır. Altın dallar üzerine kırmızı gonca; beyaz hatai; beyaz, mavi yürek; sarı, kırmızı yonca, altın berkler yer alır.

Levha; kırmızı iplikle sınırlandırılmış, yanlarında uzanan kuşakla oluşturduğu alan üstüne mavi kuzu çekilmiştir. Kuzu üzerinden sayfa sonuna mavi tığlar uzatılmıştır. Tığ okları üzerine çentikler, artılar ve ince helezonik çizgilerle seyrek bir süsleme yapılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhibi, hatta alındığı 1535 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 9

Foto. 9a: B24/I zahriye sayfası.

Eserin Adı: es-Sıhâh fi'l-Luga

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 24/I

Konusu: Sözlük

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû Nasr İsmâ'îl b. Hammâd el-Cevherî (ö. 393/1003)tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Şefefuddîn b. Abdirrahmân el-Aclûnî tarafından Şevval 966/ Temmuz- Ağustos 1559'da istinsah edilmiştir.

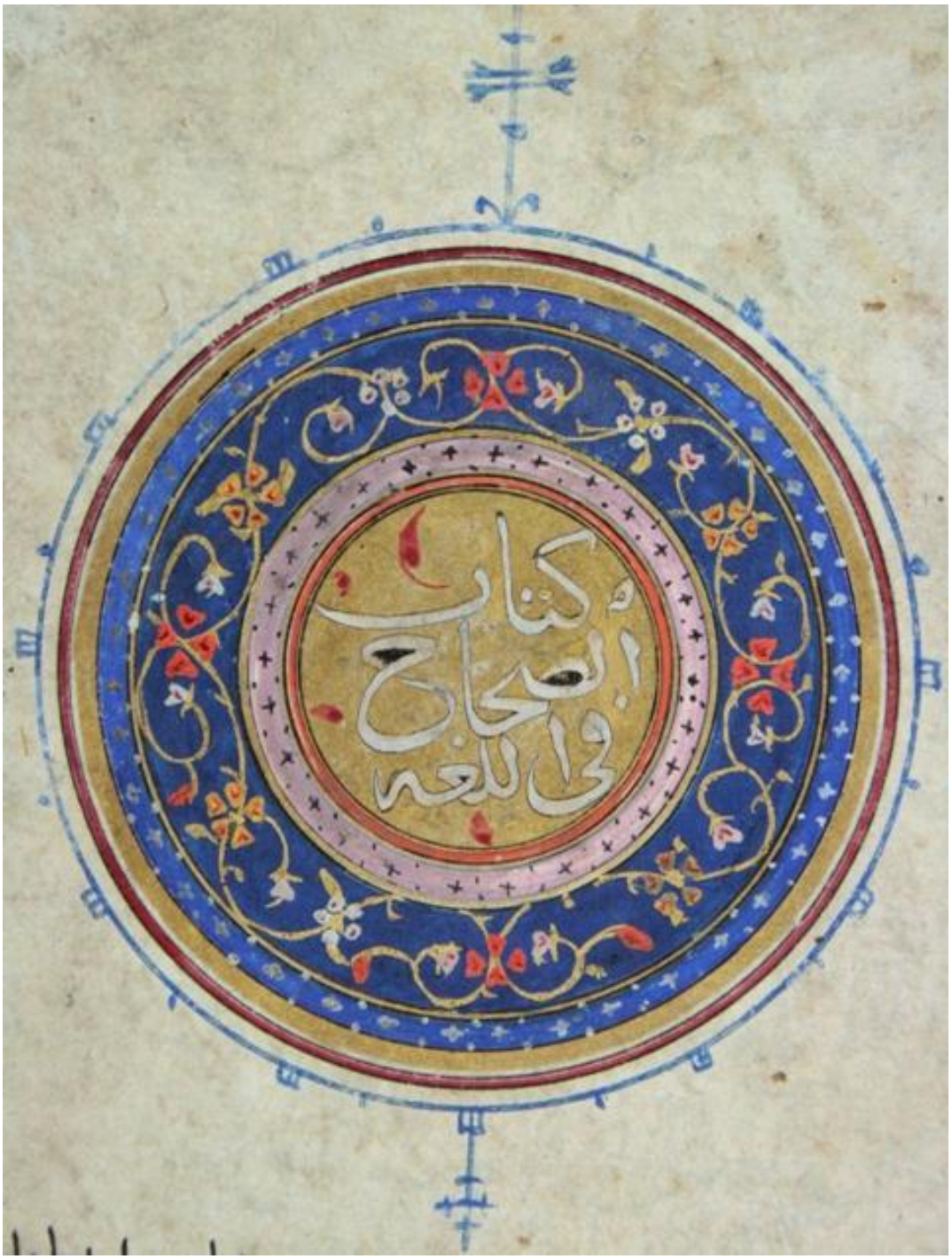

Foto. 9b: B24/I zahriye sayfasındaki madalyondan detay.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahve rengi deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencerekle çevrelenmiş acemkâri cildin, alttan ayırma, gömme şemse ve köşebentlerinin içleri aletle bezeme tekniğinde, ön kapak şemsesinde realist bitki motifleri ve hayvan figürleri; diğer bölümlerde stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarla süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 450 yapraktır. Kağıtlar 268x180 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 203x132 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

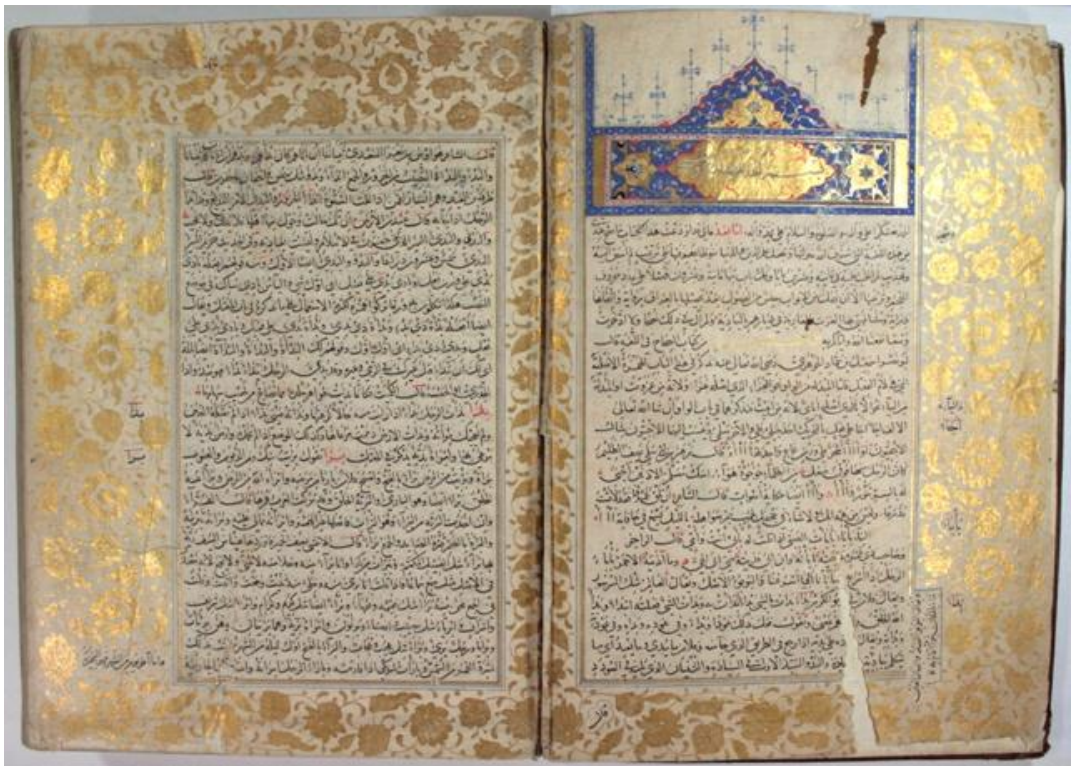

Foto. 9c: B24/I 1b- 2a sayfalarında başlık ve sayfa kenarı halkar tezhibi.

Tezhip: Zahriye, 1b, 2a, 2b, 3a sayfaları tezhiplidir.

Zahriyede sayfanın üst kısmında yatay dikdörtgen bir alan ve bunun altında eser isminin yazılı olduğu bir madalyon tezhibi bulunur (Foto. 9a). Dikdörtgen alan siyah tahrirli altın cetvellerle yatay düzlemde 6 alana bölünmüştür. Üstteki sayfa

renginde bırakılmış diğerleri sıva altın olan zeminler, kırmızı ile paftalara ayrılmıştır. Bu 5 alandan biri pervaz olarak bırakılmıştır.

Madalyon tezhibinde, en içte sıvama altın zemin üzerine beyaz mürekkeple siyah tahrirli eser ismi yazılıdır (Foto. 9b). Yazı arasına kırmızı yalın rumi ve yapraklar serpiştirilmiştir. Bu dairevi alan, iplik ve pervaz sıralarıyla çevrelenmiştir. En içte siyah tahrirli turuncu iplik vardır. Dışında, açık pembe zemin üzerine siyah artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin yatay düzlemde tekrarlandığı pervaz yer alır. Bu pervazın üstünde siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılan bir başka pervazda ulama tarzında stilize bitkisel motiflerle oluşturulan bir kompozisyon görülür. 1/12 oranında simetrik, kompozisyonda birbirlerine penç motifleriyle ulanan ters simetrili kıvrım dallar ve bu dalların uçlarında gonca ve berkler bulunur. Dallar altın; pençler sarı, kırmızı veya beyaz; goncalar beyaz; berkler altın veya kırmızıdır. Dallar dışında motifler üzerinde kırmızı detaylandırmalar yapılmıştır. Zemin lacivertle renklendirilmiştir. Lacivert zemin üzerine beyaz artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin yatay düzlemde tekrarlandığı pervaz, altın ve siyah tahrirli kırmızı iplikler dışında bubcuklu mavi kuzu çevrelenerek madalyon tezhibi bitirilmiştir. Üstten yaprak, alttan bubcuk üzerinden çıkan birer tığ çekilmiş; tığlar üzerine yatay atılmış çentiklerle süslenmiştir.

Foto. 9d: B24/I 1b- 2a sayfalarında başlık tezhibi detayı.

1b ve 2a'da metin kısmını sınırlandıran siyah tahrirli altın cetvellerin dışında kalan sayfa kenarları tamamen halkarla tezhiplenmiş; 1b sayfasında da bir başlık tezhibine yer verilmiştir (Foto. 9c- d). Başlık İklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Düz levha siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir pervazla çevrelenmiş; bu pervazın sayfa sonuna uzanarak oluşturduğu alana ise kubbeli levha oturtulmuştur. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin lacivert, motifler beyazdır. Bu pervazın sınırlandırdığı alanın yan kenarlarında birer düşey dikdörtgen sıvama altındır. Bu dikdörtgenlerin dışında kalan düz levha bir de iç pervazla çevrelenmiştir. Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı pervazda zemin açık pembe, motifler siyahtır. Düz levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Levha ortasında dilimli bir pafta yer alır. Pafta yanlardan kırmızı iplikle sınırlandırılırken üst ve altta cetvele dayalıdır. İpliğin cetvele dayalı uçlarında ½ oranında, yanlarda birer tane tepelik yer alır. Pafta içine sıvama zemin üzerine beyaz mürekkeple besmele yazısı siyah tahrirle

yazılmıştır. Pafta dışında kalan alan stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonla bezenmiştir. Yazı paftası yanlarında ayırma rumilerin oluşturduğu birer pafta yer alır. Paftaların merkezlerinde yer alan birer hataiden ters yöne çıkan helezoni dallar üzerinde penç, berk, yonca ve yürek motifleri yazı paftası dışında kalan tüm alanı dolgulandırır. Pençler cetvele dayalı olarak ½ oranında kullanılmıştır. Ayrıca yine ½ oranında ikişer ortabağ üst ve alt cetvellere dayalı olarak kompozisyona eklenmiştir. Ayırma rumiler ve pafta zemini, dallar ve berklerde altın; hataide açık ve koyu tonlarda mavi, siyah; pençlerde beyaz ve kırmızı; yoncalarda beyaz; yüreklerde sarı; diğer beklerde sarı, beyaz kullanılmıştır. Ortabağ rumiler altınla işlenmiş; ikişer tanesinin içi siyahla renklendirilmiştir.

14 dilimli kubbeli levha, düşey eksene göre simetrik düzenlenmiştir. iç içe iki kısma ayrılmıştır. İçte, ayırma rumilerle oluşturulmuş 8 dilimli bir pafta yer alır. Rumilerin gövde uzantıları bir tepelikle bağlanır ve kanat uzantıları ½ oranında birer palmetle cetvele dayanır. Paftanın merkezinde yer alan bir hatai motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dalların üzerinde penç, berk, yonca ve gonca motifleri tüm levhayı dolgulandırır. Rumiler, rumilerin oluşturduğu pafta, tepelikler, dallar ve berklerde altın kullanılmıştır. Hataide açık ve koyu renklerde mavi ve pembe; pençlerde kırmızı ve beyaz; yoncalarda beyaz; goncalarda beyaz, sarı; diğer berklerde sarı, kırmızı kullanılmıştır. Pafta dışında kalan lacivert zeminli alan kırmızı iplikle sınırlandırılmıştır. Kırmızı iplik pervaza dayalı ½ oranında palmetlerle sonlandırılmıştır. Kubbeli levha alanında mavi kuzu çekilmiştir. Kuzu üzerinde bubcuklar yer alır. Bubcukların aralarından sayfa sonuna tığlar uzatılmıştır. Tığlar, yatay atılmış çentiklerle süslenmiştir.

Foto. 9e: B24/I sayfa kenarı halkâr tezhibi.

1b ve 2a'da sayfa kenarında yer alan halkar tezhiplerde ulama tarzında stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyon yer alır (Foto. 9e). Yatay düzlemde genişleyen kompozisyonda birbirleri birer hatai motifiyle ulanan helezoni dallar yer alır. Dallar üzerinde berkler, hançere yapraklar, pençler ve üç farklı hatai türü tekrarlanır. Sayfa renginden de yararlanılarak motifler altınla tahrirlenmiş, daha açık tonda altınla renklendirilmiştir. Dallar altınla çizgi halinde işlenirken diğer motiflerin iri boyutları dikkat çekicidir.

Sayfaların dip kısmına bağlanan kenarlarında farklı bir kompozisyon aynı renk özellikleriyle işlenmiştir. Yine yatay düzlemde genişleyen ulama tarzında işlenmiş kompozisyonda hançere yaprağın uzantısı olan ve iki berkle sonlanan kıvrım dallar ters simetriyle birbirlerine birer pençle ulanırlar.

2b, 3a'da metin kısmını sınırlandıran cetveller dışında bir sıra pervaz sayfa kenarını çevreler. Pervaz siyah tahrirlenmiş, altın zemin üzerine motifler kırmızıyla işlenmiştir. Alt ve üst sayfa kenarlarında yer alan pervazlarda artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin yatay düzlemde tekrarlandığı görülür. Yan kenarlarda ise pervaz, noktalar dizisi ile süslenmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1559 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 10

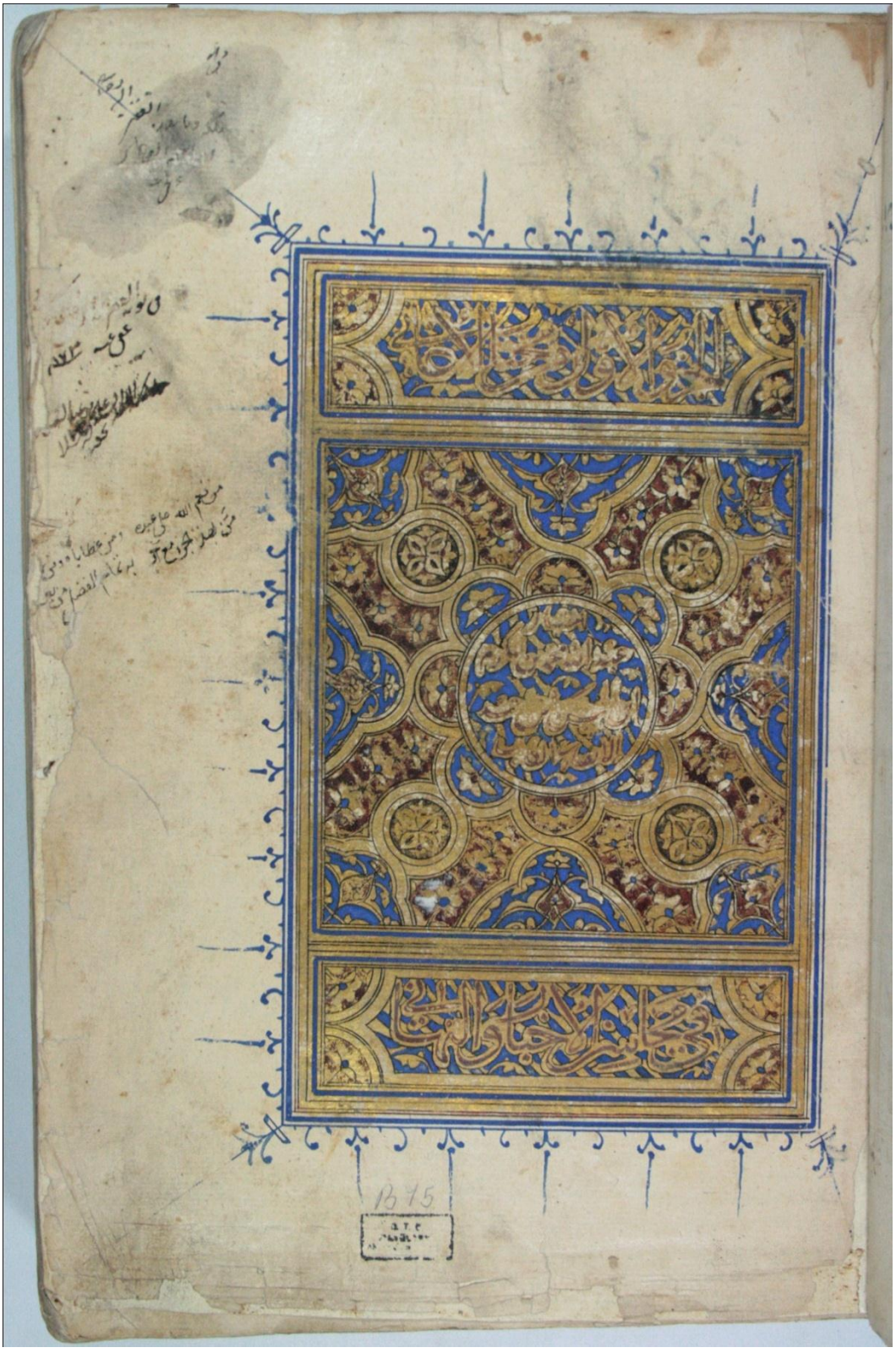

Foto. 10: B15-I zahriye tezhibi.

Eserin Adı: Muhtâru'l-Egânî fî Mehâsini'l-Ahbâr ve't-Tehânî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 15-I

Konusu: Biyografi

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem el-Ensârî (ö. 711/1311-12) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Mahmûd el- Mehdi tarafından 970/1562-63'te Mısır'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde çift cetveller ve tek sıra zencerek ile çevrelenmiştir. Gömme şemse ve salbekler ise kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 346 yapraktır. Kâğıtlar 306x207 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. Yazı alanı 205x125 mm. boyutlarındadır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız zahriye sayfası tezhiplidir. Düşey dikdörtgen zahriye levhası üç bölüme ayrılmıştır (Foto. 10). Ortada kareye yakın formda eser ve yazar adını çevreleyen stilize bitkisel motiflerle dolgulandırılmış geometrik bir kompozisyon; bu alanın üst ve altında yer alan düz levhalar içinde yazı paftaları vardır.

Orta kısımda, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik bir düzenleme görülür. Merkezde yer alan bir madalyonun dışı, siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış şeritlerin oluşturduğu geometrik bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda madalyonu 8 yarı daire form çevreler. Bunlardan üst, alt ve yanlardakiler levhanın kenarlarına bitişik paftalara; aralarında kalanlar ise, birer dairevi alan ve ona bağlı olarak levhanın köşelerine dayalı paftalara bağlanırlar. Paftalar üçer dilimli alanlardır.

Merkezdeki pafta içinde lacivert zemin üzerine siyah tahrirli altınla çevrelenmiş alana yazılar kahverengiyle yazılmıştır. Madalyonu çevreleyen dilimler içinde kısa sap üzerinde, hatai grubu, üç dilimli bir stilize çiçek ve berklerden oluşturulan birer iri motif bulunur. Zeminler bir koyu kahverengi bir lacivertle renklendirilmiş; motifler ise siyah tahrirle altın kullanılarak işlenmiştir. Ayrıca motiflerin merkezleri, lacivert zemindekiler kırmızı; kırmızı zemindekiler lacivertle renklendirilmiştir. Cetvele dayalı paftalarda ise ayırma rumilerin oluşturduğu paftalar ve bu paftaların merkezlerinde yer alan birer gonca motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar görülür. Ayırma rumi paftaların zeminleri kahverengi, dışında kalan alanın zemini laciverttir. Diğer motifler altınla işlenmiştir. Dairesel formlar içinde ise kahverengi zemin üzerine penç grubu motifler altınla işlenmiştir. Bu geometrik kompozisyonun dışında kalan alan kahverengi zemin üzerinde, kısa sap, üç dilimli hatai grubu stilize çiçek ve berklerden oluşturulan iri motiflerin bir dal üzerine dizilişiyle dolgulandırılmıştır. Altınla işlenen motiflerin merkezleri lacivertle renklendirilmiştir.

Düz levhalarda görülen yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş kompozisyonlarda köşelere yerleştirilen dairevi köşebentler içinde diyagonal kısa sap

üzerinde, gonca ve berklerden oluşturulan birer iri motif bulunur. Zemin kahverengi, motifler altınla işlenmiş; motiflerim merkezlerine lacivert noktalar konulmuştur. Bu alanın dışında kalan alanda yazı paftası yer alır. Yazının zemini laciverttir. Altın renkli diyagonal çizgilerle taranmıştır. Siyah yazılar yine altın kullanılarak çevrelenmiş yazı kahverengi ile yazılmıştır. Köşebent ve yazı paftası siyah tahrirli altın ipliklerle ayrılmıştır.

Orta levha ve düz levhalar siyah tahrirli altı iplik ve mavi cetvel sıralarıyla sınırlandırılmıştır. En dışta zahriye levhasını sınırlandıran mavi cetvel ve kuzu üzerinde sayfanın alt, sol yan ve üst yönlerinde kısa eğrisel çizgilerler oluşturulan tığlar uzatılmıştır. Levhanın köşelerinde tığlar sayfanın sonuna kadar uzanır.

Tarih: 1562-63 istinsah edilen kitabın tezhipleri en geç 15. yüzyıl örneklerinin özelliklerini göstermektedir.

Örnek No. 11

Foto. 11a: A422 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Hadîkatü’s-Sü’edâ

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 422

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Fuzûlî Mehmed b. Süleymân Bağdâğdî (ö. 963/1505) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Abdullâh b. Süleymân tarafından Recep 993/ Haziran- Temmuz 1585'te istinsah edilmiştir.

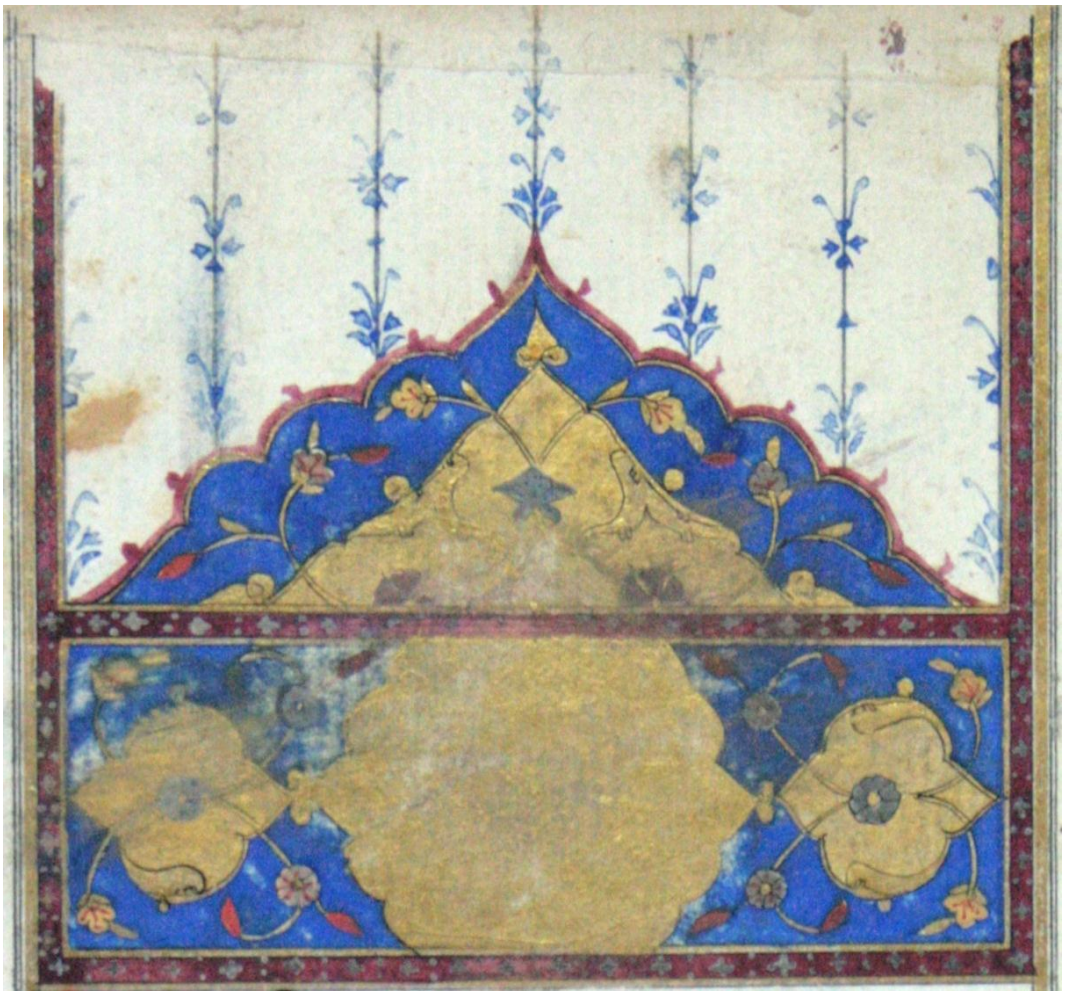

Foto. 11b: A422 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 275 yapraktır. Kağıtlar 206X132 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 140X66 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 11a). İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlıkta, cetveller ve bir sıra pervaz düz levhayı ve kubbeli levhanın oturduğu alanı

sınırlandırır. Cetveller siyah tahrirli ve altındır. Pervazda kırmızı zemin üzerine beyaz artı ve üst üste atılmış çentikler, yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır.

Düz levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir (Foto. 11b). Levhada dilimli üç pafta yer alır. Ortadaki, yanlarından siyah tahrirle sınırlandırılarak oluşturulmuştur. Ayırma rumilerin sınırlandırdığı diğer paftalar, ortadaki paftaya, yanlardan palmet/tepelikle bağlanmıştır. Paftalar, rumiler ve tepelik sıvama altındır. Rumiler ve tepelik siyah tahrirlidir. Ayırma rumilerin sınırlandırdığı paftaların merkezinde birer pençten ters yöne çıkan kıvrım dallar ve dallar üzerinde penç, berk ve goncalar görülür. Siyah tahrirli motiflerden dallar, penç merkezleri, gonca yaprakları altındır. Merkezdeki pençler mavi, dallar üzerindekiler pembedir. Berkler kırmızıdır.

Kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. 10 dilimli levha, iç içe iki bölüme ayrılmıştır. İçte, sapları bir tepeliğe bağlanan ve gövde uzantıları ½ oranda birer palmet/tepelikle sonlanan rumilerin sınırlandırdığı bir pafta yer alır. Paftanın zemini, siyah tahrirli rumi ve palmetler altındır. Pafta merkezinde yer alan bir hataiden ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dallar üzerinde, pençler- ½ oranında cetvele dayalıdır, berkler ve goncalar tüm levhayı dolgulandırır. Siyah tahrirli motiflerden dallar altın, hatai mavi, pençler kırmızıdır. Goncalarda altın ve kırmızı bir arada kullanılmıştır. Berklerinse bir kısmı kırmızı bir kısmı altındır. Pafta dışında kalan alan laciverttir. Levhayı siyah tahrirli altın iplik, kırmızı kuzu/iplik sınırlandırır. 7 siyah ok üzerinde mavi yaprak, yonca ve hatai benzeri motiflerle süslenmiş tığlar sayfa sonuna uzanır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1585 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 12

Foto. 12a: A355 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Şerh-i Bahâristân

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 355

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Şem'î Şem'ullâh (ö.1009/1601) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Mehmed b. Ca'fer tarafından Ramazan 1001/ Haziran 1593'de istinsah edilmiştir.

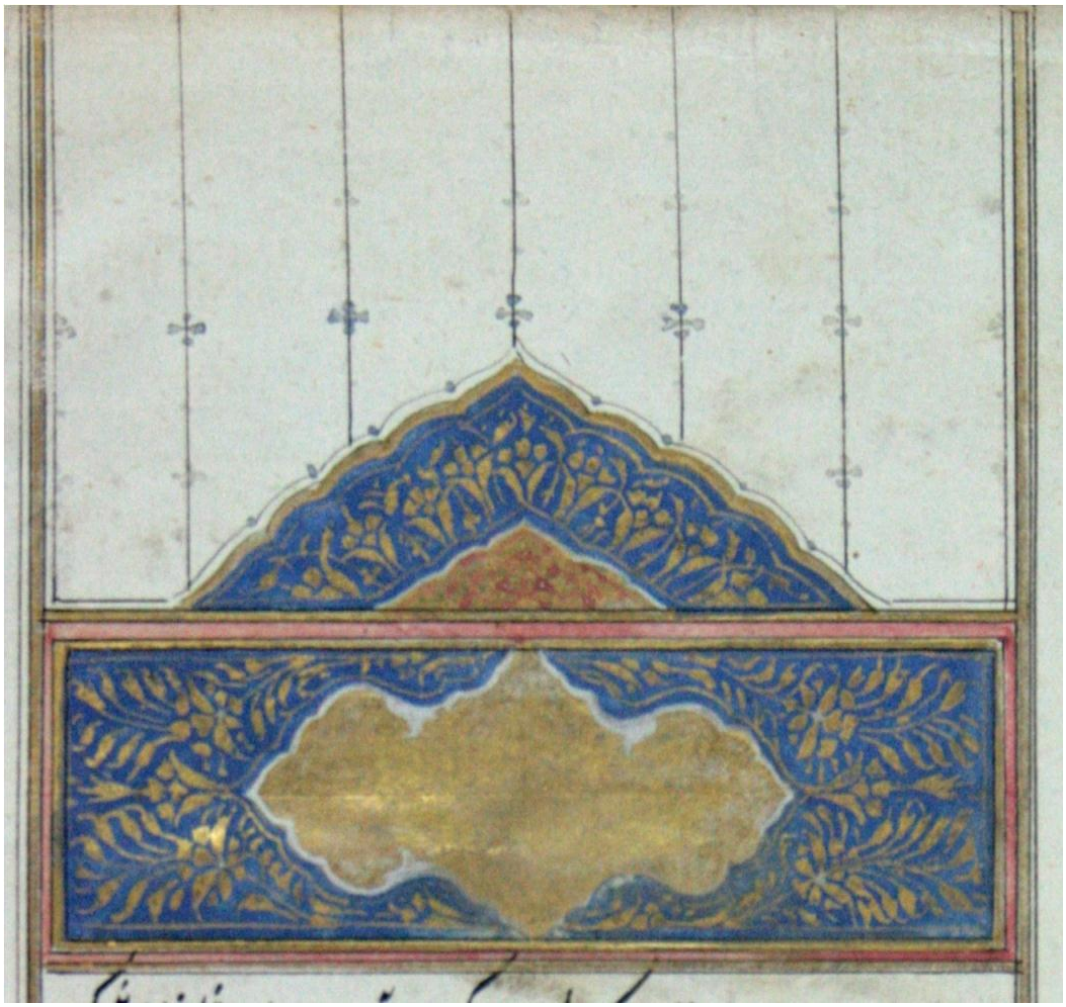

Foto. 12b: A355 başlık tezhibi.

Cilt: Kitabın cildi günümüze ulaşamamıştır. Yalnız dip kısmında kahverengi deri parçaları vardır.

Yapraklar: Kitap 170 yapraktır. Kağıtlar 210x142 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 137x75 mm. boyutlarındaki yazı alanı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 12a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlığın düz levha kısmı, siyah tahrirli altın cetveller ve kırmızı pervazla çevrelenmiştir.

Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levhanın ortasında, rumilerin sınırlandırdığı dilimli bir pafta yer alır. Rumiler beyaz, pafta sıvama altındır. Pafta dışını altın iplik çevreler. ipliğe bağlı olarak paftanın yanlarında birer merkezi hatai; üst ve alt kısımlarından ise 1b'de başlık tezhibi yer alır. İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlıkta, düz levha siyah tahrirli altın cetveller ve bir sıra pervazla sınırlandırılmıştır. Pervazda bordo zemin üzerine beyaz artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde tekrarlanmıştır.

Düz levha ortasında, yanlarda dilimli kırmızı ipliklerle sınırlandırılarak oluşturulan bir pafta yer alır. Pafta sıvama altındır. İçinde siyahla besmele yazılıdır. Pafta dışında kalan alan laciverttir. Yanlara yerleştirilen merkezi bir hataiden çıkan kıvrımdalar bu alanı dolgulandırır. Dallar üzerindeki berkler altındır. Motif ortalarına kırmızı noktalar koyulmuştur.

Düz levha üzerinde 10 dilimli kubbeli levha, siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir alana oturur. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha iki alana bölünmüştür. İçte 6 dilimli bir pafta yer alır. Pafta beyaz iplikle sınırlandırılmıştır. Zemin altındır. Bitkisel karakterli olduğu görülen kompozisyonda motifler belirgin değildir. Bu kompozisyon kırmızı renkle işlenmiştir. Bu paftanın dışında kalan laciverttir. Altınla işlenmiş stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda ikişer yaprak ve arasında yer alan hatailerin oluşturduğu motifler, dilimli iki altın iplik arasında, yatay düzlemde

birbirine ulanmışlardır. Kubbeli levhayı altın iplik siyah kuzu sınırlandırır. Kuzu üzerinde, dilimlerin her köşesine bir nokta konmuş bir nokta görülür. Kuzudan sayfa sonuna uzanan siyah tığ okları üzerinde dört yapraklı yonca motifleri yer alır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1593tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 13

Foto. 13a: A9/II 1b- 2a sayfaları.

Foto. 13b: A9/II başlık tezhibi.

Eserin Adı: Dîvân-ı Hilâlî-i Çağatayî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 9/ II

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Bedruddîn Hilâlî-i Çağatayî (ö. 936/1529) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Cildin, mukavva iskeleti üzerine, dış kapakları açık kahve renkli deri; iç kapakları ise kağıt kaplanmıştır. Ön ve arka kapaklar, aletle bezeme tekniğinde çift cetveller ile çevrelenmiş; aynı teknikle köşeden köşeye diyagonal çizgiler atılarak merkeze, köşelere ve bu köşelerin aralarına küçük rozetler serpiştirilmiştir.

Yapraklar: Kitap 87 yapraktır. Eser 33b- 87a sayfaları arasındadır. Kağıtlar 140x100 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 100x60 mm. boyutlarında yazı alanı altın cetvelle sınırlandırılmıştır. Metin siyah mürekkeple, ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın yalnız 33b sayfasında bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 13a).

Başlık çift siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandığı yatay dikdörtgen düz levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 13b). Levha içinde yatay ve düşey eksene göre simetrik, kendi içine kapalı bir kompozisyon görülmektedir. Levhanın merkezine eser isminin, "Dîvan-i Hilâlî" yazısının, yer aldığı dilimli bir pafta yerleştirilmiştir. Pafta siyah tahrirlidir ve zemini altın renklidir. Eser ismi de siyah renkle yazılmış olup aralarına serbest düzende kıvrım dallar serpiştirilmiştir. Levhanın lacivert

zemini üzerine altın renkli bitkisel bir kompozisyon işlenmiştir. Kompozisyonda paftanın iki yanında yer alan merkezi birer hatayiden ters yöne çıkan çok ince kıvrım dallar üzerine, hatayî ve berkler yer alır. Levhayı üst kısımda sınırlandıran cetvel üzerine çekilmiş mavi kuzudan, sayfanın üst boşluğuna mavi renkli tığlar uzatılmıştır. Üzerine çentikler atılmış beş tığın arasına bulut benzeri dalgalı şekiller yerleştirilmiştir.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhibi 16- 17. yüzyılda hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 14

Foto. 14a: A12 1b- 2a sayfaları.

Foto. 14b: A12 serlevha tezhibinden detay.

Eserin Adı: Hüsn ü Dil

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 12

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Lâmi'î Çelebî Mahmûd b. Osmân Bursevî (ö. 9387/1532) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine sırt ve miklep kısmı siyah deri; dış kapaklar ebru; iç kapaklar ise düz kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 100 yapraktır. Kâğıtlar 149x105 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 108x67 mm. boyutlarında yazı alanı altın cetvelle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı; metin siyah mürekkeple, dîvânî kırması hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b sayfasında serlevha tezhibi bulunur (Foto. 14a). Vassale yapılarak yeniden düzenlendiği görülen sayfada, hem tezhipli alanlar hem de tezhipli alanlar ile yazı alanı arasında belirgin uyumsuzluklar göze çarpar.

Serlevha, kitabın adının yazılı olduğu yatay dikdörtgen düz levha alanı ile yazı alanını sağ ve alt kenarlarda çevreleyen enli bir bordür ve pervazlardan oluşur (Foto. 14b).

Düz levha birbirinden siyah tahrirli altın cetvellerle ayrılmış üç pervazla kuşatılmıştır. Dıştaki pervazda üst üste atılmış çentik, küçük artı ve çizgi (: + -) nöbetleşe kullanılmış; sonraki pervaz zencerekle; içteki ise küçük artı ve üst üste atılmış çentiklerin yan yana dizilmesiyle oluşturulmuştur. Yalnız içteki pervaz, üst ve yanlardan farklı olarak alt kısımda, dış pervazdaki düzende- üst üste atılmış çentik, küçük artı şeklinde- devam etmiştir. Dıştaki pervaz ise yalnız üst ve altta görülür.

Bu pervazların çevrelediği levhanın içinde ise merkezde "Risale-i Hüsn ü Dil" yazısının yer aldığı yan kenarları dilimli bir pafta ve bu pafta dışında kalan zemini bezeyen bitkisel bir kompozisyonun, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlemesinden oluşan bir bezeme görülür. Paftanın zemini altın ile renklendirilmiş, kitap ismi beyaz mürekkeple siyah tahrirli yazılmıştır. Paftayı içten dışa beyaz, kırmızı ve siyah tahrirli altın iplikler sınırlandırır. En dıştaki altın iplik paftanın iki yanında, dilimlerin uç kısımlarında düğümlenerek ayırma rûmîlerin oluşturduğu paftalara bağlanır. Rumi gövdeleri paftaların uçlarında birer tepeliğe; her bir kanat ise bir ortabağa bağlanır. Ayırma rûmîlerin oluşturduğu paftalar altın renklidir. Paftanın en dış ipliğinin devamı olarak rûmîler, tepelik ve ortabağlar altın renkli ve siyah tahrirli olarak işlenmişlerdir. Ortabağların içleri siyahtır. Lacivert zemin üzerine işlenmiş bu kompozisyonu kıvrım dal-penç-berk kompozisyonun tamamlar. Rumilerin oluşturduğu paftaların merkezine yerleştirilmiş birer penç motifinden ters yönde çıkan; üzerine penç motifleri yerleştirilmiş kıvrım dallar "S" şeklinde uzanır. Tüm motifler siyah ile tahrirlenmiştir. Kıvrım dal, rumi, berkler altın; pençler açık yeşil, açık mavi, kırmızı/ turuncu, beyaz ile renklendirilmişlerdir. Düz levhanın düşey simetri ekseni üzerinde, paftaya bağlı olarak altın renkli rozetler içinde beyaz pençler bulunur.

Bu durum tezhipli alanın vassale yapılması ya da buraya herhangi bir şekilde- belki başka bir kitaptan alınıp, sonradan yapıştırılmasıyla ilgili olmalıdır.

Yazı alanı mavi kuzulu, kırmızı tahrirli, altın cetvellerle çevrelenmiştir. Cetveller dışında yazı alanının sol kenarı; dışta artı ve çentik (+ :) şekillerinin nöbetleşe kullanıldığı, içte zencerekli olmak üzere iç içe iki pervazla sınırlandırırken; artı ve çentikli pervaz sağ kenarda tekrarlanmıştır. Pervazlar altın zemin üzerine siyah ile işlenmiş; birbirlerinden siyah tahrirli cetvellerle ayrılmışlardır. Yazı alanının alt ve sağ yanında; ayırma rumilerin oluşturduğu paftalar ile birbirlerine pençlerle ulanan kıvrım dalların düşey eksende 1/15 oranında simetrik olarak enine genişleyen düzende tekrarladığı bir bordür görülür. Zemin laciverttir. Tüm motifler siyah tahrirlenerek rûmî, hataî, berk ve kıvrımdallar altın, pençler kırmızı ve açık yeşil, ayırma rûmîlerin oluşturduğu pafta içleri siyah ile renklendirilmiştir.

Serlevhanın oluşturduğu alanın kenarlarına mavi kuzulu, kırmızı tahrirli altın cetveller çekilmiştir.

En dış kuzu üzerinde sayfa boşluğuna uzanan tığlar; alt, yan ve üst sayfa kenarında birbirinden farklı şekilde tasarlanmıştır. Üst sayfa boşluğunda mavi, kırmızı ve sarı renkli tığlar üzerinde çiçek, çentik, dalgalı çizgilerle oluşturulan bitkisel karakterli bezemeler; yan ve alt kenarda üsttekilerden daha kısa, mavi renkli, basit geometrik süsler ve kırmızı noktalarla oluşturulmuş tığlar görülür. Tığların serlevha tezhibinden çok farklı süsleme stili ve son derece özensiz işlenişi dikkat çeker.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı olmayan kitabın tezhibi 16- 17. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 15

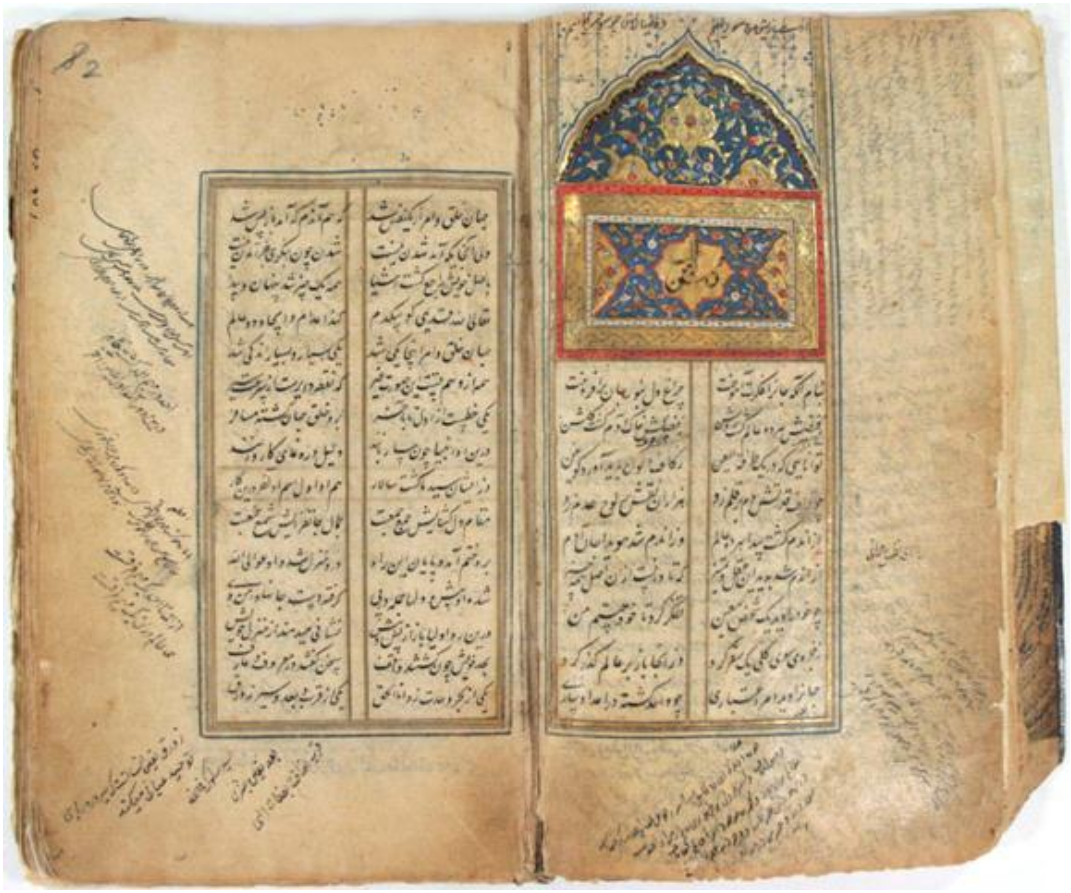

Foto. 15a: A33/I, 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Bir risale olan kitapta Gülşen- i Râz ve Levâyih adlı iki eser yer alır.

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 33/I-II

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Gülşen- i Râz, Sa'duddîn Mahmûd- i Şebisterî (ö. 720/1320) tarafından telif edilmiştir. Levâyih Nûriddîn Abdurrahmân b. Nizâmuddîn Ahmed b. Muhammed-i Câmî (ö. 898/1492) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

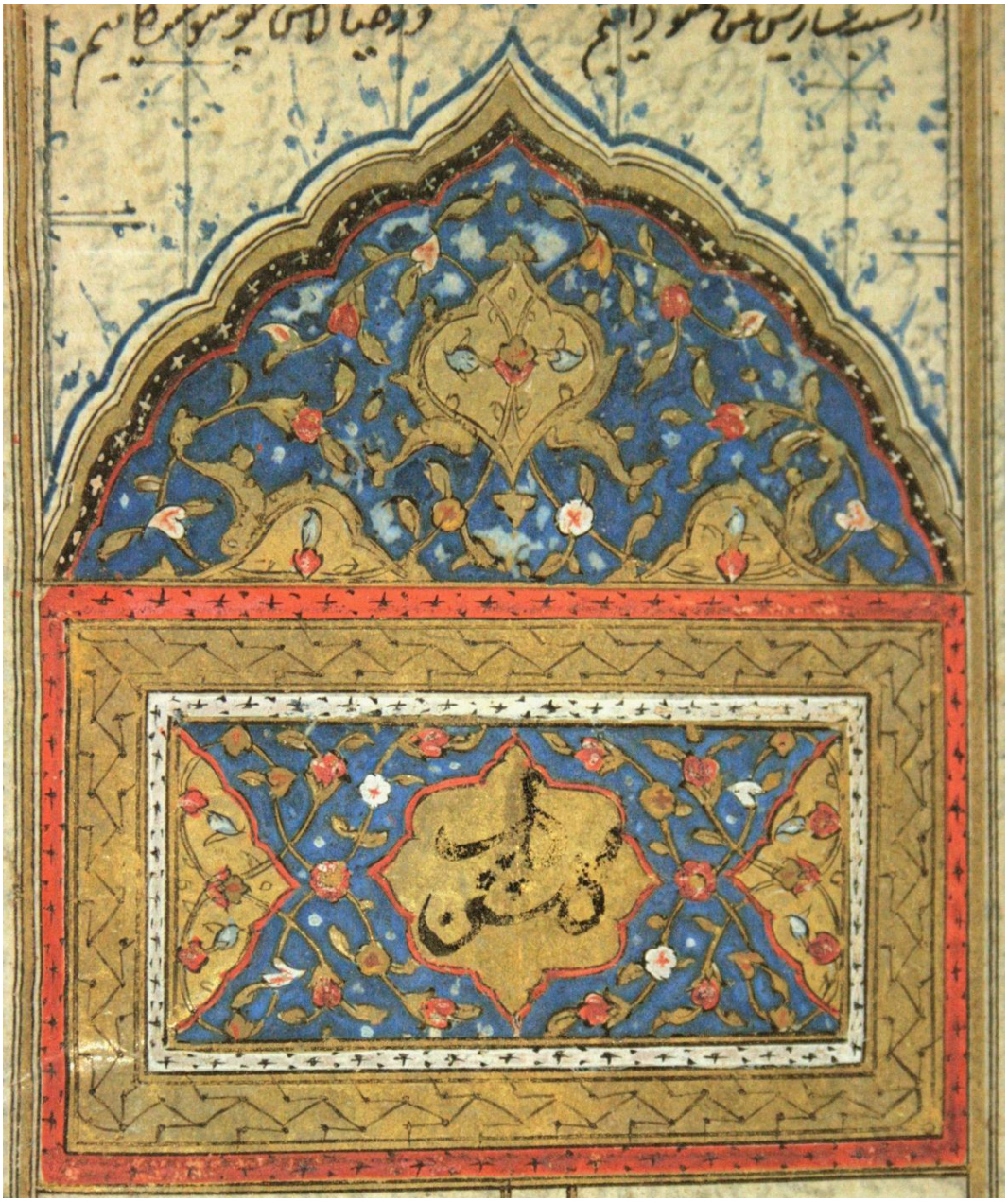

Foto. 15b: A33/ I, başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise ebru kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın cetvel ve zencerekle çevrelenmiş, merkeze ise kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle dolgulandırılan gömme şemse yapılmıştır

Yapraklar: Kitap 59 yapraktır. Kağıtlar, 180x110 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. Mavi kuzulu siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı yazı alanı 115x64 mm. boyutlarındadır. Söz başları altın yaldız, metin siyah mürekkeple ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın 1b sayfasında Gülşen- i Râz adlı eserin; 38b sayfasında Levayih adlı eserin başlık tezhibi yer almaktadır.

1b'de başlık iklil levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 15a- 15b). Yatay dikdörtgen şeklindeki düz levha bölümü siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı, iç içe üç pervaz ile çevrelenmiştir. Dıştan ilk pervazda kırmızı zemin üzerine siyah; üçüncü pervazda ise beyaz zemin üzerine siyah küçük artı ve üst üste atılmış çentikler yan yana, nöbetleşe kullanılmıştır. Aralarındaki pervazda altın zemin üzerine siyah renkle zencerekler çizilmiştir. Bu pervazların çevrelediği alanda, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş kendi içine kapalı bir kompozisyon görülür. Kompozisyonun lacivert zemini üzerine, siyah tahrirli kırmızı ipliklerin sınırlandırdığı altın zeminli dilimli üç pafta yerleştirilmiş; merkezde bulunanın içine siyah mürekkep ile eser ismi: "Gülşen- i Raz" yazılmıştır. Diğer iki pafta ise levhanın yan kenarlarına bitişiktir. Yandaki paftaların merkezine yerleştirilmiş birer gonca motifinden ters yönde uzanan kıvrımdal, penç, berk, gonca kompozisyonu merkezde yer alan pafta dışındaki alanı dolgulandırır.

Tüm motifler siyah ile tahrirlenmiş olup; kıvrım dallar altın renklidir. Kompozisyonun kuruluş simetrisine uygun olarak hatayiler kırmızı, pençler kırmızı ve altın ile renklendirilmiş; ¼ oranında birbirinin simetriği olan 4 penç, 4 yürek biçimli berk ise bu kompozisyonun dışında çapraz simetrili olarak karşılıklı iki penç

beyaz iki penç altın; karşılıklı iki berk beyaz iki berk altın ile boyanmıştır. Kıvrımdal kompozisyonun çıkış noktası olan hatayilerin iki yanına yerleştirilmiş hatayilere bağlı birer berk ise yatay ve düşey eksen simetrisine uygun ve diğer berklerden farlı olarak açık mavi ile boyanmıştır.

12 dilimli kubbeli kısım dıştan içe mavi kuzu, siyah çift tahrirli altın iplik, siyah zemin üzerine beyaz artı ve çentik (+ :) şekillerinin nöbetleşe kullanıldığı pervaz ve kırmızı iplik ile sınırlandırılmıştır. İç kısımda yer alan düşey tek eksene göre simetrik kendi içine kapalı bitkisel kompozisyonda biri merkezde; diğer ikisi-merkezdekinin ½ oranında olacak şekilde, taç alanının alt sınırına bitişik; gövde ve sapları alt ve üstte birer yarım tepelikle ayırma rumilerin sınırlandırdığı, üç altın zeminli pafta yer alır. Her birinin orta kısmına birer gonca yerleştirilmiştir. Merkezdeki pafta içindeki goncadan ters yönde üzerlerinde penç, berk gonca bulunan kıvrım dallar uzanır. Alt kısımdan çıkan dallar yarım paftaların içinden geçerek kıvrılırlar. Bu pafta içlerinde de merkezdeki paftada olduğu gibi gonca ve tek berk vardır.

Zemin laciverttir. Tüm motifler siyah ile tahrirlenmiş olup; kıvrımdallar ile kuruluş simetrisine uygun olarak bir kısım berkler altın; hatayiler kırmızı; dört berk beyaz; merkezdekinde iki, alttakilerde birer olmak üzere pafta içlerindeki hatailere bitişik berkler açık mavi ile renklendirilmiş; 2 pençten biri beyaz biri altın; 4 yürek biçimli berkten, biri altın; diğerleri beyaz ile renklendirilmiştir.

Mavi kuzu üzerinde sayfa üst boşluğuna uzanan tığlar ile tezhip sonlandırılır. Tığlarda, tığ okları üzerine dik ve diyagonal atılmış çizgilerle oluşturulan geometrik süslemeler görülür.

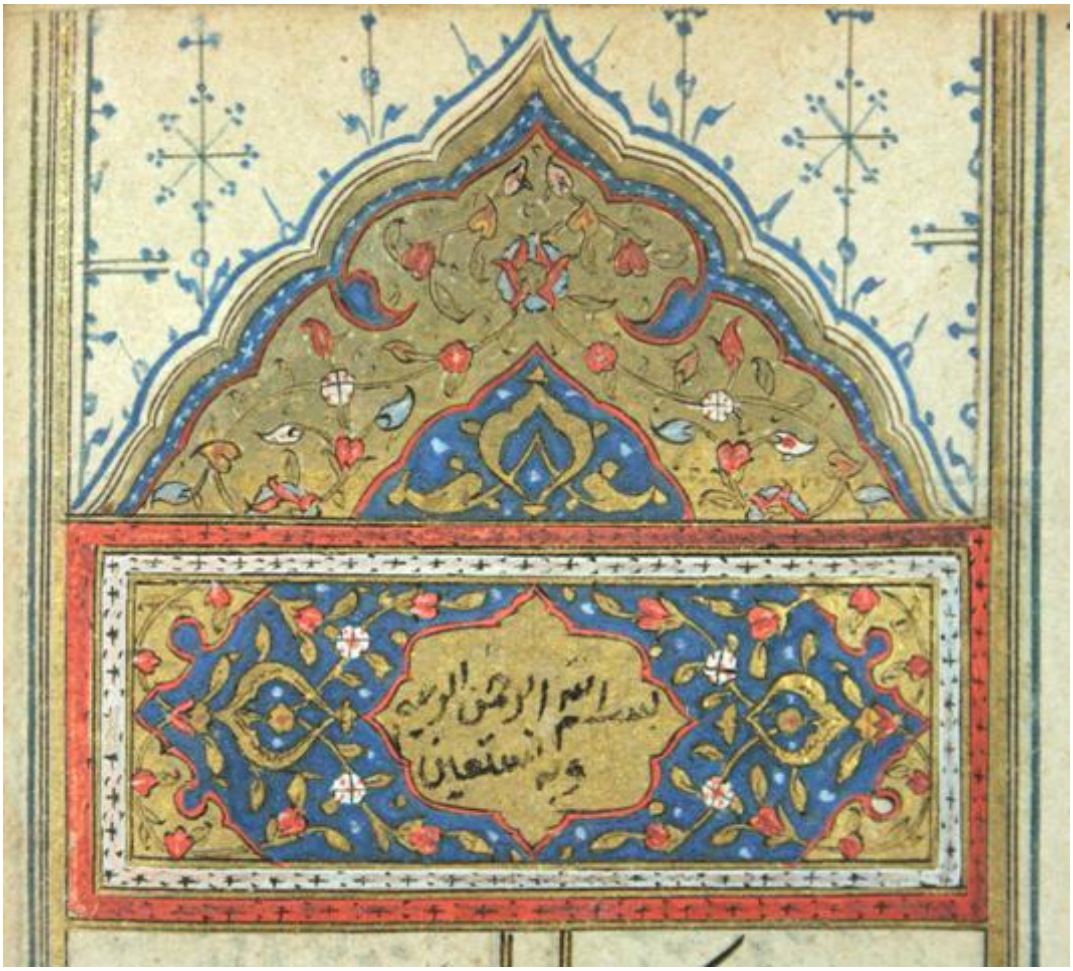

Foto. 15c: A33/ II, başlık tezhibi.

Kitabın 38b sayfasında başlayan Levayih adlı eserin iklil levha şeklinde düzenlenmiş başlık tezhibi yer almaktadır (Foto. 15c).

Yatay dikdörtgen şeklindeki düz levha bölümü siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı, iç içe iki pervaz ile çevrelenmiştir. Dış pervazda kırmızı zemin üzerine siyah; iç pervazda beyaz zemin üzerine siyah artı ve üst üste atılmış çentik (+ :) şekilleri nöbetleşe kullanılmıştır. Levhada, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik, kendi içine kapalı bir kompozisyon görülür. Lacivert zemin üzerine siyah tahrirli kırmızı ipliklerin sınırlandırdığı altın zeminli; biri merkezde diğerleri köşelerde- köşebent gibi konumlandırılmış paftalar yerleştirilmiştir. Merkezde

bulunanın içine siyah mürekkep ile "bismi'l-lâhirrahmânirrahim" [126] yazılmıştır. Paftalar arasında kalan alan kıvrım dal-penç-gonca-berk kompozisyonu ile dolgulandırılmıştır. Köşe paftaların aralarında birer gonca bulunur. Goncalardan ters yönde çıkan kıvrım dallar üzerine gonca, berk ve pençler yer alır. Goncalar üst kısımlarında öncelikle birer tepelikle birbirine bağlanan ayırma rumilere bağlanmış; daha sonra ayırma Rumilerin merkezlerine yerleştirilmiş birer pençten çıkan kıvrım dallar uzatılmıştır.

Tüm motifler siyah ile tahrirlenmiş olup; kıvrım dallar altın renklidir. Kompozisyonun kuruluş simetrisine uygun olarak merkez goncalarda meşimeler kırmızı, yapraklar altın; diğerler goncalarda ise meşimeler altın, yapraklar kırmızıdır. Pençlerde kırmızı ve beyaz; berklerde ve ortabağlarda altın kullanılmıştır. Lacivert renkli zeminin üzerine beyaz noktalar serpiştirilmiştir.

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş kubbeli levha kısmı dıştan içe mavi kuzu, siyah çift tahrirli altın cetvel, lacivert zemin üzerine beyaz artı ve üst üste atılmış çentiklerin (+ :) nöbetleşe kullanıldığı pervaz ve son olarak siyah tahrirli kırmızı iplikle kuşatılmıştır. Pervaz ve iplik, dilimli paftanın tepe kısmında, birer rumi şeklinde levha içine uzanarak burada tepelik/palmet şeklinde bir form oluşturmuştur.

Levha iç içe iki paftaya ayrılmıştır. Dıştaki pafta zemini, palmet formlu üst kısma yerleştirilmiş merkezi bir hataiden ters yönde- alt ve üst kısımdan aşağı ve yukarı doğru- uzanan kıvrım dal, penç, berk, gonca ve hatailerle oluşturan stilize bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Kıvrımdallar, goncalar ve bunların iki

[126] Yazı burada tahrip olmuştur.

yanlarında altın yeberkler ile sonlanır. Üst dallarda sarı- kırmızı yürek biçimli yapraklar; beyaz- - kırmızı ve altın renkli yeberkler yer alırken alt kıvrım dalların aşağıda oluşturdukları helezoni dallar üzerine yine sarı- kırmızı yürek biçimli yapraklar; altın, kırmızı, açık mavi, beyaz-kırmızı yeberkler; kırmızı ve beyaz-kırmızı ikişer penç yerleştirilmiştir. Tüm motiflerin siyah ile tahrirlendiği levhanın zemini, kıvrım dallar ve berklerin bir kısmı altın renklidir. Hatayiler kırmızı ve açık mavi; goncalar ve pençler kırmızı; iki penç beyazdır. Yürek biçimli yapraklar sarı; diğer berkler beyaz, kırmızı, açık mavi renklidir.

6 dilimli iç pafta, sap ve gövde uçları birer tepelikle bağlanan ayırma rumiler ve bu Rumilerin ortasında tek merkezden çıkan iki rumi ile dolgulandırılmıştır. lacivert zemin üzerinde rumiler siyah tahrirli olarak altın renkle işlenmişlerdir.

Mavi kuzu üzerinde sayfa üst boşluğuna uzanan tığlar ile tezhip sonlandırılır. Tığlarda, tığ okları üzerine dik ve diyagonal atılmış çizgilerle oluşturulan geometrik süslemeler görülür.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 16- 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 16

Foto. 16a: A217/ I, 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: el-Kâfiye fi'n-Nahv

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 217/ I

Konusu: Arap Dili Grameri

Dili: Arapça

Telif bilgileri: İbnu'l-Hacîb Cemâluddîn Ebû Amr Osmân b. Ömer (ö. 957/1550) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

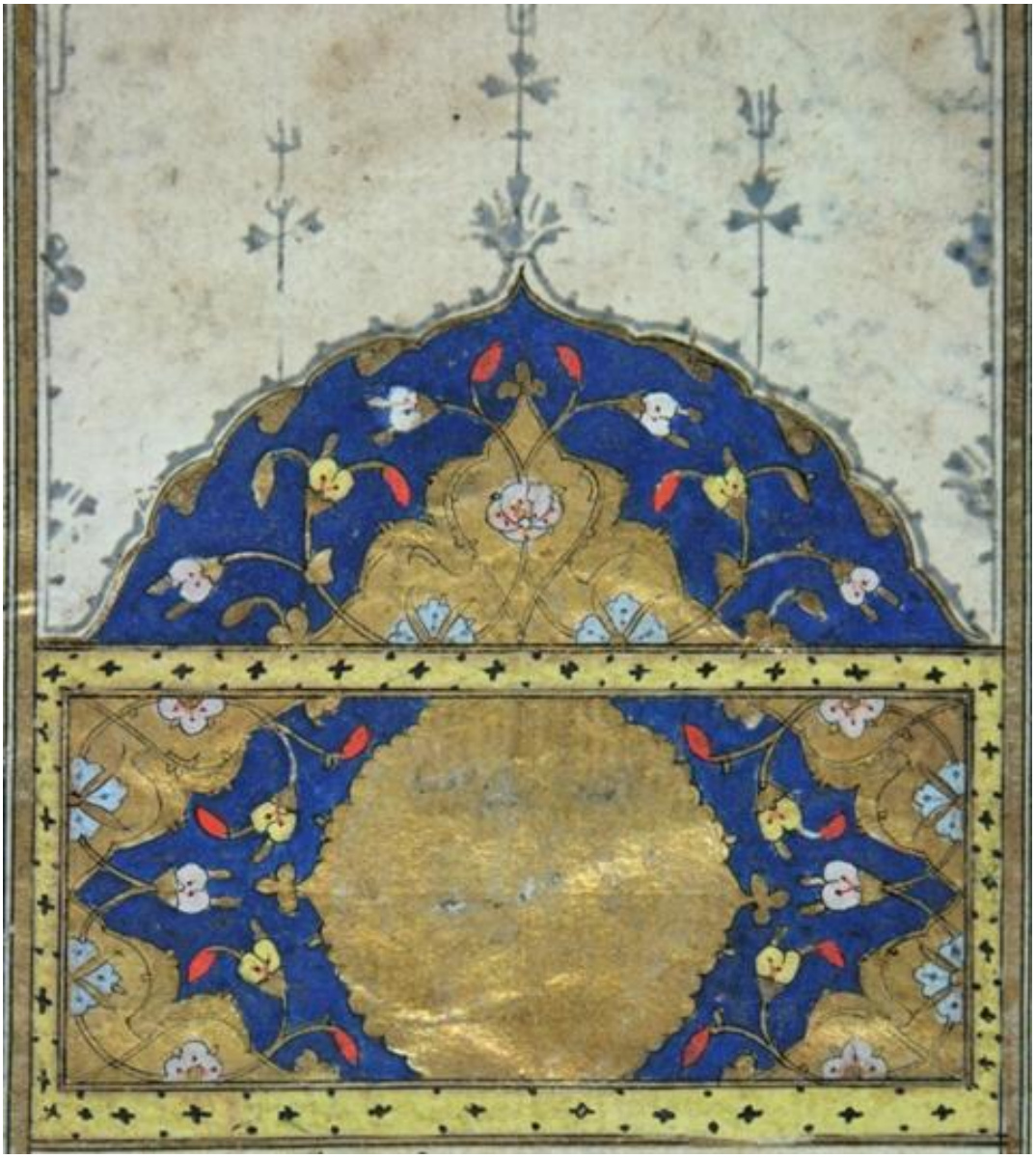

Foto. 16b: A217/ I, başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar ve miklep kahverengi; iç kapaklar ise koyu kahverengi deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar ile miklep; aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiştir. Alttan ayırma, gömme şemse ve salbek içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 222 sayfadır. Eser sayfaları 1b- 68b sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 199x118 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 175x102 mm. boyutlarındaki yazı alanı, 1b ve 2a'dakiler altın; diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 16a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Tezhipli alanın dört tarafı siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Düz levha, siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı görülür. Zemin sarı, motifler siyahtır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levhanın ortasında yanlarda birer pamete bağlanan dilimli bir pafta yer alır. Palmetler ve siyah tahrirli pafta sıvama altındır. Gövdeleri birer palmete, kanatları birbirine bağlanan rumilerin oluşturduğu köşelikler ortasında yer alan birer gonca motifinden çıkan kıvrım dallar, dallar üzerinde penç, berk goncalar pafta dışında kalan alanı dolgulandırır. köşelik zemini, rumiler ve tepelikler altındır. Köşeliklerle pafta arasında kalan alan laciverttir. Merkezi goncalar beyaz ve altın, pençler açık mavi ve altın; diğer pençler pembe, kırmızı ve altın; berkler kırmızı; dallar altın; dalların uçlarında yer alan goncalar sarı ve kırmızı ve altın kullanılarak işlenmişlerdir. Tüm motifler siyahla tahrirlenmiştir.

Düz levha üzerine oturan 10 dilimli kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. iç içe iki bölüme ayrılmış levhanın iç kısmında ayırma rumilerin sınırlandırdığı 4 dilimli bir pafta yer alır. Rumilerin gövdeleri bir tepelikle

birleşirken ve kanatları1/2 oranında birer tepelik/ palmete bağlanır. Pafta merkezinde bulunan merkezi bir hataiden ters yönde çıkan kıvrım dallar ve kıvrım dallar üzerinde penç, berk goncalar tüm levhayı dolgulandırır. Merkezi hatai pembe, kırmızı ve altınla; pençler açık mavi ve altınla, goncalar beyaz ya da sarı ile kırmızıyla; berkler kırmızı; dallar ise altınla işlenmiştir. Pafta dışında kalan alan laciverttir ve paftanın dilimli formu altın iplik ve üzerinde yalın rumilerle verilmiş; sınırlandırılmıştır. Tüm motifler ve bezeme elemanları siyahla tahrirlenmiştir.

Siyah kuzu üzerine kısa tığlar dizilmiş; üzerinde yonca benzeri motiflerin yer aldığı tığ okları sayfa sonuna uzatılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 16- 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 17

الحمد لله الذی انعم علینا و هدانا للاسلام وجعلنا
من امّة حبیبه محمّد علیه افضل الصّلوات
واکمل التّحیات وعلی آله الطّیبین والطّیبات
وبعد لمّا اعطانی الله تعالی مکنة علی اطّلاع کتب اوائلنا
وقدرة علی ادراک علوم اصفیائه بهمّة المرشدین
وبعنایة الملک الحقّ المبین اثر ریاضاتی ومجاهداتی سنین
فانّی نظرت کتب اهل الباطن وطالعتها ورایت المثنوی
المولوی بینها مملوّا بانواع اسرار ایات الکریمة ومشحونا
ببیان اصناف مکنونات احادیث النّبویّة وتمثیلات الارشادیّة

Foto. 17a: A273 1b sayfası.

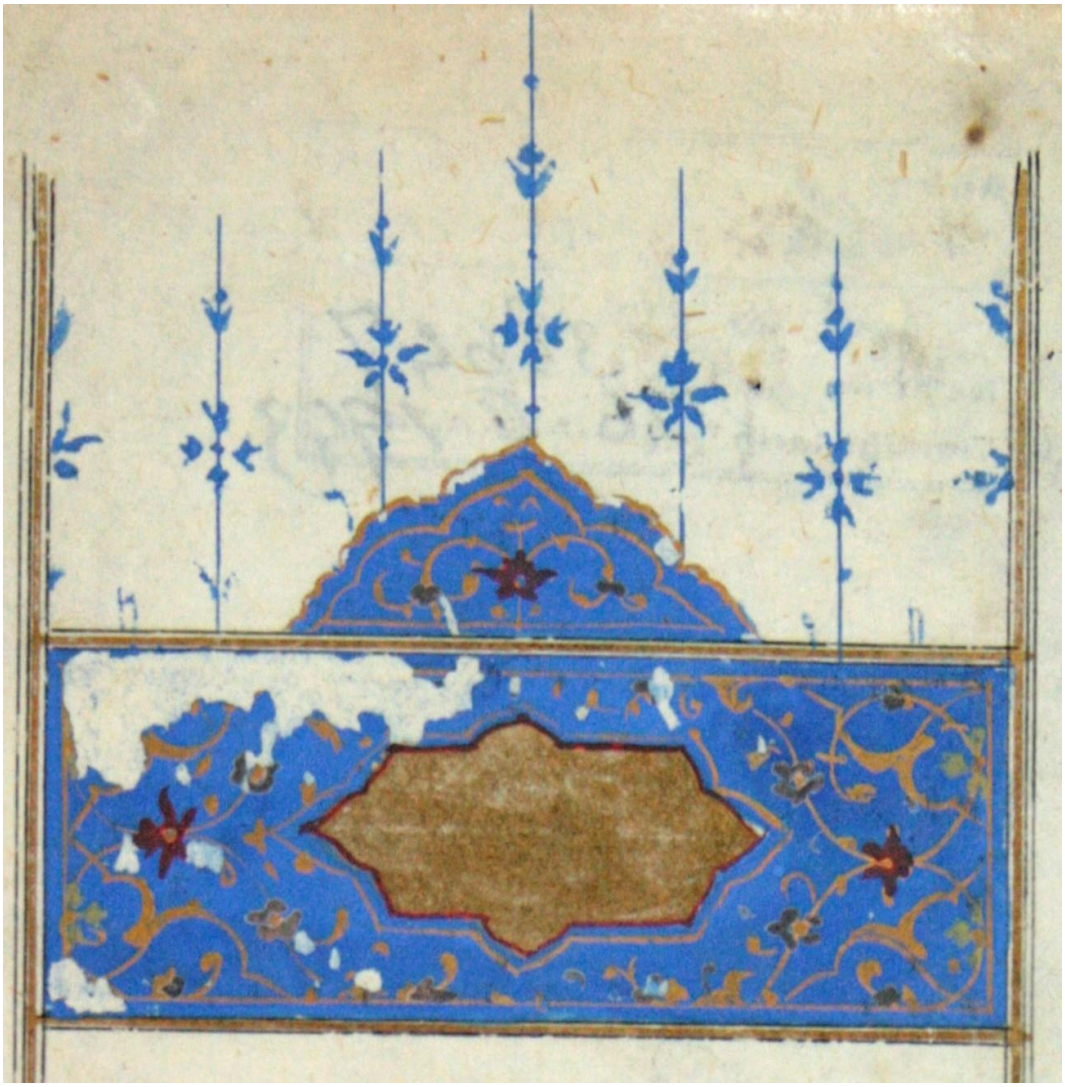

Foto. 17b: A273 başlık tezhibi.

Foto. 17c: A273 yazı bloğunun baş kısmında halkar tezhibi.

Eserin Adı: Kâşifu'l- Esrâr ve Matla'u'l- Envâr

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 273

Konusu: Tasavvuf

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Zarifî Hasan Efendî (ö. 977/1569-1570) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar yeşil renkli kumaş; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ayrıca cilt mukavva üzerine bordo deri kaplı bir mahfaza içindedir.

Yapraklar: Kitap 163 yapraktır. Kağıtlar 185x120 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 120x85 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 17a- b). Yazı bloğunun baş, ağız ve tek kısımları halkarla tezhiplenmiştir (Foto. 17c).

Tümüyle mavi zemin üzerine işlenen tezhipli alanlar yatay dikdörtgen düz levha ile üzerindeki kubbeli levhadan ibarettir.

Düz levha, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş bir kompozisyonun görüldüğü levhanın merkezine, kırmızıyla tahrirlenmiş altın zeminli dilimli bir pafta yerleştirilmiştir. Pafta çevresini yanlarda tepelikle sonlanan altın dallar çevreler.

Pafta dışında mavi zemin içinde altın cetvelle sınırlandırılan alan stilize bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Kompozisyonda pafta yanlarında yer alan merkezi birer hataiden ters yönde çıkan kıvrım dallar üzerinde penç ve berklere yer verilmiştir. Kıvrım dallar ve berkler altınla, hatailer kırmızıyla işlenmiş; pençler açık ve koyu tonlarda yeşillerle renklendirilmiştir. Altın renkli birer rumi ile de kompozisyonda köşelikler meydana getirilmiştir.

İç içe iki sıra iplikle sınırlandırılmış, altı dilimli kubbeli levhada da merkezi bir hatayiden ters yönde çıkan kıvrım dal, berk kompozisyonu aynı renklerle; ancak düşey tek eksene göre simetrik bir düzenlemeyle işlenmiştir. Ayrıca dallar üzerinde üçer noktadan oluşturulmuş yeşil renkli birer motif de kullanılmıştır.

Sayfanın üst boşluğuna uzanan, mavi renkli çift tahrir tekniğinde hatailerle süslenmiş tığlarla tezhip sonlandırılmıştır.

Yazı bloğunun baş, etek ve ağız kısımlarında yer alan, haklar tarzında işlenen tezhiplerde; sap ve uç kısmında volütler yapan palmet benzeri yaprakların art arda dizildiği bir bezeme görülür.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 16- 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 18

Foto. 18a: A322 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Dîvân-ı Bâkî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 322

Konusu: Türk Edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Bâkî, Abdulbâkî Mahmûd(ö. 1008/1599) tarafından telif edilmiştir.

Foto. 18b: A322 başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 94 yapraktır. Kağıtlar 171x93 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 135x58 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Metin siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 18a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlıkta, tezhipli alanlar siyah tahrirli altın cetveller ve lacivert üzerine

altın süslemeleri olan bir sıra pervazla sınırlandırılmıştır. Yıpranmış pervazda kısmen artı ve çentik motiflerinin yatay düzlemde tekrarı görülebilir.

Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş düz levha; merkezde bir pafta, köşelerde rumilerle oluşturulmuş köşelikler ve bunlar arasında kalan, üç alana bölünmüştür. Beyaz ipliklerin sınırlandırdığı paftanın; üst, alt ve yanlarında birer tepelik/palmet yer alır. Paftanın zemini sıvama altın olarak bırakılmıştır.

Gövde uzantıları birer ortabağa, sapları ise levhanın yan sınırlarında birer noktada birleşen hurde Rumilerle dilimli bir görünüm oluşturulmuş köşeliklerin zemini altındır. Ortabağların içleri bordo; ortabağlar ile Rumiler ise altındır.

Paftayla köşelikler arasında kalan lacivert alanın yanlarında merkezi birer hataiden ters yönde çıkan helezoni dallar, pafta dışında tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde hatai, penç, berk ve goncalara yer verilmiştir. Merkezde yer alan hatailer altın- kırmız; dal ve berkler altın; pençler pembe- kırmızı, mavi; hatailer pembe- altın; goncalar altın- kırmızı, pembe- kırmızı ile işlenmiştir. Dal uçlarında yer alan bazı berkler kırmızıdır. Levhada tüm motif ve bezeme elemanları siyah tahrirlidir. Rumilerde kırmızı foya görülür.

Kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. 5'er dilimli dendanlı forma sahip levhada 5 pafta yer alır. İç ve dışbükey hatları olan dilimli bir pafta, levha ortasındadır. Bu paftanın benzer şekilde düzenlemiş bir şekli, ½ oranında, levha yan sınırına bitişik görülür. Bu üç pafta arasında ve levha alt sınırına bitişik, birbirinin ½'si olan rumilerle sınırlandırılmış birer pafta daha vardır. Tüm paftalar ve paftaları sınırlandıran iplik ve Rumiler altındır. Paftaların dışında kalan alan laciverttir. Levha ortasındaki ve levha yan sınırlarına bitişik paftaların

merkezlerinde ortabağ Rumiler yer alır. Ortabağların içlerinden ters yönde çıkan helezoni dallar tüm kubbeli levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde hatai, penç, berk, gonca, yonca motifleri yer alır. Dallarda altın, berklerde altın, kırmızı, yeşil ve turkuvaz; hatailerde pembe; pençlerde kırmızı, pembe, turuncu, altın, yeşil; goncalarda mavi, pembe, altın; yoncalarda pembe renkler kullanılmıştır. Rumi ve palmetler altın renklidir ve kırmızı foyalıdır. Tüm motif ve bezeme elemanları siyahla tahrirlenmiştir.

Levha, altın ve pembe ipliklerle sınırlandırılmıştır. Mavi kuzu üzerinden sayfa sonuna tığ okları çekilmiş, kuzu ve tığlar üzerine noktalarla bezeme yapılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 16- 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 19

Foto. 19a: A390 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Zübdetü't-Tevârîh

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

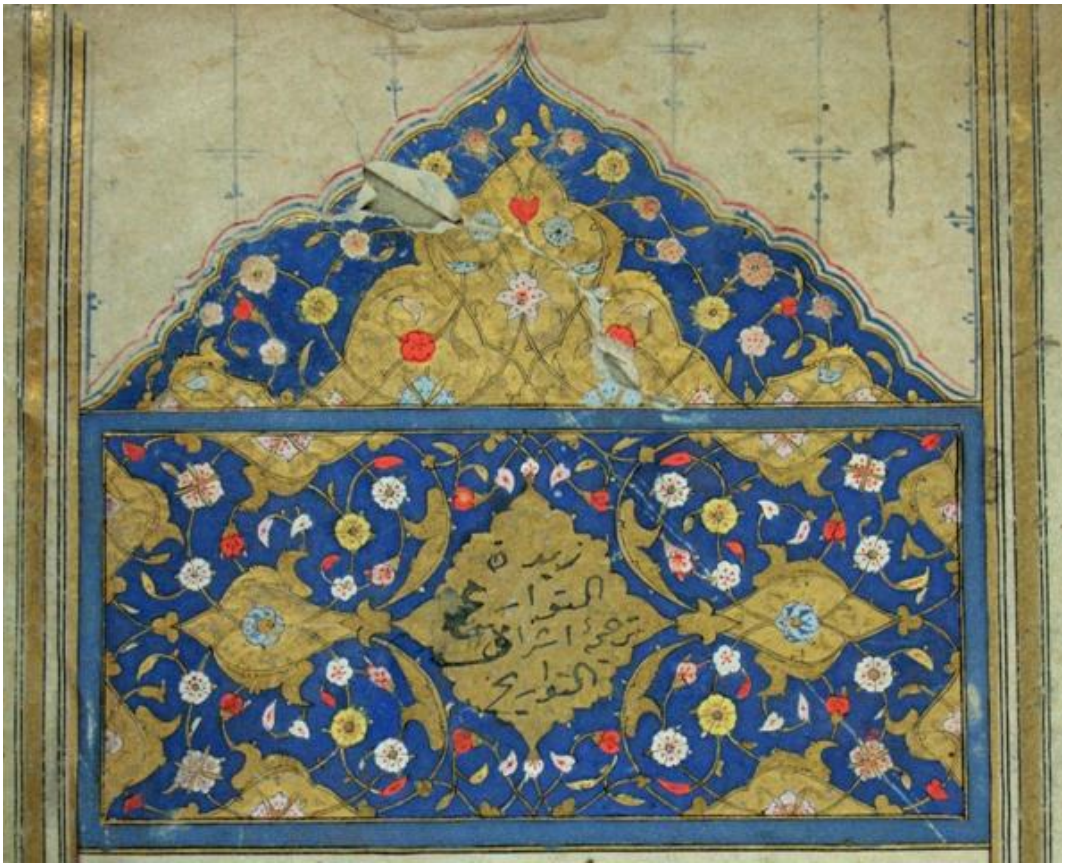
Kütüphane no./ Cildi: 390

Konusu: İslami tarih

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Âlî Mustafâ b. Ahmed Gelîbolulu (ö. 1008/ 1599) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Foto. 19b: A390 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar koyu kahverengi deri; iç kapaklar ise kumaş kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; dilimli, alttan ayırma, gömme şemse, salbek ve köşebent içleri stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 418 yapraktır. Kâğıtlar 176x174 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 181x192 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, rik'a hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 19a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlık tezhibini çift siyah tahrirli altın cetveller sınırlandırır.

Düz levha siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış lacivert renkli bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levha paftalara ayrılmış, stilize bitkisel motiflerle oluşturulan bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır.

Levhanın merkezinde dilimli bir pafta içinde eser ismi yazılıdır. Pafta yan uçlarında yer alan birer tepelik/ palmetle, ayırma rumilerin oluşturduğu birer paftaya bağlanır. Ayırma rumilerin gövde uçlarının birleştiği birer tepelikten çıkan dallara, birer ruminin sınırlandırdığı, yan cetvellere dayalı ve ayırma rumilerin oluşturduğu paftaların 1/2 'si oranında ikişer pafta bağlanır. Bu paftalar levhanın üst ve alt sınırını oluşturan cetvellere dayalı ikişer tane tekrarlanmıştır. Ayırma rumilerin sınırlandırdığı paftaların merkezlerinde yer alan birer hataiden çıkan helezoni ve kıvrım dallar ve dallar üzerinde penç, berk, rumi, gonca, yürek motifleri tüm levhayı dolgulandırır. Pafta zeminleri, rumiler ve palmetler altındır. Levhanın zemini laciverttir. Dallar altın; hatailer mavi, pençler beyaz, sarı; goncalar kırmızı, pembe; yürekler beyaz, kırmızı; berkler kırmızı, altın renklerindedir. Hatailerin, bazı pençlerin yapraklarında ve merkezlerinde altın kullanılmıştır. Penç, berk, yürek ve gonca motifleri kırmızı ile detaylandırılmıştır. Tüm motif ve bezeme elemanları siyahla tahrirlenmiştir.

Düz levha üzerine oturan kubbeli levha, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. 12 dilimli levha iç içe iki bölüme ayrılmıştır. İçte, ayırma rumilerin sınırlandırdığı 8 dilimli bir pafta yer alır. Rumilerin gövdeleri birer tepelik/palmetle noktalanır. Saplar ise pafta içinde üç dilimli bir motifle birleşir. Kanatlar ise alt cetvele dayalı ½ oranında verilmiş, birer ayırma rumi paftaya bağlanmıştır. 8 dilimli pafta merkezinde yer alan bir hatai motifinden ters yöne çıkan helezoni ve kıvrım

dallar; dallar üzerinde penç, berk, gonca, yürek motifleri tüm levhayı dolgulandırır. Paftalar, tepelik/ palmet ve rumiler altındır. Levha zemini laciverttir. Hatai pembe; dallar altın; pençler mavi, kırmızı, sarı ya da beyaz; goncalar kırmızı ya da pembe; berkler mavi ya da altın; yüreklerse mavidir. Levhayı sınırlandıran iplik altındır. Tüm motif ve bezeme elemanları siyah tahrirlidir.

Mavi ve kırmızı kuzu üzerinde mavi tığlar sayfa sonuna uzanır. tığlar üzerinde nokta ve çentik motifleriyle yapılmış bezemeler görülür.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 16.- 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 20

Foto. 20a: B1 1b-2a sayfaları.

Eserin Adı: Hadîkatü’s-Sü’edâ

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 1

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Fuzûlî Mehmed b. Süleymân Bâğdâdî (ö. 963/ 1505) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

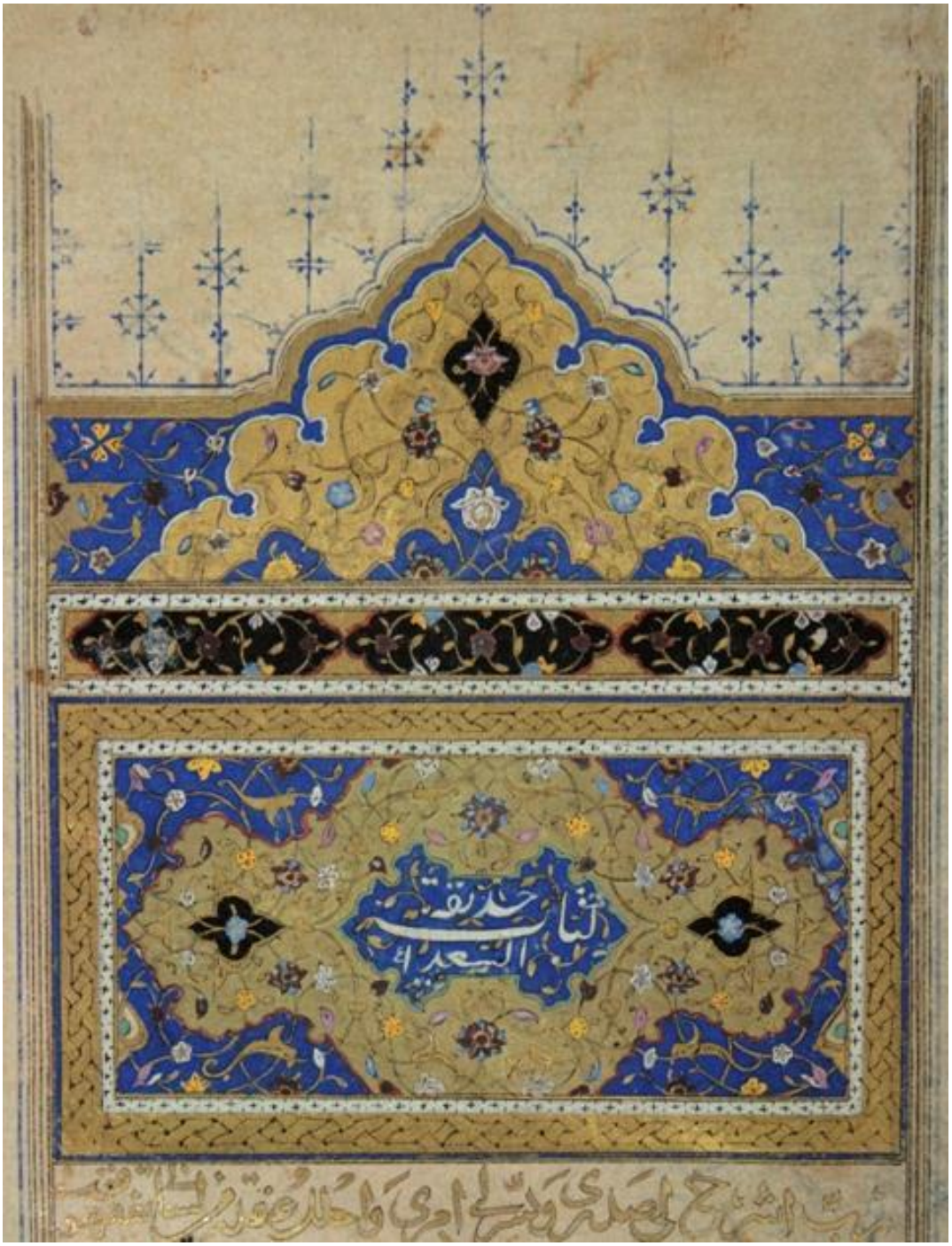

Foto. 20b: B1 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencerekle çevrelenmiştir. Alttan ayırma, gömme şemse ve salbek içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir.

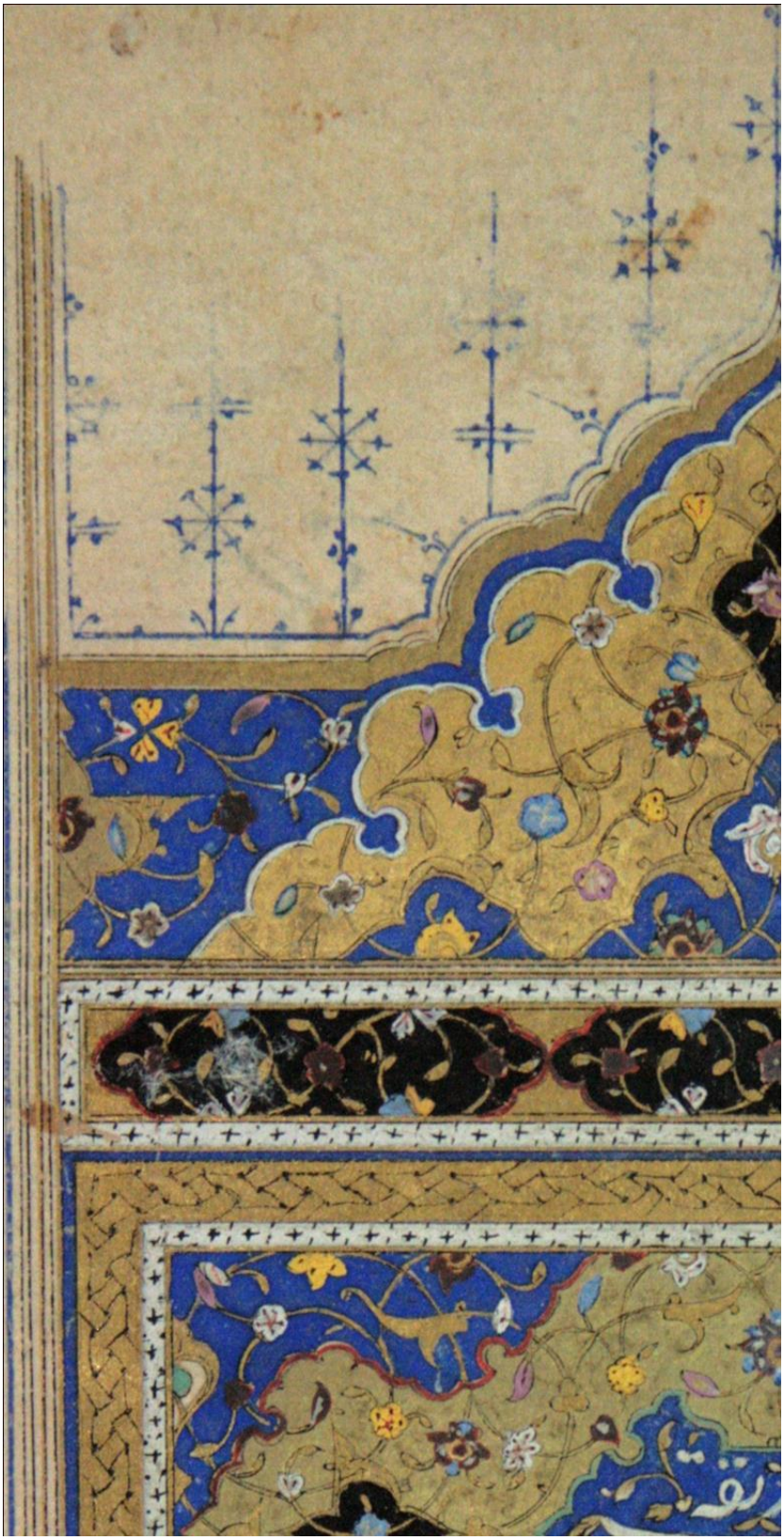

Foto. 20c: B1 başlık tezhibinden detay.

Yapraklar: Kitap 301 yapraktır. Kağıtlar 246x156 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 157x85 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto 20 a- b- c). İklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Başlıkta biri kareye yakın dikdörtgen, diğeri yatay dikdörtgen olan üst üste iki dikdörtgen ve bunlar üzerinde kubbeli levha bulunur.

Metnin üzerinde yer alan kareye yakın dikdörtgen formlu düz levha iç içe siyah tahrirli altın, lacivert iplik ve iki sıra pervazla çevrelemiştir. Dış pervazda altın ve siyahla işlenen zencerek sırası görülür. İç pervazda beyaz zemin üzerine siyah artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde nöbetleşe tekrar edilmiştir.

Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzelenmiş levhanın ortasında üst ve altta cetvele dayanan dilimli bir pafta yer alır. Siyah tahrirli kırmızı ipliklerle sınırlandırılmış bu paftanın içinde, ortada beyaz mürekkeple kitap isminin yazılı olduğu; yanlarda ayırma rumilerin sınırlandırdığı üç pafta daha yer alır. Ortadaki pafta siyah tahrirli yeşil iplikle sınırlandırılmış, lacivert zemini üzerinde siyah tahrirli altın kıvrım dallar ve berkler serpiştirilmiştir. Ayırma rumilerin oluşturduğu paftaların merkezine birer penç motifi konmuş ve bu pençlerden çıkan kıvrım ve helezoni dallar ve dallar üzerinde yer alan penç, berk, hatai, tepelik, yürek, gonca ve rumi motifleriyle oluşturulan kompozisyonla tüm levha dolgulandırılmıştır. Ana pafta zemini altın, ayırma rumilerin sınırlandırdığı paftaların zeminleri siyahtır. Bitkisel kompozisyonda dallar, rumiler, tepelikle, berkler altındır. Pençlerde mavi, sarı, beyaz; hatailerde, mavi ve kırmızı, beyaz; goncalarda beyaz; yürek motiflerinde ise kırmızı kullanılmıştır. Berkler ayrıca beyaz, pembe, mavi ve kırmızı renklerle de

işlenmiştir. Ana pafta dışında kala köşelik görünümündeki alanlar lacivert zeminlidir bu alanlarda yan cetvellere dayalı ortabağ rumiler görülür. Altınla işlenmiş rumilerin cetvele dayandığı alanda oluşturduğu kapalı formların içleri sayfa renginde bırakılmış, içlerine mavi dairesel şekiller konmuştur.

Diğer levha, beyaz zemin üzerine siyah artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin yatay düzlemde nöbetleşe tekrar edildiği siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılan bir pervazla çevrelenmiştir. Levhada yatay düzlemde genişleyen 1/6 oranında simetrik kompozisyonda levha paftalara ayrılmıştır. Pafta içleri merkezi bir pençten ters simetriyle çıkan kıvrım dallar ve dalların üzerinde penç, berk, yonca ve hatai motifleri ile süslenmiştir. Pençler kırmızı, yoncalar beyaz, dallar ve berkler altındır. Hatailerde ise altın ve mavi kullanılmıştır. Siyah zeminli paftalar siyah tahrirli kırmızı ipliklerle sınırlandırılmıştır. Pafta dışında kalan alan altınla renklendirilmiştir.

Kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Düz levha üzerinde yer alan bir kuşak ve bu kuşak ortasında, üçer dilimli dendanlar yapan üçgen formlu pafta yer alır. Pafta alanında ayırma Rumilerle oluşturulmuş dört pafta vardır. Bunlardan alt cetvele dayalı üçünün zemini laciverttir. Diğer paftanın zemini ise siyahtır. Her bir pafta merkezinde birer hatai görülür. Cetvele dayalı paftalardan ortadaki ve bu paftaya üstten bağlanan siyah zeminli pafta merkezlerinde yer alan ters hatailerden, ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dallar üzerinde hatai, penç, berk, gonca, yürek motifleri tüm ana paftayı dolgulandırır. Kompozisyonda Rumiler, dallar, berkler altın; pençler mavi, beyaz, pembe; goncalar sarı, kırmızı, mavi; yürek motifleri sarıdır. Hatailer mavi ve kırmızı; beyaz ve altın ya da sarı kullanılarak

renklendirilmişlerdir. Berklerde ayrıca mavi, pembe renkler de kullanılmıştır. Ana pafta zemini altındır. Siyah tahrirli beyaz ipliklerle sınırlandırılmıştır.

Paftanın yanlarında yer alan lacivert zeminli kuşakta yan cetvellere dayalı birbirine simetrik ½ oranında ayırma rumilerin oluşturduğu paftalar yer alır. Pafta içlerinde yine cetvele dayalı hatailerden çıkan kırım dallar ve dallar üzerinde penç, yonca ve goncalar, ana pafta dışında kalan tüm kuşak alanını dolgulandırır. Ayırma rumi paftanın zemini, rumiler, dallar ve berkler altın; hatailer kırmızı; pençler kırmızı, beyaz; yoncalar sarı; goncalar beyazdır.

Kuşak paftanın üst kısmını iplik şeklinde dolanır. Paftanın dendanlı formunda her bir girintiye tepelik görünü kazandırır. Üstte kuşak ve paftayı siyah tahrirli iplik sınırlandırır. İplik üzerine mavi kuzu çekilmiştir. Kuzu üzerinden sayfa sonuna uzatılan lacivert tığlar yatay ve diyagonal atılmış çizgilerle süslenmiştir.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 16- 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 21

Foto. 21a: A321/II 1b sayfası.

Foto. 21b: A321/II başlık tezhibi.

Eserin Adı: Rebîu'l-Ebrâr

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 321/II

Konusu: İklimbilim

Dili: Farsça

Telif bilgileri: İdrîs-i Bidlîsî (926/1520) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Eserin yer aldığı kitabın IV. kısmında, 1601'de istinsah edildiği kayıtlıdır.

Cilt: Mukavva üzerine, dış ve iç kapaklar kahverengi deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; dilimli gömme şemse içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 191 yapraktır. Eser 114b-137a sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 157x99 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 102x59 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 114b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 21a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlıkta tezhipli alanlar siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş düz levha; merkezde bir pafta, köşelerde rumilerle oluşturulmuş köşelikler ve bunlar arasında kalan üç alana bölünmüştür. Yan uçlarında birer palmet/ tepeliğin yer aldığı, kırmızı ipliklerle sınırlandırılmış paftanın altın zemini üzerine beyaz ile kitap adı/ başlık yazılmıştır. Siyah tahrirli, beyaz hurde Rumilerin sınırlandırdığı alan altın; bu alanlar ile pafta arasında kalan kısım ise laciverttir. Paftanın yanlarına yerleştirilmiş birer hatai motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar pafta dışındaki bu iki kısmı dolgulandırır. Dallar üzerinde ½ oranında, levhayı sınırlandıran cetvellere bitişik kullanılan hatailer, berk, gonca ve yürekler yer alır. Bu kıvrım dal kompozisyonunda yer alan hatailerden merkezdekiler sarı; diğerleri mavi, kırmızı, beyaz; dal ve berkler altın; goncalar açık ve koyu yeşil, beyaz ve kırmızı; yürekler ise kırmızı ve sarıyla renklendirilmiş; motiflerin altın zemin üzerinde yer alan kısımları siyahla tahrirlenmiştir.

Dilimli kubbeli levha, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Altın zemini, birbirlerine tepelik/palmetlerle bağlanmış, siyah tahrirli kırmızı ayırma rumilerin oluşturduğu lacivert zeminli üç paftaya ayrılmıştır. Paftalardan biri orta kısımdadır. Ortadakinin ½ si oranında olan diğer ikisi ise levhanın alt sınırına bitişiktir. Orta paftanın merkezinde yer alan bir pençten ters yönde çıkan kıvrım dallar levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde penç, berk, yonca, gonca ve yürek motifleri yer alır. Dallar ve berkler yeşil, pençler sarı, yonca ve yürekler mavi, goncalar turuncu ve bu renklerin tonlarında renklendirilmiştir. Motiflerin altın zemin üzerinde yer alan kısımları siyahla tahrirlenmiştir. Levha siyah tahrir ve beyaz iplikle sınırlandırılmıştır.

Kubbeli levhayla yazı alanını sınırlandıran cetvellerin arasında kalan alanda birbirine simetrik kıvrım dal kompozisyonu görülür. Cetvellere bitişik ½ oranında kullanılmış birer pençten çıkan kıvrım dallar üzerine berkler yer alır. Pençler kırmızı; dallar altın; berkler kırmızı, beyaz, yeşil, sarıdır. Bu kompozisyon ile kubbeli levha lacivert yer alır. Lacivert alan ise altın iplikle sınırlandırılmıştır.

Tarih: Kitapta zehebe ve ketebe kaydı tespit edilememiştir; ancak eserin yer aldığı kitabın IV. cildi, 1601'de istinsah edilmiştir. Bu ciltteki eserler, aynı kâğıt, sayfa düzeni ve hat özelliklerine sahiptir ve 114b'deki başlık da bu tarihlerde tezhiplenmiş olmalıdır.

Örnek No. 22

Foto. 22a: A263/I 1b- 2a sayfalarında serlevha tezhipleri.

Eserin Adı: Mesnevî-i Ma'nevî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 263/I, 263/II, 263/III, 263/IV, 263/V, 263/VI

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Mevlânâ Celâluddîn-i Rûmî (ö. 672/1273) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Derviş Alî-i Mevlevî tarafından Zilkâde 1009/ Mayıs 1601'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar iç içe kırmızı, siyah, bordo renkli deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Zilbahar cildin ön ve arka kapakları ise boyama tekniğinde cetvel, zencerek ve bordür sıralarıyla çevrelenmiştir. Yıpranmış şemse, salbek ve zeminin tamamen süslenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Yapraklar: Kitap 320 yapraktır. Kağıtlar 192x126 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 156x96 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b, 2a'da serlevha; 2b'de başlık; 51a'da koltuk; 51b'de başlık; 96b'de başlık; 97a'da koltuk; 155b'de halkar koltuk; 156a'da başlık ve halkar; 156b'de başlık; 203b'de başlık?; 204a'da ara levha?; 259a'da ara levha; 259b'de iki başlık; 320'a'da levha tezhipleri yer alır.

1b'de serlevha (Foto. 22a- b), üç bölümden oluşur. Metin kısmının yer aldığı kareye yakın dikdörtgen alan, bu alanın üst ve altında yer alan düz levhalar. Kare formlu alanda metin, köşeliklerden kalan sekizgen alana yazılmıştır. Siyah tahrirle çevrelene yazı satırlarının dışı sıvama altınla beyne's-sütur tezhiplenmiştir. İlk satırda kırmızı ince kıvrım dal ve berkler görülür. Kare formlu alanın köşelerine diyagonal atılan çizgilerin oluşturduğu köşeliklerde, sıvama altın zemine siyah tahrirli beyaz ve kırmızı kullanılarak, serbest kıvrım dal rumi kompozisyonu işlenmiştir.

Bu alanın üzerinde yatay dikdörtgen üç levha yer alır. Siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılan levhalardan alttaki, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda kırmızı zemin üzerine siyah artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. İçte, rumilerin sınırlandırdığı

birbirine ters simetrik üçgen formlu iki pafta yer alır. Paftaların zemini, paftaları sınırlandıran rumiler ve uzantılarında yer alan rumiler altın, pafta dışında kalan alan laciverttir.

Foto. 22b: A263/I 1b sayfasında serlevha tezhibi.

Düz levhayı serbest kıvrım dal kompozisyonuyla dolgulandırılmıştır. Dallar üzerinde penç, berk, goncalar bulunur. Dallar, berkler altın; pençler mavi, beyaz, pembe; goncalar beyaz, sarı; diğer berkler kırmızıdır. Tüm motifler siyah la tahrirlenmiştir. Üstünde yer alan levha yatay ve düşey eksenlere simetrik düzenlenmiştir. Ortada besmele yazılı bir pafta yer alır. Besmele yazısı siyahla tahrirle çevrelenmiş; dışta kalan alan altınla renklendirilmiştir. Siyahla tahrirlenmiş paftanın yan uçlarından doğrusal uzanan birer dal ve üzerinde gonca, hatai ve berkle yer alır. Pafta dışında kalan alanın zemini laciverttir. En üstte yer alan levhada yatay düzlemde genişleyen sonsuz üç iplik rumi kompozisyonu görülür. Kompozisyonun zemini altındır. Rumiler siyahla tahrirlenmiştir, beyaz ve kırmızı ile işlenmiştir.

Metin kısmının altında yer alan levha siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda kırmızı zemin üzerine siyah artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Levha yatay ve düşey eksenlere simetrik düzenlenmiştir. Cetvellere dayalı, ayırma rumilerin sınırlandırdığı, uçları birbirine bağlı üçgen formlu paftalarla; bunların dışında kalan baklava dilimi alanların merkezinde yer alan paftalara ayrılmıştır. Paftaların içinde bulunan merkezi birer hatai veya penç motiflerinden çıkan kıvrım dallar tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde hatai, penç, berk, goncalar yer alır. Paftalar, rumiler, paftaları birbirine bağlayan tepelikler, dallar, berkler altındır. Pafta dışında kalan alanlar laciverttir. Hatailerde beyaz ve kırmızı, pembe; pençlerde sarı, pembe, mavi; goncalarda sarı ve diğer berklerde kırmızı kullanılmıştır. Tüm motifler siyah tahrirlidir.

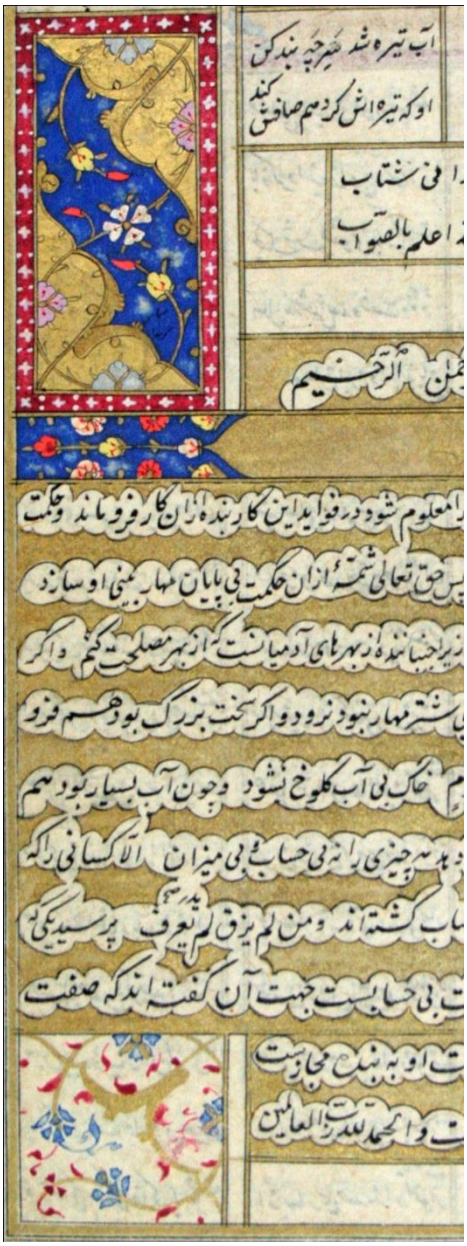
2a'de bu düzenleme ters simetriyle, düz levhalardan metin kısmının altında olanlar üstte, üstte olanlar altta işlenmiştir.

Foto. 22c : A263/I 2b'de başlık tezhibi.

2b'de yer alan başlık tezhibi (Foto. 22c), metin üzerinde düz levha ve onun üzerinde dendanlı bir levhada oluşur. Düz levha siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılan bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda siyah zemin üzerine beyaz artı ve üst üste atılmış çentikler yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Bu pervaz sayfa kenarı boyunca uzanan cetvellere dayalı sayfa sonuna uzanır. Dendanlı levha da düz levha üzerinde pervazın oluşturduğu bu alana oturur.

Düz levhada yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli bir kompozisyon görülür. ¼ oranında simetrik kompozisyonda levha bir alt, bir üst cetvele dayalı ayırma rumilerle sınırlandırılmış, üçgen formlu paftalara ayrılmıştır. Pafta merkezlerinde yer alan birer hatai motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde hatai, penç berk ve goncalar bulunur. Pafta zeminleri, rumiler, dallar, berkler altındır. Paftaların dışında kalan alan laciverttir. Hatailer mavi; pençler pembe, mavi; hatailer beyaz; goncalar sarı; diğer berkler kırmızı ile işlenmiştir.

Dendanlı paftada yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli bir rumi kompozisyonu görülür. Zemin altındır. Rumiler siyah tahrirli beyaz ve siyah tahrirli kırmızı ile işlenmiştir. Levha, pembe iplikle sınırlandırılmış, üzerine mavi kuzu çekilmiştir. Kuzu üzerine hatai türü motiflerle tığlar işlenmiştir.

51a'daki bölüm sonunda, koltuk tezhipleri ve düz levha tezhip yer alır (Foto. 22d). Metnin orta kısmında yer alan düz levha, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzlenen kompozisyonun ortasında sıvama altın bir pafta yer alır. Paftanın yan uçlarından doğrusal uzanan dallar üzerinde berk ve goncalar, dallardan bağımsız cetvellere dayalı olarak da pençler yer alır. Dallar ve berkler altındır. Goncalar ve pençler ise pembe, kırmızı ve ya sarı ile işlenmişlerdir. Pafta dışında kalan laciverttir.

Foto. 22d: A263/I 51a'da düz levha ve koltuk tezhipleri.

Düz levha üzerinde metnin iki yanında yer alan birbirine simetrik koltuklar siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Ters simetrili kompozisyonda rumilerin sınırlandırdığı köşebentlerin dışında kalan alanın ortasında yer alan merkezi bir pençten ters simetriyle uzanan kıvrım dallar ve üzerinde yer alan penç, berk, goncalar koltuk alanlarını dolgulandırır. Paftalar, paftaların uç kısmında yer alan tepelikler, rumiler, dallar, berkler altındır. Pençler beyaz, pembe veya mavi; goncalar sarı diğer berkler kırmızıdır.

Düz levhanın alt kısmında yer alan metin siyah tahrir ve altınla beyne's-sütur tezhiplidir. Bu metnin son iki satırı yanlarında yer alan kareye yakın formlu koltuklar içinde rumi, kıvrımdalar ve dallar üzerinde penç, berk ve hatailerden oluşan bir kompozisyon görülür. Sayfa renginde bırakılmış zemine tahrirlenmeden işlenmiş motiflerden dallar ve rumiler altın; hatai ve pençler mavi; berkler kırmızıdır.

Foto. 22e: A263/II 51b'de başlık tezhibi.

51b'de yer alan başlık iklil levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 22e). Düz levha, siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levha

ortasında besmele yazılı sıvama altın bir pafta görülür. Levha köşelerinde rumilerin sınırlandırdığı köşelikler bulunur. Pafta dışında kalan alanı, kıvrım dal penç, berk, hatai, goncalarla oluşturulmuş bir kompozisyon dolgulandırır. Köşelik zeminleri, rumiler ve rumilerin uçlarında yer alan tepelikler altındır. Pafta ve köşeliklerin dışında kalan laciverttir. Dallar, berkler altın, goncalar ve hatailer beyaz, pençler sarı, mavi, pembedir. Levhada tüm motifler siyah tahrirlenmiştir.

Düz levhayı çevrelen pervazın sayfa sonuna uzanarak oluşturduğu alana kubbeli levha oturur. Düşey tek eksene göre simetrik düzenleniş levha, iç içe iki kısma ayrılmıştır. İçte rumilerin sınırlandırdığı 4 dilimli bir pafta yer alır. Pafta merkezindeki bir palmetten çıkan kıvrım dallar tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde rumi, hatai, penç, berk, goncalar ve yürek motifleri yer alır. Pafta içi lacivert, dışında kalan alan altındır. Palmet, rumiler, dallar, berkler altındır. Hatailer beyaz veya sarı; pençler beyaz, sarı veya mavi; goncalar sarı, pembe; yürekler mavi diğer berkler ise kırmızıdır. 16 dilimli levha siyah tahrirli salyangoz motifli altın iplikle sınırlandırılmıştır. Üzerine mavi kuzu çekilmiş, kuzu üzerine aynı renkte kısa sık tığlar arasında yonca ve hatai grubu motiflerin kullanıldığı tığlar sayfa sonuna uzatılmıştır.

96b'deki başlık da ikil levhadır ve aynı özelliklerde pervazla çevrelenmiştir (Foto. 22f) . Düz levha kısmı yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir.

Ortada 51b'deki gibi besmele yazılı pafta yer alır (Foto. 22e). Yan cetvellere dayalı ayırma rumilerin sınırlandırdığı paftaların merkezlerinde yer alan pençlerden ters yönde çıkan kıvrımdalar besmele paftası dışındaki alanı dolgulandırır. Dallar üzerinde penç, berk, goncalar bulunur. Rumiler ve sınırlandırdıkları paftaların zemini

ve paftaların tepelikleri, dallar, berkler altındır. Pençler mavi, beyaz veya pembe; goncalar mavi, sarı; diğer berkler kırmızıdır.

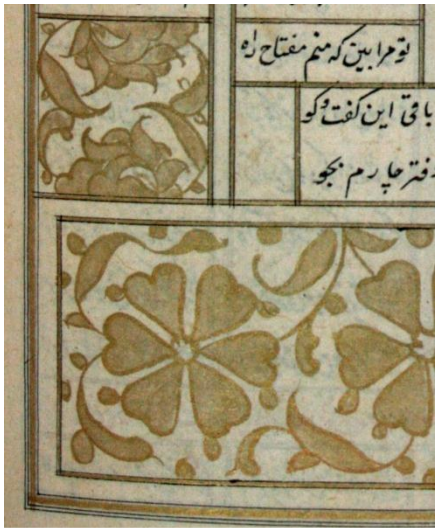
Düz levha üzerinde, kubbeli levha ve bu levhanın oturduğu alanın köşelerinde yer alan köşelik şeklindeki alanlarda oluşur.

Foto. 22f: A263/II 51b'de başlık tezhibi.

Kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. İç içe iki bölüme ayrılmış alanda içte ayırma rumilerin sınırlandırdığı dilimli bir pafta yer alır. Bu paftanın uçlarında birer tepelik ve bu tepeliklerden cetvele dayalı olanları ortabağ rumilere bağlanır. Pafta merkezinde yer alan bir hataiden ters yöne çıkan kıvrım ve helezoni dallar ve dallar üzerinde penç, berk, goncalar bulunur. Pafta zemini, paftayı sınırlandıran rumiler, ortabağ rumiler, berkler, tepelikler, dallar ve berkler altındır. Pafta dışında kalan alan laciverttir. Hatai mavi, pençler beyaz, pembe; goncalar beyaz, sarı diğer berkler sarı veya kırmızıdır. Ortabağ rumilerin içleri kırmızıdır. Köşelikler de iç içe iki kısma ayrılmıştır. İçte rumilerin sınırlandırdığı alan yer alır. Rumiler ve pafta zemini altındır. Dışında kalan alan laciverttir. Köşelik içlerini kıvrım dal, goncalar pençlerle ve beklerle oluşturulmuş kompozisyon görülür. Dallar altın, pençler mavi ve pembe; goncalar sarı ve beyazdır. Kubbeli levha ve ona bu

köşelik alanlarını siyah tahrirli altın iplikler sınırlandırır. İplik üzerine mavi kuzu çekilmiştir. Kuzu üzerine aynı renkte kısa sık tığlar arasında yonca ve hatai grubu motiflerin kullanıldığı tığlar sayfa sonuna uzatılmıştır. Bu sayfada metinin satırları tamamıyla siyah tahrirle çevrelenmiş, dışında kalan alan altınla beyne's-sütur tezhiplenmiştir.

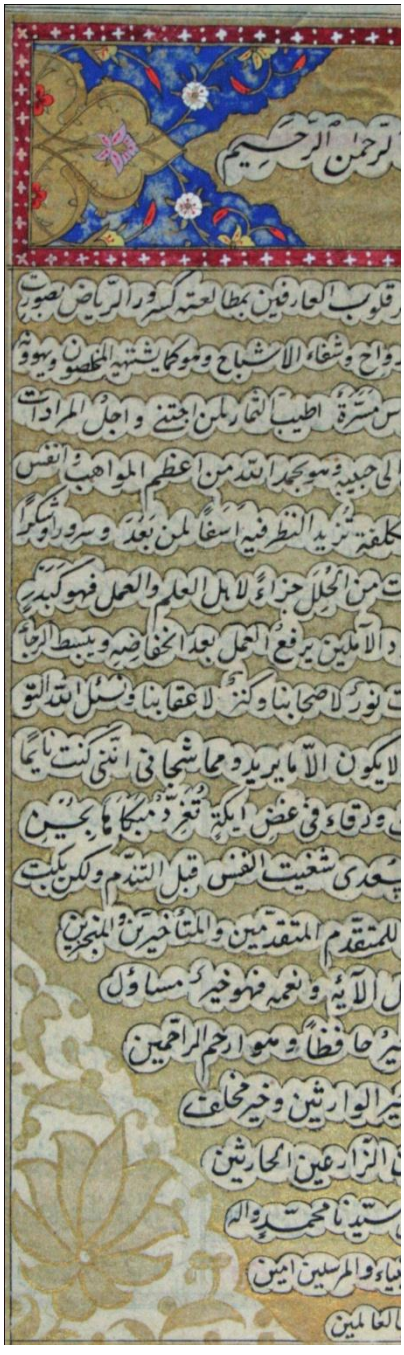
97a'da metin kısmını 51a'dakiyle aynı şekilde işlenmiş bir düz levha yatay düzlemde ikiye böler. Üstünde yer alan metinin satırları tamamıyla siyah tahrirle çevrelenmiş, dışında kalan alan altınla beyne's-sütur tezhiplenmiştir. Son üç satır hizasında yer alan köşelere dayalı üçgen formlu koltuklar benzer şekilde tezhiplenmiştir. Koltuklar, siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Koltuk içlerinde rumiler birinde iç bükey, diğerinde dış bükey uzatılarak alan ikiye bölünmüş; içler altın, dış kısımlar lacivertle renklendirilmiştir. Koltuklar, kıvrım dal, penç, gonca ve berklerden oluşturulan bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Kıvrım dallar rumiler, tepelik motifleri, berkler altındır. Pençlerde mavi, beyaz; goncalarda sarı; diğer berkler kırmızıdır.

155b'de metnin son üç satırı hizasında iki yanda kareye yakın birer koltuk ve metnin sonunda yatay dikdörtgen bir alan tezhiplidir (Foto. 22e). Siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış alanlarda, sayfa renginde bırakılmış zemine, yalnız altınla haklar tarzında stilize bitkisel kompozisyonlar işlenmiştir. Kare

Foto. 22g: A263/II 51b'de başlık tezhibi.

cetvele dayalı ½ oranında ikişer hatai, kıvrım dallar ve berkler yer alır. Dikdörtgen alanda kıvrım dal, berk ve üç iri penç motifinin oluşturduğu serbest kompozisyon yer alır.

156a'da metnin üst kısmında düz levha, metin kısmında beyne's-sütur; son satır yanlarında halkar tezhip yer alır (Foto. 22h). Düz levha siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levha ortasında besmele yazılı sıvama altın, dilimli bir pafta görülür. Levhanın yan cetvellerine dayalı, ayırma rumilerin sınırlandırdığı köşelikler bulunur.

Pafta merkezinde yer alan hataiden ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dallar üzerinde penç, berk, hatai, goncalarla oluşturulmuş bir kompozisyon besmele yazılı pafta dışında kalanı dolgulandırır. Paftaların zeminleri, rumiler altındır. Paftaların dışında kalan laciverttir. Dallar, berkler altın; goncalar ve hatailer sarı, pembe; pençler beyaz, kırmızıdır.

Foto. 22h: A263/IV 156a'da başlık, koltuk ve beyne's- sütur tezhipleri.

Levhada tüm motifler siyah tahrirlenmiştir. Satırların tamamıyla altınla beynessütur tezhiplendiği metnin son dokuz satırı hizasında köşelerde sayfa renginde bırakılmış dilimli alanlar oluşturularak içleri birbirine simetrik birer iri hatai ve berkler yalnız altınla işlenmiştir.

Foto. 22ı: A263/IV 156b'de başlık tezhibi.

156b'deki başlık, düz levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 22ı). Siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levha ortasında sıvama altın dilimli bir pafta, dışında kırmızı iplikle sınırlandırılmış aynı formda lacivert alan; beyaz ipliklerle sınırlandırılmış aynı şekilde altın bir alan içi içe bulunur. Köşelerde kalan alan lacivert zeminli köşelik şeklindedir. Altın pafta dışında kalan alan kıvrım dal, hatai, yonca ve berklerle oluşturulmuş yalnız altınla işlenmiş stilize bitkisel bir kompozisyon yer alır. Dışındaki altın paftada yalnız siyahla hataiden çıkan kıvrım dal yonca ve berklerle oluşturulmuş bir kompozisyon görülür. Köşeliklerde ise yine yalnız altınla kıvrım dal, yonca, berk kompozisyonu işlenmiştir. Mavi kuzu çekilmiş alanda mavi hatai motifli tığlar ve kırmızı bubcuklar nöbetleşe kullanılmıştır.

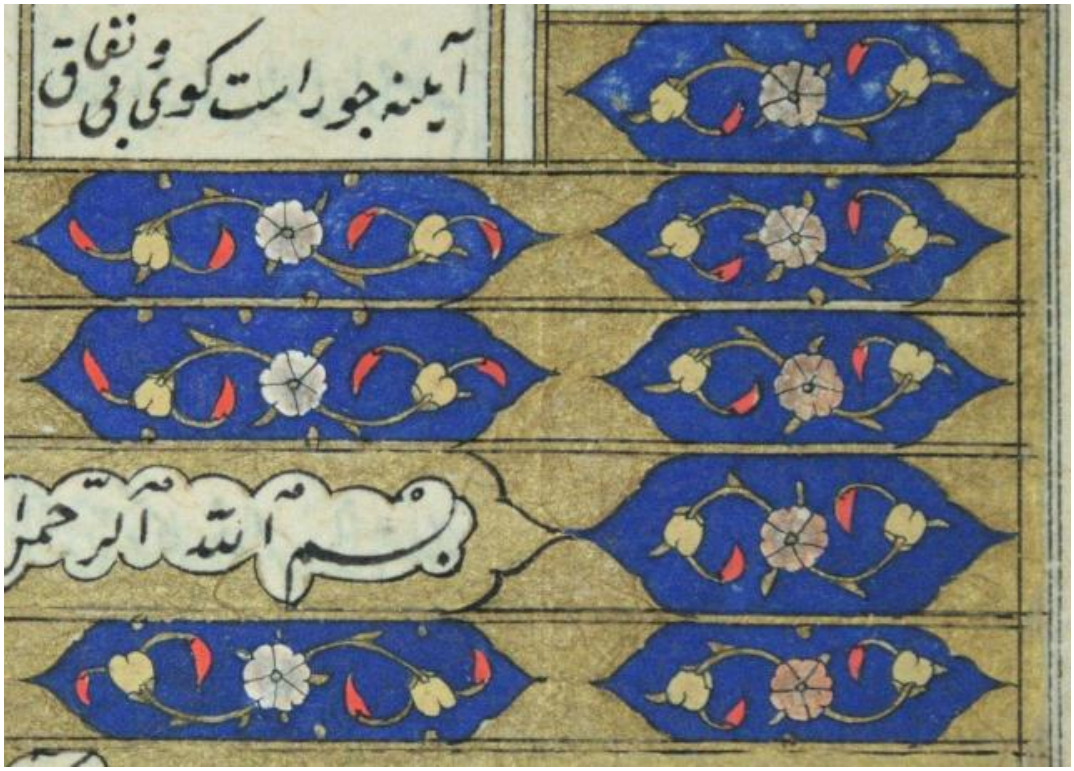

Foto. 22i: A263/V 203b'de levha tezhipler.

203'de metnin son üç satırı altın beyne's-sütur tezhiplenmiştir. Üstünde 4 düz levha siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış; içleri aynı şekilde tezhiplenmiştir (Foto. 22i). Levhalarda yatay düzlemde genişleyen bir kompozisyon görülür. Levhalar siyah tahrirle pafta alanlarına ayrılmış; lacivertle renklendirilmiş pafta içleri merkezi bir pençten ters simetriyle çıkan kıvrım dallar ve kıvrım dallar üzerinde birer gonca ve berklerle süslenmiştir. Dallar altın, pençler beyaz, goncalar sarı ve berkler kırmızıdır. Pafta dışında kalan alanlar altındır. Bu levhalardan birinde yer alan sıvama altın pafta içinde besmele yazısı vardır. Ayrıca dört sütunlu metnin son satırının yanlarında bu paftalar birer birim şeklinde tekrarlanmıştır.

Foto. 22j: A263/V 204a'da levha tezhibi.

204a'da metin kısmını yatay dikdörtgen bir alan ikiye ayrılır. Siyah tahrirli altın ipliklerle sırlandırılmış levhada, yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli stilize bitkisel bir kompozisyon görülür (Foto. 22j). ¼ oranında kompozisyonda sapları alt cetvele dayalı ve gövdeleri birer tepelikle birleşen rumilerin oluşturduğu dizi görülür. Rumilerin ortasında yer alan merkezi bir pençten ters yönde çıkan helezoni dallar ve dallar üzerinde çift tahrir tekniğinde hatai, penç, yoncalar alanı dolgulandırır. Zemin sayfa renginde bırakılmıştır. Rumiler, palmetler, helezoni dallar pençler altındır. Hatailer mavi, yoncalar kırmızıdır. Bu alanın üzerinde kalan metin altınla beyne's-sütur tezhiplenmiştir.

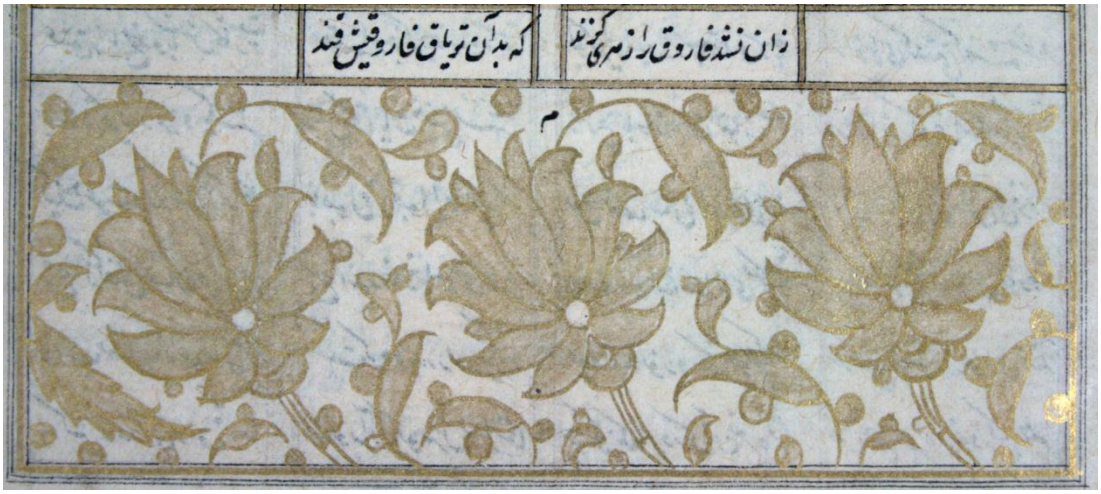

Foto. 22k: A263/V 259a'da halkar tezhibi.

259a'da metnin sonunda yer alan yatay dikdörtgen alan sayfa renginde bırakılmış alana yalnız altınla halkar tarzında işlenmiştir (Foto. 22k). Yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli 1/6 oranında simetrik kompozisyonda iri hatailer, kıvrım dallar ve berklere yer verilmiştir.

Foto. 22l: A263/VI 259b'de başlık tezhipleri.

259b'de iki düz levha yer alır (Foto. 22l). Metni ikiye bölen düz levha siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Yatay ve düşey eksenlerde simetrik düzenlenmiştir. Başlık

yazısının yer aldığı sıvama altın dilimli bir pafta yer alır. Bu paftaya yanlarda ayırma rumilerin sınırlandırdığı birer pafta bağlanır. Bu paftaların merkezlerinde yer alan birer pençten ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dallar üzerinde gonca ve berkler uzanır. Rumiler, pafta zeminleri, dallar berkler altındır. Pençler yeşil, goncalar beyaz ve sarı; berkler de kırmızıdır.

Bu levha üzerinde kalan metnin satır araları altınla beyne's-sütur tezhiplenmiştir. Üstünde yer alan levha siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Bu pervaz levhanın ortasında besmele yazılı yatay dikdörtgen bir alanı da çevreler. Ayrıca bu alandan aşağı ve yukarı uzanarak tüm levhayı da dört bölüme ayırır. Yazı satırı siyah tahrirle çevrelenmiş yazı sayfa renginde bırakılan alan üzerinde yer alırken dışı altınla renklendirilmiştir. Pervazın oluşturduğu alanlardan yazı alanının altında kalan bölümde kıvrım dallar üzerinde rumilerin pervaza dayanarak oluşturduğu alanlar lacivert ve altınla renklendirilmiştir. Rumi kıvrımına üzerinde yonca, gonca ve berkler bulunan bir kıvrım dal dolanı. Rumiler, kıvrım dallar, berkler altın; yoncalar ve goncalar sarı ve beyaz; diğer berkler kırmızıdır. Yazı alanının üstünde yatay düzlemde genişleyen bir kompozisyon yer alır. 1/8 oranında simetrik bu kompozisyonda kıvrım dallar birbirlerine birer hatai grubu motifle bağlanır. Daların üzerinde berkler bulunur. Kıvrım dal kompozisyonu dalların uçlarına yerleştirilen birer goncayla bitirilmiştir. Dallar altın; hatailer beyaz, yeşil; goncalar sarı, berkler kırmızı açık tonlarda mordur. Dendanlı forma sahip levhayı, levha içine uzanan palmetlere bağlı siyah tahrirli altın iplik sınırlandırır. İplik üzerine kırmızı kuzu

çekilmiştir. Kuzu üzerinde sık kısa tığlar ve hatai türü motifler işlenmiştir. Ayrıca dendanlı formun içe dönük kısımlarına kırmızı ile ince dal ve yapraklar işlenmiştir.

Yazı alanının yanları simetrik düzenlenmiştir. Bu bölümler rumilerle sınırlandırılan bir birine bağlı iki paftaya ayrılmıştır. Rumilerle paftalar altındır. Pafta dışında kalan alan laciverttir. Bu alanlar kıvrım dal, penç, gonca, berk ve yürek motifleriyle oluşturulan kompozisyonla süslenmiştir. Dallar ve berkler altın; pençler beyaz; goncalar beyaz, kırmızı; berkler kırmızı, yeşil, mordur. Tığlar yazı alanın üst kısmında yer alan levha ile aynı şekildedir. 259b'de yer alan levhalardaki tüm motifler siyah tahrirlenmiştir.

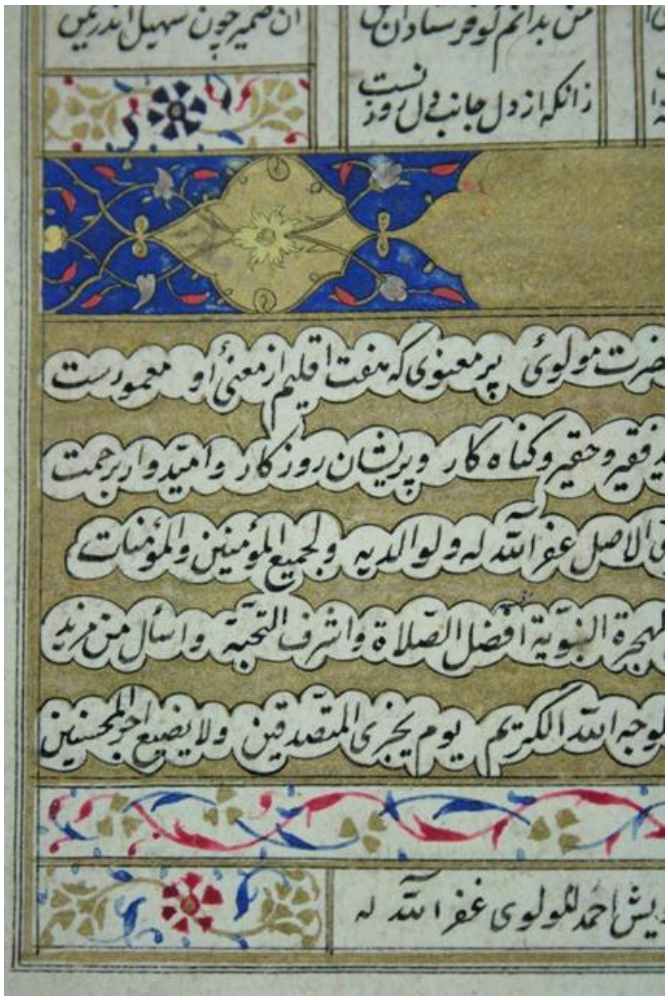

Foto. 22m: A263/VI 320a'da tezhipli alanlar.

320a'da metin alanını düz levha ile iki bölüme ayrılmıştır (Foto. 22m). Üstte dört sütun aralarına bitkisel bezemeler yapılmıştır. Bunlar sayfanın/ metnin sonunda tekrarlanır. Düz levhanın altında yer alan metinde ise altınla beyne's-sütur tezhiplenmiştir. Tüm tezhipli alanlar siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmıştır.

Düz levhada yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş bir kompozisyon görülür. Levha, biri levhanın ortasında diğerleri bu paftaya yanlardan bağlanan üç paftaya ayrılmıştır. Siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılan paftalar altın renklidir. Yan paftaların merkezlerinde yer alan birer hatai grubu motiften ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dalların üzerinde yer alan gonca, yürek ve berkler ortadaki pafta dışında kalan alanı dolgulandırır. Dallar atın, hatailer sarı, gonca ve yürekler beyaz, berkler kırmızıdır. Pafta dışında kalan alan laciverttir.

Metin aralarındaki birer satır hizasında yatay dikdörtgen alanlarda merkezi bir pençten ters simetriyle çıkan kıvrım dallar ve dalların uçlarında hatai türü motifler yer alır. Ayrıca bu kompozisyona mavi dal ve yapraklar serpiştirilmiştir. Zemin sayfa renginde bırakılmış, pençler kırmızı, dal ve hatailer altınla işlenmiştir. Yalnız metnin bir satırı boyunca uzanan bir dikdörtgen alanda diğerlerinden farklı olarak birbirine dolanmış iki dal ve yapraklar işlenmiştir. Yatay düzlemde sonsuz karakterli kompozisyonda bir dal kırmızı diğer dal lacivertle işlenmiştir. Mavi dallar üzerinde altın yoncalar işlenmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1601 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 23

Foto. 23a: A337 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Gülistân

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 337

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Ebû Abdullah Muşerrefuddîn b. Muslihuddîn Sa'dî-i Şîrâzi (ö. 691/ 1292) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Ebû Bekr b. Mahmûd tarafından 1017/1608'de istinsah edilmiştir.

Foto. 23b: A337 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dip kısmı ve dış kapak çevreleri bordo ve kapaklar kahverengi renkli deri; iç kapaklar bordo deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar ile miklep aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; dilimli, alttan ayırma gömme şemse içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir. İç kapakların merkezleri boyama tekniğinde, altın renkli geçmelerle bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 90 yapraktır. Kağıtlar 202x124 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 140x65 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 23a- b). İkil levha şeklinde düzenlenmiştir. Düz levha kısmı, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılan bir

pervazla çevrelenmiştir. Pervazda bordo zemin üzerine beyaz artı ve üst üste atılmış çentiklerin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı görülür. Düşey ve yatay eksenlere simetrik düzenlenmiş levhanın merkezinde, yanlardan siyah ipliklerin sınırlandırarak oluşturduğu 12 dilimli bir pafta yer alır. Pafta sıvama altındır. Yanlarda yer alan uç kısımlarında birer tepelik/ palmet bulunur. Levha köşelerinde birer ruminin sınırlandırdığı köşelikler yer alır. Köşeliklere, Rumilerin gövde kanatları ve bunların uzantılarıyla dilimli bir görünüm kazandırılmıştır. Rumilerin gövde uzantılarında da ½ oranında birer tepelik/palmet kullanılmıştır. Siyah tahrirli rumiler ve köşeliklerin zemini altındır. Merkezdeki pafta ve köşeliklerin dışında kalan alanın zeminin laciverttir. Bu alanı, yanlarda, ikişer köşeliğin ortasında yer alan merkezi birer hataiden ters yönde çıkan kıvrımdalar dolgulandırır. Dallar üzerinde; düz levhayı sınırlandıran cetvellere dayalı ½ oranında pençler; dalların bitiminde birer gonca ve berkler kullanılmıştır. Tüm motifler siyahla tahrirlenmiş, hatailer sarı; pençler altınla pembe ya da altınla mavi; berkler kırmızı ya da altın; goncalar ise beyaz renklerle işlenmiştir.

Düz levha üzerinde, yazı alanını sınırlandıran mavi kuzulu ve siyah tahrirli altın cetvellerin sayfa sonuna uzanarak oluşturduğu alana oturan kubbeli levha 10 dilimlidir. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha iki kısma ayrılmıştır. İçte, ayırma rumilerin sınırlandırdığı bir pafta yer alır. Rumilerin gövde, kanatları ve kanat uzantıları ile paftaya dilimli bir görünüm kazandırılmıştır. Rumilerin gövde uzantıları bir tepelikle kesişirken, kanatlar, cetvele bitişik ½ oranında birer ortabağa bağlanır. Orta bağların orta kısmı siyahtır. Paftanın zemini, siyahla tahrirlenmiş ortabağlar ve rumiler altındır. Ayırma rumilerin ortasında yer alan merkezi bir hataiden ters yönde çıkan kıvrım ve helezoni dallar tüm kubbeli levhayı

dolgulandırır. Dallar üzerinde hatailer, ½ oranında levhayı sınırlandıran cetvele dayalı pençler, goncalar ve berkler yer alır. Tüm bu motifler siyahla tahrirlenmiştir. Merkezdeki hatai pembe, diğer hatailer sarıdır. Dallarda, bazı berklerde, goncalarda ve penç yapraklarında altın kullanılmıştır. Pençler mavi; goncalar beyaz, pembe ya da yeşildir. Bazı berklerle motiflerin içlerindeki nokta şeklinde detaylarda kırmızının kullanıldığı görülür. Pafta dışında kalan alan ise laciverttir. levha üstte siyah tahrirli, altın iplikle sınırlandırılmıştır. iplik üstte bir; alt uçlarda ise cetvele dayalı ½ oranında birer tepeliğe bağlıdır. Mavi kuzu üzerine çekilen tığ ıklarında üç yapraklı yoncalar yapraklar, hatai benzeri bitkisel motifler yer alır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1608 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 24

Foto. 24a: A66 1b- 2a sayfaları.

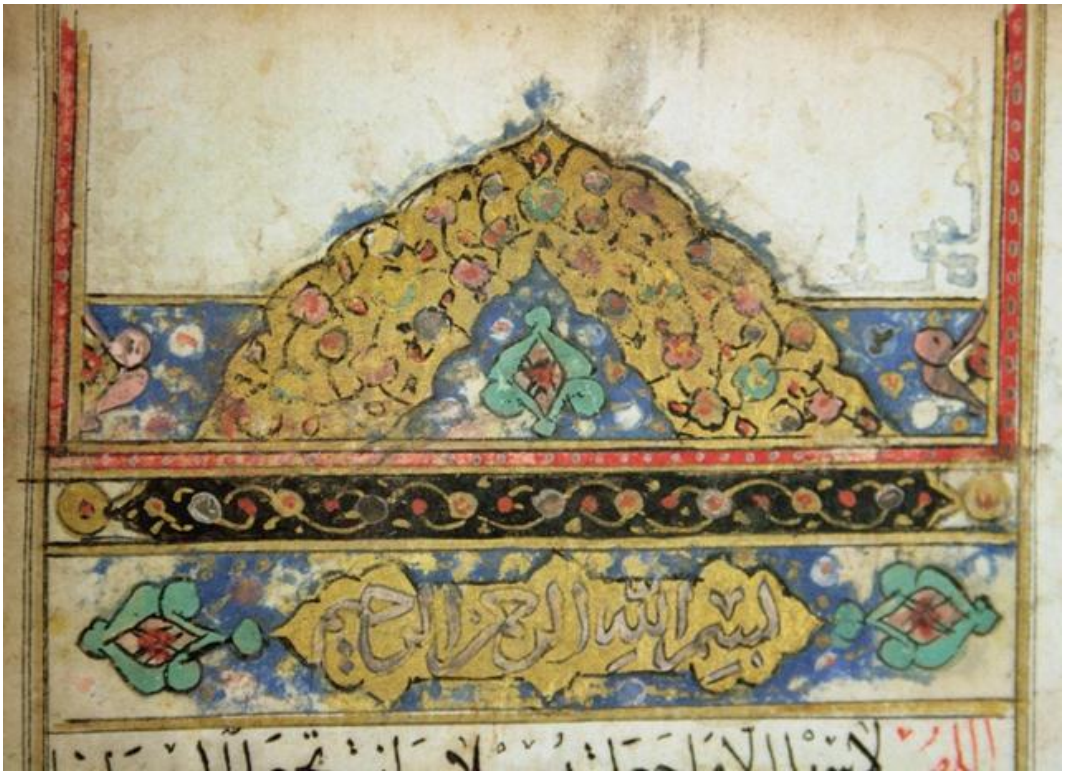

Foto. 24b: A66 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Keşf'ül- Hicâb ve'r-Rânn an Vechi Esileti'l-Cânn

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 66

Konusu: Akaid

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû'l- Mevâhib Abdulvehhâb b. Ahmed eş-Şârânî (ö. 973/1565) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 1026/ 1617'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış ve iç kapaklar kahverengi deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar, aletle bezeme tekniğinde yapılmış cetveller ile çevrelenmiş; merkeze salbekli gömme şemse yerleştirilmiştir. Şemse ve salbek içleri, kalıpla bezeme tekniğinde, stilize bitkisel motiflerle oluşturmuş kompozisyonlarla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 108 yapraktır. Kağıtlar 198x125 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 160x85 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da siyah tahrirli altın, diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple hareketli nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b' de başlık tezhibi, 5a'da koltuk tezhibi vardır.

Başlık tezhibi, iklil levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 24a-b). Levhada tezhipli alanlar siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Yatay dikdörtgen şeklindeki düz levhada, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik bir kompozisyon görülür. Merkezde besmele yazılı dilimli bir pafta ve bu paftaya iki yanda bitişik ortabağ rumiler bulunur. Ortabağların merkezlerine penç benzeri birer motif berklerle birlikte yerleştirilmiştir. Tüm motifler siyah ile tahrirlidir. Zemin rengi lacivert, besmelenin bulunduğu merkezdeki pafta sıvama altındır. Besmele beyaz mürekkeple siyah tahrirli olarak yazılmıştır. Rumiler ve berkler açık yeşil; pençler kırmızı renklidir.

Düz levhanın üstüne ince, kuşak gibi bir levha yerleştirilmiştir. Levhanın yan kenarlarına yakın iki dairesel rozet ve bu rozetlere bağlanan siyah zeminli, dilimli bir pafta görülür. Pafta içini 1/10 oranında simetrik, yatay düzlemde genişleyen, sonsuz karakterli, bitkisel bir kompozisyon dolgulandırır. Bu kompozisyonda bir pençten çıkan kıvrım dallar ters simetriyle sonraki pençe bağlanır. Dallar altın; pençler kırmızı-altın ve kırmızı-beyaz ile renklendirilmiştir. Paftanın dilimlendirilmiş kenarları ve rozetler siyah tahrirli altın renklidir. Levha zemini kağıt rengindedir.

Kubbeli levha kısmının oturduğu alanı, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış bir pervaz kuşatır. Pervazın kırmızı zemini üzerine siyah-beyaz kısa çizgiler yan yana tekrarlanmıştır.

Bu pervaz üzerine, iç içe yerleştirilmiş, dilimli iki pafta oturur. Dıştaki altın zeminli paftada; kıvrım dal, penç ve berklerle oluşturulmuş, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş, bitkisel bir kompozisyon yer almaktadır. Daha içteki lacivert zeminli çok yıpranmış pafta da benzer bir düzenleme ile dolgulandırılmış olmalıdır. En içte ise yatay dikdörtgen levhadaki ortabağ rumilerin oluşturduğu paftanın düşey konumlandırılmış bir örneği bulunur. Kubbeli levha kısmında paftalar ve motifler

siyah ile tahrirlenmiştir. Dallar siyah ile çizilmiş; berkler kırmızı; pençler açık yeşil ve pembe ile boyanmıştır. Pençler kırmızı renkle detaylandırılmıştır.

Dilimli paftaların oluşturduğu alan ile kubbeli levhayı sınırlandıran pervaz arası da tezhiplenmiştir. Ortabağlar ile penç, berk ve kıvrımdalların görülebildiği bu kısımda da tezhipler yıpranmıştır. Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı alanın zemini lacivert boyanmıştır. ½ oranında kullanılmış ortabağlar yan kenarlara bitişik ve pembe renkli işlenmiştir. Kıvrımdal kompozisyonunda altın, beyaz ve açık mavi renkler kullanılmıştır.

Köşelerde geçmeler oluşturan mavi kuzu üzerinde bubcuklar ile bitkisel karakterli kısa tığlar uzatılarak tezhip sonlandırılmıştır.

5a'daki koltuk, sayfa sağ köşesine dayanmış yatay dikdörtgen bir alandır. Burada yatay ve düşey eksenlere göre simetrik, bitkisel karakterli bir bezeme görülür. Mavi zeminli köşeliklerle, orta kısımda dilimli pafta görünümünde, zemini sayfa renginde bırakılmış bir alan yaratılmıştır. Ortada yatay siyah iki çizgi üzerinde düğüm oluşturan kurdele benzeri birer motife yer verilmiştir. Kurdele ile çizgiler arası tek sıra halinde kırmızı ve altın noktalar sıralanmıştır. Yanlarda ise tek merkezden çıkan bitkisel motifler yer alır. Altın ile işlenmiş motifler siyah ile tahrirlenmiş; kırmızı ile renklendirilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1617 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 25

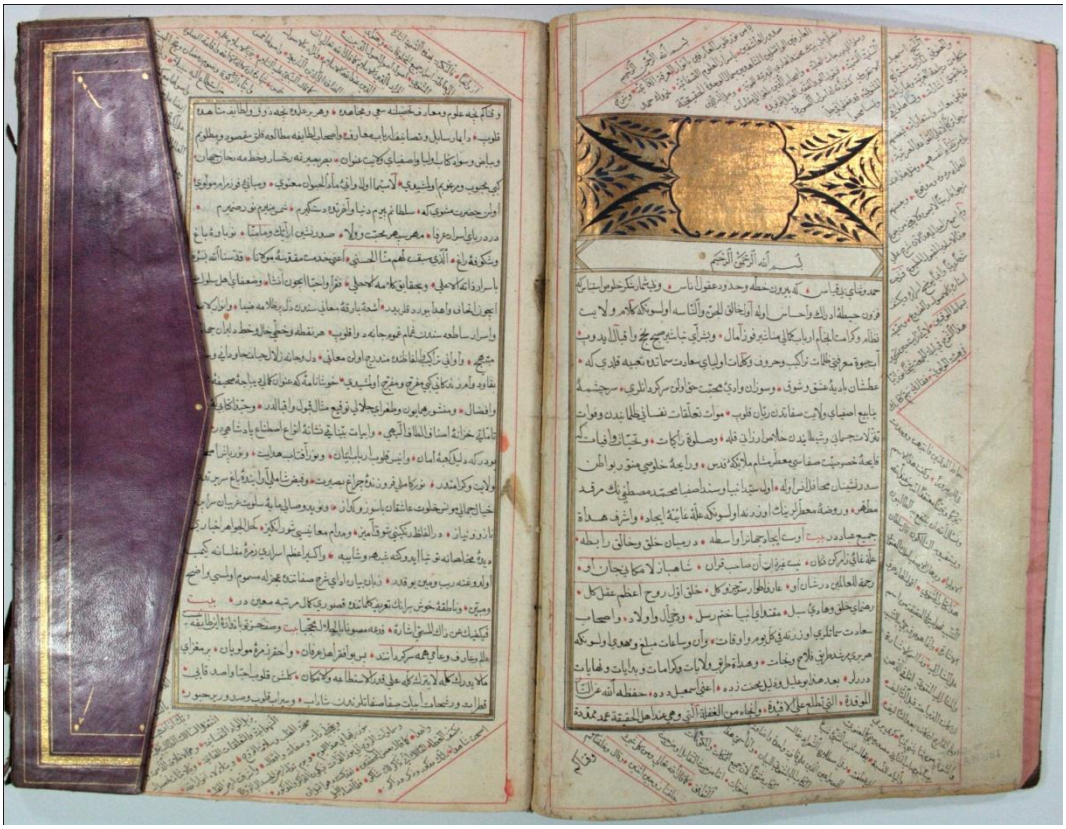

Foto. 25a: B35/ I 1b- 2a sayfaları.

Foto. 25b: B35/ I başlık tezhibi.

Eserin Adı: Câmi'u'l-Ayât

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 35/ I

Konusu: Tasavvuf

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Rusûhî İsmâ'îl Dede Ankaravî (ö.1041/1631)) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Kitabın 2. cildinde Derviş Ahmed el- Bursevî tarafından zilhicce 1029'da Ekim- Kasım 1620'de istinsah edildiği kayıtlıdır.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo renkli deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Miklep, ön ve arka kapaklar boyama tekniğinde, altın çift cetveller ve zencerekle çevrelenmiş; aynı teknikle Avrupa etkili bitkisel karakterli kompozisyonla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 142 yapraktır. Eser sayfaları 1b- 24a arasında yer alır. Kağıtlar 299x200 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 231x122 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b-2a'da altın diğerleri kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 25a-b). Siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılmış düz levha, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik bir kompozisyon görülür. Levhanın ortasında 8 dilimli bir pafta yer alır. Pafta üst ve altta cetvellere dayanırken yanlardan iplikle sınırlandırılmıştır. Pafta dışında kalan alanda bitkisel bir

süslemeye yer verilmiştir. Levha köşelerinden çıkan diyagonal hançere yapraklar arasında bir çiçek ve çiçeğin etrafını çevreleyen yapraklar pafta dışında kalan alanı dolgulandırır. Sıvama altın zemin üzerine motifler lacivertle işlenmiştir. Ayrıca metnin üst kısmında yer alan besmele yazısı siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Köşelere diyagonal siyah tahrirli çizgiler atılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, 2. cildinin hatta alındığı 1620 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 26

Foto. 26a: A419/I 1b- 2a serlevha tezhibi.

Eserin Adı: Mesnevî-i Ma'nevî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 419/ I-II-III-IV-V-VI

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Mevlânâ Celâluddîn-i Rûmî (ö. 672/1273) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Alî b. Muharrem el- Mevlevî el- Konevî tarafından Konya'daMuharrem 1060/ Ocak 1650'de istinsah edilmiştir.

Foto. 26b: A419/ I 1b sayfası serlevha tezhibi

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahve ve yeşil renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar zilbahar cilt usulünce bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 284 yapraktır. Eserde, I. cilt 1b-45a; II. cilt 45b-86a; III. cilt 86b-138b; IV. cilt 139b-181a; V. cilt 181a-230a; VI. cilt 230a-284a sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar196x137 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 159x137 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b, 2a serlevha; 2b başlık; 46b başlık; 87b başlık; 139b başlık; 181b başlık; 230b'de başlık tezhipleri yer alır.

1b ve 2a'da yer alan serlevhalar, aynı şekilde tezhiplenmiştir (Foto. 26a-b). Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı serlevhanın ortasında yazı, dairesel bir alanda yer alır. Bu alanın oturduğu kareye yakın formun üst ve altında düz levha şeklinde başlık alanları bulunur. Üsttekinin üzerinde ise kubbeli levha yer alır.

Siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılmış yazı sahasının zemini sayfa renginde bırakılmıştır. Dairesel formun dışında kalan alan ise sıvama altındır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik bitkisel kompozisyonlarla bu sıvama altın köşelikler bezenmiştir. Kompozisyonlarda, köşeye dayalı bir gonca motifinden çıkan ışınsal olarak çıkan dallar üzerinde yonca ve berk motifleri görülür. Motifler siyah tahrirle işlenmiştir. Motif içleri kırmızı ile detaylandırılmıştır.

Bu alanın alt ve üstünde yer alan düz levhalar, siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Pervazlarda artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Pervazda zemin pembe, motifler kırmızıdır. Levhanın ortasında, üst ve alt kısmı cetvele dayalı, yanlardan iki

sıra iplikle sınırlandırılan, başlık yazılı bir pafta yer alır. Yazı beyaz mürekkeple yazılmıştır. Pafta sıvama altındır. Paftayı sınırlandıran ipliklerse kırmızı ve altındır. Pafta yanları tam simetrili ulama tarzında bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda penç ve berkler birbirlerine eğrisel dallarla bağlanmışlardır. Eğrisel dalların pençlerle bağlanarak oluşturduğu kapalı formların içleri lacivert; dışları altınla renklendirilmiştir. Pençler sarı, berkler altındır. Berklere iğne perdahı yapılmış; pençler ise kırmızı ile detaylandırılmıştır. Tüm motif ve bezeme elemanları siyah tahrirlenmiştir. Düz levha başlık, serlevhanın alt kısmında yer alan düz levhada tekrarlanmıştır.

Kubbeli levha, düz levha üzerinde bir sıra pervazla sınırlandırılan alana oturur. Pervazda birbiri ardına dizilen "S" motiflerinin oluşturduğu sarmal sıranın, yatay düzlemde tekrarlandığı görülür. Zemin yeşil, motifler siyahtır. 10 dilimli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Sıvama altın levha merkezinde yer alan yonca motifinden ters yöne çıkan kıvrım dallar üzerinde penç, berk, yonca ve goncalar yer alır. Motifler siyah tahrile işlenmiştir. Zemine iğne perdah yapılmıştır. Motif içleri kırmızı ile detaylandırılmıştır. Levha, siyah çift sıra tahrirle sınırlandırılmıştır.

Lacivert kuzu üzerinde kısa sık tığlar yer alır. Yonca benzeri motif ve dallarla oluşturulan bitkisel karakterli tığlar, bir lacivert, bir kırmızı olmak üzere nöbetleşe dizilerek sayfa sonuna uzatılmıştır.

Foto. 26c: A419/I, 2b sayfasında başlık tezhibi.

2b, 46b, 87b, 139b, 181b, 230b'de yer alan başlık tezhiplerinin, pervaz desenleri dışında, aynı şekilde tezhiplendikleri görülür (Foto. 26c- d). Aynı zamanda bu başlıklar, 1b ve 2a'daki serlevhanın düz ve kubbeli levhalarının tekrarlarıdır. Bir sıra pervaz, düz levha ve kubbeli levhanın oturacağı alanı sınırlandırır. Tüm sayfalardaki pervazların zemini pembe; motifler kırmızıdır. 2b, 46b, 139b, 230b'de yer alan pervazlarda, artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. 87b'deki pervazda birbiri ardına dizilen "S" motiflerinin oluşturduğu sarmal sıranın, yatay düzlemde tekrarlandığı görülür. 181b'de ise pervazı yatay düzlemde sonsuz tekrarlan zikzaklar dolgulandırır. Zikzaklar üzerine çentikler atılmış; içlerine ise noktalar konmuştur.

Foto. 26d: A419/ V, 181b'deki başlık tezhibinde simetri ekseninden detay.

Düz levhaların ortasında, üst ve alt kısmı cetvele dayalı, yanlardan iki sıra iplikle sınırlandırılan, başlık yazılı bir pafta yer alır. Yazı beyaz mürekkeple yazılmıştır. Pafta sıvama altındır. Paftayı sınırlandıran ipliklerse kırmızı ve altındır. Pafta yanları tam simetrili ulama tarzında bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda penç ve berkler birbirlerine eğrisel dallarla bağlanmışlardır. Eğrisel dalların pençlerle bağlanarak oluşturduğu kapalı formların içleri lacivert; dışları altınla renklendirilmiştir. Pençler sarı, berkler altındır. Berklere iğne perdahı yapılmış; pençler ise kırmızı ile detaylandırılmıştır. Tüm motif ve bezeme elemanları siyah tahrirlenmiştir.

Kubbeli levha, düz levha üzerinde bir sıra pervazla sınırlandırılan alana oturur. Pervazda birbiri ardına dizilen "S" motiflerinin oluşturduğu sarmal sıranın, yatay düzlemde tekrarlandığı görülür. Zemin yeşil, motifler siyahtır. 10 dilimli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Sıvama altın levha merkezinde yer alan yonca motifinden ters yöne çıkan kıvrım dallar üzerinde penç, berk, yonca ve

goncalar yer alır. Motifler siyah tahrile işlenmiştir. Zemine üç noktalı iğne perdah yapılmıştır. Motif içleri kırmızı ile detaylandırılmıştır. Levha, siyah çift sıra tahrirle sınırlandırılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1650 tarihinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 27

Foto. 27a: B17 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Dürerü'l-Cevâhir

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

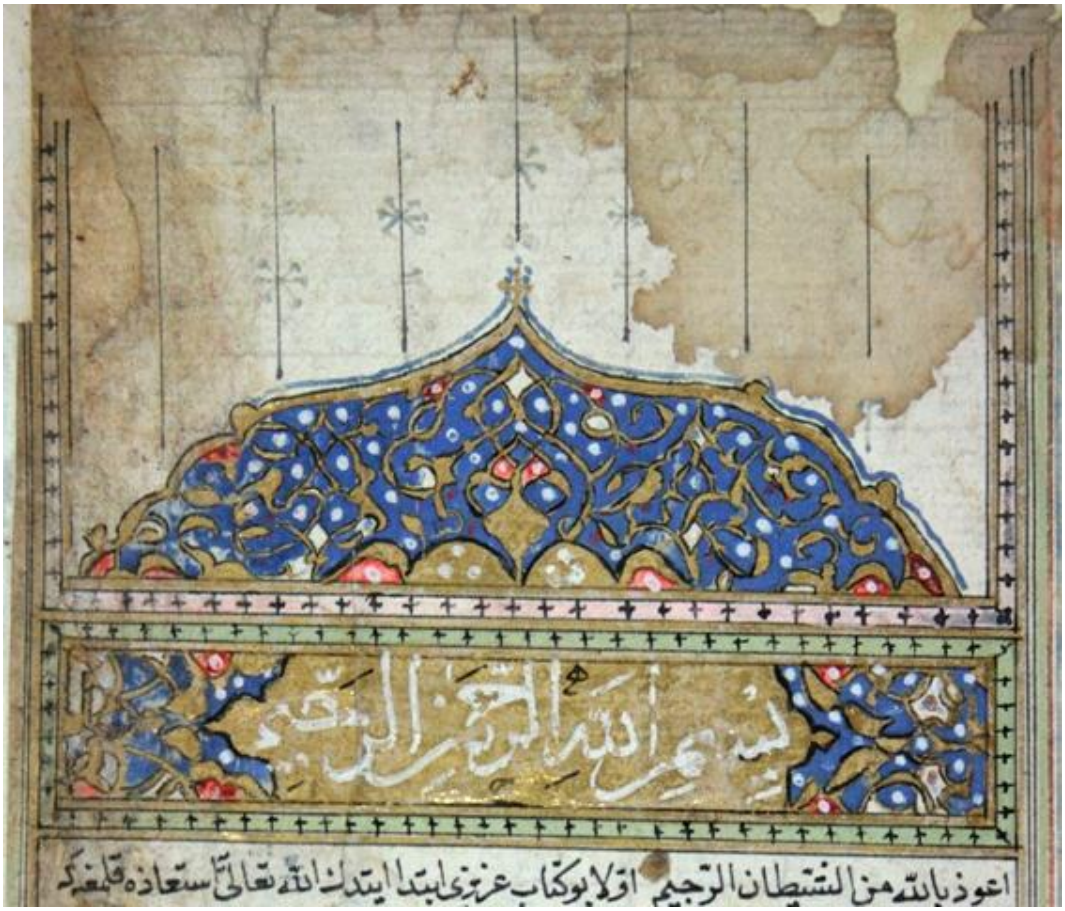
Kütüphane no./ Cildi: 17

Konusu: Tefsir

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: -

İstinsah bilgileri: Mehmed b. Mûsâ tarafından 1068/ 1657-58'de istinsah edilmiştir.

Foto. 27b: B17 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise taraklı ebru kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvellerle çevrelenmiştir. Alttan ayırma, gömme şemse ve salbek içleri, kalıpla bezeme tekniğinde, stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 466 yapraktır. Kağıtlar 298x195 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 216x117 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b, 10b, 19a, 110b, 151a, 195a, 228b, 258b, 290b, 305a, 333a, 347b, 365a, 384a, 392b, 400a, 406a, 423b, 442a' da başlık tezhipleri yer alır.

1b'de İklil levha şeklinde düzelenmiş başlıkta, düz levha ve kubbeli levhanın oturduğu saha, siyah tahrirli altın cetvel ve pervazlarla sınırlandırılmıştır (Foto. 27a-b). Pervazlarda artı motiflerinin yatay düzlemde tekrarlanmıştır. Zemin düz levhayı çevreleyen pervazda açık yeşil, kubbeli levhanın oturduğu alanı çevreleyen pervazda ise pembedir. Motifler her ikisinde de siyahtır.

Düz levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Levhanın ortasında, yanlardan siyah iplikle sınırlandırılarak oluşturulmuş dilimli bir pafta yer alır. Altın zeminli pafta üzerine yazı, beyaz mürekkeple yazılmıştır. Pafta yanlarında kalan alanlar, stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kıvrım dal kompozisyonu ile kaba bir işçilikle bezenmiştir. Zeminde lacivert üzerine beyaz noktalar serpiştirilmiştir. Kaba işçilikli bitkisel bezekte siyah tahrirlenmiş altın, kırmızı formlar görülür.

6 dilimli kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Düz levhadaki gibi kaba işçilikli kompozisyonda stilize bitkisel karakterli bir kompozisyona yer verilmiştir. Düz levhadaki gibi, lacivert zemin üzerine beyaz noktalar serpiştirilmiş; kaba işçilikli bitkisel bezek altın, kırmızı renkler kullanılmış ve bu renklerle oluşturulan formlar siyahla tahrirlenmiştir. Levha, siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılmıştır. Mavi kuzu üzerinden sayfa sonuna uzanan siyah tığ okları e diyagonal atılmış çentiklerle oluşturulmuş motiflerle bezenmiştir.

Diğer sayfalardaki tezhipler birbirlerine benzer şekilde düzenlenmiştir. Yatay dikdörtgen formlu düz levhaların içinde sıvama altın zemin üzerine beyaz mürekkeple başlık yazısının yer aldığı paftalar; bu paftaların yanlarında pastel tonlarda yeşil, kırmızı, mavi renklerde bitkisel süslemelerin özensiz bir şekilde işlendiği görülür.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1657-58 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 28

Foto. 28a: A425 1b- 2a sayfaları.

Foto. 28a: A425 1b- 2a sayfaları.

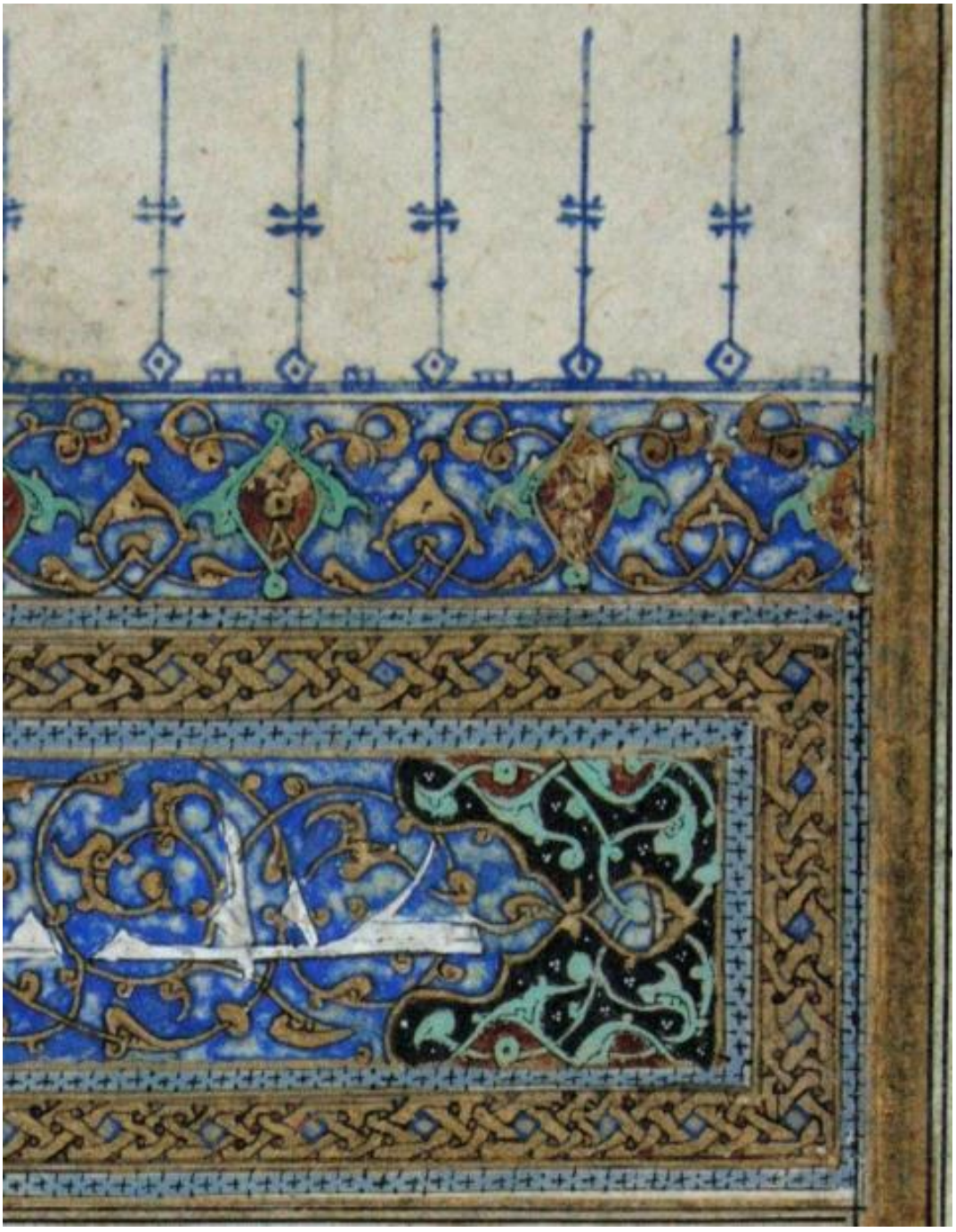

Foto. 28c: A425 başlık tezhibinden detay.

Eserin Adı: Tuhfetu'l-Mulûk

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 425

Konusu: Farsça- Türkçe Sözlük

Dili: Türkçe, Farsça

Telif bilgileri: Abdurramân b. Abdullâh el- Kuddûsî (ö. 1080/1669-70) tarafından 1063/1652'de telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo ve koyu kahve renkli deri; iç kapaklar koyu kahverengi deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; alttan ayırma şemse ve salbek içleri stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir. İç kapaklardaki farklı renkte deriden sıvama altın, dilimli şemse içleri de stilize bitkisel motiflerle bezelidir.

Yapraklar: Kitap 165 yapraktır. Kağıtlar 211x136 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 150x80 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 28a). Düz levha ve üzerinde bir kuşak tezhiplidir.

Düz levha siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılan iç içe üç pervazla kuşatılmıştır (Foto. 28b- c). İç ve dışta yer alan pervazlarda, artı ve üst üste atılmış çentik motifleri, yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin mavi, motifler siyahtır. Bu iki pervazın arasında kalan pervazda ise mavi zemin üzerine siyah tahrir ve altınla işlenmiş zencerekler görülür. Düz levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Levhanın ortasında, altın ipliklerle yanlardan sınırlandırılan, üst ve alt kısımları cetvele dayalı bir pafta alanı oluşturulmuştur. Pafta içini

dolgulandıran, ters simetrili helezoni dal, hurde rumi ve salyangoz motifleriyle oluşturulan kompozisyon üzerinde kûfi başlık yer alır. Zemin lacivert, dolgu kompozisyon altın, yazı beyazdır. Pafta yanlarında, köşelik görünümünde alanların merkezlerinde birer ortabağ rumi içinde ters yöne çıkan kıvrım dal, rumi, salyangoz kompozisyonu yer alır. bu alanı sınırlandıran ipliklere bağlı olan ortabağ rumiler altındır. Kıvrım dal, rumi, salyangoz kompozisyonu açık yeşille işlenmiştir. Bu kompozisyonda rumilerin cetvele dayandığı alanlar kahverengidir.

Levhanın üzerinde yer alan kuşakta yatay düzlemde genişleyen 1/12 oranında simetrik/ ulama tarzında bitkisel bir kompozisyon görülür. kompozisyonda, ayırma rumilerin oluşturduğu pafta merkezlerinden ters yöne çıkan rumilerden alttakiler birer salyangoz motifiyle birbirine ulanır salyangozlar da birer ortabağ içinde yer alırlar. Zemin laciverttir. Ayırma rumiler açık yeşil; ayırma rumilerin oluşturduğu pafta içleri kahverengi; ortabağ, salyangoz ve diğer rumiler altındır. Tüm motif ve bezeme elemanlarının siyahla tahrirlendiği başlık tezhibi, dıştan mavi, bubcuklu kuzu ile sınırlandırılmıştır. bubcuklar arasında yer alan noktalı baklava dilimi motiflerden sayfa sonuna uzanan mavi tığlar üzerine çentikler atılarak bezenmiştir.

Tarih: eserin 1652'de telif edildiği bilinmekle birlikte istinsah tarihi bilinmeyen kitabın tezhibi 15. Yüzyıl özellikleri göstermekledir.

Örnek No. 29

Foto. 29a: A140/I 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: et- Tertîbu'l-Cemîl fî Şerhi't-Terkîbi'l- Celîl

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A.

Kütüphane no./ Cildi: 140/I

Konusu: Arap dili grameri.

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Debbağ-zâde Muhammed b. Mahmûd er- Rûmî (ö.1114/1702) tarafından telif edilmiştir.

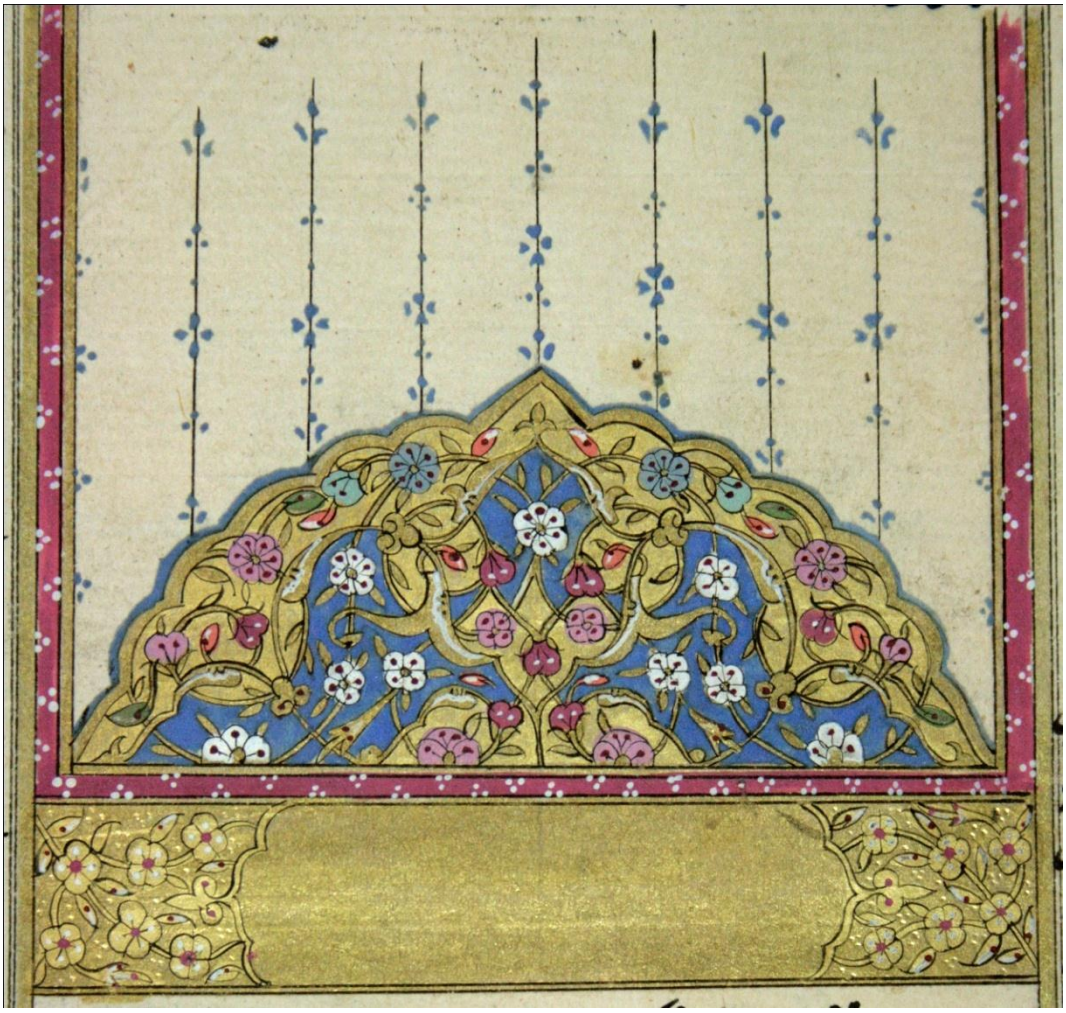

Foto. 29b: A140/I başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: 1099/1687'de Muhammed b. Abdüllatîf Sirâceddîn Konevî tarafından istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva cildin sırtı, ön ve arka kapak kenarları kahve rengi deri; iç kapaklar kağıt kaplanmış; dış kapak yüzeyleri bezenmemiş mukavva olarak bırakılmıştır.

Yapraklar: Kitap 52 yapraktır. Kağıtlar 222x136 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 155x75 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b sayfasında bir başlık tezhibi bulunmaktadır (Foto. 29a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiştir.

Düz levha kısmı siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Düşey eksende ters simetrik kompozisyonla düzenlenmiştir. Sıvama altın zeminli levhanın orta kısmında alt ve üst cetvele dayalı siyah tahrirli altın cetvel ve birer palmetin sınırlandırdığı dilimli bir pafta yer alır. Pafta dışında kalan alanda levha köşelerinden çıkan dallar üzerinde dört taç yapraklı penç grubu motifler ve berkler yer alır. Motifler siyah tahrirlenerek zemin rengi olan altın renkte bırakılmış, zemine iğne perdaht yapılmıştır. Penç merkezleri kırmızı noktalarla süslenmiştir.

Düz levha üzerinde bir sıra pervazın çevrelediği alana 14 dilimli kubbeli levha oturur. Siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış pervazda pembe zemin üzerine beyaz renkli üç nokta motifleri yatay düzlemde tekrarlanmıştır. Levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. İçi, merkeze yerleştirilmiş bir gonca ve bir hatai motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallarla dolgulandırılmıştır. Kıvrım dallar üzerinde rumi, penç, berki gonca motifleri görülür. Dallar ve rumiler altın, berkler altın, kırmızı, yeşil; penç ve goncalar pembe, beyaz, mavidir.

Bu kompozisyonda kıvrım dalların oluşturduğu kapalı formların zemini altın ve mavi ile renklendirilmiştir. Levha siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmıştır. iplik üzerine mavi kuzu çekilerek sayfa sonuna siyah tığ okları uzatılmıştır. Tığlar, mavi renkli penç grubu motifler, noktalar ve yaprak benzeri eğrilerle süslenmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1687 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 30

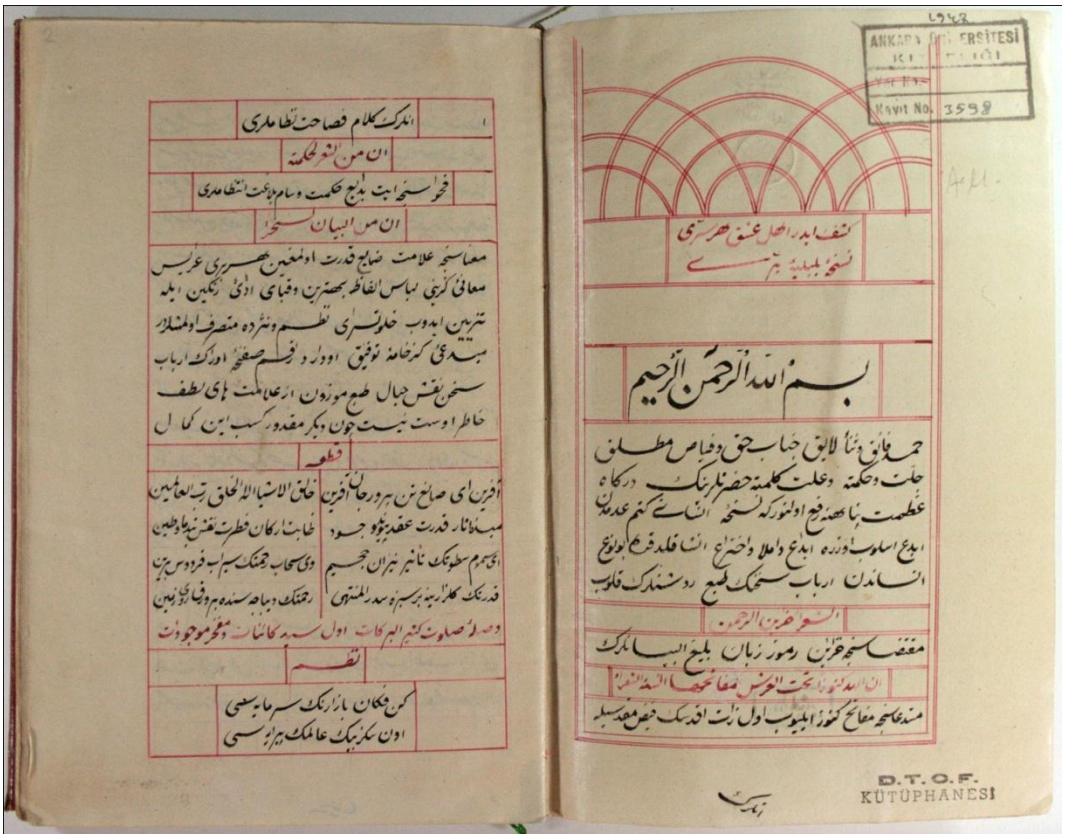

Foto. 30: A307 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Bülbüliyye

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 307

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Birrî Mehmed Efendî (ö.1128/1715) tarafından 1117/1705-6’ da telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 27 Recep 1125/ 19 Ağustos 1713'de Sanî Ahmed Efendî tarafından istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar lacivert ve kırmızı renkli deri; iç kapaklar ise yeşil renkli kağıt kaplıdır. Lacivert deri bitkisel motiflerle desenlendirilmiştir.

Yapraklar: Kitap 57 yapraktır. Kağıtlar 220x140 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 177x92 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık süslenmiştir (Foto. 30). Başlık yazısı ve yazının yer aldığı yatay dikdörtgen alan, çift sıra kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bu bölüm üzerinde, yazı alanını sınırlandıran cetvellerin oluşturduğu alanda geometrik bir kompozisyon görülür. Zemin sayfa renginde bırakılarak yalnız kırmızıyla işlenen kompozisyon, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Çift sıra halinde, içbükey çizgiler kullanıldığı bezemede, ortada iç içe dört; yanlarda ise ortadakinin merkezinde kesişen üçerli çizgi grupları görülür.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1713 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 31

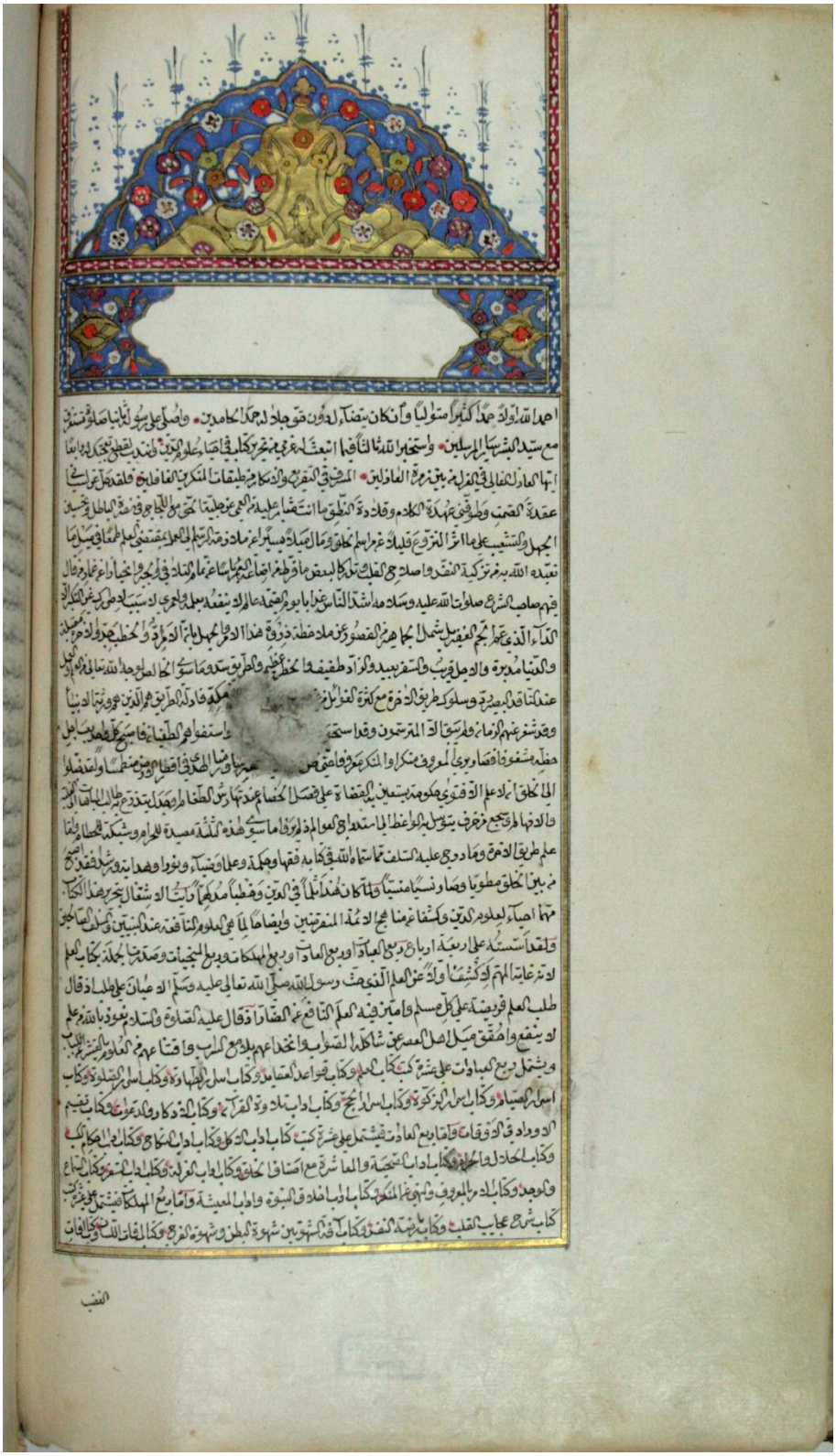

Foto. 31a: B19 1b sayfası.

Foto. 31b: B19 başlık tezhibi.

Eserin Adı: İhyâu Ulûmi'd-Dîn

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi : 19

Konusu: Kelâm

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (ö. 505/1111) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Huseyn b. Mustafâ el-Cevri tarafından Recep 1131/ Mayıs-Haziran 1719 istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kırmızı renkli deri; iç kapaklar ise hafif ebrulu kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar, aletle bezeme tekniğinde cetvel ve tek sıra

zencerek ile çevrelenmiş, alttan ayırma gömme şemse salbek içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir. Sertapta yer alan şemse aletle bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 605 yapraktır. Kağıtlar 300x176 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 215x110 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi vardır (Foto. 31a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Düz levha siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin, yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı görülür. Zemin mavi, motifler beyazla işlenmiştir. Levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Ortasında zemini sayfa renginde bırakılmış dilimli bir pafta yer alır. Pafta yanlardan siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılırken üst ve altta levhayı sınırlandıran cetvellere dayanmıştır. Pafta dışında kalan stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonlarla bezenmiştir. Bu kompozisyonlarda, ayırma rumilerin oluşturduğu paftaların merkezlerinde yer alan birer hatai motifinden çıkan kıvrımdalar üzerinde penç ve berkler görülür. Pafta zeminleri, rumiler, dallar ve bazı berklerde altın, bazılarında kırmızı; bazı pençlerde beyaz, bazılarında ise mor kullanılmıştır. Tüm motiflerin siyahla tahrirlendiği kompozisyonda zemin laciverttir.

Düz levha üzerinde bir sıra pervazın sınırlandırdığı alana kubbeli levha oturur. Pervaz, düz levhayı sınırlandıran pervazla aynıdır. Yalnız zemin renginin bordodur. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha 18 dilimlidir. İç içe iki bölüme ayrılmıştır. İçte rumilerle sınırlandırılan dilimli bir pafta alanı yer alır. Pafta

ortasında yer alan bir penç ve altında ayrı bir noktadan çıkan kıvrım ve helezoni dallar tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde penç, berk ve rumi motifleri görülür. Ayrıca bu pafta içinde yer alan belirsiz bir motif de paftayı sınırlandıran karşılıklı iki ruminin dallarının birleştirir. Rumiler, dallarda altın; pençlerde kırmızı, yeşil, mor, beyaz, pembe, turuncu; berklerde kırmızı renkler kullanılmıştır. Pafta yukarısında rumileri bir tepelik motifi birleştirir ve o da altınla işlenmiştir. Tüm motifler siyahla tahrirlenmiştir. Pafta dışında kalan laciverttir. Levha siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılmıştır. Rumi üzerinde mavi kuzu yer alır. Mavi kuzu üzerine ise üç noktalar dizilmiştir. Sayfa sonuna uzanan siyah tığ okları yatay atılmış çentik ve diyagonal yaprak benzeri motiflerle süslenmiştir. Ayrıca tığların arasına da üç nokta motifler serpiştirilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1719 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 32

Foto. 32: B23, Zahriye tezhibi.

Eserin Adı: el-Medhal ilâ Tenmiyeti'l-A'mâl bi-Tahsîni'n-Niyyât ve Tenbîh alâ Ba'zi'l-Bed'i ve'l Avâid

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 23

Konusu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Muhammed b. Muhammed b. El-Fâsî el-Abderî el-Kayrevânî (ö. 737/1336) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Mehmed Efendi Kethüdazâde tarafından 7 Safer 1134/ 27 Kasım 1721'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapak kenarları, dip ve sertap kahve renkli deri; miklep, ön ve arka kapaklar ebru kâğıt; iç kapaklar desensiz kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 450 yapraktır. Kâğıtlar 268x180 mm. boyutlarında ve filigransızdır[127]. Yazı alanı 203x132 mm. boyutlarındadır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız zahriye sayfası tezhiplidir (Foto. 32). Düşey dikdörtgen zahriye levhası, ortada kareye yakın formlu, üst ve altında yatay dikdörtgen, üç bölüme

[127] Orijinal hattın sayfalarında filigran görülmemiştir; ancak kitabın baş ve sonuna sonradan eklendiği anlaşılan farklı özellikte kâğıtlar üzerinde taç, "G", "T" harfleri ve yuvarlak dizilerinden oluşan filigranlar vardır.

ayrılmıştır. Ayrıca levhanın uzun sayfa kenarına bitişik yarım daire formunda bir alan/gül yer alır.

Zahriye levhasını oluşturan üç ana alan, birbirinden siyah tahrirli beyaz iplikle ayrılmıştır. Bu iplik birbiri üzerine binerek, kare formlu levha içinde 8 dilimli bir madalyon oluşturur. Siyah tahrirli atın iplikle sınırlandırılmış madalyonun iç kısmına 4 satır müellif bilgileri kaydedilmiştir. Yazılar beyaz mürekkeple yazılmış, siyahla tahrirlenmiş ve altınla çevrelenmiştir. Madalyon zemini laciverttir. Satır araları, serbest düzende stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir. Kıvrım dallar üzerinde hatai, gonca türü motiflerle palmet, rumi ve yapraklara yer verilmiştir. İri motiflerden özellikle hatai, gonca ve rumilerin İstanbul ekolü/ Osmanlı klasik stilinde görülen olgunluğa ulaşmadığı dikkat çeker. Bu kompozisyonda motifler siyah tahrirlenmiş tamamen altınla işlenerek kahverengiyle hafif renklendirilmiştir. Kareye yakın formlu levha içinde, madalyondan kalan alanlar siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış köşeliklerle değerlendirilmiştir. Bu köşeliklerde birbirine simetrik alanlar içinde serbest bitkisel kompozisyonlara yer verilmiştir. Madalyonda satır aralarını dolgulandıran kıvrım dallar, yapraklar, rumiler, hatai ve gonca benzeri motifler burada da kullanılmıştır. Kahverengi zemin üzerine, siyahla tahrirlenen motifler altınla işlenmiş ve bazı motifler lacivertle renklendirmeler yapılmıştır.

Üst ve altta yer alan yatay dikdörtgen düz levhalar birine benzer şekilde tezhiplenmiştir. Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı alanlarda kitap ismi beyaz mürekkeple yazılarak siyahla tahrirlenmiştir. Yazılar altınla çevrelenmiştir. Yazıların dışında kalan lacivert zemin, stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş serbest kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Bu kompozisyonlarda da kıvrım dal, hatai,

gonca, rumi, palmetler yanında yapraklara yer verilmiş, motifler aynı şekilde siyahla tahrirlenerek altın ve kahverengiyle renklendirilmiştir.

Serlevha en dışta siyah tahrirli altın bir cetvelle sınırlandırılmıştır. Bu cetvele dayalı, serlevhanın uzun kenarında yarım daire formlu bir gül yer alır. Siyah tahrirli altın pervazla çevrelenmiş gül, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Merkeze yerleştirilmiş iri bir hatai grubu motiften çıkan dallarda, palmetler ve yapraklar görülür. Bağdaşık olmayan zemin renginde yer yer altın ve siyah görülür. Motifler siyah tahrirlidir. Altın dallar dışında motiflere, dıştan içe altın, beyaz ve lacivertle katmerli bir renklendirme yapılmıştır.

Serlevha ve gülü altın cetvel ve mavi kuzu çevreler. Kuzu üzerinde köşelerde üçer dilimli motifler; kenarlarda, aralarına noktalar konulmuş, daire ve iki çizgi üzerinde yer alan üç nokta motiflerinin nöbetleşe tekrarı görülür. Bu motifler üzerine kısa tığlar çekilmiştir.

Tarih: 1721 istinsah tarihli eserin zahriye tezhibi 14. yüzyıl örneklerinin özelliklerini taşımaktadır.

Örnek No. 33

Foto. 33a: B20 1b sayfası.

Foto. 33b: B20 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Nûrü'l Hüdâ

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 20

Konusu: Kelâm

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Kazasker Mustafa b. Yûsuf Sinâneddîn (ö. 986/1578-79)tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Sübhancı-zâde Ahmed b. Osmân es-Sîvâsî tarafından 7 Safer 1139/ 27 Kasım 1726'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencerekle çevrelenmiş;

alttan ayırma gömme şemse içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 404 yapraktır. Kâğıtlar 272x180 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. Değişken boyutlardaki yazı alanı; 1b, 2a'dakiler altın; diğerleri kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 33a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiştir.

Düz levha bir sıra pervazla çevrelenmiş, bu pervazın sayfa sonuna uzatılmasıyla oluşan alana da kubbeli levha oturtulmuştur. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentik motifleri, yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Pervazın zemini açık kahverengi, motifler bordodur. Düz levhada sıvama altın zemin üzerine beyaz mürekkeple yazılmış besmele yer alır.

Kubbeli levha ¼ oranında simetrik, yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli bir kompozisyona sahiptir. Bu kompozisyonda her bir simetri birimi, üçer dilimli dendan formundadır. Bu dendanlı form, iç içe iki kısma ayrılmış levhanın, iç kısmında yer alan dilimli paftalarda da devam eder. Paftalar alt cetvele dayalı rumi dallarının uzantılarıyla sınırlandırılmıştır. Pafta içlerinde, her bir simetri ekseninin ortasında yer alan merkezi birer penç motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar; dallar üzerinde penç, berk ve rumilerle oluşturulmuş bitkisel kompozisyonla tüm levha dolgulandırılmıştır. Paftaları sınırlandıran rumiler altın, pafta zeminleri daha açık tonda altın renklidir. Dallar, berk ve dallar üzerindeki rumiler de altındır.

Pençler pembe veya kırmızıdır. Pafta dışında kalan alan laciverttir. Tüm motifler siyahla tahrirlenmiştir.

Levha, siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılmıştır. İplik her bir dilim üzerine yerleştirilmiş bir tepelik motifiyle süslenmiştir. İplik, en dışta kırmızı ile tahrirlenmiş, dendan köşelerine dörder kırmızı artı motifi yerleştirilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1726 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 34

Foto. 34a: A40 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Sunenu İbn Mâce

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 40

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd b. Mâce (ö. 273/886) tarafından telif edilmiştir.

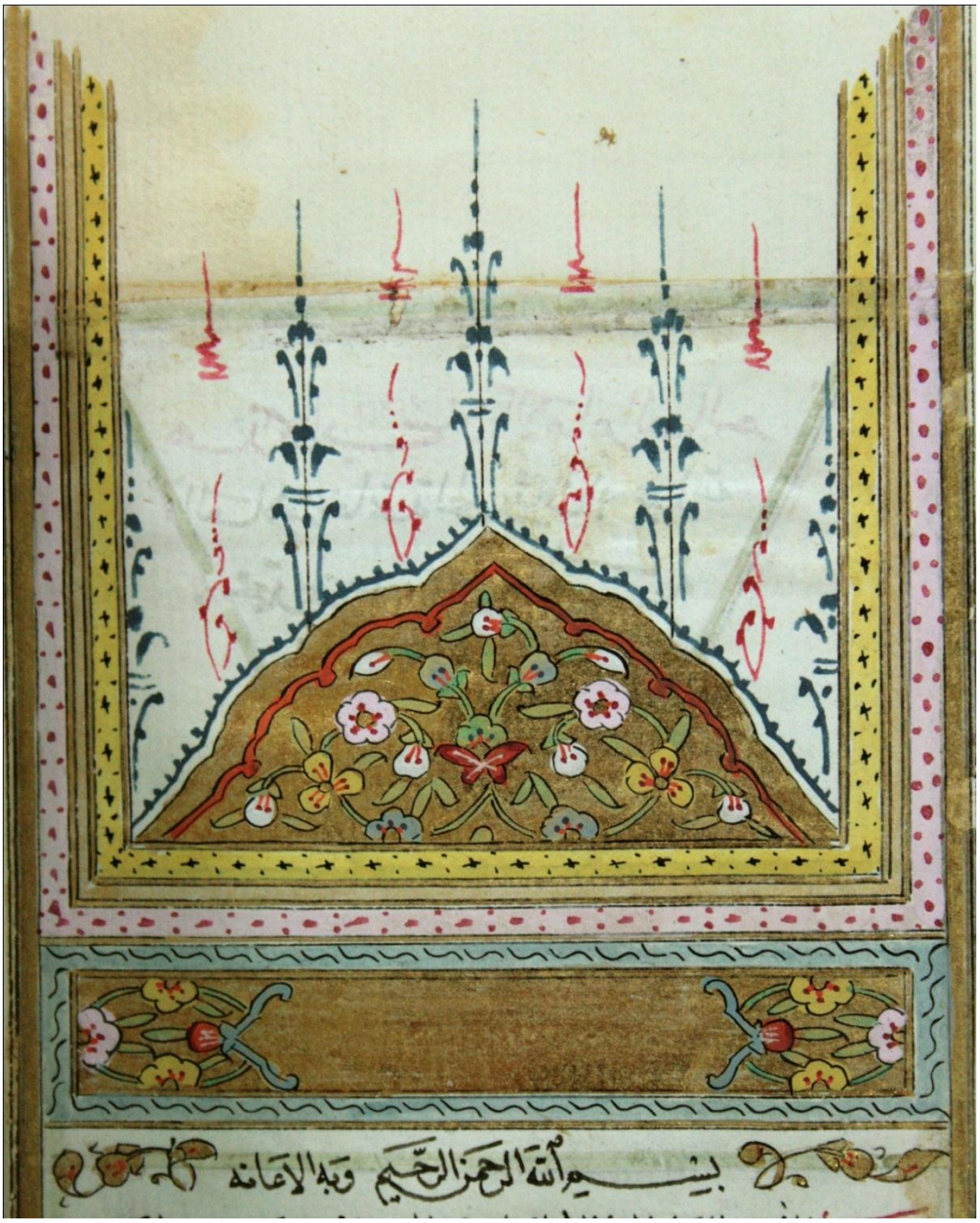

Foto. 34b: A40 başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: Fazlullâh b. Nûriddîn el- Mikdâdi tarafında Kudüs'te 1143/1730' da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar altın yaldız cetvel ve zencerekle çevrenmiş; merkezlere kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel kompozisyonlarla süslenmiş şemseler yerleştirilmiştir.

Yapraklar: Kitap 252 yapraktır. Kağıtlar 196x 130 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 143x72 mm. boyutlarında yazı alanı; çift siyah tahrirli altın yaldız cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı; metin siyah mürekkeple, nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın **y**alnız 1b sayfasında iklil levha şeklinde düzenlenmiş bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 34a- b). Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı, açık mavi zemin üzerine yatay konumda yan yana yerleştirilmiş siyah "S" kıvrımlarına benzer şekillerin tekrarlandığı bir pervaz, düz levhayı çevreler. Altın zeminli levhada, yan kenarlara yakın, siyah tahrirli mavi renkli ipliklerin oluşturduğu dilimler, levhanın ortasında bir başlık paftası görünümü oluşturmuştur. Kademeli olarak birbiri üstüne binerek üçgenimsi görünüm oluşturan dilimlerin tepe kısmında birer kırmızı gonca motifi yer alır. Levhanın kenarlarına dayanmış ½ oranında kullanılmış üç penç, dallar ile bağlanmış; gonca ve yan kenara dayanan pençlere yeberkler eklenmiştir. Tüm motifler siyahla tahrirlenmiş, berkler ve dallar yeşil, pençler sarı ve pembe ile renklendirilmiştir.

Kubbe alanı, sayfa üst boşluğuna uzanan üç pervaz ile sınırlandırılmıştır. Siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılan üç pervazın dıştan içe ilkinde pembe zemin üzerine kırmızı yatay ve düşey yerleştirilmiş çentikler nöbetleşe kullanılmış; ikinci açık kahve boyanmış; üçüncüde ise sarı zemin üzerine siyah artı ve çentik şekilleri tekrarlanmıştır. Bu pervaz ve cetvel sıralarının sayfanın üst boşluğunda oluşturduğu alana oturan kubbeli levhada altın zemin üzerine düşey tek eksene göre simetrik stilize bitkisel bir kompozisyon görülür. Merkezdeki bir hataiden ters yönde çıkan kıvrım dallar üzerinde penç, yonca, gonca ve yeberkler kullanılmıştır. Dallar, birbirine simetrik birer helezon oluşturur. Dalların simetrisini, sağdaki helezoni dalın

üst kısmından çıkan ve üç yeberk, bir gonca ile sonlanan dal bozar. Hatayi meşimeleri kırmızı, taç yaprakları yeşil; dallar ve berkler yeşil; dalların bitişlerine konulan berk ve goncalar beyaz; helezoni dallar üzerindeki birbirine simetrik iki penç beyaz; iki penç sarı; iki penç mavi ve iki gonca yeşil ile renklendirilmiştir. Tüm motifler siyah ile tahrirlenmiştir.

Bitkisel kompozisyon siyah tahrirli kırmızı iplikle çevrelenmiştir. Taç alanının altın zemini siyah ile tahrirlenmiştir.

Tezhip sayfanın üst boşluğuna uzanan mavi bubcuklu kuzu üzerine yerleştirilen tığlar ile sonlanır. Siyah renkli tığ okları düşey eksende simetrik bitkisel karakterli mavi motiflerle süslenmiştir. Tığlar arasına kırmızı eğrisel çizgilerle bitkisel karakteri süslemeler yapılmıştır.

Yazı sahasının ilk satırındaki besmele yazısının başlangıç ve bitişine, iki ucunda berkler ve üzerinde birer gonca motifi bulunan kıvrım dallar yerleştirilmiştir. Tezhip burada kağıt renginde bırakılmış zemin üzerine, siyah tahrir ve altın ile işlenmiş, motifler kırmızı renkle yapılan fırça dokunuşlarıyla diğer bölümlerdeki motiflerde de görüldüğü gibi- detaylandırılmıştır.

Yazı bloğunun baş, ağız ve etek kısımları halkâr tekniğinde bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Enine genişleyen sonsuz karakterli kompozisyonda, helezoni dallar üzerine penç ve berkler uzanır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1730 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 35

Foto. 35a: A358/ I 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Risale'de Pend-nâme, Lugat-ı Ferişteoğlu, Destûr-i Fârsî, İnşâ-ı Cedîd adlı dört eser yer alır.

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 358/ I-III-IV-V

Konusu: Pend-nâme, İran edebiyatı; Lugat-ı Ferişteoğlu, Arapça-Türkçe sözlük; Destûr-i Fârsî, Farsça dilbigisi; Pend-nâme Mektup

Dili: Pend-nâme Farsça; Lugat-ı Ferişteoğlu Türkçe- Arapça; Destûr-i Fârsî Farsça; İnşâ-ı Cedîd Türkçe

Foto. 35b: A358/I 1b başlık sayfası.

Telif bilgileri: Pend-nâme Ferîduddîn Ebû Hâmid Muhammed b. Ebî Bekr Attâr-ı Nîşâbûrî (ö. 618/1221); Lugat-ı Ferişteoğlu, İbn Melek Abdullatîf b. Abdulmecîd Ferişteoğlu (ö. 879/1475) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 1150/1737-38'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvelle çevrelenmiş kalıpla bezeme tekniğinde dilimli şemseler stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 128 yapraktır. Eser 1b- 34b sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 210x135 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 137x75 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

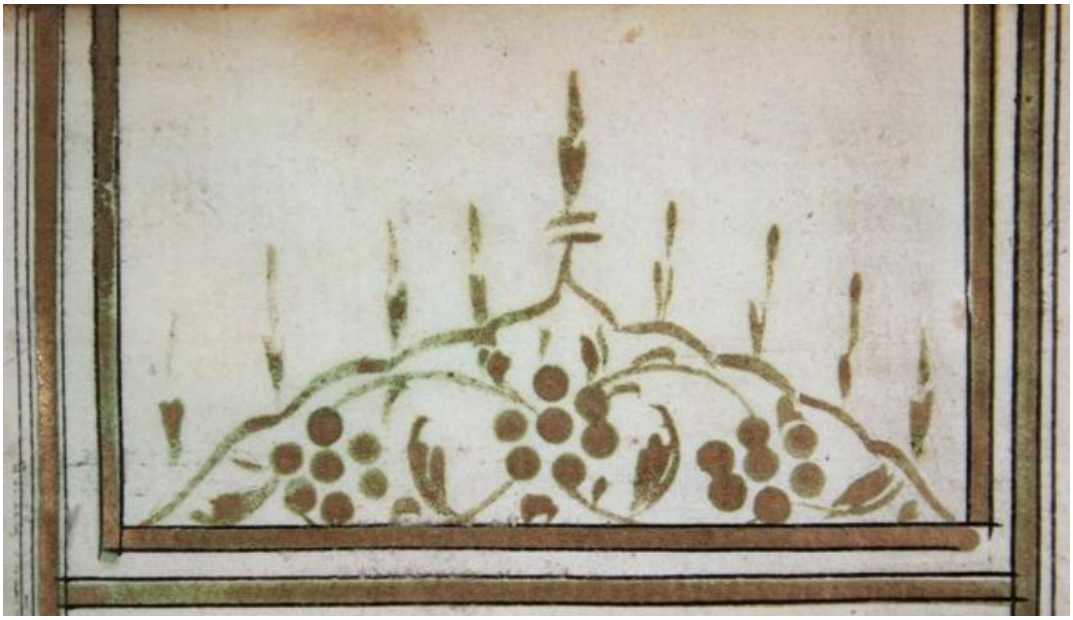

Foto. 35c: A358/III 47b başlık tezhibi.

Tezhip: Kitabın 1b (Foto. 35a- b); 47b (Foto. 35c); 77b (Foto. d); 117b (Foto. 35e) sayfalarında başlık tezhibi yer alır. Bu sayfalardaki tüm başlık tezhipleri yazı alanı üzerinde yatay dikdörtgen bir alan ve bunların üstüne yerleştirilmiş kubbeli başlık şeklinde düzenlenmiş ve sayfa renginde bırakılmış zemine yalnız altınla halkar tarzında işlenmiştir.

Foto.35d:A358/IV 77b başlık tezhibi.

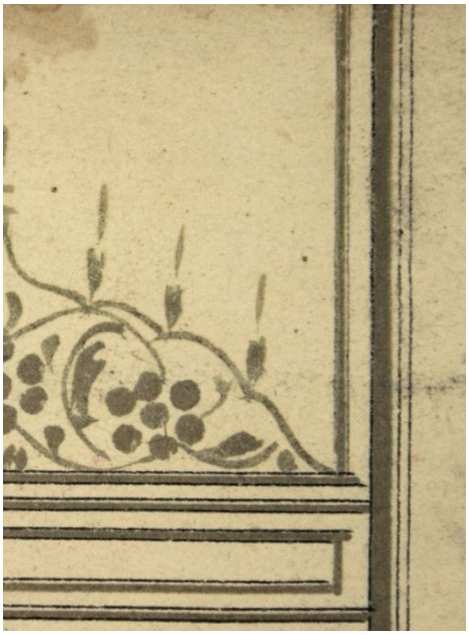

Foto. 35e: A358/V 117b başlık tezhibi.

Yatay dikdörtgen alanlar siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. 1b (Foto. 35a- b) ve 117b'dekinin (Foto. 35e) içinde, siyah tahrirli altın cetvellerle oluşturulmuş bir yatay dikdörtgen daha yer alır. 47b'de (Foto. 35c) yazı alanı üzerinde cetvellerle bölünmüş üç dikdörtgen alan oluşturulmuş birinin içine besmele, diğerinin içine ise eser adı yazılmıştır. 77b'deki (Foto. 35d) ise sıvama altındır.

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş kubbeli kısımlar 1b(Foto. 35a-b); 47b (Foto. 35c); 77b (Foto. 35d); 117b'de (Foto. 35e) aynı şekilde tezhiplenmiştir. Altın iplikle sınırlandırılmış 10 dilimli alanın iç kısmını stilize bitkisel motiflerle oluşturulan bir kompozisyon süsler. Kompozisyonda, merkezi bir pençten ters yöne çıkan kıvrım dallar, yanlarda birer pençle kesişmiştir. Dallar üzerinde yeberklerin yanı sıra hançere yapraklar kullanılmıştır.

Kubbeli alanı sınırlandıran iplik üzerinde her bir dilimin girintisinden kısa tığlar uzatılarak tezhip sonlandırılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı II. cildinde yer alan 1735 ya da III. , IV ve V. Ciltlerinde yer alan 1737-38 yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 36

Foto. 36a: B44 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Dîvân-ı Vehbî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 44

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Seyyid Hüseyin Vehbî (ö. 1149/ 1893-94) tarafından telif edilmiştir.

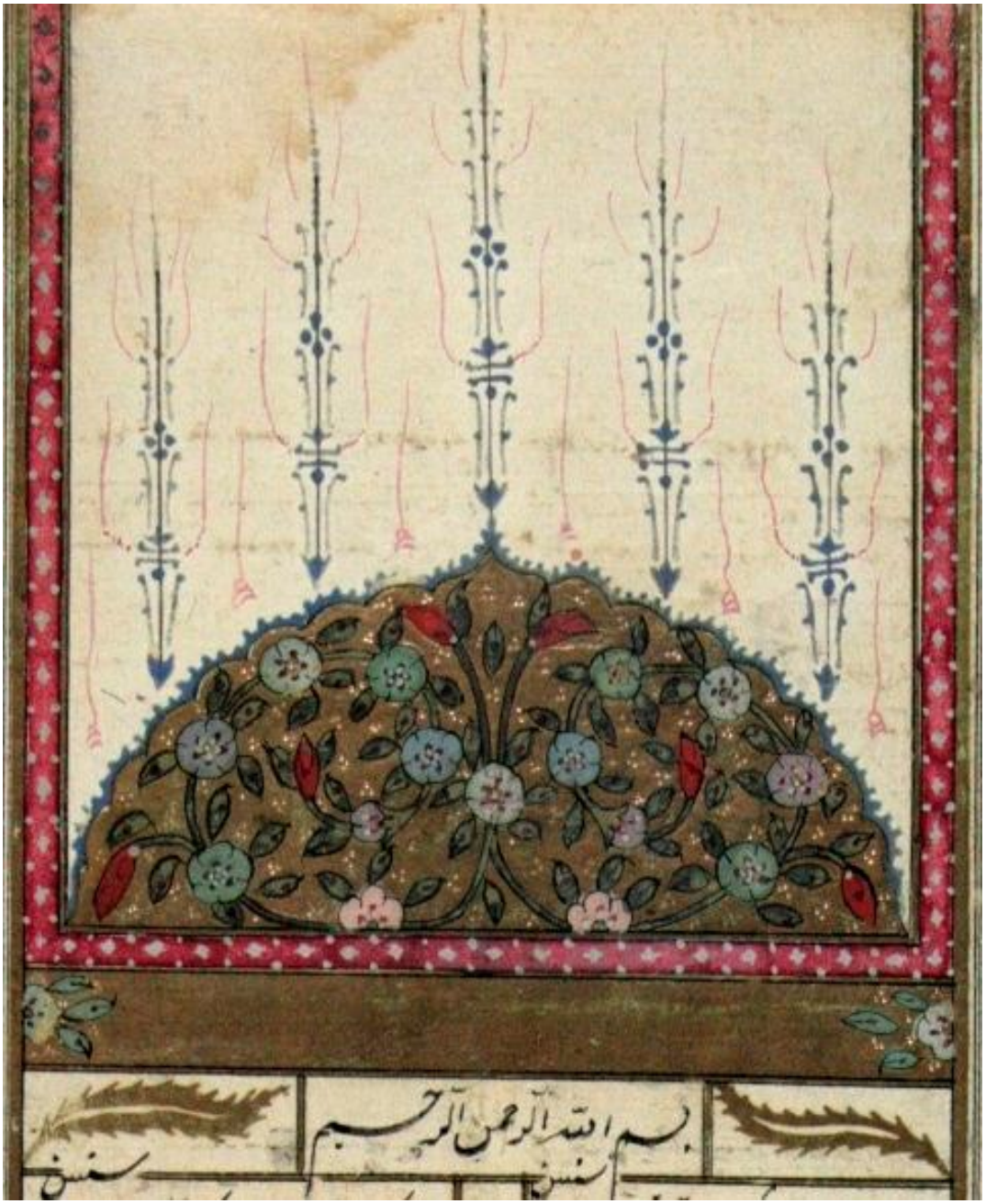

Foto. 36b: B44 başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: Ebû Bekr b. Ebû Bekr tarafından, Ramazan 1150/ Ocak 1738'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 201 yapraktır. Kağıtlar 275x160 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 197x83 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b, 2a'da altın diğer sayfalarda kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 36a- b). İklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca ilk satırda besmele yazısı yanlarında bitkisel bezemeler yer verilmiştir.

Düz levha siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılarak sıvama altınla renklendirilmiştir. Yan cetvellere dayalı ½ oranında birbirine simetrik birer penç ve bu pençlere bağlı üçer berkle süslenmiştir. Pençler açık yeşil, berkler daha koyu tonlarda yeşille renklendirilmiş, motifler siyahla tahrirlenmiştir.

Düz levha üzerinde bir sıra pervazın sınırlandırdığı alana kubbeli levha oturur. Siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış pervazda artı ve üst üste atılmış çentik motiflerinin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı görülür. Zemin kırmızı, motifler beyazdır. 18 dilimli kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Merkezi bir pençten ters yönde çıkan kıvrım ve helezoni dallar tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde penç, gonca ve berklere yer verilmiştir. İğne perdahlı altın zemin üzerine, işlenen kompozisyonda tümü siyah tahrirli motiflerden dallar yeşil; pençler beyaz, açık mavi ya da açık yeşil; goncalar beyaz; berkler yeşil veya kırmızı ile işlenmiştir.

Levha siyahla tahrirlenmiş, mavi kuzu üzerine kısa sık tığlar çekilmiştir. Ayrıca siyah tığ okları üzerine mavi ve kırmızı kullanılarak bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzatılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1738 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 37

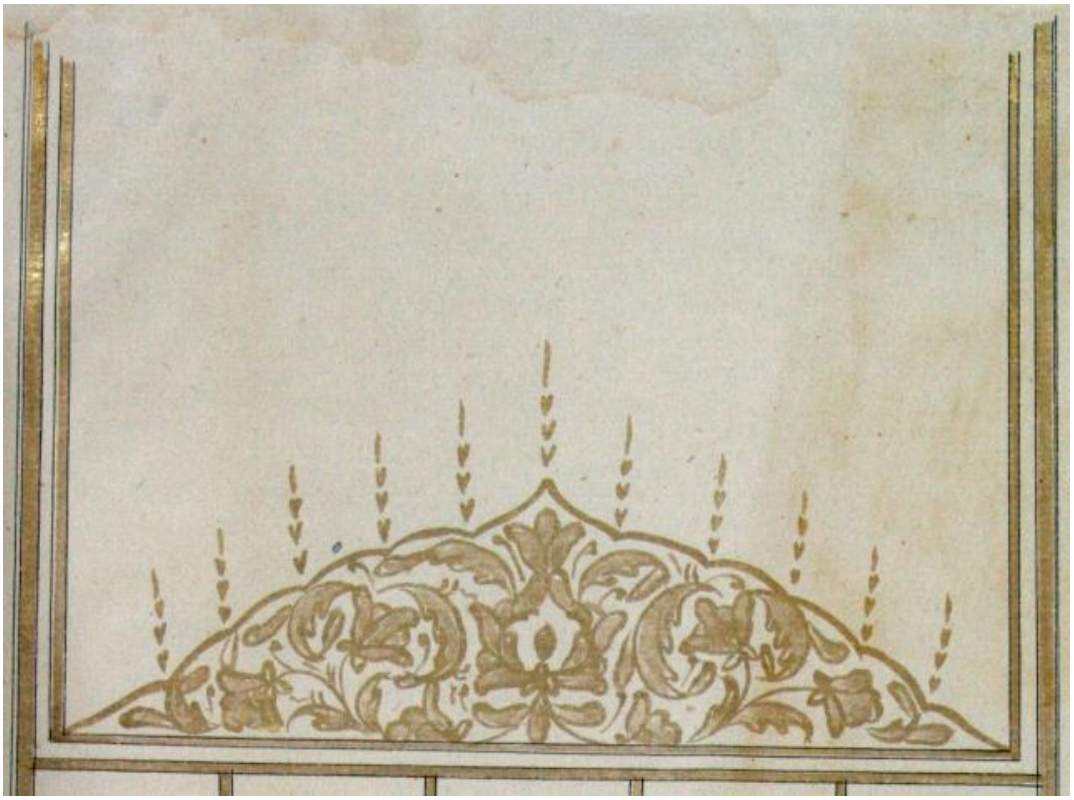

Foto. 37a: B16 fihrist başlığı

Eserin Adı: el-Muctebâ

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 16

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb en-Nesâî (ö. 303/915) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Mehmed b. Osman b. Mehmed el-Kütâhî tarafından 6 Safer 1157/21 Mart 1744'te Üsküdar'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar siyah renkli deri; iç kapaklar ise ebru kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde çift cetveller ve tek sıra zencerek ile çevrelenmiş; aynı teknikle, kırmızı zemin üzerine altınla işlenen şemse ve salbek içleri stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 346 yapraktır. Kağıtlar 319x190 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 216x104 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Fihrist başlığı (Foto. 37a), zahriye sayfası (Foto. 37b), 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 37c).

Fihrist başlığı kubbeli levha formundadır (Foto. 37a). Yazı alanını sırlandıran cetvellerin oluşturduğu alan içinde; sayfa sonuna uzanan siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir alana oturur. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş 12 dilimli levha, stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyonla bezenmiştir. Merkezi bir hatai motifinden çıkan kıvrımdal, berk, hatai kompozisyonunda, alt cetvele dayalı birer hatai ½ oranında kullanılmıştır. Kompozisyon sayfa renginde bırakılmış zemine, yalnız altınla, halkar tarzında işlenmiştir. Kompozisyonu üst kısımda sınırlandıran altın iplik üzerinden, üst üste yerleştirilmiş "v" formlu yaprak motifleri ile oluşturulan bitkisel tığlar, sayfa sonuna uzatılarak tezhip sonlandırılmıştır.

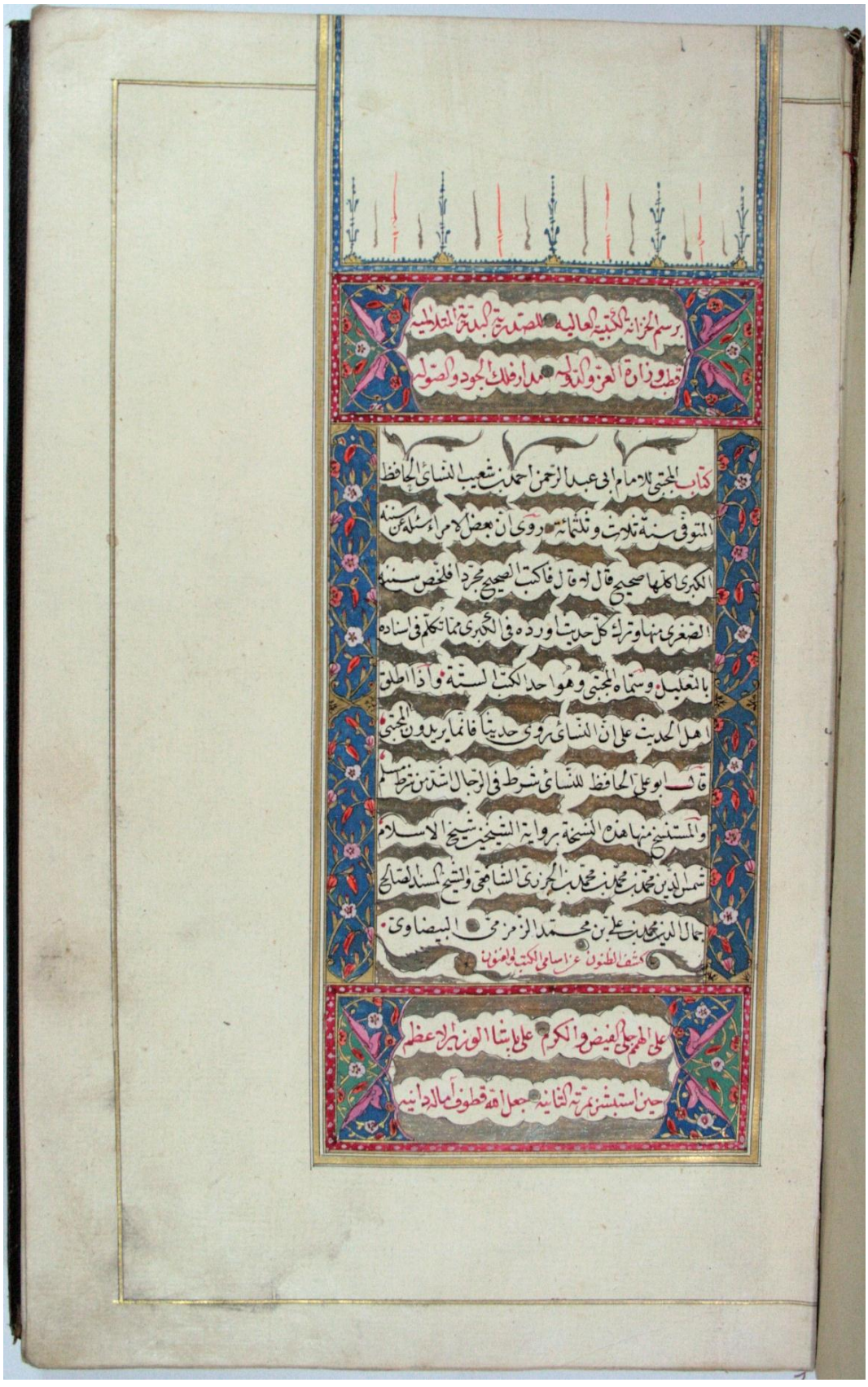

Foto. 37b: B16 zahriye tezhibi

1a'da yer alan zahriye tezhibi, sayfa sonuna uzanan siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır (Foto. 37b). Levha üç bölümden oluşur. Orta kısımda metnin iki yanında yer alan bordürler stilize bitkisel kompozisyonlarla ve metin arası beynessütür tezhiplidir. Metin kısmının üst ve altında, stilize bitkisel kompozisyonlarla bezenmiş, yatay dikdörtgen düz levha tezhipleri yer alır.

Metin kısmının yanlarında yer alan, iki düşey dikdörtgen levha şeklinde bordürler, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bordürlerde ikişer pafta içinde birbirlerine birer pençle bağlanarak yatay düzlemde ¼ oranında tekrarlanan sonsuz karakterli kıvrımdal, penç, berk kompozisyonu görülür. Kompozisyonda alanı paftalara bölen köşelik benzeri süsleme unsurları altındır. Kıvrım dallarda altın; berklerde altın ya da kırmızı; pençlerde beyaz ve kırmızı, pembe ve kırmızı, koyu ya da açık tonlarda kırmızı renler kullanılmıştır. Tüm motiflerin siyahla tahrirlendiği kompozisyonda zemin ise laciverttir. Metin arasındaki beyne's-sütur tezhipler siyah tahrirli içbükey çizgilerin oluşturduğu altın renkli kapalı formlar şeklinde tekrarlanmıştır. İlk satır üstünde ve son satır yanlarında, siyah tahrirli altın yaprak motiflerine yer verilmiştir.

Düz levhaların her ikisi de aynı şekilde tezhiplenmiştir. Levhalar, cetvellerle sınırlandırılan bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Pervazda, yatay ve üst üste düşey çizgilerin nöbetleşe tekrarlandığı görülür. Zemin kırmızı motifler beyazdır. Levhalar yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Orta kısımda, üst ve altta cetvellere dayanan ve yanlardan dilimli ipliklerle sınırlandırılan yazı paftası yer alır. Sayfa renginde bırakılmış alana yazılar kırmızı mürekkeple yazılmış; satır araları altın ve siyah tahrirle

beyne's- sütur tezhiplenmiştir. Pafta dışında kalan stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Kompozisyonda sapları bir merkezden- yazı paftasını sınırlandıran dilimli ipliğin tepe noktası, çıkan birbirine diyagonal atılmış iki rumi, alanı biri lacivert, diğeri yeşil zeminli iki kısma böler. Rumilerin ortasında yer alan merkezi birer pençten ters yönde çıkan kıvrım dal, penç, berk kompozisyonu bu iki kısmı dolgulandırır. Tüm motiflerin siyahla tahrirlendiği bu kompozisyonda, dallarda altın; pençlerde kırmızı ya da altın; pençlerde beyaz ve kırmızı, açık ve koyu tonlarda kırmızı kullanılmıştır.

Zahriye üst kısmında, sayfa kenarını sınırlandırarak sayfa sonuna uzanan cetvellerin oluşturduğu alan bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Pervaz, düz levhaları sınırlandıran pervazla aynıdır. Yalnız zemin mavidir. Bu pervaz üzerinde bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzanır.

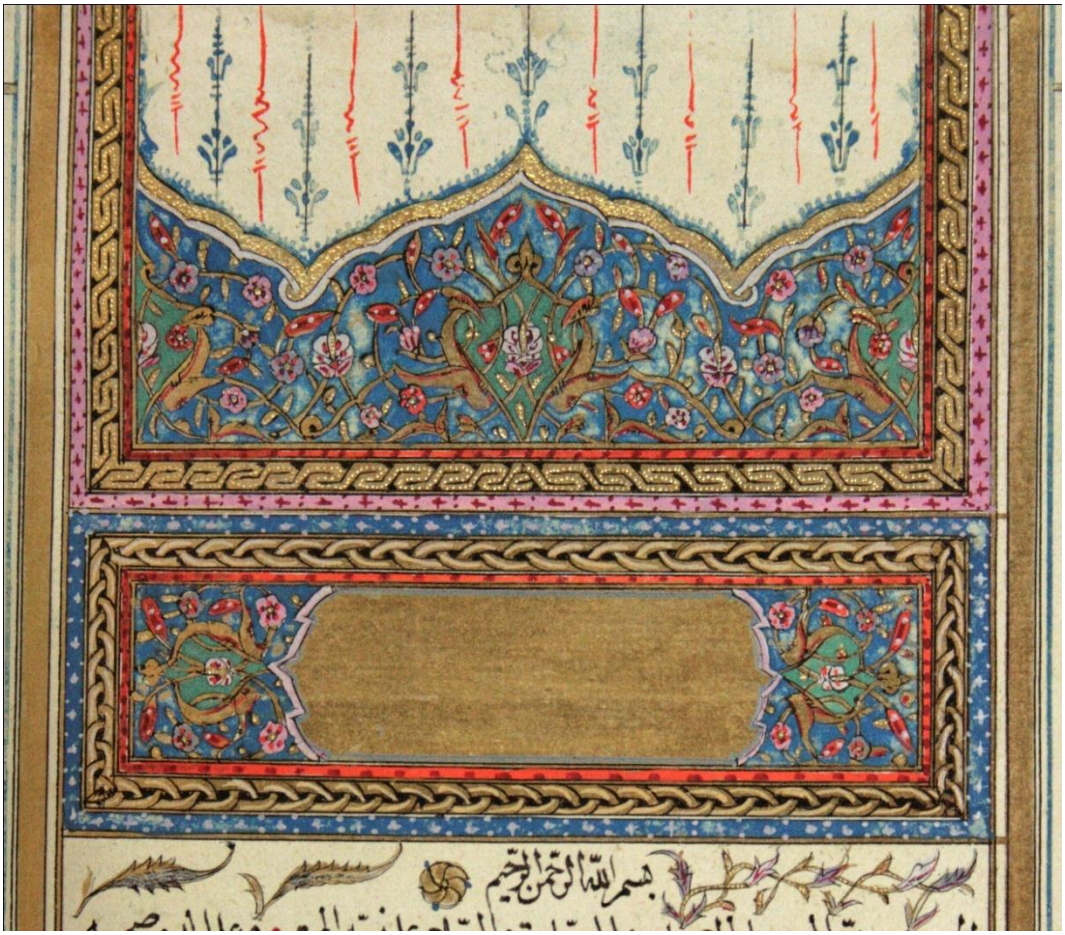

Foto. 37c: B16 1b başlık tezhibi.

1b'deki başlık İklil levha şeklinde (Foto. 37c) düzenlenmiştir. Düz levha kısmı siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı iç içe üç pervazla çevrelenmiştir. Dıştaki pervazda artı ve üst üste atılmış çentik motifleri nöbetleşe; içteki pervazda ise kesik çizgiler yatay düzlemde tekrarlanmıştır. Dış pervazda zemin mavi motifler beyaz; iç pervada zemin turuncu; motifler kırmızıdır. Ortadaki pervazda ise siyah zemin üzerine altın saç örgüsü şeklinde zencerek sırası yer alır. Zencerek siyah tahrirlenmiş, altının iki farklı tonuyla renklendirilmiştir. Levha, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Ortada, sıvama altın zeminli bir pafta yer alır. Pafta üst ve altta cetvele dayanırken, yanlarda siyah tahrirli beyaz ipliklerle

sınırlandırılmıştır. Pafta dışında kalan alan stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Kompozisyonda ayırma rumilerin oluşturduğu paftaların merkezinde yer alan birer merkezi hataiden ters yönde çıkan helezoni ve kıvrım dallar ile üzerlerinde penç ve bekler görülür. Tümü siyah tahrirli motiflerden rumiler ve dallarda altın; berklerde altın ya da kırmızı; hatailerde beyaz ve kırmızı; pençlerde pembe ve kırmızı ya da mavi ve kırmızı kullanılmıştır. Ayırma rumilerin oluşturduğu paftanın zemini yeşil; dışında kalan alan ise laciverttir. Ayrıca altın berklere iğne perdah yapılmış olduğu görülür.

Düz levha üzerinde iç içe üç sıra pervazın sınırlandırdığı alana dendanlı kubbeli levha oturur. Pervazlardan iç ve dıştakiler düz levhayı çevreleyen iç ve dış pervazlarla aynıdır. Ancak kubbeli levhayı sınırlandıran dış pervazın zemini farklı olarak pembedir. Ortada yer alan pervazda yatay düzlemde genişleyen meander dizisi, siyah zemin üzerine altınla işlenmiş ve iğne perdah yapılmıştır. Levha, yatay düzlemde genişleyen, ¼ oranında simetrik, sonsuz karakterli bir kompozisyona sahiptir. Levhayı stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyon dolgulandırır. Kompozisyonda, simetri eksenlerinin kestiği, ayırma rumilerin oluşturduğu birer pafta ortasına yerleştirilmiş merkezi bir hataiden ters yönde çıkan kıvrım ve helezoni dallar; dallar üzerinde hatai, penç, berk, gonca motifleri yer alır. Rumilerin gövdeleri birer tepelikle birleştirilmiş; kanatlar bir sonraki paftayı oluşturan rumilere bağlanır. Kompozisyonda tüm motifler siyahla tahrirlenmiş; rumiler, dallar, bir kısım berklerde altın; pençlerde mavi, pembe, kırmızı; hatailerde beyaz, kırmızı, goncalarda pembe, kırmızı; diğer berklerde kırmızı kullanılmıştır. Ayrıca motiflerin üzerine beyaz ve renkli noktalarla süslenmiştir. Pafta zeminleri yeşil, pafta dışında kalan alanlar laciverttir.

Siyah tahrirli beyaz ve altın ipliklerle sınırlandırılan levhada mavi renkli kuzu üzerinde yer alan sık ve kısa tığlar yanında bir mavi, bir kırmızı tığlar sayfa sonuna uzanır. Mavi tığlar siyah tığ oku üzerinde yaprak ve gonca benzeri çiçeklere yer verilirken kırmızı tığlar fırçanın sayfa sonuna serbest hareketlerle uzanmasıyla oluşturulmuştur.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1744 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 38

هذا كتاب دلائل الخيرات

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا للإيمان والإسلام

والصلوة على محمد نبيه الذي استنقذنا

به من عبادة الأوثان والأصنام

وعلى اله واصحابه النجباء البررة الكرام

وبعد فالفرض في هذا الكتاب ذكر

الصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم

وفضائلها اذكرها محذوفة الأسانيد

ليسهل حفظها على القارئ وهي من اهم المهمات

Ankara Üniversitesi
Kayıt No
Dahiliği Tarihi
38605

Foto. 38a: A293 1b sayfası.

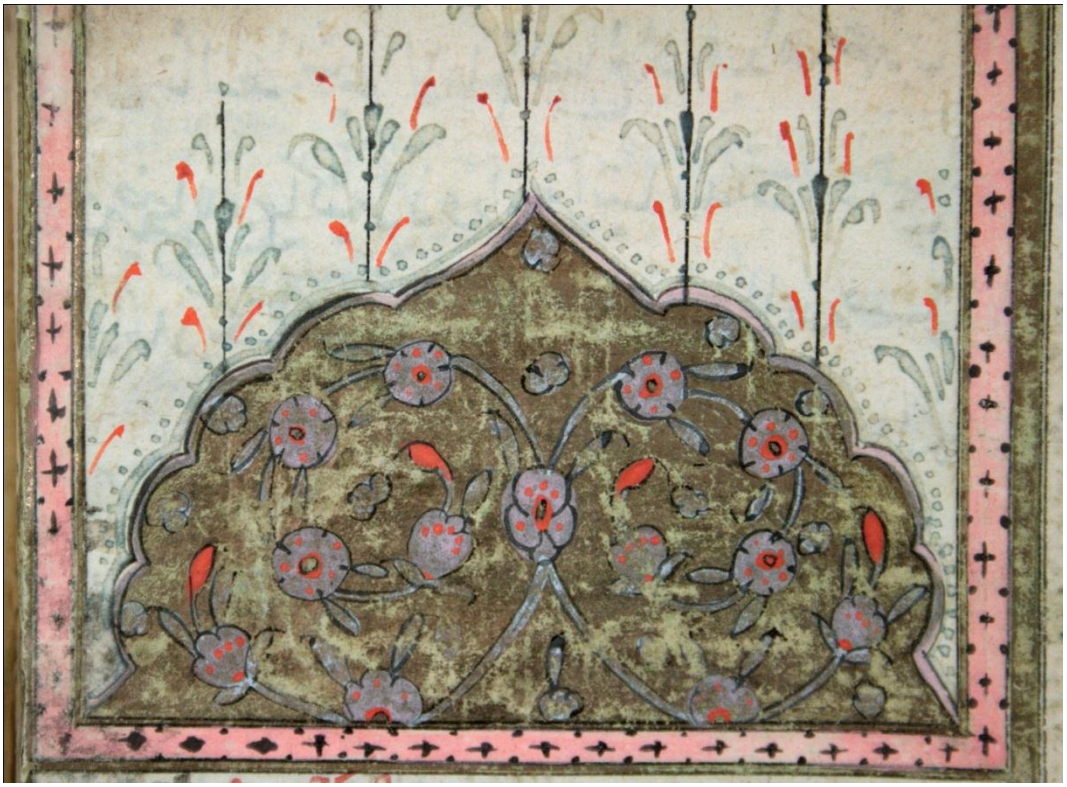

Foto. 38b: A293 başlık tezhibi.

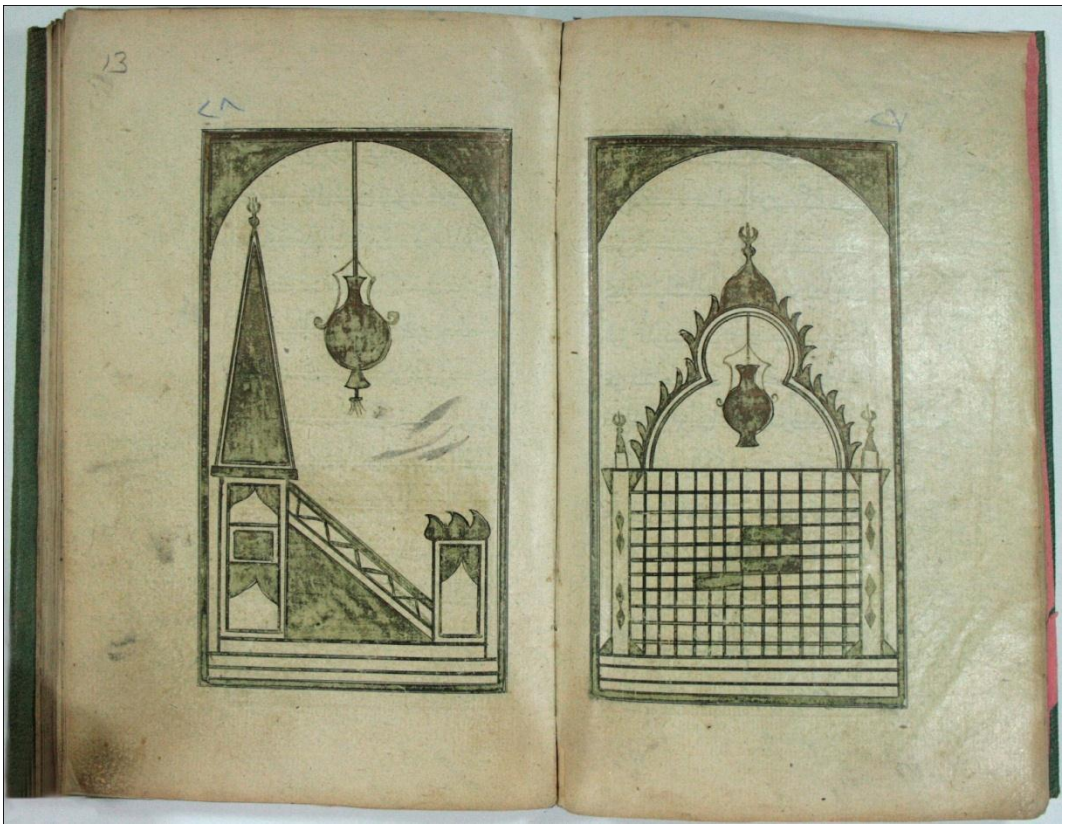

Foto. 38c: A293, 12b- 13a sayfalarında yer alan tasvirler.

Eserin Adı: Deâilu'l- Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr fî Zikri's- Salâti ale'n-Nebiyyi'l-Muhtâr

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 293

Konusu: Dua

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû Abdillâh Muhammed b. Süleymân el-Cezûlî es- Simlânî (ö. 870/1465) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 1162/1748-49'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, miklep; dış kapaklar yeşil renkli kumaş; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 83 yapraktır. Kağıtlar 176x112 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 130x60-65 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın; diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de kubbeli levha şeklinde hazırlanmış bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 38a- b). Ayrıca 12b, 13a sayfalarında tasvirler vardır (Foto. 38c).

Levha tezhibi, siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı, "Hezâ kitâb-i deâil-el hayrât" yazılı başlık alanı üstünde; alt ve yanlardan pervazla çevrelenmiş bir alana oturur (Foto. 38a- b). Pervazda, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış

pembe zemin üzerine; siyah artı ve üst üste atılmış çentikler, yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır.

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş 12 dilimli levha, stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda merkezi bir pençten ters yönde çıkan helezoni dallar üzerinde penç ve berkler; dalların uçlarında ise hatai ve berkler kullanılmıştır. Dalların aralarına penç benzeri dilimli motifler serpiştirilmiştir. Zeminde altının kullanıldığı kompozisyonda; tümüyle siyahla tahrirlenmiş motifler, gri ve kırmızı ile işlenmiştir. Ayrıca levhayı sınırlandıran iplik de siyah tahrirli ve gri renklidir.

İplik üzerinde tek sıra halinde kuzu ile yeşil renkli noktalar dizisinden; siyah oklar üzerinde, yeşil ve kırmızı renklerle bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzanır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1748-49 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 39

Foto. 39a: A109 1b- 2a sayfaları.

Foto. 39b: A109 başlık tezhibi.

Eserin Adı: eş- Şifâ bi-Ta'rîfi Hukûki'l- Mustafâ

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 109

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebu'l-Fazl İyâz b. Mûsa b. El- Yahsubî (ö. 554/1149) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 1174/1760'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine**,** dış kapaklar kahve rengi deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar altın cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; farklı renkte deri yapıştırılmış birer alttan ayırma gömme şemse kalıpla bezeme tekniğinde işlenmiştir. Mıklepte de aynı özelliklerde gömme şemse bulunur. Cilt, mukavva üzerine bordo renkli deri kaplı, zencerek ve cetvellerle süslenmiş bir mahfaza içindedir.

Yapraklar: Kitap 269 yapraktır. Kağıtlar 220x134 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 139x62 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın renk cetvellerle çevrelenmiştir. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Vassale yapılmış 23b sayfasında bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 39a- b). Tezhip, siyah tahrirli altın cetvellerin birbirinden ayırdığı başlık ve taç kısmından oluşur ve sayfa renginde bırakılmış zemine siyah tahrirli olarak yalnız altınla işlenmiştir.

“Bismillahirrahmanirrahim” yazılı yatay dikdörtgen alan, dilimli köşelikler oluşturan ipliklerle süslenmiştir.

Bu alan üzerine taç oturur. Taç tezhibi düşey tek eksene göre simetrik kendi içine kapalı bitkisel bir kompozisyondur. Merkezi bir pençten ters yöne- uzanan dallar üzerinde, penç ve berklerin kullanıldığı kompozisyon en üstte bir tepelikle sonlanır. Merkezi penç ortada kalacak şekilde yerleştirilmiş ayırma rumilerin sapları, tacın alt kısmında kesişmiştir. Kanatlar ise yine bir pençle birleştirilmiştir. Berklerin uçları kırmızı mürekkeple renklendirilmiştir. Tacı dilimler oluşturarak sınırlandıran iplik yine bir tepelikle sonlandırılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1760 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 40

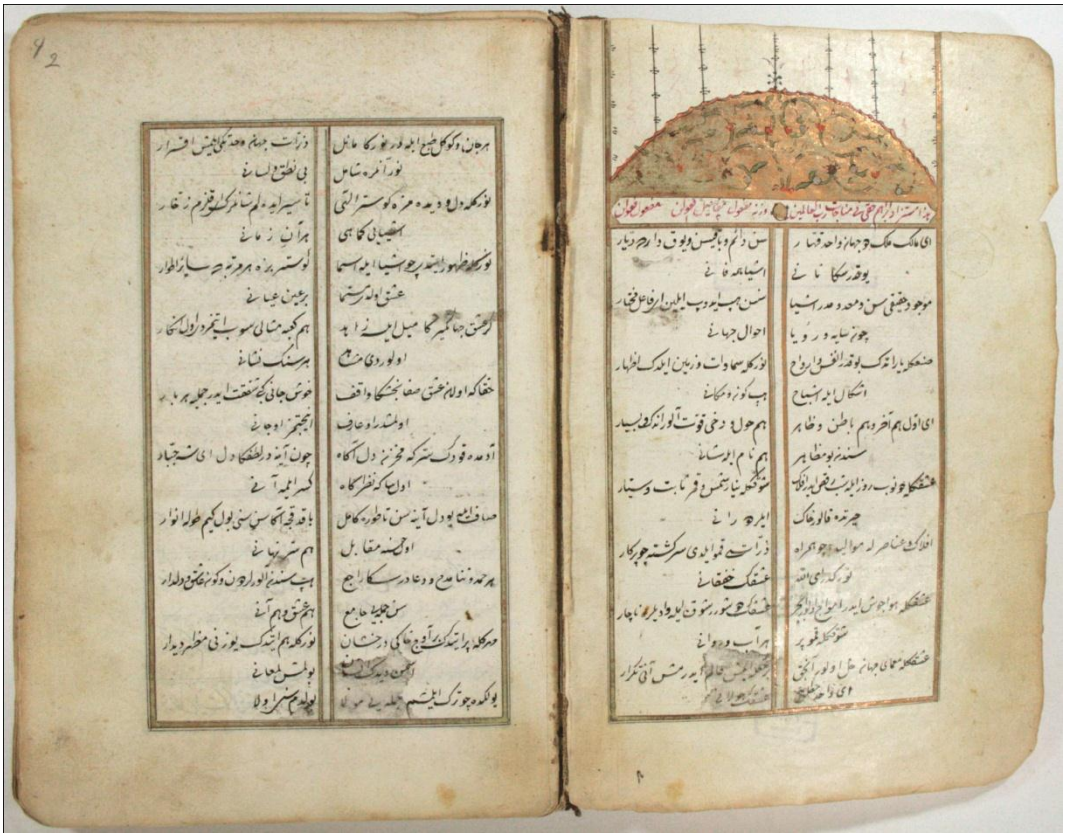

Foto. 40a: A64 1b- 2a sayfaları.

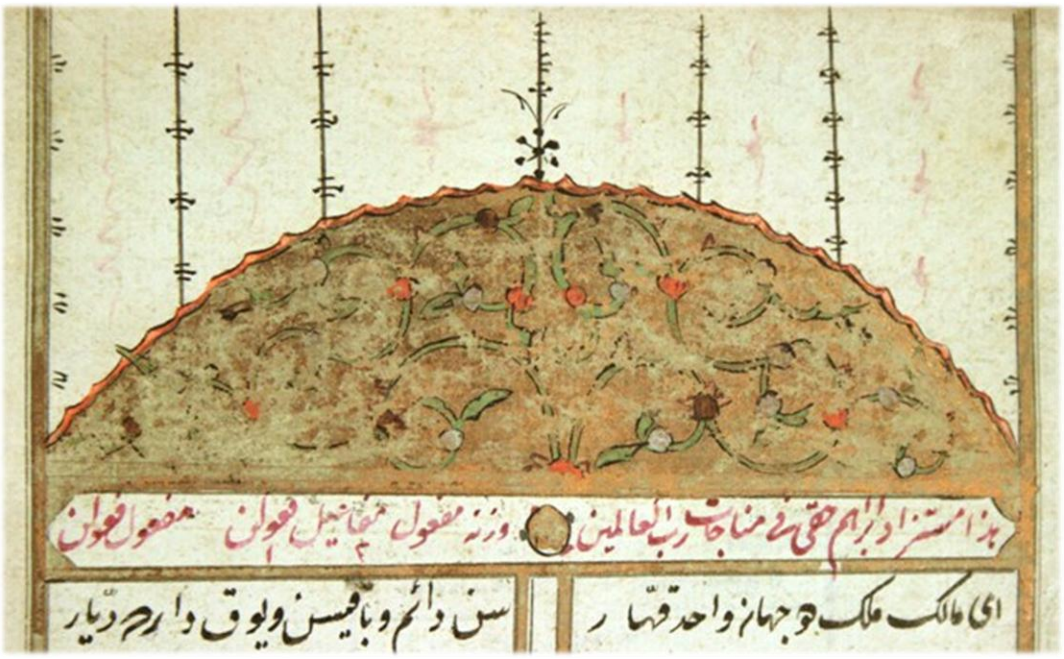

Foto. 40b: A64 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Dîvân- ı İbrâhîm Hakkı

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 64

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: İbrâhîm Hakkı Erzurûmî (ö.1186/1772) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Seyyid b. Abdurrahmân b. Abdullâh b. Alî Efendî 1183/1769' da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar siyah deri; iç kapak ise kâğıt kaplıdır. Ön kapağı olmayan cildin arka kapağı aletle bezeme tekniğinde yapılmış cetvel ve zencerekler ile çevrelenmiş, merkezde yer alan turuncu deriden salbekli şemse kalıp tekniğiyle – stilize bitkisel bir kompozisyon ile bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 119 yapraktır. Kâğıtlar 214x143 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 164x99 mm. boyutlarında yazı alanı siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de, kubbeli levha şeklinde düzenlenmiş bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 40a- b). Levhada, sıvama altın zemin üzerine düşey tek eksene göre simetrik bitkisel bir kompozisyon görülür. Kompozisyonda merkezi bir pençin üst kısmından iki yana kıvrımdalar ve dalların üzerinde yalnız tahrirli yuvarlaklar şeklinde görülebilen pençler ve berkler uzanır. Tümü siyahla tahrirlenmiş motiflerden dallar ve berkler yeşil; pençler ise kırmızı, bordo ya da beyazdır. Kubbeli alan dalgalar

oluşturan siyah tahrirli kırmızı iplikle sınırlandırılmış, üst sayfa boşluğuna uzanan siyah tığlarla tezhip sona erdirilmiştir. Beş çizgiden ibaret tığlara dik üçerli çentikler atılmış; ortadakine çiçek benzeri bir motif konmuştur. Tığlar arasına kırmızı dalgalı çizgiler atılmıştır. Cetveller, tezhipli alanda siyah üçerli çentiklerle bezenmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1769 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 41

Foto. 41a: A298 1b- 2a sayfaları.

Foto. 41b: A298 1b'de başlık tezhibi.

Foto. 41c: A 298 13b, 14a'da Mekke- Medine tasviri.

Eserin Adı: Deâilu'l- Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr fî Zikri's- Salâti ale'n-Nebiyyi'l-Muhtâr

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 298

Konusu: Dua

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû Abdillâh Muhammed b. Süleymân el-Cezûlî es- Simlânî (ö. 870/1465) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Hacı Hasan Rüşdî tarafından 118/1771-72 tarihinde istinsah edilmiştir**.**

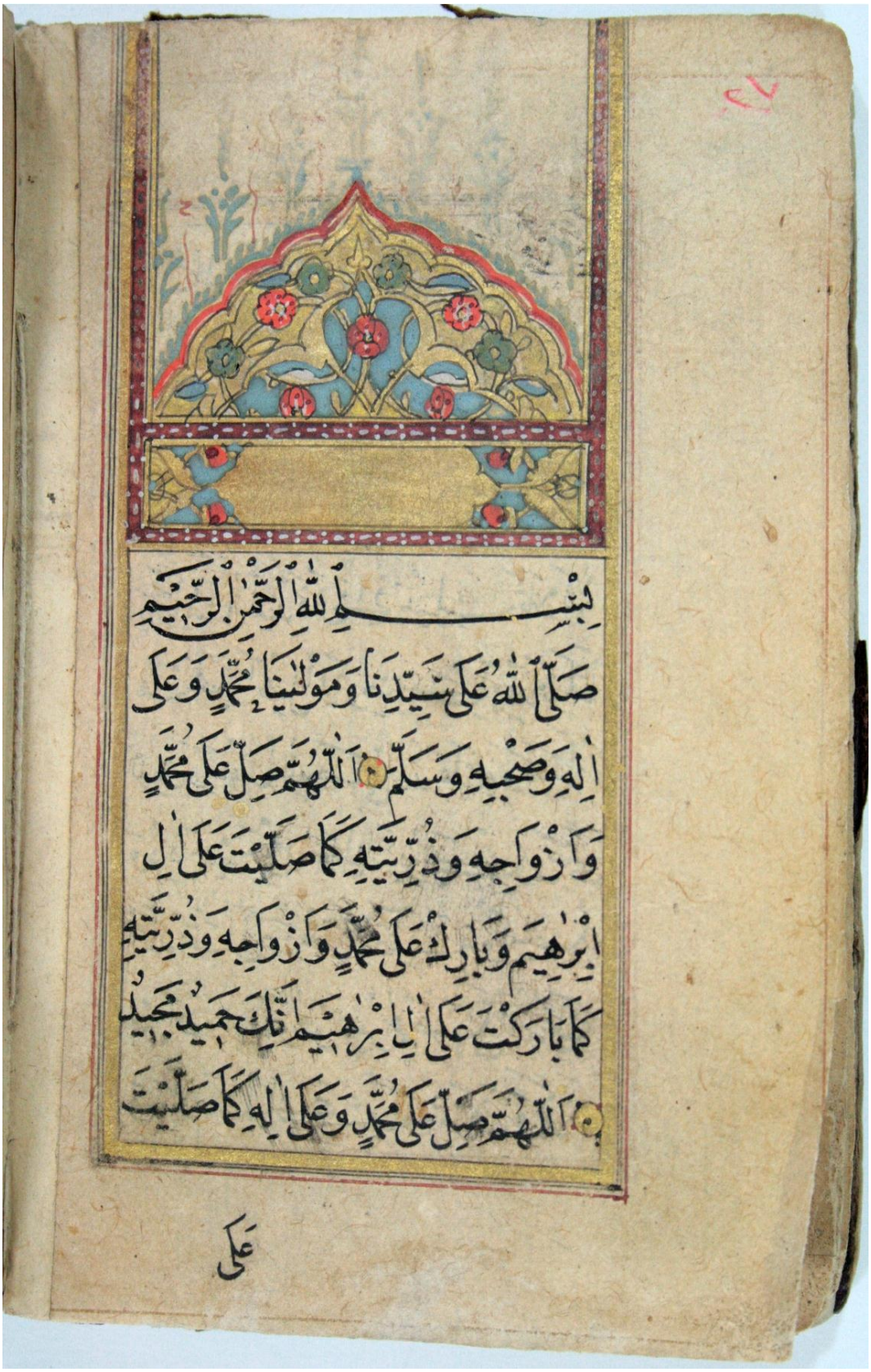

Foto. 41d: A298 15b sayfasında başlık tezhibi.

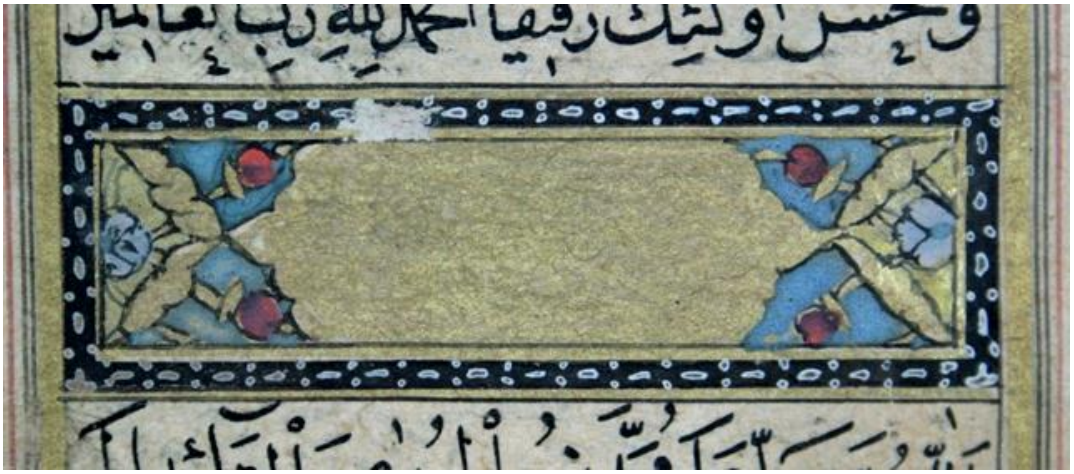

Foto. 41e: A298, 49a'da düz levha.

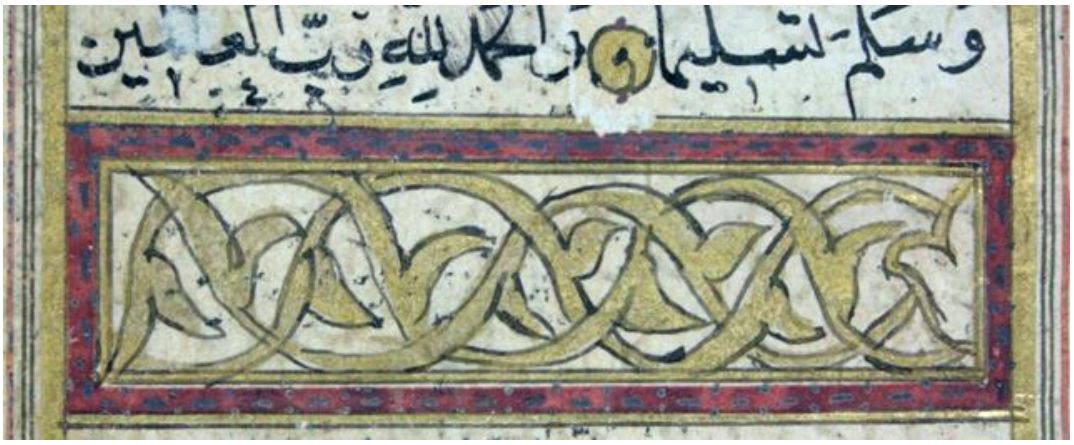

Foto. 41f: A298a 91a düz levha

Cilt: Mukavva üzerine, dış ve iç kapaklar kahverengi renkli deri kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiştir. Alttan ayırma, gömme salbek, şemse ve köşebent içleri stilize bitkisel süslenmiştir. İç kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın cetvellerle çevrelenerek geometrik bir düzenleme ile süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 91 yapraktır. Kağıtlar 147x95 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 112x60 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b (Foto. 41a- b) ve 15b de iklil (Foto. 41d); 10a, 32a, 37b, 49a (Foto. 41e), 64a, 70a, 88b, 91a'da (Foto. 41e) düz levha şeklinde düzenlenmiş başlık; 1b ve 2a sayfalarında beyn-es-sutur; 3a'da koltuk tezhipleri vardır. Ayrıca 13b, 14a'da Mekke- Medine tasvirli minyatürler vardır (Foto. 41c).

1b'de, 2a sayfasına geçen izlerden, iklil levha şeklinde düzenlendiği anlaşılan başlık tezhibinin pervazları ve düz levhası günümüze ulaşmıştır (Foto. 41a- b). Çok yıpranmış tezhipte, yer yer boyaların döküldüğü ve birbirine karıştığı görülür. Tezhipli alanlar ve süsleme elemanları birbirinden siyah tahrirli altın cetvellerle ayrılmış ve tezhip sıvama altın zemin üzerine işlenmiştir. Kırmızı cetvel, siyahla işlenmiş bir sıra zencerekli ve kırmızı, beyazla işlenmiş iç içe pervazlarla çevrelenmiş düz levhada yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş bitkisel bir kompozisyon uygulandığı görülebilmektedir. Beyaz ve mavi paftalar içinde görülen kırmızı, yeşil ve altın renkli bitkisel motifler penç olmalıdır.

Siyah tahrir ve altın ile yapılan beyn-es-sütur tezhip, besmele oku üzerinde bir pençten ters simetri ile çıkan kıvrım dallar üzerinde birer penç ve berklerin siyah tahrirle işlendiği bir kompozisyonla bezenmiştir.

13a'da son 5 satırın yanlarında yer alan üçgen formlu boşluklarda yer alan koltuk tezhipleri halkar tarzında işlenmiştir. Siyah tahrirli altın ipliklerin oluşturduğu dilimli formların sınırlandırdığı koltuk içlerinde birbirine simetrik, kendi içinde serbest düzenlenmiş stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyon görülür. Diagonal uzanan bir dal üzerinde hatai tarzında çiçekler ve berkler kullanılmıştır.

10a'da yer alan başlık, siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı beyaz üzerine siyah ile işlenmiş, zencerekli bir pervazla çevrelenmiştir. Levha, yatay ve

düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Ortada ipliklerin sınırlandırdığı dilimli bir pafta yer alır. Paftanın iki yanında kalan alanı diagonal yerleştirilmiş dilimli ikişer yaprak mavi ve altın renkli iki alana böler yan kenarlara dayalı birer gonca motifinden çıkan dallar berkler ve goncalarla bitirilmiştir. Tüm bezeme elemanları ve motiflerin siyahla tahrirlendiği kompozisyon sıvama altın zenim üzerine işlenmiştir. Merkezi goncalar mavi, dalların uçlarındakiler kırmızıdır. Dallar ve berkler ise altındır.

15b'deki ikil levha siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir pervazla çevrelenmiştir (Foto. 41d). Pervazda bordo zemin üzerine yatay ve düşey yerleştirilmiş beyaz çentikler yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Düz levhada, 10a'daki levhanın tekrarlandığı görülür.

Kubbeli levha kısmında ise düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş 10 dilimli bir levha vardır. Sıvama altın levhada gövde ve kanatlarında tepelik/palmetler bulunan ayırma Rumilerle sınırlandırılmış 8 dilimli bir pafta yer alır. Bu paftanın zemini mavidir. Merkezinde bulunan bir pençten ters yöne çıkan kıvrım ve helezoni dallar tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde penç ve berkler kullanılmıştır. Tüm motif ve bezeme elemanları siyah ile tahrirlenmiş; pençler kırmızı ve yeşil; berkler altın ve mavi ile renklendirilmiştir. Siyah tahrirli altın ve kırmızı ipliklerle sınırlandırılmış levhada açık mavi kuzu üzerine çekilen sık ve kısa tığlar üzerinde bitkisel karakterli tığlar ile tezhip sonlandırılmıştır.

32a, 37b, 49a, 70a, 88b, 10a ve 15b'deki düz levhaların tekrarlandığı görülür (Foto. 41e). Yalnız, 49a'da pervaz zemini siyahtır. 64a'da pervaz zemini siyah ile renklendirilmiş; levha ise sıvama altın olarak bırakılmıştır.

91a'da pervaz zemini kırmızıdır. Levhanın içinde ise zemin sayfa renginde bırakılmış; sağ kenara dayalı yarım palmet ve yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli iki iplik rumi kompozisyonu siyah tahrirli ve altın renkli işlenmiştir (Foto. 41f).

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1771-72 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 42

Foto. 42a: A142 1b- 2a sayfaları.

Foto. 42b: A142 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Terceme-i Minhâcü'l-âbidîn

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 142

Konusu: Tasavvuf

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: İlyas b. Abdullâh en-Nihânî el-İstanbulî (ö. 925/1519) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 1186/1772'de Seyyid Mehmed tarafından istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahve rengi deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar miklep kenarlarına aletle bezeme tekniğinde cetveller çekilmiştir. Kapakların merkezine dilimli gömme şemse yerleştirilmiştir. Şemseler kalıpla bezeme tekniğinde yapılmış stilize bitkisel kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Kapakların düşey simetri ekseni üzerine ve köşeliklere, aletle bezeme tekniğinde yapılmış üçerli küçük rozetler yerleştirilmiştir. Bu rozetler miklep ve sertapta da tekrarlanmıştır.

Yapraklar: Kitap 251 yapraktır. Kağıtlar 234x154 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 162x84 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın vassale yapılmış 1b sayfasında yıpranmış bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 42a). Sayfa kenarı yeşil ve kırmızı kuzulu siyah cetvellerle; tezhipli alanlar ise siyah tahrirli altın cetveller ile çevrelenmiştir.

Tezhip iklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Hem yatay dikdörtgen alan hem de kubbeli levha kısmı kırmızı zemin üzerine beyaz artı (+) şekillerinin yan yana tekrarı ile oluşturulmuş pervazlarla sınırlandırılmıştır. Tüm motiflerin siyahla tahrirlendiği tezhipte, yatay dikdörtgen alan pembe zemin üzerine altın renkli baklava dilimi şekiller ve aralarını dolgulandıran beyaz, kırmızı, altın renkli penç benzeri motifler ile oluşturulmuş yatay ve düşey eksenlere göre simetrik, bir kompozisyon ve bunlar arasına serpiştirilmiş noktalarla bezenmiştir.

Taç kısmı da pembe zeminli olup; düz levha kısmındakine benzer şekilde bitkisel motiflerle dolgulandırılmıştır. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş taç levhanın alt sınırına bitişik, altın iplikler ile çevrelenmiş kırmızı; daha içte yan yana iki mavi yarım daire ve bunların ortasında altın baklava dilimi yer alır. Tepelikle sonlanan siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılmış alan dışına mavi kuzu ve kuzu üzerine mavi renkli tığlar çekilmiştir. Tığlar, diyagonal yerleştirilmiş kısa çizgilerin oluşturduğu yıldız benzeri motifler ve yatay kısa çentiklerin noktalarla birlikte kullanılmasıyla bezenmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1772 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 43

Foto. 43a: A353 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Divân- ı Sâmî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 353

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Arpa Emînî-zâde Mustafâ Sâmî Bey (ö. 1146/1733) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 25 Cemâziyelâhir 1191/ 31 Temmuz 1777'de istinsah edilmiştir.

Foto. 43b: A353 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahve rengi renkli deri; iç kapaklar ise desenli kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvellerle çevrelemiştir. Aynı teknikle batılı tarzda bitkisel motif ve hayvan figürleriyle süslenmiştir. Bir kompozisyon tamamen altınla işlenmiş, aralara yeşil sarı ve pembe renklerle ayrıca realist üslupta bitkisel motifler ve kuş figürleri işlenmiştir.

Yapraklar: Kitap 133 yapraktır. Kağıtlar 204x139 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 153-155x 83-85 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 43a- b). Başlık kubbeli levha şeklinde düzenlenmiştir. Levha, siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış bir sıra pervaz ve bir sıra ipliğin çevrelediği alana oturur. Pervaz mavi, iplik kırmızıdır. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levhada iki pafta yer alır. Siyah tahrirli kırmızı ipliklerle sınırlandırılan dilimli bir pafta sıvama altın zeminlidir. Bu pafta üstünde ve bu paftaya bağlı ayırma rumilerin sınırlandırdığı bir pafta yer alır. Rumiler ve paftanın zemini altındır. Bu paftanın merkezinde yer alan bir hatai motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dallar üzerinde penç, hatai ve berkler kırmızı iplikle sınırlandırılmış pafta dışında kalan alanı dolgulandırır. Dallar ve berkler altındır. Hatai ve pençler kırmızı, mavi, pembe, mor ve sarının tonları ve beyaz kullanılarak işlenmiştir. Bazı berkler kırmız ile renklendirilmiştir. Yan cetvellere dayalı siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış altın zeminli dilimli paftalar da birbirine simetrik işlenmiştir. Levha,, siyah tahrirli altın, kırmızı ve altın iplikle sınırlandırılmıştır. Üzerine mavi kuzu çekilmiştir. Kuzu üzerinde bir mavi bir kırmızı tığlar çekilmiştir. Tığlar, hatai grubu motif ve yapraklar ile yatay ve düşey atılmış çentiklerle süslenmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1777 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 44

Foto. 44a: A239 1b- 2a sayfaları.

Foto. 44b: A239 başlık.

Foto. 44c: A239 3a- 4b sayfaları.

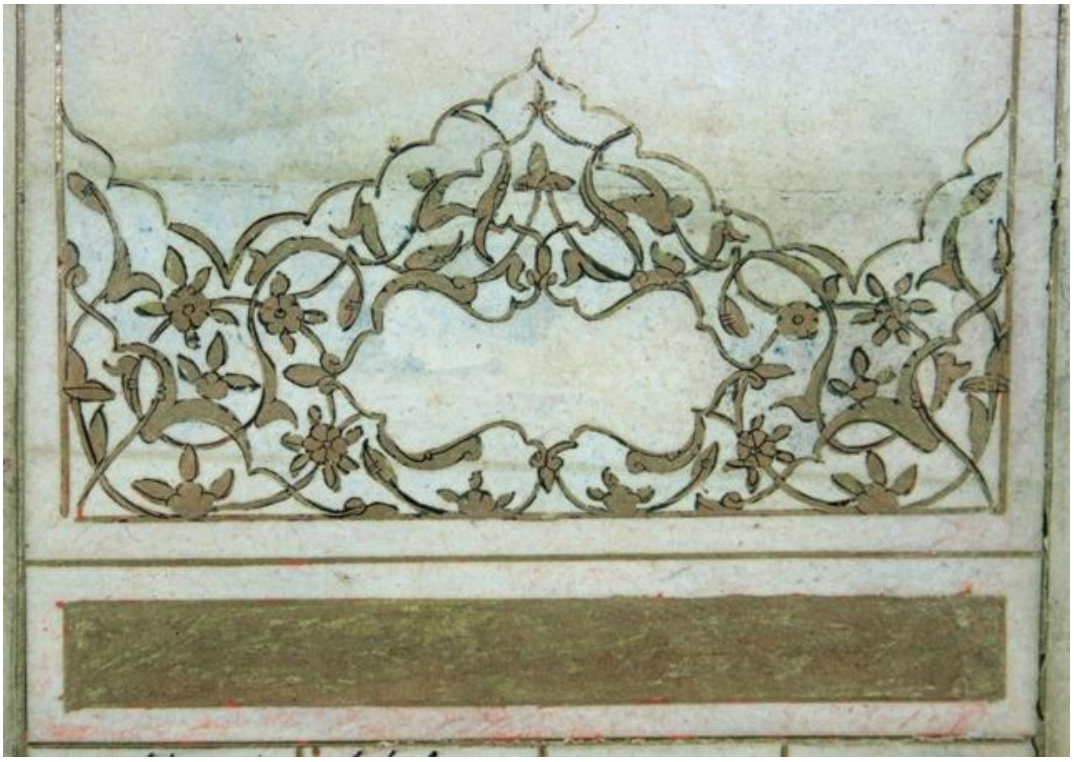

Foto. 44d: A239 başlık.

Eserin Adı: Mesnevi-i Ma'nevî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 239

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Melânâ Celâuddîn-i Rûmî (ö. 672/1273) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Halîl b. el-Hâc Hâfız İbrâhîm tarafından Ankara'da 1197/1783'de istinsah edilmiştir.

Cilt: İnce bir mukavva üzerine battal ebru kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 22 yapraktır. Kağıtlar 210x127 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 166x87 mm. boyutlarındaki yazı alanı, altın renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b (Foto. 44a – b) ve 2b (Foto. 44c – d) sayfalarında başlık tezhipleri yer alır. Tezhipler, zemin sayfa renginde bırakılarak yalnız altınla tüm motifler siyahla tahrirlenerek işlenmiştir.

1b'de altın cetvellerle alt ve yanlardan sınırlandırılmış alana, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş 14 dilimli bir pafta oturur. Stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonda, merkezde palmet motifinden ters yönde çıkan helezoni ve kıvrım dallar üzerinde penç, berk ve rumiler kullanılmıştır. Helezoni dallar birer penç motifi ile diğer helezoni dallara bağlanırken, Rumilerle sonlandırılmışlardır. Tezhipli alanının alt sınırında, bir merkezden çıkan ikişer

rumiden içtekilerin kanatları birbirine merkeze yakın bir palmet motifiyle bağlanmıştır.

2b'de altın cetvellerin sınırlandırdığı yatay dikdörtgen alan zemini kağıt renginde bırakılmış pervazla çevrelenmiş, içi sıvama altınla boyanmıştır.

Yatay dikdörtgen levha üzerine ortada 10; yanlarda 3'er dilimli dendanlı bir pafta yerleştirilmiştir. düşey tek eksene göre simetrik olarak düzenlenmiştir. Sap ve kanat uçları birbirlerine tepeliklerle bağlanan dört rûmî merkezde içi boş bırakılmış bir pafta oluşturur. Kompozisyonda tepelik motiflerinden çıkan helezoni ve kıvrım dallar üzerine penç, berk, ve rûmîler yer alır. Dallar rûmîlerle bitirilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1783 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 45

Foto. 45a: B40-I 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Dîvân-ı Şeyh Gâlib

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 40-I

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Şeyh Gâlib Mehmed Es'ad Dede (ö. 1213/1799) tarafından telif edilmiştir.

Foto. 45b: B40-I başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: Dervîş Muhammed Esrâr el- Mevlevî (Esrâr Dede) tarafından Cemâziyelevvel 1209/ Kasım/Aralık 1794'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi renkli deri; iç kapaklar ise şal ve battal ebru kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; alttan ayırma, gömme şemse içleri kalıpla bezeme tekniğinde realist üslupta bitkisel kompozisyonlarla süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 123 yapraktır. Kağıtlar 283x168 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 203x100 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b, 2a'da altın, diğerleri sayfalarda kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Foto. 45c: B40-I 53b'de başlık tezhibi.

Tezhip: 1b (Foto. 45a - b) ve 53b'de (Foto. 45c) başlık tezhipleri yer alır. Başlık tezhipleri iklil levha şeklinde düzenlenmiştir. 1b'de metin kısmının üzerinde yer alan düz levha, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış sıvama altınla renklendirilmiştir. Bu levha üzerinde yer alan iç içe iki pervaz sayfa sonuna uzanır. Pervazlar siyah tahrirli altın cetveller ile sınırlandırılmıştır. Dıştakinde pembe zemin üzerine kırmızı artı motifleri yatay düzlemde tekrarlanırken; içtekinde kırmızı zemin üzerine siyah ">" motifleri yatay düzlemde tekrarlanır. Bu pervazların sınırlandırdığı alana 8 dilimli kubbeli levha oturur. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha merkezi bir pençten çıkan helezoni dallar ve dallar üzerinde yer alan penç, berk, gonca motifleriyle dolgulandırılmıştır. Sıvama altın zemin üzerinde siyahla tahrirlenmiş motiflerden dallar ve berklerde yeşil; pençlerde beyaz, pembe;

goncalarda beyaz; diğer berkler kırmızıdır. Bu kompozisyon, siyah tahrirli pembe bir iplik, sınırlandırır. Sıvama altın zeminli levha ise siyah tahrirlenmiştir. Siyah tığ okları üzerinde yeşil bitkisel karakterli tığlar ve bu tığlar arasında kırmızı eğrisel çizgilerle oluşturulmuş tığlar çekilmiştir.

53b'de yer alan başlık da benzer şekilde tezhiplenmiştir. 1b'den aklı olarak bu başlıkta düz levhayı sarı bir pervaz çevreler, düz levha içinde kırmızı iplikle oluşturulmuş bir pafta alanı ve bu alan dışında yer alan cetvele dayalı birer penç ve berkler görülür, kubbeli levhadaki iç pervazı "s" motifleri dolgulandırır. Bitkisel kompozisyonu sınırlandıran iplik ise kırmızıdır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1794 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 46

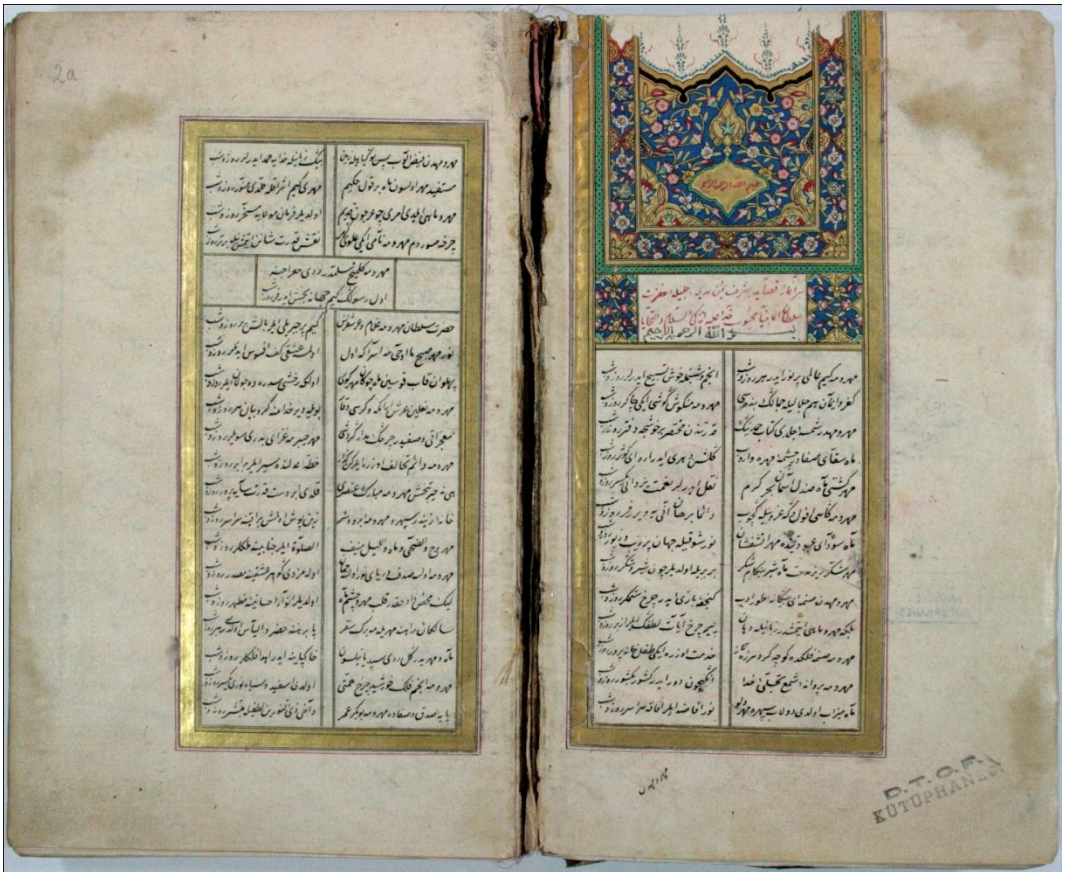

Foto. 46a: B40-II 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Dîvân-ı Şeyh Gâlib

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 40-II

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Şeyh Gâlib Mehmed Es'ad Dede (ö. 1213/1799)tarafından telif edilmiştir.

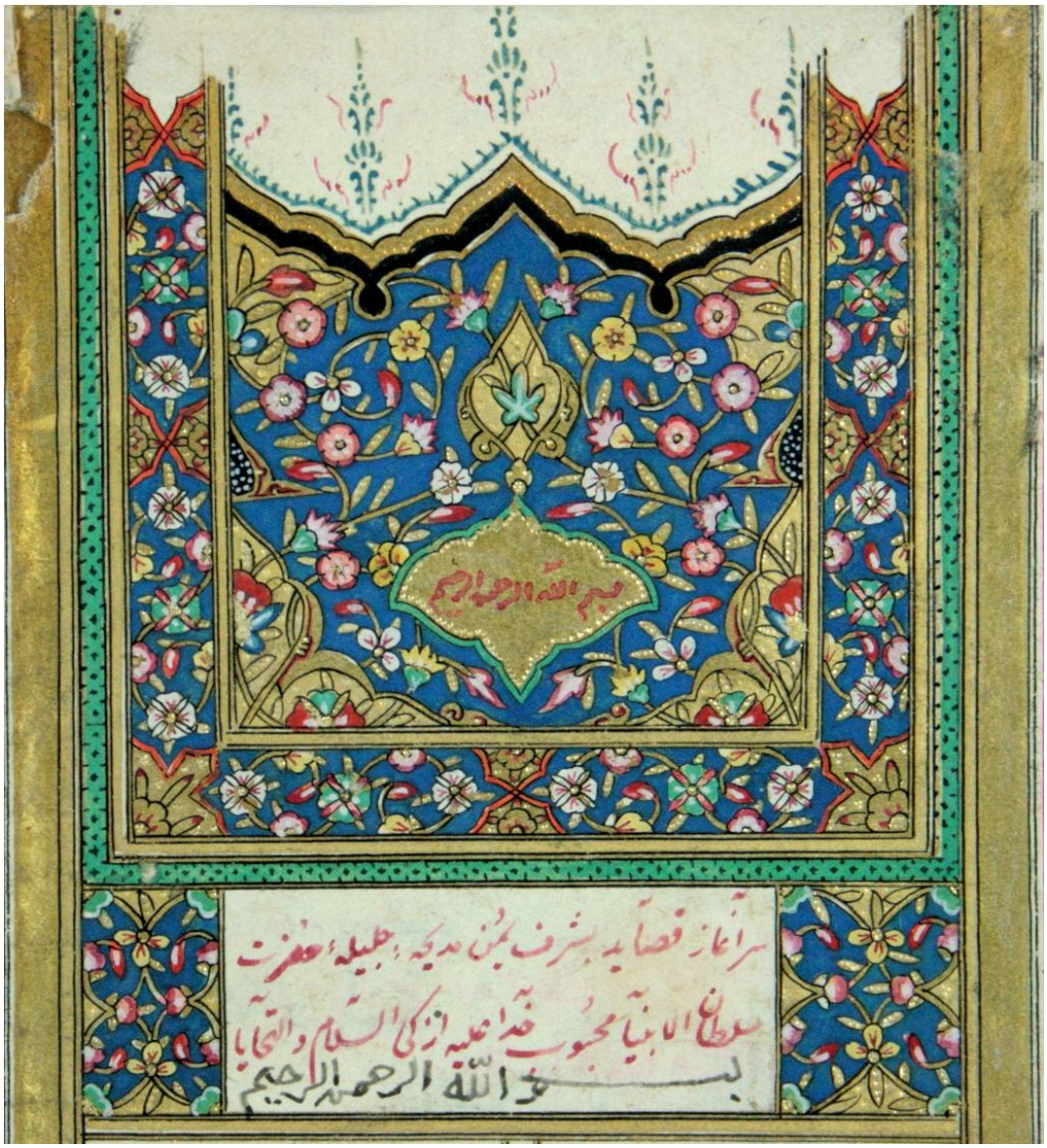

Foto. 46b: B40-II başlık sayfaları.

İstinsah bilgileri: Dervîş Muhammed Esrâr el- Mevlevî tarafından 15 Muharrem1210/ 1 Ağustos 1795'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapak kenarları kahverengi deri ile çevrenmiş yeşil kumaş; iç kapaklar ise bordo deri kaplıdır. Ön ve arka kapakların kenarlarını kaplayan deri kısımlar aletle bezeme tekniğinde altın cetvel ve kenarsuyu ile çevrelenmiştir. İç kapaklara ise boyama tekniğinde, altın kafes işlenmiştir.

Yapraklar: Kitap 169 yapraktır. Kağıtlar 231x140 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 174x85 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Foto. 46c: B40-II 76b- 77a sayfaları.

Tezhip: 1b (Foto. 46a - b) ve 76b'de (Foto. 46c)başlık tezhibi yer alır.

1b'deki başlık tezhibi, besmele yazısı yanlarında koltuk tezhibi ve üstünde yer alan kubbeli levhadan oluşur(Foto. 46a - b).

Birbirinden farklı boyutlardaki koltuk tezhiplerinde aynı kompozisyon görülür. Siyah tahrirli altın ipliklerle çevrili kompozisyonlarda, tam simetrili ulama uygulanmıştır. Yonca motifinden çıkan kıvrım dallar üzerinde goncalar ve berkler

kullanılmıştır. Yoncalar, dallar, berkler ve dalların oluşturduğu kapalı formlar dışında kalan alanlar altın; goncalar yeşil, pembe ve tonlarında; dalların uçlarında yer alan berkler kırmızı; dalların oluşturduğu kapalı formların içi lacivertle renklendirilmiştir.

Foto. 46d: B40-II 76b sayfasında başlık.

Kubbeli levha, iç içe farklı kalınlıklarda pervazlarla sınırlandırılan alana oturur. Dış pervazda, artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmışlardır. Zemin açık yeşil, motifler siyahtır. İçte siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı sıvama altın pervazların çevrelediği bir başka pervaz yer alır. Bu pervazda, yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli bitkisel bir

kompozisyon görülür. 1/12 oranında simetrik kompozisyonda, pervaz alanı üçer dilimli pafta alanlarına ayrılmış; pafta içine merkezi bir pençten ters simetriyle çıkan kıvrım dallar üzerine penç, berk ve goncalar yer alır. Pafta dışında kalan alanlara ise ½ oranında cetvele dayalı birer penç yerleştirilmiştir. Merkezi pençlerde yeşil kırımız; dallarda, berklerde penç merkezlerinde altın; diğer pençlerde pembe; goncalarda sarı ve bu renklerin tonları kullanılarak renklendirme yapılmıştır. Zemin laciverttir. pafta dışında kalan ise sıvama altınla renklendirilmiş olup, motifler kırmızı ve altın renkle işlenmişlerdir. Paftaları sınırlandıran iplikler ise turuncudur. Bu başlık tezhibinde yer alan tüm motif ve süsleme elemanları siyahla tahrirlenmiştir.

Kubbeli levha, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Levha ortasında iki pafta ye alır. Alt kısımda, besmele yazılı dilimli pafta ve üstünde bu paftaya tepelikle bağlanan ayırma rumilerin sınırlandırdığı diğer pafta görülür. Alttaki pafta, yeşil iplikle sınırlandırılmıştır. Zemin sıvama altın, yazılar kırmızıyla tahrirsiz yazılmıştır. İplik boyunca altın zemine bir sıra iğne perdah yapılmıştır. Diğer paftada rumiler ve pafta zemini farklı tonlarda altınla renklendirilmiştir. Pafta merkezinde yer alan penç grubundan bir motiften ters yönde çıkan kıvrım ve helezoni dallar ve dallar üzerinde, penç, berk, hatai, gonca, yonca motifleri tüm levhayı dolgulandırır. Merkezi motif açık yeşil; dallar, berkler altın; pençler pembe, sarı, beyaz; hatailer kırmızı ve mavi; goncalar pembe, sarı; yoncalar beyaz; dalların uçlarında yer alan berklerde kırmızı ve bu renklerin tonları kullanılmıştır. Levhanın zemini laciverttir. Levhanın alt köşelerine yine rumilerle dilimli köşelikler oluşturulmuştur. Bu köşelik ve rumiler altınla renklendirilmiştir. Köşeliklerin üst

kısmına bağlı altın rumilerin cetvele dayandığı alanda oluşturdukları kapalı formların içi siyah üzerine beyaz noktalarla bezenmiştir.

İç içe altın, siyah, altın iplikle sınırlandırılmış levhanın üst kısmı üçer dilimli dendanlı bir görünüme sahiptir. Açık mavi kuzu üzerine yine açık mavi ve kırmızı ile bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzatılmıştır.

76b'de yer alan başlık kubbeli levha şeklindedir(Foto. 46c - d). İki sütunlu yazı alanı üstünde ve sayfa kenarını sınırlandıran cetvellere dayalı iki sıra pervazın sınırlandırdığı alana oturur. Pervazlar, siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmıştır. Dıştaki pervazda yatay düzlemde genişleyen ter simetriyle birbirlerine bağlanan kıvrım dallar yer alır. Zemin pembe, motifler kırmızıdır. İç pervaz kırmızıdır. Levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. alt kısımda yer alan bir yürek motifinden şerit ve Avrupa etkili "C", "S" kıvrımlı yapraklar çıkar. Şerit levhada altın zeminli kapalı bir form oluşturur. Kapalı formun dışında kalan iğne perdahlı altın zemini, Avrupa etkili "C", "S" kıvrımlı yapraklar dolgulandırır. Yapraklar pembe, yeşil, kırmızı ve mavinin tonlarıyla işlenmiştir. Kırmızı tahrirle sınırlandırılan dilimli levhanın oluşturduğu kubbeli formun iki yanına vazo içinde çiçekler işlenmiştir. Mavi ve tonlarıyla gölgelendirilerek işlenen kaideli ve iki kulplu vazoların içinde yeşil renkli dal ve yapraklar üzerinde pembe ile işlenmiş goncalar görülür.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1795 tarihlerinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 47

Foto.47a: A157 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Metâli'u'l-Meserrât bi-Cilâli Delaili'l- Hayrât

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 157

Konusu: Tasavvuf

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Muhammed el- Mehdî Alî b. Yusuf el- Fâsî (ö. 1109/1697) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: H.1210/ M.1795' de istinsah edilmiştir.

Foto. 47b: A157 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapak kenarları altın cetvel ve zencerekli pervaz sıralarıyla çevrelenmiştir. Cildin alttan ayırma şemse ve salbeklerinin içleri kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Yatay ve düşey simetri eksenleri ve köşebent yerlerine aletle bezeme tekniğinde rozetler konulmuştur.

Yapraklar: Kitap 329 yapraktır. Kağıtlar, 230x158 mm. boyutlarında, ve filigranlıdır. 157x80 mm. boyutlarında yazı alanı, altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de iklil levha şeklinde düzenlenmiş bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 47 a - b).

Yatay dikdörtgen düz levha kısmı, siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir pervazla çevrelenmiştir. Pervazda kırmızı zemin üzerine beyaz renkli, yatay konumda yerleştirilmiş "S"; "v" ve ters "v" şekilleri nöbetleşe kullanılmıştır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş bitkisel bir kompozisyona yer verilen levhada; bezemesiz bırakılmış bir pafta oluşturan dilimli ipliklerin dışına, ½ oranında- düz levhanın yan kenarlarına bitişik- birer penç; pençlerin iki yanından yapraklar ve yapraklar üzerinde goncalar uzatılmıştır. Tüm motifler siyah tahrirle çizilmiş ve zeminden daha açık tonda altın ile işlenmiştir. Yaprak uçlarına kırmızı foya verilmiş; penç taç yaprakları yeşil renkle detaylandırılmıştır.

Kubbeli levha, alt ve yanlardan siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir sıra pervaz üzerine oturur. Düz levhayı çevreleyen pervazla aynı şekilde bezenmiş olup; farklı olarak bu pervazda açık kahve zemin üzerine şekillerin siyahla işlendiği görülür. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha; iç içe, dilimli, iki paftaya ayrılmış; pafta içleri ise stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonla dolgulandırılmıştır

Ayırma Rumilerin sınırlandırdığı dilimli iç paftada yer alan merkezi bir pençten ters yönde uzanan helezoni dallar, tüm kubbeli levhayı dolgulandırır. Alt dallar üzerinde levha alt sınırına bitişik merkezdekinin ½ oranında simetriği birer penç ve bunun devamında gonca, penç ve berkler uzanır. Üst kısımda da berklerle uzanan dallar birer goncayla sonlanırİç paftada zemin mavi; dış paftada ise altındır.

Tüm motiflerin siyah ile tahrirlendiği bu kompozisyon da düz levhada olduğu gibi zeminden daha açık tonda altın ile işlenmiş; penç merkezlerinde ve yoncalarda yeşil, berklerin uçlarında, rumilerin hurdelerinde kırmızı kullanılmıştır. Berklere ve altın zemine iğne perdah yapılmıştır. İç paftanın mavi zemini üçerli benekler ile dolgulandırılmıştır.

Levha, içten dışa siyah, altın ve kırmızı iplikle sınırlandırılmış; bunun üzerine mavi kuzu çekilerek tığlar uzatılmıştır. Bitkisel karakterli tığlar siyah düz bir çizgi üzerine mavi renkle işlenmişlerdir. Tığların aralarına, kırmızı eğrisel bir çizgi/dal üzerine kırmızı çiçek motifleri ve yeşil yapraklar konularak yoğu bir süsleme yapılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1795 tarihinde yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 48

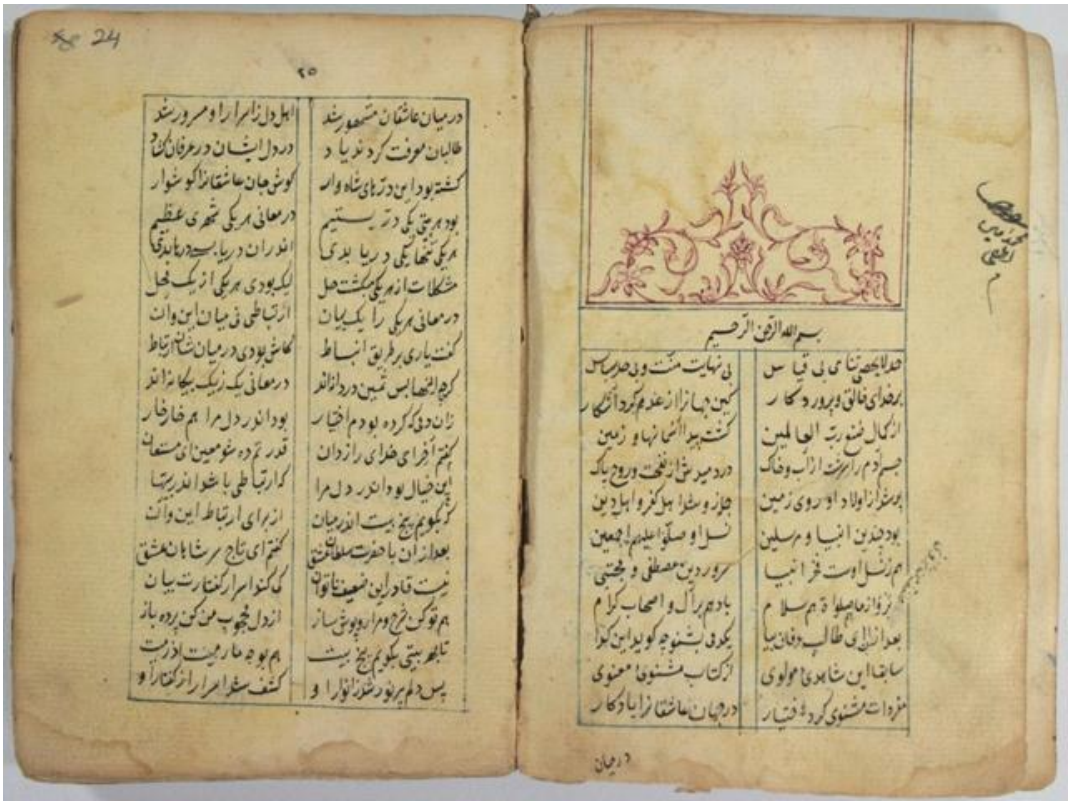

Foto. 48a: A6/II 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Gülşen- i Tevhîd

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 6/ II

Konusu: İran edebiyatı, tasavvufi manzume

Dili: Farsça

Telif bilgileri: 948/ 1541 tarihinde, Şâhidî İbrâhîm Dede b. Sâlih Muğlavî (ö. 957/1550) tarafından telif edilmiştir.

Foto. 48b: A6/II başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Çarkuşe kumaş cildin mukavva iskeleti üzerine, dış kapakları yeşil kumaş ve kahverengi deri; iç kapakları kağıt kaplıdır Ön ve arka kapaklar altın cetvel ve kalıpla bezeme tekniğinde zencerekli pervazla süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 124 yapraktır. Eser 23- 124 sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 145x96 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 115x61 mm. boyutlarındaki yazı alanı siyah cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın yalnız 23b sayfasında bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 48 a- b). Sayfada siyah cetveller yazı, başlık ve tezhibi birbirinden ayırır. Yazı alanı üzerine besmele yazılı yatay dikdörtgen bir alan ve onun üzerine alt ve yanlardan kırmızı

cetveller ile sınırlandırılmış tezhip yerleştirilmiştir. zemini renklendirilmemiş olan tezhip, tek renk kırmızı kullanılarak işlenmiştir. Düşey tek eksene göre simetrik, kendi içine kapalı bitkisel kompozisyonda, merkezdeki bir hatayî motifinin alt kısmından çıkan, birer kolu helezoni yaparak merkezi hatayinin üst kısmında; simetrik diğer iki kolu ise helezon içine kıvrılarak, birer küçük hatai ile sonlanan; dallar yer alır. Dalların üzerlerine penç ve yeberkler ile tırtıklı yapraklar

Tarih : Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 49

Foto. 49a: A23 1b- 2a sayfası.

Foto. 49b: A23 başlık.

Eserin Adı: Vesiletü'n-Necat

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 23

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Süleyman Çelebî b. İvaz Ahmed Paşa Bursevî (ö.824/ 1424) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapak kenarları kahve renkli deri ile çevrelenmiş ön ve arka kapaklar desenli kağıt; iç kapaklar ise düz kağıt kaplanmıştır.

Yapraklar: Kitap 56 yapraktır. Kağıtlar 202x125 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 147x84 mm. boyutlarında yazı alanı, kırmızı renk cetvelle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple hareketli nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b ve 2a sayfaları kırmızı ile çekilmiş cetvellerin aralarının düzensiz zigzaglarla taranması ile oluşturulmuş pervazlarla bölümlenmiştir (Foto. 49a - b) . Yazılar bu pervazlarla bölümlere ayrılmışlardır. Yazı alanı 6 dikdörtgene bölünmüştür. Klasik renkli tezhipte kubbeli alanları hatırlatır başlık alanına dua- *"hezâ du'a-i mevlüdü'l-bînnî" "sallî Allah te'âlî 'aleyhî ve sellim",* yazılı iç içe iki yay ve bu yayların ortasında bulunan içleri kırmızı ile boyanmış, sayfanın üstüne uzanan bir ok ile 4 bölüme ayrılmıştır. Yay şekilli başlığı ortada bölen oktan başlığın iki yanına da konmuştur. Metnin başladığı besmelenin iki yanına yazıları

sınırlandıran yaylar çizilmiştir. 2b'de yazı alanı yine bu zigzaglı pervazla çevrelenmiş ve sayfanın üst kısmına uzanan 1b dekine benzer üç ok eklenmiştir.

Tarih : Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 50

Foto. 50a: A95 1b sayfası, başlık tezhibi.

Eserin Adı: Dîvân- ı Niyâzî-i Mısrî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 95

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Niyâzî-i Mısrî Mehmed b. Alî Malatî (ö. 957/1550) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar koyu kahve rengi deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar; kalıpla bezeme tekniğinde zencerekler, kapakların merkez ve köşelerine yerleştirilmiş bitkisel bezekli rozetler ile süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 124 yapraktır. Kağıtlar 221x153 mm. boyutlarında ve filigranlıdır.. 157x105 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı renkli cetveller ile sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple, ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b sayfasında bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 50a). "Hazâ divân-ı hazret-i Mısrî Mehmed Efendi kuddise Allah (kuddi's-allah) suretü'l-aziz" yazısının bulunduğu dikdörtgen alan ve üzerine yerleştirilmiş kubbeli levha tezhiplidir. Bu tezhipli alanları ikişer, üçerli kırmızıçizgilerin oluşturduğu cetveller birbirinden ayırır.

Yatay dikdörtgen alanda, başlık yazısının yanları bitkisel motiflerle, zemin kağıt renginde bırakılarak tezhiplenmiştir. Başlık yazısını sınırlandıran cetvellere dayanan kırmızı kırık çizgiler; üzerinde berk, penç ve goncaların yer aldığı dallara bağlanır. Bu kompozisyon, pençlerden çıkan yaprakların sayı ve uzanış yönleri dışında birbirine simetriktir. siyah tahrirli motiflerden, dallar yeşil; penç merkezleri nokta şeklinde kırmızı; pençlerin taç yaprakları ve goncalar koyu mavidir.

Uçları yazı alanını alt ve üstten sınırlandıran cetvellere dayanan," şeklinde kırmızı kırık çizgilerin kesişme noktalarından içe ve dışa doğru uzanır. İçe doğru uzanan tek dallar üzerinde birer penç motifi ile ince uzun yapraklar konmuştur. Dışa doğru uzanan dallar çıkış merkezlerinden iki yana kıvrılır ve üzerlerinde yapraklar bulunur.

Yatay dikdörtgen alanın üzerinde yer alan kubbeli kısım, iç içe iki pervazla alt ve yanlardan sınırlandırılmıştır. Dıştaki pervazda açık yeşil zemin üzerine yatay konumda yerleştirilmiş koyu mavi renkli "S" benzeri şekiller; çift çizgi ile oluşturulmuş kırmızı cetvellerin sınırlandırdığı daha içteki pervazda ise koyu mavi zemin üzerine beyaz noktalar bir üst bir alta olmak üzere; enine genişleyen sonsuz karakterli bir düzende tekrarlanmıştır.

Üstte siyah tahrirli kırmızı ipliğin sınırlandırdığı levhada düşey tek eksene göre simetrik, kendi içine kapalı bitkisel bir kompozisyon görülür. Simetri ekseninin alt noktasından çıkan dallar üzerine yapraklar, penç ve hatayi benzeri motifler yerleştirilmiştir. Çıkış noktasından kubbeli levhanın dilimli üst sınırına uzanan dalların oluşturduğu alan koyu mavi; bu alanın dışında kalan alan ise yeşille renklendirilmiştir. Koyu mavi alanda siyah tahrirli kırmızı ipliklerle oluşturulmuş

dallar, beyaz pençler, pembe gonca benzeri motifler ve berkler vardır. Yeşil zeminli alanda devam eden bu bitkisel kompozisyonda ise dallar ve yapraklar açık yeşil; gonca benzeri motifler pembe; pençler beyaz, pembe, sarı ve mavi ile renklendirilmiştir.

Kubbeli levhayı en dışta sınırlandıran siyah tahrir üzerine koyu mavi ile noktalar dizilmiştir. Bunun üzerine tepe noktasında lacivert; yanlarda kırmızı renkli tığlar uzatılmıştır. Bitkisel karakterli tığlar; sayfa sonuna uzatılan çizgiler üzerinde, kısa dalgalı çizgiler ve noktalarla oluşturulmuştur. Levhayı en dışta sınırlandıran ipliğin pervaza dayandığı kısımlar ise koyu mavi dalgalı çizgiler ve noktalar ile bezenmiştir. Tığlar aralarında kalan boşluklara kırmızı eğrisel çizgilerle süslemeler yapılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 51

Foto. 51a: A138, 1b- 2a sayfaları.

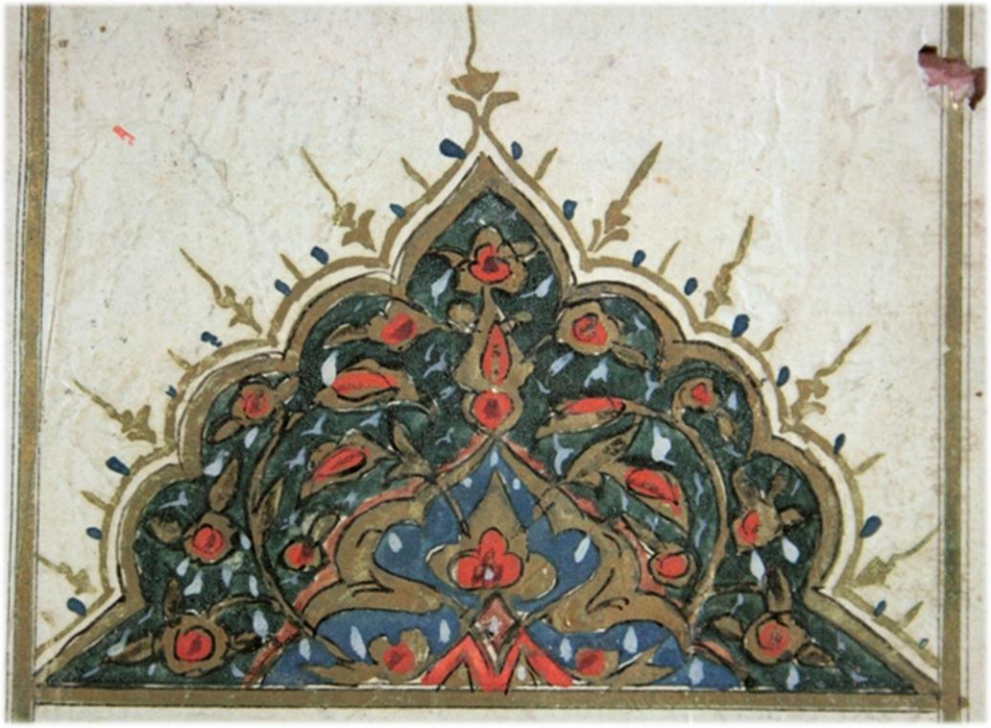

Foto.51b: A138 başlık tezhibi.

Eserin Adı: el- Câmi'u's-Sahîh

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 138

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebu'l- Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâûrî (ö. 261/874) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar kahve rengi deri; iç kapaklar ise ebru kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklarda aletle bezeme tekniğinde yapılmış cetveller; kalıpla bezeme tekniğinde köşebent ve salbekli şemseler yer alır. Şemse ve salbekler, stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 401 yapraktır. Kâğıtlar 250x150 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 176x97 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın yalnız 1b sayfasında, kubbeli levha şeklinde bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 51a - b). Genelde eser isminin ya da başlığın yazıldığı yatay dikdörtgen alan boş bırakılmıştır. Siyah tahrirli altın cetvellerin çevrelediği bu alan üzerine kubbeli levha oturur.

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha; içte ayırma rumilerin, dışta dilimler oluşturan altın ipliğin sınırlandırdığı iç içe iki paftadan oluşur. Taç

alanını dolgulandıran bitkisel kompozisyonda, altın renkli ayırma rumilerin gövde uçları üst üste yerleştirilmiş iki tepeliğe bağlanırken; saplar levhanın alt sınırında kesişir. Ayırma rumilerin oluşturduğu bu paftanın ortasında bulunan bir palmetten ters yönde çıkan kıvrımdal- penç ve berk kompozisyonuna yer verilmiştir.

Ayırma rumilerin oluşturduğu içteki pafta mavi; dıştaki pafta ise koyu yeşil zeminlidir. Kıvrımdallar, berkler, pençler, rumi, palmet ve tepelikler altın ile renklendirilmişlerdir. Tüm motifler siyah ile tahrirlenirken penç, bazı berkler ve tepeli-palmet merkezleri kırmızı ile renklendirilmiş tüm alana küçük beyaz lekeler serpiştirilmiştir.

En dışta altın kuzu üzerine uzanan kısa bitkisel karakterli tığlar aralarına mavi çentikler atılarak tezhip sonlandırılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 52

Foto. 52a: A184 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Divân- ı Sâib

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 184

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Mirzâ Muhammed b. Mirzâ Abdurrahîm Sâib-i Tebrizî (ö. 1081/1670) tarafından telif edilmiştir.

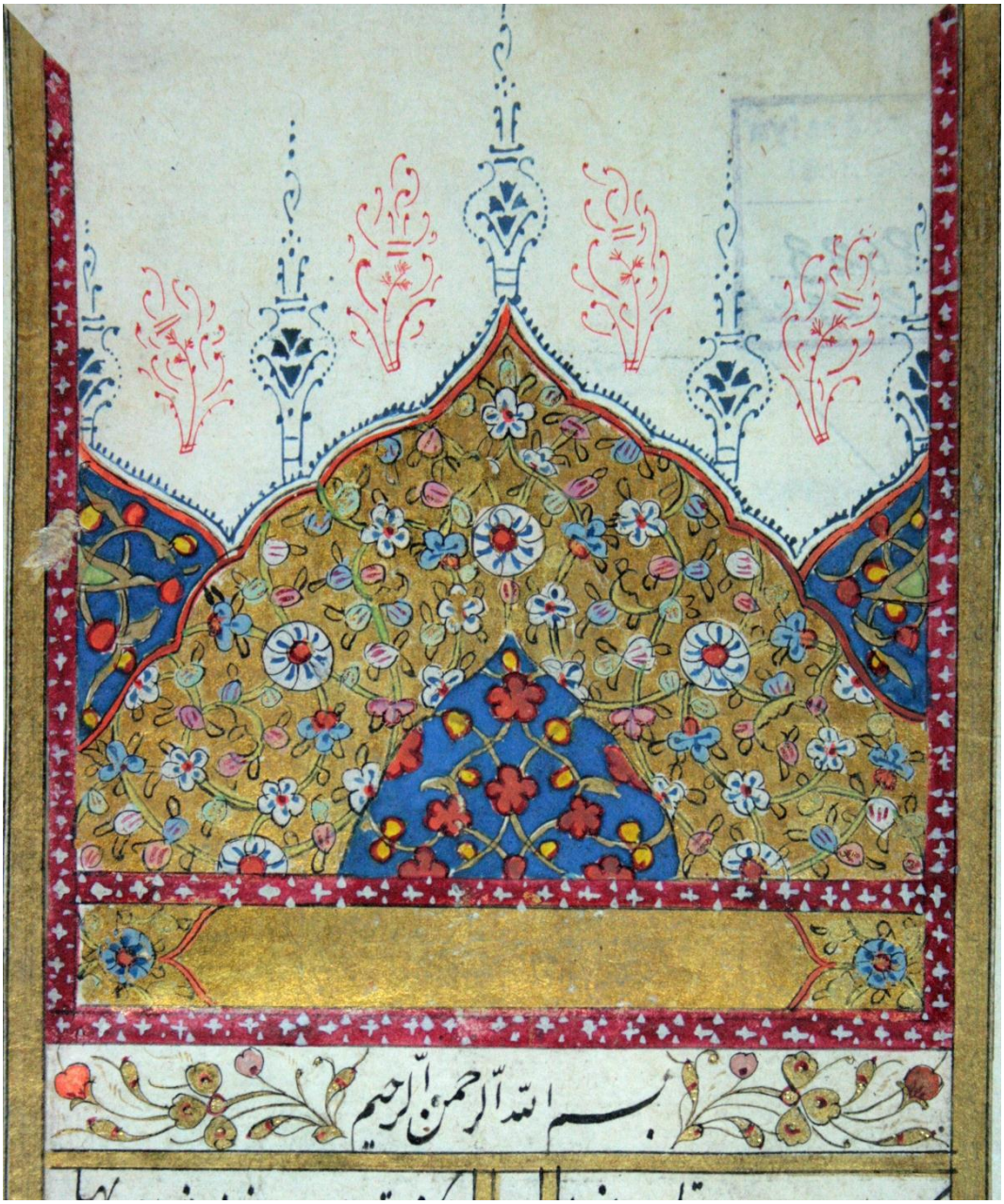

Foto. 52b: A184, başlık tezhibi.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar kâğıt kaplıdır. Miklep, ön ve arka kapaklar; altın cetvel ve zencerekler ile çevrelenmiş; şemse ve salbekler aletle bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle oluşturulan

kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Köşebent yerleri, yatay- düşey simetri eksenleri, şemse ve salbek kenarları altın noktalarla bezenmiştir.

Foto. 52c: A184 koltuk tezhibi.

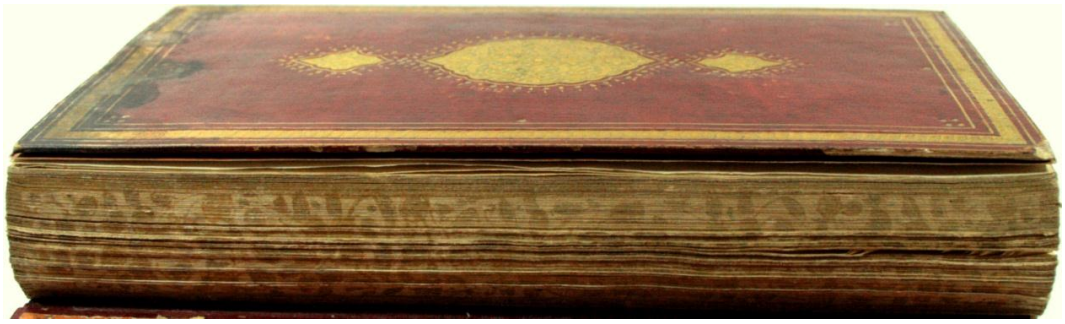

Foto. 52d: A184 yazı bloğunun ağız bölümünde halkar tezhibi.

Yapraklar: Kitap 427 yapraktır. Kağıtlar, 238x134 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 175x82 mm. boyutlarındaki yazı alanı, 1b-2a'da altın, diğer sayfalarda mavi renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın 1b sayfasında başlık (Foto. 52a- b) ve; 2a sayfasında koltuk tezipleri yer alır (Foto. 52c). Ayrıca yazı bloğunun baş, ağız, etek bölümleri haklar ile bezenmiştir(Foto. 51d).

1b'de başlık tezhibi iklil levha şeklindedir (Foto. 52a- b). Kırmızı zemin üzerine küçük beyaz artı (+) ve üst üste atılmış çentik şekillerinin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanması ile oluşturulmuş pervaz; düz levha ile taç levhayı birbirinden ayırır ve taç kısmı yanlardan sınırlandırarak sayfa üst boşluğuna uzanır.

Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş sıvama altın düz levha alanında, levha kenarlarına yakın tutulan turuncu ipliklerle bir pafta alanı oluşturulmuştur. Pafta dışında kalan alana birer penç ve bu pençlerden çıkan dal ve yapraklar yerleştirilmiştir. Tüm motifler siyah tahrirlenmiş, pençlerin merkezleri turuncu ve taç yaprakları açık ve koyu tonlarda mavi ile renklendirilmiştir. Kıvrımdal ve berkler ise siyah tahrirli olarak altın renkle bırakılmıştır.

Taç alanı, ortada 10 dilimli ana mihrabiye, bu mihrabiye ile pervaz arasında kalan sağ ve soldaki alanlara yerleştirilmiş daha küçük mihrabiyelerden ibarettir. Ana mihrabiye iç içe iki paftadır. Siyah ile sınırlandırılmış içteki paftada, lacivert zemin üzerine düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş sonsuz karakterli kıvrımdal, penç ve berk kompozisyonu uygulanmıştır. Kompozisyonda merkezi bir pençten ters yöne çıkan dallar helezoni yapar. Pençlerle birbirine bağlanan dallar üzerine berkler ve dairesel şekiller yerleştirilmiştir. Tüm motiflerin siyah tahrirlendiği bu kompozisyonda kıvrımdallar ve berkler altın; pençler kırmızı ve pembe renklidir. Ayrıca kıvrım dallar üzerine serpiştirilmiş dairesel şekiller kırmızı ve sarı renklidir.

Dıştaki pafta, altın zemin üzerine, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş, kendi içine kapalı bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Kompozisyonda merkezi bir pençten çıkan helezoni dallar, yine pençler ile birbirine ulanır. Dallar, üzerlerinde penç ve gonca berk motifleri kullanılmıştır.

Tüm motifler siyah tahrirlidir. Kıvrım dallar ve berkler altın; pençler içten dışa turuncu, kırmızı beyaz ve mavi; goncalar ise pembe, mavi, kırmızı, beyaz, ile renklendirilmişlerdir. Mihrabiyelerin her birini siyah tahrirli kırmızı iplikler sınırlandırır. Bunun üzerine mavi kuzu çekilerek kısa ve sık tığlar çekilmiş; bu tığlar üzerinde bitkisel karakterli mavi; mavilerin arasına kırmızı renkli bitkisel karakterli tığlar kuzudan bağımsız yerleştirilmiştir.

İki sütunlu metin kısmından siyah tahrirli altın cetvelle ayrılmış besmele yazısı düşey tek eksene göre simetrik, yarı usluplaştırılmış bitkisel motiflerle tezhiplenmiştir. Tek merkezden çıkarak dışa yönelen “S” biçimli dal üzerine bir

yonca ; dallar ve dallar üzerinde gonca berkler uzatılmıştır. Zeminin sayfa renginde bırakıldığı kompozisyonda dallar, berkler ve yoncalar siyah ve altın; goncalar ise turuncu ve pembe ile renklendirilmiş, altın alanlara hafif iğne perdah yapılmıştır.

1b'de sayfa sonundaki iki satırın yanlarında kareye yakın dikdörtgen alanlar içinde 2tezhipleri yer alır (Foto. 52c). Siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış koltukların zemini sayfa renginde bırakılmıştır. İki koltuk da aynı şekilde bezenmiştir. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş bitkisel kompozisyonların merkezinde bulunan bir penç/dört yapraklı yoncadan çıkan dallar; berkler, goncalar ve iğne perdahlı atın noktalarla sonlandırılmıştır. Gonca ve berklere de hafif iğne perdah yapılmıştır. Dallar siyah ve altın ile ince bir şekilde işlenmiş; yonca, berkler kırmızı foyalı altın ile; sol koltukta yer alan goncalar turuncuya yakın pembe, sağ koltukta yer alan goncalar ise daha koyu bir pembe ile renklendirilmişlerdir.

2a' da 7. ve 8. satırların yanlarında 1b'deki koltuk tezhiplerine benzer şekilde tezhiplenmiştir (Foto. 52c).

Kitabın yazı bloğunun baş, ağız ve etek kısımlarında kıvrım dal, penç ve berkle oluşturulmuş enine genişleyen sonsuz karakterli bir kompozisyon halkar tarzında uygulanmıştır (Foto. 52d).

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 53

Foto. 53a: A260 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Hall-i Tahkîkât

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 260

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Cevrî İbrâhîm Çelebi (ö. 1065/1654) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

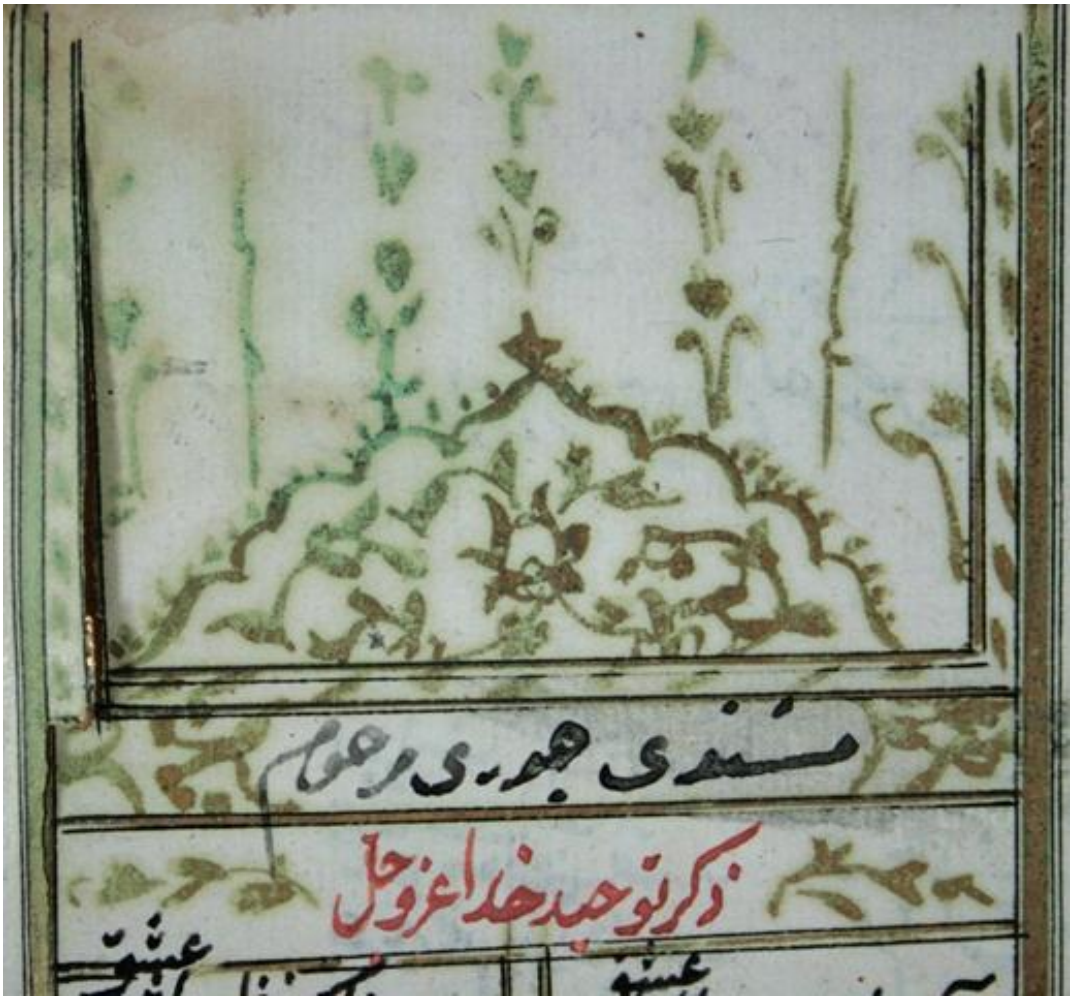

Foto. 53b: A260 başlık tezhibi.

Cilt: Çarkûşe cildin, kahverengi deri dış kapak kenarları altın zencerek ve cetvellerle çevrelenmiş; kapaklar taraklı ebru yapılmış kağıt; iç kapakları ise desensiz kağıt kaplanmıştır.

Yapraklar: Kitap 89 yapraktır. Kağıtlar 202x120 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 140x59 mm. boyutlarındaki yazı alanı, altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Başlıklar ve mesnevi beyitleri kırmızı; manzum şerh siyah mürekkeple ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 53a - b). Siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış üst üste iki yatay dikdörtgen alan ve üstünde kubbeli alan

tezhiplidir.Tezhipler, sayfa renginde bırakılmış zemin üzerine, yalnız altın ile halkâr tarzında işlenmiştir.

Dikdörtgen alanlardan alttaki içinde kırmızı ile yazılmış "zikr-i tevhîd haza arzuhal" yazının yanlarına birbirine simetrik birer dal ve üzerlerinde yapraklara; üstündekinde ise yazı yanlarında yine bitkisel karakterli motiflere yer verilmiştir.

10 dilimli kubbeli alan, diagonal atılmış çizgilerle dolgulandırılan bir pervazla alt ve yanlardan sınırlandırılmıştır. Kubbeli alanın içindeki, stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonda, merkeze yerleştirilmiş bir hatayiden ters yönde uzanan kıvrım dallar üzerinde, hatayi, gonca ve berkler görülür. Hatailer alanın alt sınırında, cetvele dayalı olarak, merkezdeki hatainin ½' si oranında verilmiştir.

Kubbeli alanı sınırlandıran iplik üzerine sık ve kısa tığlar çekilmiştir. Bir tepelikle sonlanan iplik üzerinden bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzatılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 54

Ankara Tıp Fakültesi Kütüphanesi
Kayıt No.
Kitap
D.T.C.F.
KÜTÜPHANESİ

Foto. 54a: A277 1b- 2a sayfaları.

Foto. 54b: A277 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Miftâhu Müşkilât-i'l-Alemîn âdâbu Tarîki'l- Vâsılîn

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 277

Konusu: Tasavvuf

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Selîm- i Dîvâne (ö. 1170/1756) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar siyah renkli deri ve taraklı ebru kağıt; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 27 yapraktır. Kağıtlar 198x112 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 145x62 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, rik'a hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi vardır (Foto. 54a – b). Besmele yazısının yer aldığı yatay dikdörtgen alan ve üstünde dilimli kubbeli alan tezhiplidir. Kağıt renginde bırakılmış zemin üzerine tamamen altın ile halkar tarzında işlenmiş tezhipli alanlar birbirlerinden siyah tahrirli altın ipliklerle ayrılmış; içleri stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Besmele yazısının yanlarında, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik bir düzenleme görülür. Yazı dilimli ipliklerle oluşturulan bir pafta alanı içine alınmıştır. Yan kenarlarda cetvele bitişik ½ oranında birer pençten çıkan dallar üzerinde berkler uzatılmıştır.

Kubbeli alanda görülen düşey eksene göre simetrik kompozisyonda, merkezi bir hataiden çıkan kıvrımdalar üzerinde penç ve berkler yer alır. Alt ve yan sınırlarda cetvele dayalı pençler ½ oranında kullanılmıştır. En dışta bir sıra iplik ile 12 dilimli alan sınırlandırılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 55

Foto. 55a: A286 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Dîvân- ı Enîs

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 286

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Enis Receb Dede (ö. 1145/1732) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Foto. 55b: A286 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri ve yeşil kumaş; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapak kenarları aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiştir.

Yapraklar: Kitap 36 yapraktır. Kağıtlar 185x114 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 132x70 mm. boyutlarındaki yazı alanı gri cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 55a – b). Kitabın adının yazılı olduğu yatay dikdörtgen düz levha ve üstündeki kubbeli levha tezhiplidir. Tezhipli alanlar birbirlerinden siyah tahrirli gri cetvellerle ayrılmışlardır.

Yatay dikdörtgen düz levha, pembe zemin üzerine siyah renkli artı ve çentik motiflerinin, yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı bir pervazla çevrelenmiştir. Başlık yazısının zemini sayfa renginde bırakılmış; pervazla yazı arasında kalan alan gri ile renklendirilmiştir.

Kubbeli levha, pervazla alt ve yanlardan çevrelenmiş bir alana oturur. Pervazda, sarı zemin üzerine siyah renkli, diyagonal atılmış çapraz çizgilerler, yatay düzlemde serbest olarak tekrar edilmiştir. Aynı şekilde dolgulandırılmış pembe zeminli bir iplik kubbeli levhayı sınırlandırır. Gri zeminli levhada, mavi renkli bir masa üzerinde bir Mevlevi kavuğu tasviri yer alır. Masa ayaklarının perspektif açıdan tasvir edilmeye çalışıldığı görülür. Kavuk yeşil ve açık -koyu tonlarda turuncu ile renklendirilmiştir.

Bir kırmızı, bir yeşil renkli bitkisel karakterli tığlar tığlar sayfa sonuna uzatılarak tezhip sonlandırılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 56

Foto. 56a: A279 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Şerh-i Vasiyyet-nâme-i Birgivî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

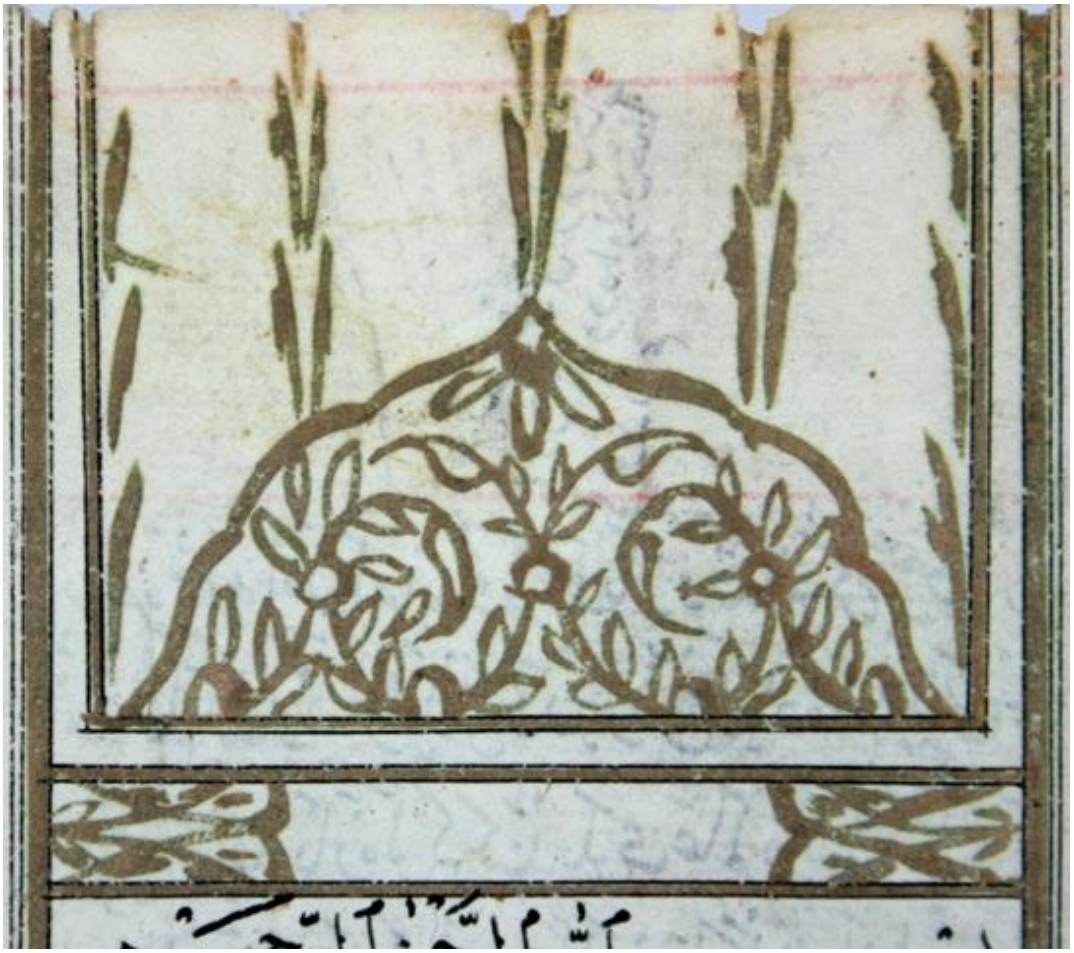
Kütüphane no./ Cildi: 279

Konusu: Akaid

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Mehmed b. Pîr Alî Birgivî tarafından 970/1562-63 yılında telif edilen Vasiyyet-nâme'nin şerhi Şey Alî Sadrî el- Konevî tarafından 1114/1702-3 yılında yazılmıştır.

İstinsah bilgileri: Mustafâ Haşimî tarafından, 970/1562-1563'te istinsah edilmiştir.

Foto. 56b: A279 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar siyah renkli deri; iç kapaklar ise battal ebrulu kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 178 yapraktır. Kağıtlar 174x118 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 164x100mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b,2a'dakiler altın; diğer sayfalardakiler kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de bir başlık tezhibi vardır (Foto. 56a – b). Yatay dikdörtgen alan ve üstünde kubbeli alan tezhiplidir. Sayfa renginde bırakılmış zemin üzerine tamamen

altınla halkar tarzında işlenmiş tezhipli alanlar birbirlerinden siyah tahrirli altın ipliklerle ayrılırken iç kısımlar stilize bitkisel motiflerle doldurulmuştur.

Yatay dikdörtgen alanın orta kısmı boş bırakılmış; yanlara dayalı alanlar, birbiriyle kesişen yaprak benzeri motiflerle birbirlerine benzer şekilde dolgulandırılmıştır.

Kubbeli alan merkezinde dairesel bir motiften ters yönde kıvrım dallar uzanır. Birer yalın rumi ile bitirilmiş, dalların üzerine berk ve dairesel motiflerle bezeme yapılmıştır.

Tarih: Kitabın telif tarihi olarak kaydedilen 1702-3 yılı ile istinsah tarihi olarak kaydedilen 1562-1563 tarihleri ile ilgili bir uyumsuzluk olduğu görülür. Kitabın tezhipleri, 17.- 18. Yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 57

Foto. 57a: A297 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: el-Hizbu'l-A'zam ve'l-Virdu'l-Efham

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 297

Konusu: Dua

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Nûruddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el- Herevî (ö. 1014/1605) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Seyyid Ahmed tarafından istinsah edilmiştir.

Foto. 57b: A297 1b başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, miklep, dış kapaklar kahve renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiştir. Alttan ayırma gömme şemse içi kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle dışı aletle bezeme tekniğinde altın noktalarla süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 83 yapraktır. Kağıtlar 140x94 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 97-100x51-53 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı kuzulu, altın cetvellerle

sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de iklil levha (Foto. 57a – b); 3a, 4b, 10a, 10b, 11a, 15a, 61a, 68a,83a da ise düz levha şeklinde düzenlenmiş başlık tezhipleri yer alır. Tüm levhalar siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Düz levha; yatay düzlemde genişleyen artı ve üst üste atılmış çentiklerin nöbetleşe sıralanması ile oluşturulmuş bir sıra pervazla sınırlandırılmıştır. Pervaz zemini kırmızı; motifler beyazdır. Sıvama altın düz levhada, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş bitkisel bir kompozisyon görülür. Orta kısımda; kırmızı ipliklerle oluşturulmuş içi sıvama altın olarak bırakılan, dilimli bir pafta vardır. Bu pafta dışında, diagonal yerleştirilen beyaz ve kırmızı ile işlenmiş hurde Rumilerin ikiye ayırdığı alanlar mavi ve açık tonda altın ile renklendirilmiştir. ½ oranında kullanılmış beyaz ve kırmızı ile işlenmiş birer pençten çıkan Rumilere çapraz olarak diagonal atılmış altın dallar üzerinde birer pembe gonca ve kırmızı berk yer alır. Dallar üzerinde ayrıca altın renkli berkler kullanılmıştır.

Kubbeli levhada, düz levhada kullanılan pervazın mavi zemin üzerine işlenmiş örneği görülür. Pervaz levhayı, alt ve yanlardan sınırlandırır. iç içe paftalara ayrılmış kubbeli levhada tüm motiflerle bezeme elemanları siyahla tahrirlenmiştir. Beyaz ve kırmızı ile işlenmiş, hurdelenmiş ayırma Rumilerin sınırlandırdığı içteki pafta mavi zeminlidir. Bunun dışında açık tonda altın zeminli bir pafta ve üzerinde kırmızı, beyaz, altın renkli değişik kalınlıklarda iplik dizileri yer alır. Merkezi bir hataiden ters yönde çıkan helezoni ve kıvrım dallar mavi ve altın renkli paftaları dolgulandırır. Dallar üzerinde penç, gonca, ve berkler yer alır. Bu kompozisyonda

hatai beyaz ve kırmızı; dallar altın; pençler beyaz-kırmızı, pembe- kırmızı; goncalar pembe; berkler ise altın ya da kırmızı ile renklendirilmişlerdir. Penç ve hatai merkezlerinde altın kullanılmıştır.

Levha en dışta mavi kuzu ile çevrelenmiş; kuzu üzerine de kısa ve sık tığlar yerleştirilmiştir. Siyah çekilmiş çizgiler üzerine mavi ve kırmızı ile bitkisel karakterli tığlar işlenmiştir.

Ayrıca besmele oku üzeri, duraklar ve satır araları da tezhiplenmiştir. Satır araları siyah tahrirli altın dalgalı çizgilerle oluşturulmuş kapalı formlarla bezenmiştir. Dairesel formlu, altın duraklar siyah tahrirlenmiş; kırmızı mavi ve beyaz noktalarla süslenmiştir. Besmele oku üzerinde ise oka diyagonal bir dal üzerinde, bir gonca ve berkler yer alır. Siyah tahrirli motiflerden dallar altın; gonca ve dalın sonunda yer alan berk açık ve koyu tonlarda kırmız ve beyaz; diğer berkler ise altın ve kırmızı ile işlenmiştir.

2b'de satıra araları ve duraklar 1b'deki gibi bezenmiştir.

3b, 10a ve 83a 'da yer alan levhalar siyah tahrirli ve sıvama altındır. Diğer sayfalardaki levhalarda ise sıvama altın alanları yatay düzlemde genişleyen artı ve üst üste atılmış çentiklerin nöbetleşe sıralanması ile oluşturulmuş pervazlar çevreler. Tüm pervazları siyah tahrirli altın cetveller sınırlandırır. Pervaz zemin ve motiflerinin renkleri birbirinden farklı işlenmiştir. 4b'de turuncu zemin üzerine, motifler kırmızı; 10a'da mavi üzerine kırmızı; 10b'de mavi üzerine beyaz ve kırmızı üzerine beyaz; 15a ve 37a'da sarı üzerine kırmızı; ;40 a ve 40b turkuvaz üzerine kırmızı; 61a'da pembe üzerine kırmızı; 68a'da mavi üzerine beyaz renkler

kullanılmıştır. Yalnız 61a'da artı ve çentik motifleri yerine diagonal atılmış çizgilerin tekrarlandığı görülür.

Tüm duraklar dairesel formludur. Altınla siyah tahrirli olarak işlenmişlerdir. Mavi ve kırmızı noktalarla bezenmişlerdir.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 58

Foto. 58a: A317 14b- 15a sayfaları.

Eserin Adı: Deâilu'l- Hayrât ve Şevâriku'l-Envâr fî Zikri's- Salât ale'n-Nebiyyi'l-Muhtâr

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 317

Konusu: Dua

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Ebû Abdillâh Muhammed b. Süleymân el-Cezûlî es- Simlânî (ö. 870/1465) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise Hatip ebrulu kâğıt kaplıdır.

Foto. 58b: A317 başlık tezhibi.

Yapraklar: Kitap 89 yapraktır. Eser. Kağıtlar 157x105 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 100x56-58 mm. boyutlarındaki yazı alanı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 15a'da bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 58a - b). İkil levha şeklinde düzenlenmiş başlıkta, düz levhayı ve kubbeli levhanın oturduğu alanı siyah tahrirli altın cetveller ve pembe üzerine siyah "s" şeklinde eğrisel çizgilerin yatay düzlemde tekrarlandığı bir pervaz çevreler.

Düz levha sıvama altın olarak bırakılmış; düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş 6 dilimli kubbeli levha ise stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş serbest bir kompozisyonla bezenmiştir. Kompozisyonda, penç, gonca ve berkler kullanılmıştır. Tüm motifler siyahla tahrirlenmiş; penç ve goncalar pembe, yapraklar yeşille renklendirilmiştir. Levha sık ve kısa tığların yer aldığı mavi kuzu ile sınırlandırılmıştır. Bu tığların dışında çiçek ve yaprak benzeri bitkisel karakterli tığlar çekilerek tezhip sonlandırılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 59

Foto. 59a: A328/III 1b-2a sayfaları.

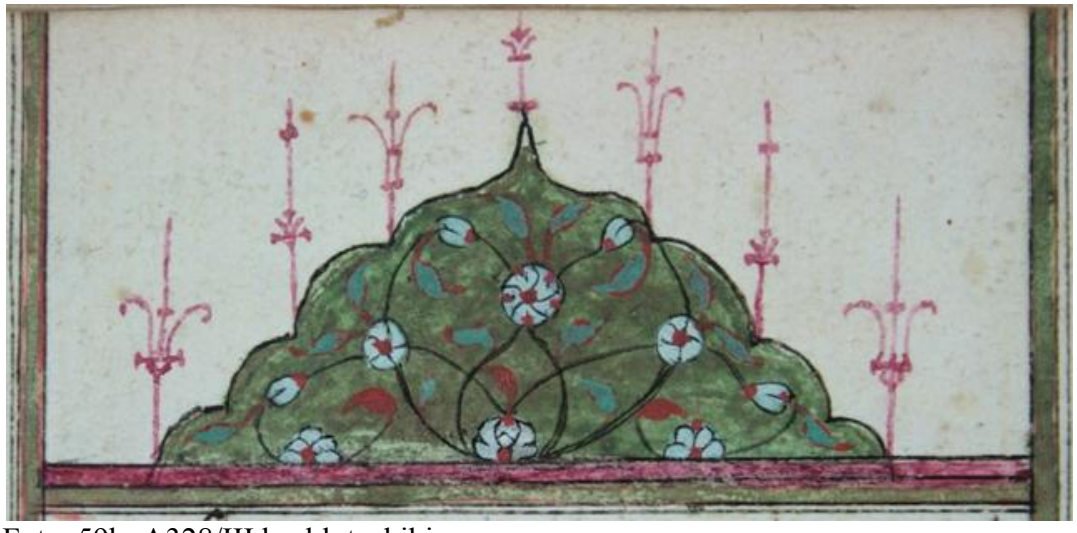

Foto. 59b: A328/III başlık tezhibi.

Eserin Adı: Risâle fi'l-Fıkh

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 328/III

Konusu: Fıkıh

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Alî el-Avîz tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dip kısmı ve dış kapak kenarları kahverengi deri ve mukavva; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 54 yapraktır. Eser 36b- 44b sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 188x128 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 134x68 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 36b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 59a). Kubbeli levha şeklinde düzenlenmiş levha altta siyah tahrirli yeşil ve kırmızı cetveller, yanlarda ise siyah ve kırmızı tahrirli yeşil cetvellerin oluşturduğu alana oturur. Siyah tahrirle sınırlandırılmış 8 dilimli kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Yeşil zemini merkezi bir pençten çıkan kıvrım dallar ile dolgulandırılmıştır. Dallar üzerinde penç, berk ve gonca motifleri yer alır. Dallar siyahtır. Penç ve goncalar siyah tahrirlidir ve beyazla kırmızı kullanılarak

işlenmişlerdir. Bir kısım berkler kırmızı tahrirli yeşil, bazıları ise yalnız kırmızı ile işlenmiştir. Levhadan sayfa sonuna bitkisel karakterli kırmızı tığlar uzatılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 60

Foto. 60a: A346/I, 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Risalede Pend-nâme, Tufe-i Şâhidî adlı iki eser yer almaktadır.

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

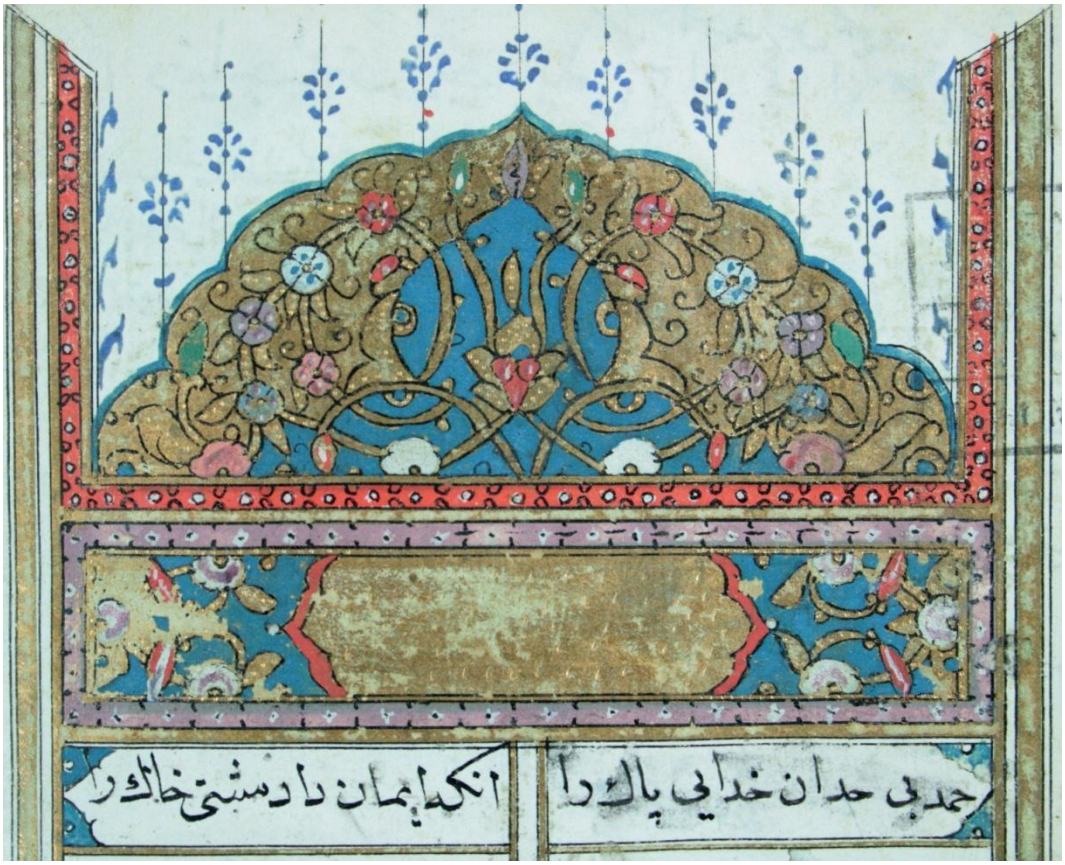
Kütüphane no./ Cildi: 346/I-II

Konusu: Pend-nâme İran edebiyatı; Tufe-i Şâhidî Farsça- Türkçe Sözlük

Dili: Pend-nâme Farsça; Tufe-i Şâhidî Farsça- Türkçe

Telif bilgileri: Pend-nâme, Ferîduddîn Ebû Hâmid Muhammed b. Ebî Bekr Attâr-ı Nîşâbûrî (ö. 618/1221)**;** Tufe-i Şâhidî Şâhidî, İbrâhîm Dede b. Sâlih Muğlavî (ö. 957/1550)tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Tufe-i Şâhidî, İbrahîm İstulçevî tarafından istinsah edilmiştir.

Foto. 60b: A346/I başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar ile miklep aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; açık kahve renkli deriden, dilimli gömme şemse içleri stilize bitkisel motiflerle dolgulandırılmıştır.

Yapraklar: Kitap 76 yapraktır. Eser 1b-34bsayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 209x243 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 159x82 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.
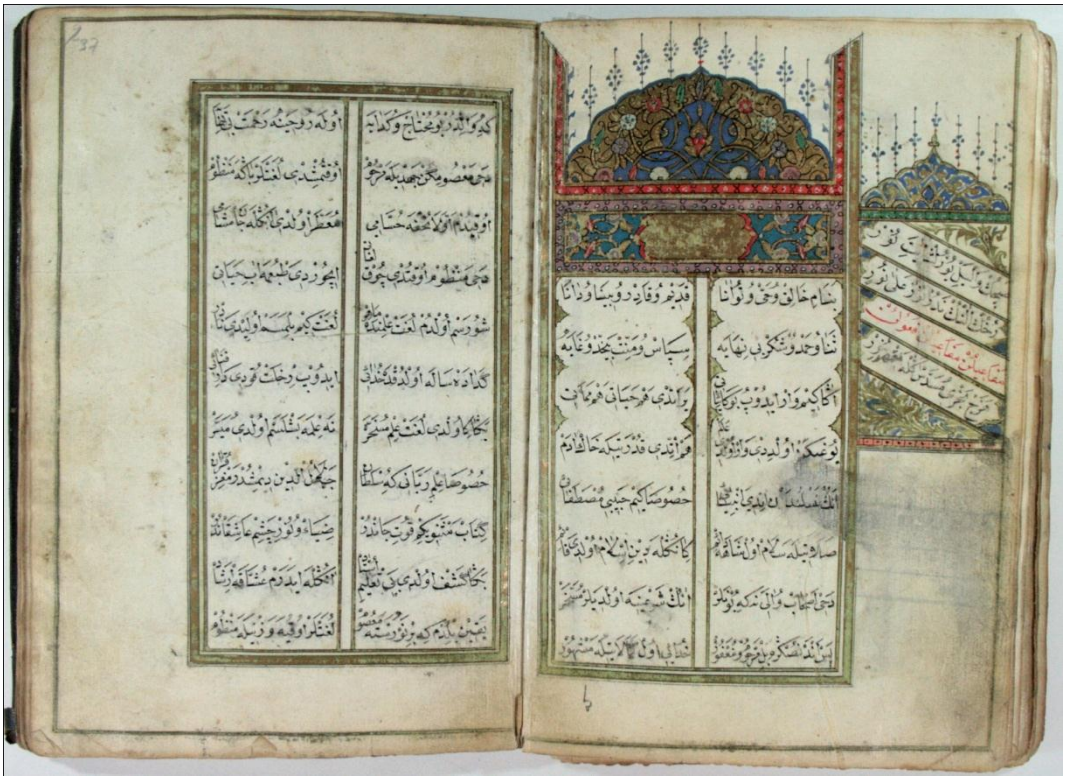

Foto. 60c: A346/II, 36b- 37a sayfaları.

Tezhip: 1b (Foto. 60a – b) ve 36b (Foto. 60c - d) başlık tezhibi yer alır.

1b'de başlık(Foto. 60a – b), İklil levha şeklinde düzenlenmiş, tezhipli alanlar siyah tahrirli altın cetvellerle ayrılmıştır. Yatay dikdörtgen düz levha bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Pervazda pembe zemin üzerine siya ve beyaz renkler kullanılarak işlenmiş çentik ve benzeri motifler yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levhanın ortasında, yanlarda kırmızı iplikle sınırlandırılarak oluşturulmuş dilimli bir pafta yer alır. Pafta sıvama altındır. Pafta dışında kalan alan mavidir. Levhanın yan sınırlarına dayalı ½ oranında kullanılan merkezi birer penç motifinden çıkan kıvrım dallar, dallar üzerinde ½ oranında pençler ve berklerle dolgulandırılmıştır. Dallar altın, pençler beyaz, berkler altın ve kırmızı- beyazdır. Tüm motif ve bezeme elemanları siyah tahrirlenmiştir.

Foto. 60d: A346/II, 36b başlık tezhibi.

Düz levha üzerinde bir sıra pervazın sınırlandırdığı alana kubbeli levha oturur. Pervazda kırmızı zemin üzerine siyahla çizilmiş dairevi şekiller görülür. Üst üste yerleştirilmiş iki tanesinin arkasından, bir tane gelecek şekilde nöbetleşe, yatay düzlemde tekrarlanan şekillerden üst üste olanlar kırmızı diğerleri beyazdır. Kubbeli levha 12 dilimlidir. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. iç içe iki bölüme ayrılmış levhanın iç kısmında ayırma rumilerin sınırlandırdığı dilimli bir pafta yer alır. Pafta zemini mavidir. Merkezinde yer alan hatai motifinden ters yöne çıkan kıvrım dallar ve üzerinde yer alan penç ve berkler tüm levhayı dolgulandırır. pafta dışında kalan alan, dallar, rumiler, berkler altındır. Hatai kırmızı ve altın ile işlenmiştir. Pençlerde beyaz, kırmızı, pembe; bazı berklerde ise kırmız ya da yeşil

kullanılmıştır. tüm motifler siyah tahrirlidir. Pafta dışta siyah tahrir ve mavi kuzuyla sınırlandırılmıştır. Her bir dilimin girintisinden sayfa sonuna uzanan siyah tığ okları üzerine birer tane mavi çiçek motifi işlenmiştir.

Ayrıca iki sütun ve her bir satırı siyah tahrirli altın cetvellerle bölünmüş yazı alnında, ilk satırın yer aldığı cetvel köşeliklerinde köşelik şeklinde tezhipler görülür. siyah tahrili dilimli köşeliklerin içlerinde mavi zemin üzerine siyah tahrirli beyaz renkli birer dairesel şekil görülür.

36b'de başlık ve haşiye tezhibi yer alır (Foto. 60c - d). Kitabın 1b sayfasında yer alan başlığın, burada tekrar edildiği görülür. Yalnız burada, düz levhayı sınırlandıran pervaz kubbeli levhayı sınırlandıran pervazla aynı şekilde ve zemin rengi pembe olarak işlenmiştir.

Haşiye siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı dikdörtgen alan içinde yatay yazılmış dört satırı içerir. Haşiye, üst ve altta birer sıra pervazla kuşatılmıştır. Pervazlarda üst üste atılmış çentik ve artı motiflerinin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı görülür. Alttakinde zemin kırmızı motifler siyahtır. Üsttekinde ise zemin yeşil, çentikler siyah artlar beyazdır. Üstteki pervaz üzerine cetvellerin sınırlandırdığı alana 10 dilimli bir kubbeli levha oturur. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Lacivert zemin üzerine altın ile işlene motifler, kaba işlenişlerinden dolayı belirgin değildir. Tepelikler sonlanan kubbeli levhanın tepelik ve dilim girintilerinden sayfa sonuna uzanan siyah tığ okları üzerinde mavi ve kırmızı noktalarla işlenmiş bitkisel motifler görülür. ayrıca yatay yazılmış satırların başlangıç ve bitişinde yer alan koltuklar yarı üsluplaştırılmış bitkisel motiflerle oluşturulan serbest kompozisyonlarla bezenmiştir. Altın ve mavi renklerin

kullanıldığı kompozisyonlarda dallar üzerinde çeşitli yapraklara yer verilmiştir. Satırları sınırlandıran siyah tahrirli altın cetvellerin oluşturduğu dikdörtgen alanların köşelerine siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış mavi köşelikler görülür

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 61

Foto. 61a: A370 1a- 2b sayfaları.

Eserin Adı: Dîvân-ı Râgıb

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 370

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Koca Râgıp Mehmed Paşa(ö. 1176/1763) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

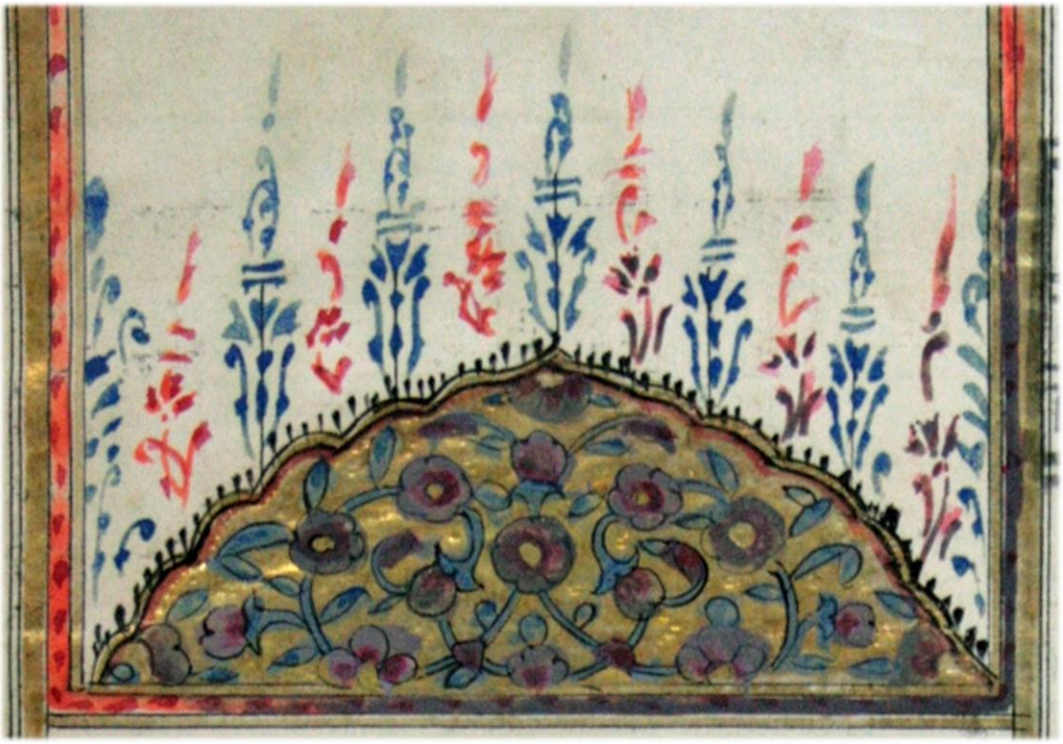

Foto. 61b: A370 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dip kısmı ve dış kapak çevreleri koyu kahverengi deri ve kapaklar kumlu- kılçıklı ebru; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapakların kenarları aletle bezeme tekniğinde altın cetvellerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 36 yapraktır. Kağıtlar 220x148 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 162x85 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 61a – b). Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı sayfa renginde bırakılan zemine kırmızı ile başlığın yazıldığı yatay dikdörtgen alan üzerinde kubbeli levha şeklindedir.

Levha, siyah tahrirli altın cetvellerin ve bir sıra pervazın sınırlandırdığı bir alan oturur. Pervazda turuncu zemin üzerine kırmızı çentikler yaty düzlemde tekrarlanmıştır. 12 dilimli levha, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Sıvama altın levhayı, merkezi bir pençten ters yöne çıkan kıvrım dallar ve üzerinde yer alan penç ve berkler dolgulandırır. Siyahla tahrirlenen motiflerden, dallar, berkler açık ve koyu tonlarda mavi, pençler ise açık ve koyu tonlarda pembe renklidir. Levhanın sınırına dayanan pençler ½ oranında kullanılmıştır. Levha, kırmızı iplik ve çift siyah tahrirle sınırlandırılmıştır. Siyah kısa tığlar arasında, siyah tığ okları üzerinde mavi ve kırmız ile işlenmiş bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzanır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 62

Foto. 62a: A428 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı : Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 428

Konusu: Biyografi

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Emîrzâde İsmâ'îl Belîğ b. İbrâhîm Bursevî (ö. 1142/1729) tarafından 1135/1722'de telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: es- Seyyid Mustafâ b. Es-Seyyid İbrâhîm tarafından istinsah edilmiştir.

Foto. 62b: A428 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo renkli deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın cetvel ve zencereklerle çevrelenmiştir.

Yapraklar: Kitap 313 yapraktır. Kağıtlar 220x142 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 145x70 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 62a – b). İklil levha şeklinde düzenlenmiş başlık yanında besmele yazısı da halkar tarzında tezhiplenmiştir. Düz levha ve kubbeli levhanın oturduğu alan cetvel ve pervazlarla sınırlandırılmıştır. Cetveller altındır. Pervazlarda artı ve üst üste atılmış çentikler yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Düz levhayı sınırlandıran pervaz açık mavi zemin üzerine koyu mavi; kubbeli levhanın oturduğu alanı sınırlan pervaz ise pembe üzerine kırmızı ile işlenmiştir. Besmele yazısının tezhiplendiği alan ise yalnız cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Düz levha, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Levha sıvama altındır. Kırmızı iplikle yanlardan sınırlandırılarak, levhanın ortasında dilimli bir pafta alanı oluşturulmuştur. Levhayı sınırlandıran cetvellere dayalı, ½ oranında kullanılmış üçer penç, pençleri birbirine bağlanan dallar ve yapraklarla oluşturulmuş bir kompozisyon bu paftanın yanlarını süslemektedir. Dallar ve berkler yeşildir. Penç merkezlerinde altın; taç yapraklarda mavi ve pembe kırmızı ile birlikte kullanılmıştır.

14 dilimli kubbeli levha, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. iç içe iki bölüme ayrılmış levhanın iç kısmında ayırma rumilerle oluşturulmuş bir pafta yer

alır. Pafta merkezinde yer alan bir penç motifinden ters yöne çıkan kıvrım ve helezoni dallar, dallar üzerinde penç, berk, gonca motifleri tüm levhayı sınırlandırır. İçteki pafta zemini laciverttir. Ayırma rumiler, ayırma rumilerin gövde ve kanat uçlarına bağlanan tepelikler altındır. Rumiler kırmızı foyalıdır. Bu pafta dışında kalan alan altındır. Paftayı dolgulayan bitkisel kompozisyonda dallar ve bir kısım berkler, penç merkezleri altın; pençler sarı, beyaz, pembe ve mavi; goncalar beyaz, diğer berkler kırmızıdır. Mavi pençlerde daha koyu tonda mavi; diğer pençlerde kırmızı kullanılarak detaylandırmalar yapılmıştır. Levha siyah tahrirli beyaz üstünde siyah renkli iplikle sınırlandırılmıştır. İplik dışında kalan altın alan siyah tahrirlenmiştir. Levhanın yanlarında, pervaza dayalı, ikişer dilimli alanlar yer alır. Kubbeli levhayı sınırlandıran beyaz siyah iplik ve altın dilimli şeritle sınırlandırılmıştır. Zeminleri lacivert alanlarda birer kıvrım dal üzerinde ikişer penç ve berkler yer alır. Dal ve berkler altın, pençler sarı ve pembedir. İklil levhadaki tüm motif ve bezeme elemanları siyahla tahrirlenmiştir. Kubbeli levha ile yanlardaki alanlar üzerinde kısa, sık ve mavi renkli tığlar çekilmiştir. Ayrıca siyah oklar üzerinde bir kırmızı ve bir mavi olmak üzere bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzatılmıştır.

Besmele yazısı yanları altınla yatay ve düşey eksenlere göre simetrik bitkisel karakterli bir kompozisyonla süslenmiştir. Kompozisyonda tek merkezden çıkan diagonal hançere yapraklar işlenmiştir.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 63

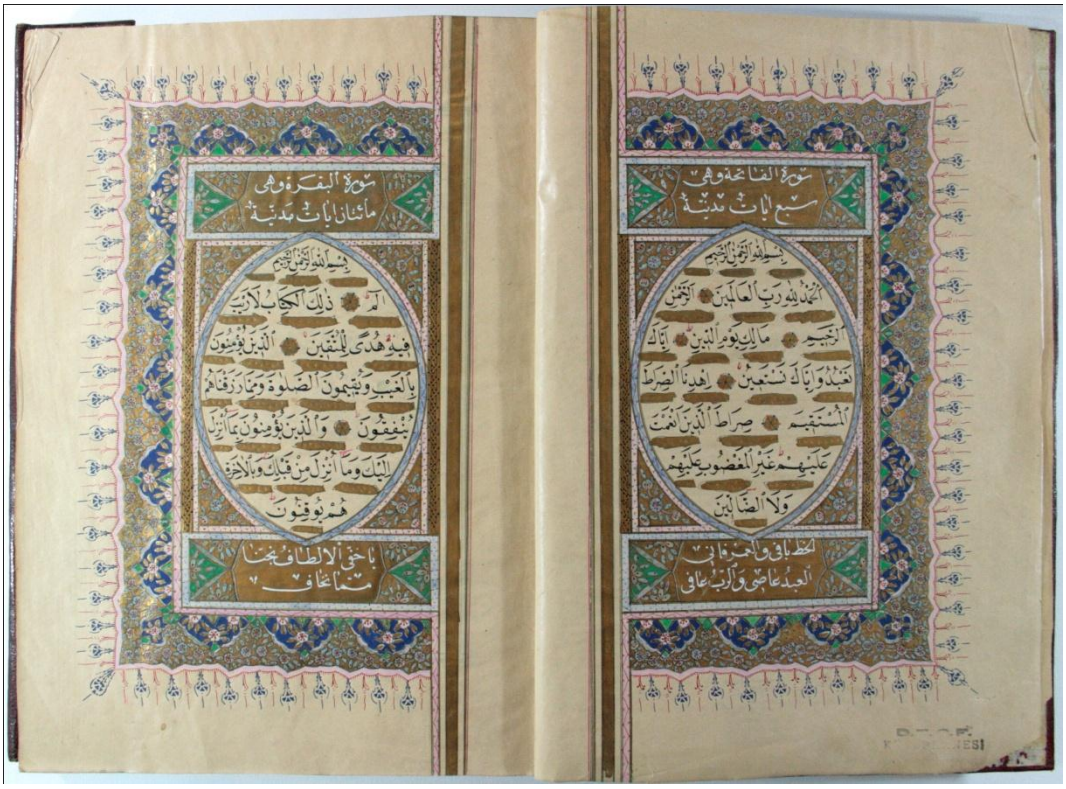

Foto. 63a: B39 1b- 2a'da serlevha tezhibi.

Eserin Adı: el-Kur'ân'u'l-Kerîm

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 39

Konusu: Kur'ân

Dili: Arapça

Telif bilgileri: -

İstinsah bilgileri: -

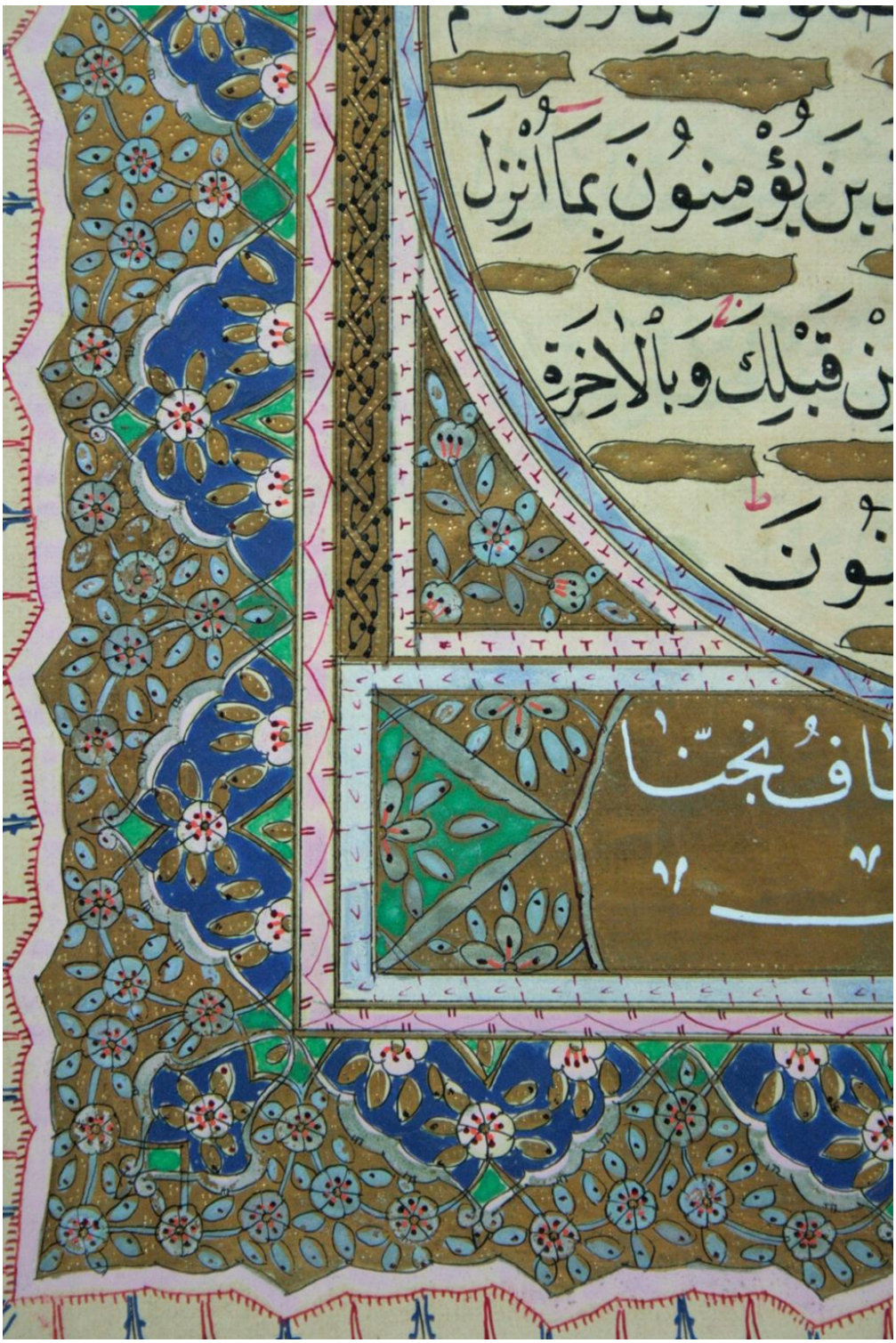

Foto. 63b: B39 serlevha tezhibinden detay.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır.

Zilbahar cildin sertabı, miklebi, ön ve arka kapakları boyama tekniğinde altın cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; bitkisel motiflerle oluşturulan kafesle süslenmiştir. Ayrıca cilt; mukavva üzerine bordo deri kaplı ve aynı teknikle altın cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş, ipliklerle geometrik bölümlere ayrılarak nokta motiflerinin değişik şekillerde bir araya getirilmesiyle oluşturulan kompozisyonlarla süslenmiş bir kitap mahfazası içinde yer almaktadır.

Foto. 63c: B39 gül tezhibi.

Yapraklar: Kitap 330 yapraktır. Kağıtlar 275x191 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 200x118 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b ve 2a'da serlevha (Foto. 63a – b); 180a, 247a (Foto. 63e), 651b, 652a'da başlık; 4a, 73a, 248a, 298a'da kiler farklı olmak üzere her 10 sayfada bir sayfa kenarlarında yer alan güller tezhiplidir (Foto. 63c – d - f).

1b ve 2a'da karşılıklı Fatiha ve Bakara surelerinin serlevha tezhipleri birbirine simetrik işlenmiştir (Foto. 63a – b). Sayfalar, dip kısmı yönünde, sayfa sonuna uzanan dıştan içe kırmızı kuzu, siyah tahrirli altın cetvel, siyah tahrirli altın cetvelle sınırlandırılmıştır. Levhalar üç ana bölümde incelebilir. Metnin yer aldığı mekik formlu alan ve bunun köşelik ve pervazları; üst ve altında yer alan düz levhalar; tümünü sınırlandıran enli pervaz.

Surelerin metinleri sayfa renginde bırakılmış alana beyne's-sütur tezhip yapılarak yazılmıştır. Beyne's-sütur tezhipler siyah tahrirli altın renkli kapalı formlar

şeklinde satır aralarında tekrar edilmiştir. Metin, mekik formunda bir sıra pervazla sınırlandırılmıştır. Siyah tahrirli altın ipliklerle pervazda, yatay düzlemde tekrarlanan kırık çizgiler ve bunların cetvele dayandıkları alanda oluşturdukları üçgen formlar içinde ikişer çentik şeklinde bir süslemeye yer verilmiştir. Zemin açık mavi, motifler kırmızıdır.

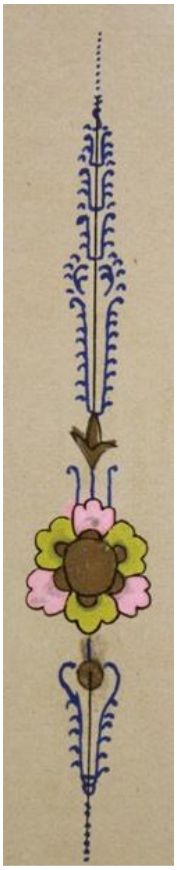

Foto. 63d: B39 gül tezhibi.

Mekik formunun köşelerinde yer alan birbirine simetrik köşelikler birer sıra pervazla çevrelenerek, stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonlarla bezenmiştir. Pervazda artı ve üst üste atılmış çentikler yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin pembe, motifler kırmızıdır. Köşeliklerin içlerinde ise merkezi bir penç motifinden çıkan dallar üzerinde berk ve gonca motiflerine yer verilmiştir. Siyah tahrirli motifler açık yeşildir ve motiflere kırmızı ile detaylandırmalar yapılmıştır. Mekik ve köşeliklerin oluşturduğu kareye yakın formun yanlarında birer sıra şeritle sınırlandırılmıştır. Bu şeritlerde, altın ve siyahla işlenmiş zencerekler görülür.

Birbirlerine simetrik olan düz levhalar, bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Pervazlarda artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin mavi, motifler kırmızıdır. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levhanın ortasında sıvama alttın zemin üzerine yazılmış beyaz renkli yazıları üst ve alttan cetvele dayalı ve ayanlardan ipliklerle sınırlandırılan bir pafta yer alır. Pafta dışındaki alanda stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyon görülür. Kompozisyonda paftanın uçlarında tek merkezden çıkan levha köşelerine diyagonal

atılmış hançere yaprakla bu alanı üç kısma böler. Bu üç alanın içinde cetvellere dayalı ½ oranında birer penç motifi berklerle birlikte yer alır. Pafta iplikleri, hançere yapraklar, penç ve berkler açık yeşil; ortada oluşan alanın zemini yeşil, dışında kalan alanlar altındır.

Foto. 63e: B39 sure başı tezhibi.

Düz levhalarla birlikte oluşan düşey dikdörtgen alan bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Pervaz bu alanı alt, üst ve sol yanlan sınırlandırarak sayfa sonuna uzatılmıştır. Pervazda mekik formu çevreleyen pervazın farklı zemin rengiyle işlendiği görülür. Zemin bu pervazda pembedir.

Enli pervazda yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli bir kompozisyon görülür. 1/22 oranında simetrik kompozisyonda pervaz iki bölüme ayrılmıştır. içte altışar dilimli paftalar yer alır. Pafta merkezlerinde yer alan bir penç motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar tüm pervaz alanını dolanır. Üzerinde penç ve berkler yer alan dallar bir birlerine yine birer pençle ulanır. Pafta zemini lacivert, pafta içinde kıvrım dalların dışında kalan alanlar yeşil; paftayı sınırlandıran dilimli tepelik uzantıları mavi, pafta dışında kalan alan altındır. Dallar, berkler altın, pençler beyazdır. Ayrıca pençlerde kırmızı ile yapılmış detaylandırmalar vardır.

Pervaz pembe iplik, kırmızı kuzu ile sınırlandırılmıştır. kuzu üzerinde kırmızı sık ve kısa tığlar yanında, kırmızı ve lacivertle bitkisel karakterli tığlara yer verilmiştir.

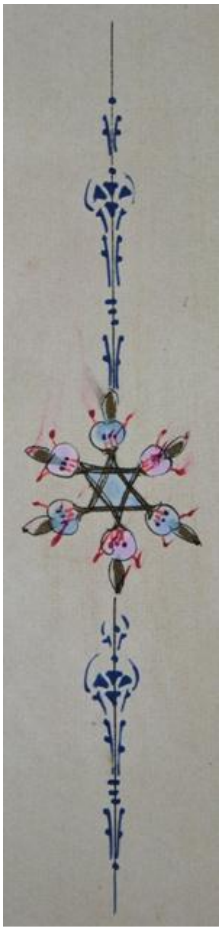

Foto. 63f: B39 gül tezhibi.

Başlıklar sıvama altın düz levha şeklindedir. Yazıların beyazla yazıldığı levhalardan yalnız 247a'daki iç içe iki pervazla çevrelenmiştir (Foto. 63e). Pervazlar siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmıştır. Dış pervazda üst üste atılmış çentikler ve yatay atılmış çentikler yatay düzlemde tekrarlanmıştır. Zemin mavi, motifler siyahtır. İçte, yatay düzlemde tekrarlanan kırık çizgiler ve bunların cetvele dayandıkları alanda oluşturdukları üçgen formlar içinde, ikişer çentik şeklinde bir süslemeye yer verilmiştir. Zemin açık pembe, motifler siyahtır.

Sayfaların sol kenar boşluklarında yer alan güller penç grubu bir motiften düşey simetri ekseni boyunca uzanan tığlardan ibarettir. 4a'da pençhane bir durak şeklinde, 14a'daki gülde yıldız şeklindeki motifin kollarının arasında goncalara yer verilmiştir (Foto. 63c – d - f).

73a'da pençhane durak merkez olacak şekilde gonca ve berklerle oluşturulan penç grubundan bir motif, 248a'da mührü Süleyman'ın uçlarına yerleştirilen goncalar, 248a'da çark- ı felek şeklinde işlenmiş penç yaprakları arasına konulan goncalar yazmadaki sayfa kenarı güllerinde görülen penç grubu motiflerin varyasyonlarıdır (Foto. 63c – d - f).

Tüm motifler siyahla tahrirlenmiş; altın, mavi, pembe, kırmızı kullanılarak işlenmiştir. Pençhane durak şeklindeki motifler de siyah tahrirle işlenmiş; lacivert ve kırmızı noktalarla süslenmiştir. Tığlar siyah tığ oku üzerinde lacivertle işlenmiştir. Bitkisel karakterli tığların üzerinde hatai grubu motiflerle, eğrisel çizgiler yer alır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 64

Foto. 64a: B63 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Nesîmu’r-Riyâd fî Şerhi Şifâi’l-Kâdî İyâz

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 63

Konusu: Hadis

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed el-Hafâcî el-Mısrî (ö. 1069/1659) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Foto. 64b: B63 başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın cetvel ve zencereklerle

çevrelenmiş; alttan ayırma, gömme şemse ve salbek içleri stilize bitkisel motiflerle oluşturulan kompozisyonlarla süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 426 yapraktır. Kağıtlar 336x220 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 236x130 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın; diğer sayfalarda kırmızı renkli cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 64a – b). İklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Düz levha ve kubbeli levhanın oturduğu alan bir sıra pervazla çevrelenmiştir. Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı pervazda artı motifleri üst üste ve yan yana nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin rengi koyu kırmızı, motifler siyahtır.

Düz levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Ortada üst ve altta cetvele dayalı ve yanlarda dilimli ipliklerle sınırlandırılmış sıvama altın bir pafta yer alır. Pafta dışında kalan alanda ortadaki paftaya bağlı dilimli paftalar yer alır. Birinin ½ si oranında işlenmiş simetrik iki pafta siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılmıştır. Pafta içinde kırmızı zemin üzerine merkezi bir pençten çıkan kıvrımdalar ve dallar üzerinde penç ve berkler görülür. Motifler siyah tahrirlidir ve altın la işlenmiştir. Pafta dışında kalan alanın zemini mavidir.

Kubbeli levha kısmında, yatay düzlemde genişleyen ulama tarzında ¼ oranında simetrik bir kompozisyon görülür. Levha beşer dilimli dendanlar oluşturur. Levha iki bölüme ayrılmıştır. İçte, kırmızı zeminli üçgen formlu alanlar yer alır. Birer altın tepelikle sonlandırılmıştır. Bunların merkezlerinde yer alan ½ oranında birer pençten çıkan rumilerle, tepelerinde yer alan motiflerden çıkan kıvrım dallar

pafta dışında kalan mavi renk zeminli levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde penç, berk ve rumiler bulunur. Motifler siyah tahrirlenmiş, altın ve kırmızı renkler kullanılarak işlenmişlerdir. Siyah tahrirli altın iplikle sınırlandırılan levhadan sayfa sonuna mavi bitkisel karakterli tığlar uzatılmıştır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 65

Foto. 65a: B65 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: el-Kur'ânu'l-Kerîm

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 65

Konusu: Kur'ân

Dili: Arapça

Telif bilgileri: -

İstinsah bilgileri: Halîl b. İsmâil Efendî Bâyezidî tarafından istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar siyah renkli kumaş; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 280 yapraktır. Kağıtlar 298x202 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 277x136 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b ve 2a'da serlevha tezhibi yer alır (Foto. 65a). Karşılıklı sayfalarda yer alan Fatiha ve Bakara sureleri aynı şekilde tezhiplenmiştir. Sûreler cetvel ve pervazlarla çevrelenmiş, yanlarda sayfa boyunca uzanan kuşaklarla, üstte cetvel ve pervazların sınırlandırdığı alana oturan kubbeli levha biçiminde bölümlere yer verilmiştir.

Sureleri çevreleyen çift sıra cetveller kırmızıdır. Pervazlar, siyah tahrirli ve yeşildir. Sûrelerin üst kısmında yatay dikdörtgen alanlar üzerinde yine kırmızı cetvel ve yeşil pervazlarla sınırlandırılmış alana oturan kubbeli levha benzeri bölümlerden Fatiha suresinde yer alan 10 dilimli; bakara suresi üzerinde yer alan ise yarı daire formludur. Kırmızı ipliklerle çevrelenen bu alanlar yeşille renklendirilmiştir.

Sureleri ve üzerlerinde yer alan bu levhaların sağ ve solunda kuşaklar yer alır. Kuşaklarda yatay düzlemde tekrar eden ulama tarzı geometrik kompozisyonlar görülür. Siyah ve kırmızı tahrirli alanlarda sayfa rengi, yeşil ve kırmızı renkler kullanılan kuşaklardan sol ve içtekinde birbirine çizgilerle bağlanan daireler ve bu daireler arasında baklava dilimi formlu şekiller yer alır. Sağ ve sol yanlarda, dışta yer alan kuşaklarda ise baklava dilimleri tam simetrili ulama kompozisyonla işlenmiştir. Alt kısımlarda siyah tahrirli yeşil ve kırmızı cetvelle çevrelenmiş yazı kuşakları görülür. Yazılar siyah iplikle sınırlandırılan pafta içlerine zemin sayfa renginde siyah tahrirli ve yeşil olarak işlenmiştir.

Ayrıca surelerin satır aralarına yeşil eğrilerden oluşan beyne's- sütur tezhip yapılmıştır.

28a'da yer alan başlıkta, yatay dikdörtgen bir yazı kuşağı üzerinde, ¼ oranında simetrik yarı dairesel formların oluşturduğu bir levha yer alır. Dairesel formlar çift sıra kırmızı iplikle sınırlandırılmış, içleri yeşille boyanmıştır. Ortadakinin içinde dikdörtgen bir formun içinde penç ve yapraklar yer alır. Dairesel formların arasında sayfa sonuna kırmızı tığlar uzanır.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıllar arasında yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 66

Foto. 66a: A173 1b- 2a sayfaları.

Foto. 66b: A173 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Şerhu Hizbi'd-Dusûkî

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A.

Kütüphane no./ Cildi: 173

Konusu: Dua

Dili: Arapça

Telif bilgileri: Muhammed el- Behî el- Mâlikî (1238/1823' de sağ) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine çarkûşe bordo deri ve ebru kaplı mahfaza içindeki mukavva cildin dış kapakları bordo deri; iç kapakları desenli kağıt kaplıdır.ön ve arka kapaklar

üzerinde yer alan şemse ve salbek içleri kalıpla bezeme tekniğinde bitkisel kompozisyonlarla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 68 yapraktır. Kağıtlar 237x161 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 175x105 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b-2a'da altın diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple ta'lik hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de oldukça özensiz işlenmiş bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 66a – b). Metnin başlangıcında, besmele oku üzerine bir lale motifiyle sonlanan eğrisel dal ve yapraklar altın ile işlenmiş, siyah tahrirlenmiştir.

Tezhipli alan, siyah tahriri altın cetvel ve turkuvaz zemin üzerine lacivert zikzak ve noktaların nöbetleşe kullanıldığı pervazla alt ve yanlardan sınırlandırılır. ¼ oranında simetrik düzenlenmiş levhada enine genişleyen sonsuz karakterli bir kompozisyon görülür. İç içe iki paftalar dizisi ile bölünmüş alanda stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyona yer verilmiştir. İşlenişteki kabalık nedeniyle birbirine karışmış motiflerden anlaşılabildiği kadarıyla bu kompozisyonda, merkezi bir pençten ters yönde uzanarak bir sonraki merkezi pençe ulanan kıvrım dallar üzerinde penç, berkler kullanılmıştır.

Ayırma rumilerin sınırlandırdığı iç pafta zemini altın; dış pafta zemini laciverttir. Tüm motifler siyah tahrirlidir ve zeminden daha koyu tonda altın renkle işlenmişlerdir. Motiflerin uç ve merkezlerine kırmızı ve yeşil kullanılarak renklendirmeler yapılmıştır.

Levha siyah tahririli altın ve kırmızı ipliklerle sınırlandırılmış, bunun üzerine lacivert kuzu çekilerek levhanın den dan yaptığı her noktaya bitkisel karakterli;

aralarına kısa lacivert tığlar uzatılmıştır. Tığların aralarına eğrisel çizgilerle yapılmış bitkisel karakterli motifler kırmızı ile işlenmiştir.

Tarih : Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın müellif kaydından yola çıkılarak, tezhiplerinin 18. yüzyıl Sonlarında ya da 19. yüzyılda hazırlanmış olduğu düşünülebilir.

Örnek No. 67

Foto.67a: B32 1b- 2a serlevha tezhibi.

Eserin Adı: el-Kur'ânu'l-Kerîm

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 32

Konusu: Kur'ân

Dili: Arapça

Telif bilgileri: -

İstinsah bilgileri: -

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo renkli deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Miklep, ön ve arka kapaklar boyama tekniğinde altın çift cetveller ve zencerekle çevrelenmiş; aynı teknikle Avrupa etkili bitkisel karakterli kompozisyonla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 245 yapraktır. Kağıtlar 321x216 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 244x131 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, hareketli nesih yazıyla yazılmıştır.

Tezhip: 1b, 2a'da serlevha (Foto.67a – b -c); sayfa kenarlarında güller yer alır (Foto. 67d).

Serlevhada, karşılıklı sayfalarda Fatiha ve Bakara sureleri, birbirine simetrik olarak tezhiplenmiştir (Foto.67a – b -c). Serlevha tezhibi; metin kısmı ve yanlarında yer alan koltuklar; bu kısımların alt ve üstünde yer alan düz levhalar; üstteki düz levha üzerine oturan kubbeli levhadan oluşur.

Metin kısmında satır araları siyah tahrirle iç ve dış bükey eğrilerle sınırlandırılarak altınla beyne's- sütur tezhiplenmiştir. Duraklar altın, siyah, kırmızı, mavi renklerle penç şeklinde süslenmiştir. Ayrıca metinin yan kenarlarında yer alan dikdörtgen şekilli simetrik koltuklar siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılarak bitkisel kompozisyonlarla süslenmiştir. Pervazda "S" motifleri zincir şeklinde dizilmiş, aralara noktalar konmuştur. Bu pervazda zemin sarı, motifler kırmızıyla işlenmiştir. Koltuk içlerinde ise, çark-ı felek şeklinde pençlerin birbirine ters simetriyle uladığı dalların oluşturduğu bir kompozisyon yer alır. 1/5 oranında simetrik kompozisyonda motifler düşey esen boyunca ulanır. Tüm motiflerde beyazın kullanıldığı kompozisyonun zemini altın; dallar ve berkler yeşil; pençler mor; dal uçlarındaki berkler ise kırmızıdır.

Foto. 67b: B32 1b sayfasında serlevhadan detay.

Düz levhalar da simetriktir. Yalnız bu levhaları çevreleyen pervazların düzenlenişinde farklılık görülür. Alttaki levhayı iç içe iki pervaz çevreler. Dıştakinde yeşil zemin üzerine siyah "S" motifleri zincir şeklinde dizilmiş, aralara noktalar konmuştur. İçtekinde artı ve üst üste atılmış çentik motifleri yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlanmıştır. Zemin pembe, motifler kırmızıdır. Üstteki levhayı da aynı özelliklerde iki pervaz kuşatır. Yalnız bu levhada dış pervaz levhanın yan

kenarlarından sayfa sonuna uzanır. Levhaların içinde yatay ve düşey eksenlere göre simetrik bir kompozisyon görülür. Kompozisyonda üst ve altta cetvele dayalı, yanlarda dilimli ipliklerle sınırlandırılan bir yazı paftası yer alır. Yazı paftaları dışında kalan stilize bitkisel kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Yan cetvellere dayalı ½ oranında pençlerden çıkan kıvrım dallar üzerinde yine cetvellere dayalı pençler; gonca ve berkler bulunur. Dallar altın; pençler sarı, pembe; goncalar pembe; dal uçlarında yer alan berkler ise kırmızıdır. İç bükey kıvrım dalların oluşturduğu kapalı formların içleri lacivert; dışı altınla renklendirilmiştir. Lacivert alanın üzerine beyaz üç noktalar serpiştirilmiştir. Altın berkler ve paftaları sınırlandıran ipliklere paralel iğne perdah yapılmıştır.

Foto. 67c: B32 1b sayfasında serlevhadan detay.

Kubbeli levhada, ¼ oranında simetrik enine genişleyen sonsuz karakterli bir kompozisyon görülür. üç dilimli her bir simetri birimi kompozisyona dendanlı bir görünüm kazandırır. Levha, iç içe iki bölüme ayrılmıştır. İçte, ayırma rumilerin

oluşturduğu paftalar bulunur. Ayırma rumilerin gövdelerin birer tepelikle birleşirken, kanatları dilimli formlar yaratarak bir sonraki paftaya ulanır. Pafta merkezlerinde yer alan birer penç motifinden ters yönde çıkan kıvrım dallar ve dallar üzerinde yer alan penç, berk, gonca motifleri tüm levhayı dolgulandırır. Rumiler, tepelikler, rumilerin sınırlandırdığı pafta alanının zemini, dallar ve berklerde altın; pafta dışında kalan alan lacivert; pençler ve goncalarda pembe, sarı; dalların uçlarında yer alan berklerde ise kırmızı kullanılmıştır. Ayrıca altın alanlara iğne perdah yapılmış; lacivert zemine ise beyaz üç noktalar serpiştirilmiştir.

Kubbeli levha, içten dışa beyaz, altın ipliklerle sınırlandırılmıştır. Mavi kuzu üzerinden sayfa sonuna bir lacivert, bir kırmızı bitkisel karakterli tığlar uzatılmıştır.

Foto. 67d: B32 gül tezhibi.

Sayfa kenarında düşey tek eksene göre simetrik kompozisyonlarla işlenmiş güllerde bitkisel motiflerden simetri ekseni boyunca tığlar uzanır (Foto. 67d). 10a'da sarı, pembe, beyaz, kırmızı kullanılan iç ve dış bükey çizgilerin sınırlandırdığı dairesel alan içinde altın bir daire bulunur. Daire dışında kalan alan lacivert zemin üzerine beyaz üç noktalar serpiştirilmiştir. Simetri ekseni boyunca uzanan siyah tezhip oku üzerinde lacivert bitkisel süslemeler yapılmıştır. 135a'da penç grubundan bir motif, merkezi altın, taç yaprakları mavi ve pembenin tonlarında, yaprak araları pembe ve sarı, tığlar siyah ok üzerine lacivert süslemeli olarak işlenmiştir. Diğer sayfalarda yer alan sayfa kenarı gülleri de penç grubu motiflerin çeşitli varyasyonları kullanılarak benzer şekilde tezhiplenmiştir.

Tarih: Ketebe ve zehebe kaydı tespit edilemeyen kitabın tezhipleri 19. Yüzyılda yapılmış olmalıdır.

Örnek No. 68

Foto. 68a: A211/I, 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Risalede Haşiye alâ âdâbi'l- Adudiyye, er-Risâletu'l- Hanefiyye adlı eserler yer almaktadır.

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 211/ I-III

Konusu: Mantık

Dili: Arapça

Foto.68b:A211/II, 42b- 43a sayfaları.

Telif bilgileri: Haşiye alâ âdâbi'l- Adudiyye, Tacu's- Saîdî Mîr Ebu'l- Feth Muhammed b. Emîn el-Erdebîlî (ö. yaklaşık 875/1470); er-Risâletu'l- Hanefiyye ise Şemsuddîn Muhammed el- Hanefî et-Tebrizî (ö. yaklaşık 900/1494) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 1221/ 1806' da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine dış kapak çevreleri, dip ve sertap kısımları siyah deri; kapak ve miklep yüzleri taraklı ebru; iç kapaklar kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 50 yapraktır. 211/ I 1b- 40a; 211/ III ise 42b- 50a sayfaları arasındadır. Kâğıtlar 210x132 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 123x67 mm.

boyutlarındaki yazı alanı, altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de, siyah tahrirli cetvellerle çevrelenmiş yatay dikdörtgen içindeki "bismillahirrahmanirrahim" yazısının sağ ve sol yanlarına altın iplikler çekilerek, yazıyı içine alan bir pafta görünümü oluşturulmuştur (Foto. 68a). Bu dikdörtgen alan üzerine, 8 dilim oluşturan ipliklerle taç/mihrabiye şeklinde, tepelikle sonlanan bir alan yaratılmıştır.

42b'de, kitabın 1b sayfasındakine benzer bir başlık düzenlemesi görülür (Foto. 68b). Siyah tahrirli cetvellerle çevrelenmiş yatay dikdörtgen içindeki "bismillahirrahmanirrahim" yazısının sağ ve sol yanlarına altın iplikler çekilerek, yazıyı içine alan bir pafta görünümü oluşturulmuştur. Bu dikdörtgen alan üzerine, 12 dilim oluşturan ipliklerle kubbeli formda, tepelikle sonlanan bir alan yaratılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1806 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 69

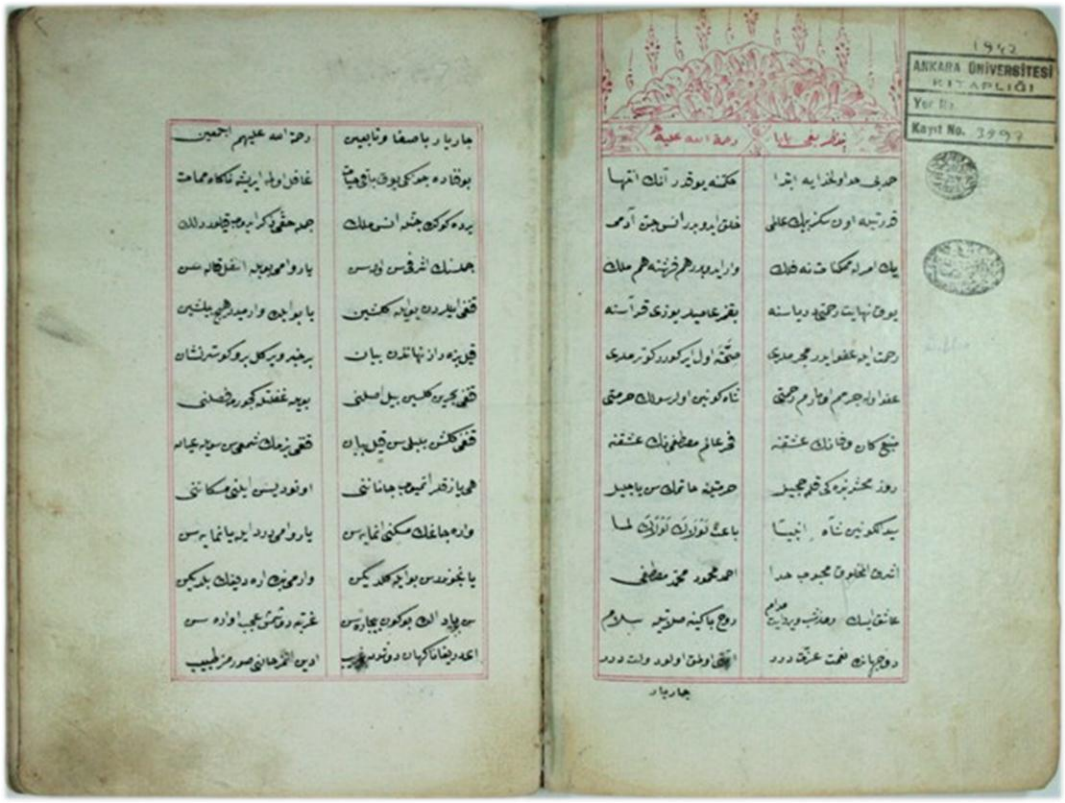

Foto. 69a: A306/I, 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Pend-nâme

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 306 /I

Konusu: Türk edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Zarîfî Ömer Efendi (ö. 1210/1795-6) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Seyyid Hasan Kâşifî el-Babadağî atarfından, 19 Rebi'ül-evvel 1232/ 6 Şubat 1817'de istinsah edilmiştir.

Foto. 69b: A306/I, başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın cetvel ve tek sıra zencerekler ile süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 57 yapraktır. Eser 1b-47b sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 223x154 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 164x90 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 69a – b). İkil levha şeklinde düzenlenmiş; zemin sayfa renginde bırakılarak yalnız kırmızı ile işlenmiştir.

Tek sıra cetvellerle sınırlandırılmış düz levha yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Levhada yanlardan ipliklerle sınırlandırılarak oluşturulmuş

iki paftaya başlık yazılmıştır. Pafta dışında kalan alan; paftaların yanları ve araları, ½ oranında penç ve berkler kullanılarak bezenmiştir.

Tek sıra iplikle sınırlandırılan 14 dilimli kubbeli levha, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş; merkeze yerleştirilmiş bir pençten çıkan kıvrımdalar, dalların üzerinde gonca ve berklerle oluşturulan bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır.

Bir, birbirine dönük içbükey çizgilerin; bir yaprak ve çiçek motiflerinin oluşturduğu tığlar, nöbetleşe kullanılarak sayfa sonuna uzatılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1817 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 70

Foto. 70a: A24 1b- 2a sayfaları.

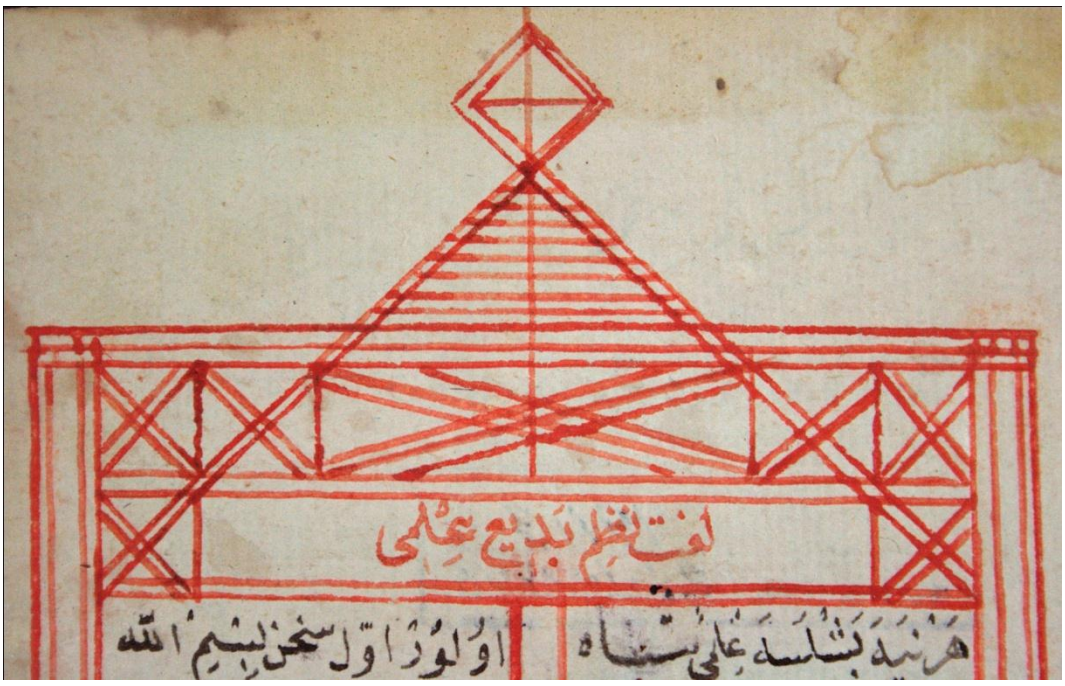

Foto. 70b: A24 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Nazm-ı Bedî’.

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A.

Kütüphane no./ Cildi: 24.

Konusu: Farsça-Türkçe Sözlük.

Dili: Farsça.

Telif bilgileri: Çelebî-zâde İlmî Alî Dede (ö.1224/1809) tarafından telif 1224/ 1809'da edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Muhammed Hamdî Dâder tarafından 1237/ 1821 'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar açık kahve rengi deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde geometrik alana ayrılarak küçük rozetlerle bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 28 yapraktır. Kağıtlar 192x135 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 138x84 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları turuncu, metin siyah mürekkeple hareketli nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın yalnız 1b sayfasında düşey tek eksene göre simetrik kendi içine kapalı geometrik bir düzenleme yapılmıştır (Foto. 70a – b). Yazı ve bezek alanı yanlarda dört sıra; üst ve altta üç sıra çekilmiş cetveller ile sınırlandırılmıştır. "nazm-ı bedi'i 'ilmî" yazılı yatay dikdörtgen alanın iki yanına, içlerine, köşeden köşeye diagonal çift çizgi atılmış birer kareye yakın form yerleştirilmiştir. Bu form başlık yazısı üzerine yatay dikdörtgen, bunun yalarında ikişer kare form şeklinde tekrar edilmiştir. Bu süslemenin oluşturduğu yatay dikdörtgen alan üzerine üçgen formlu

bir alan yerleştirilmiş; içi yatay atılmış çizgilerle taranmıştır. Tepe noktasına da yine köşeden köşeye diyagonal çift çizgiler atılmış kare form baklava dilimi formu oluşturacak şekilde bağlanmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1821 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 71

Foto. 71a: B35/X 1b- 2a sayfası.

Eserin Adı: Kâşifu'l-Esrâr ve Matla'u'l-Envâr

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 35/X

Konusu: Tasavvuf

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Zarifî Hasan Efendî (ö. 977/1569-70) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Sûfî Mehmed tarafından, 10 Recep 1236/ 13 Nisan 1821'de Koca Mustafa Paşa Hanekâhı'nda istinsah edilmiştir.

Foto. 71b: B35/X başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar bordo renkli deri; iç kapaklar ise kâğıt kaplıdır. Miklep, ön ve arka kapaklar boyama tekniğinde altın çift cetveller ve zencerekle çevrelenmiş; aynı teknikle Avrupa etkili bitkisel karakterli kompozisyonla bezenmiştir.

Yapraklar: Kitap 142 yapraktır. Eser sayfaları 131b-142b arasında yer alır. Kağıtlar 299x200 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 212x123 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 131b'de başlık tezhibi yer alır (Foto. 71a – b). Kırmızı cetvellerle sınırlandırılmış alana, 12 dilimli kubbeli levha oturur. Levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Sayfa renginde bırakılmış zemine, merkezi bir pençten ters

yönde çıkan kıvrım dallar üzerinde penç, berklerle oluşturulmuş bir kompozisyon yalnız kırmızı ile işlenmiştir. Bir sıra iplik ve üzerinde kuzu üzerinde sık kısa tığlar yanında, bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzanır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1821 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 72

Foto. 72a: A148-1, 1b- 2a sayfaları.

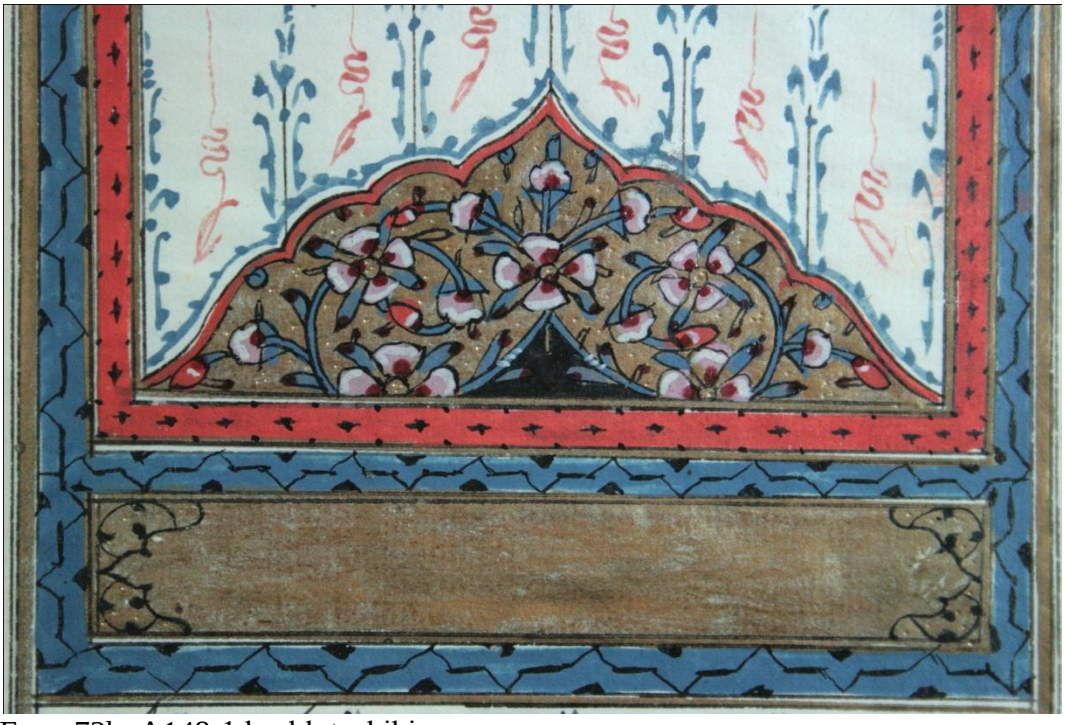

Foto. 72b: A148-1 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Terceme-i Kîmyâ-yı Se'âdet

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 148-1

Konusu: Ahlâk

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Kitabın istinsah edildiği 1569 tarihli yazmada Ebû Hâmid b. Muhammed b. Muhammed b. Gazzâlî'nin aynı adlı farsça eserinden Hasan Paşa b. Kara Alaaddîn tarafından tercüme edildiği yazılıdır.

İstinsah bilgileri: Şeyh İbrâhîm b. Abdullâh tarafından 1239/1823'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar koyu kahve rengi deri; iç kapaklar desenli kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde yapılmış üç sıra cetvelle çevrelenmiş, koyu kırmızı deri kaplı, gömme salbek ve şemseler kalıpla bezeme tekniğiyle stilize bitkisel kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Yatay ve düşey simetri eksenleri üzerine aletle bezeme tekniğinde rozetler yerleştirilmiştir.

Yapraklar: Kitap 253 yapraktır. Kağıtlar 240x168 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 189x100 mm. boyutlarında yazı alanı 1b ve 2a'da altın; diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın fihrist başlığı, zemin sayfa renginde bırakılarak oluşturularak tek renk siyah mürekkeple bezenmiştir (Foto. 72a – b). Yatay dikdörtgen başlık alanında köşelikler oluşturulmuş; içleri ise kıvrım dal benzeri motiflerle süslenmiştir.

1b'de iklil levha şeklinde düzenlenmiş bir başlık tezhibi yer alır. Yatay dikdörtgen düz levha kısmı sıvama altındır. levha köşelerine siyah ince çizgilerle köşelikler çizilerek içleri yay şeklinde birer çizgi ve noktalar ile kitabın fihrist başlığındakine benzer şekilde doldurulmuştur. İçte siyah tahrirli altın cetvelle çevrelenen bu levha; dışta siyah zemin üzerine mavi zencerekli pervazla çevrelenmiştir. Bu pervaz düz levhayı çevreledikten sonra sayfa- kenarı cetvellerine bitişik olarak, sayfa sonuna uzanır.

Siyah tahrirli altın ipliklerle sınırlandırılmış, kırmızı zemin üzerine siyah artı (+) ve çentiklerin yatay düzlemde tekrarlandığı bir pervaz kubbeli levha alanını sınırlandırır.

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha, stilize bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Merkeze yerleştirilmiş bir pençten ters yönde- alt kısmından helezoni ve üst kısmından iki yana kıvrımdalar uzanır. Merkezi penç; helezoni dallar üzerinde, levhanın alt sınırına dayananlar merkezdekinin ½ oranında olacak şekilde, dört adet tekrarlanmıştır. Dallar birer gonca ve berkle bitirilmiş; bu motiflerin aralarına başka renkte berklerler yerleştirilmiştir. Kompozisyonun simetri ekseni üzerinde ve merkezi pencten çıkarak üste uzanan kısa bir dal üzerine ise gonca ve berk konmuştur. Tüm motifler siyah tahrirlidir. Pençler ve goncalarda iç içe beyaz, pembe ve koyu kırmızı ve merkezde altın kullanılmıştır. Dalların uçlarına yerleştirilen berklerde kırmızı, beyaz kullanılmıştır. Dallar ve diğer berkler ise mavi

ve siyah kullanılarak renklendirilmiştir. Zemin iğne perdahlı ve altın renklidir. Merkezi pençin alt kısmından çıkan dalların zeminde oluşturduğu üçgen alan ise siyahla boyanmıştır. Taç siyah tahrirli kırmızı iplikle sınırlandırılmış; mavi kuzu üzerine mavi tığlar çekilerek tezhip sonlandırılmıştır. Bitkisel karakterli tığlar aralarına kuzudan bağımsız kırmızı eğrisel çizgiler le bitkisel karakterli motifler kullanılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1823 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 73

Foto. 73a: A148-2, 1b- 2a sayfaları.

Foto.73b: A148-2 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Terceme-i Kimyâ-yı Se'adet

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 148-2

Konusu: Ahlâk, Türkçeye çevirisidir

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Kitabın istinsah edildiği 1569 tarihli yazmada Ebû Hâmid b. Muhammed b. Muhammed b. Gazzâlî'nin aynı adlı farsça eserinden Hasan Paşa b. Kara Alaaddîn tarafından tercüme edildiği yazılıdır.

İstinsah bilgileri: Şeyh İbrâhîm b. Abdullâh tarafından 1239/1823'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar koyu kahve rengi deri; iç kapaklar desenli kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar, aletle bezeme tekniğinde yapılmış üç sıra cetvelle çevrelenmiş, koyu kırmızı deri kaplı gömme salbek ve şemsesi kalıpla bezeme tekniğinde bitkisel kompozisyonlarla dolgulandırılmıştır. Yatay ve düşey simetri eksenleri üzerine aletle bezeme tekniğinde rozetler yerleştirilmiştir.

Yapraklar: Kitap 304 yapraktır. Kağıtlar 245x168 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 190x100 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b ve 2a'da altın; diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın fihrist başlığı, zemin sayfa renginde bırakılarak tek renk siyah mürekkeple bezenmiştir (Foto. 73a – b). Yatay dikdörtgen başlık alanında, eğrisel çizgiler ve noktalarla köşelikler oluşturulmuştur.

1b'de iklil levha şeklinde düzenlenmiş bir başlık tezhibi yer alır. Yatay dikdörtgen düz levha kısmı siyah tahrirli altın cetvellerle çevrelenmiştir. Orta kısımda siyah çizgilerle sınırlandırılan dilimli bir pafta içinde "el- rekin(?) el- salis min el kimya" şeklinde başlık yazısı zemini kağıt renginde bırakılarak kırmızı ile yazılmıştır. Tezhip yazının iki yanına, altın zemin üzerine siyah renkle yapılmıştır. Birbirini kesen iç ve dış bükey yaprak benzeri çizgilerle, yatay tek eksene göre simetrik düzenlenmiş bir kompozisyon oluşturulmuştur. Bitkisel karakterli bu kompozisyonu noktalar dolgulandırır.

Düz levha üzerinde pervazla çevrili bir alana kubbeli levha oturur. Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı pervazda, mavi zemin üzerine küçük artı (+) ve çentikler nöbetleşe kullanılmıştır. Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş alan, bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Kompozisyonda, merkeze yerleştirilmiş bir pençten ters yönde kıvrımdalar uzanır. Merkezi penç; helezoni alt dallar üzerinde- levhanın alt sınırına dayananlar merkezdekinin ½ oranında olacak şekilde- dört adet tekrarlanmıştır. Birer gonca ve berkle bitirilmiş dallara berkler yerleştirilmiştir.

Tüm motifler siyah tahrirlidir. Pençler ve goncalarda iç içe beyaz, pembe ve koyu kırmızı ve merkezde altın; dalların uçlarına yerleştirilen berklerde kırmızı ve beyaz kullanılmıştır. Dallar ve diğer berkler ise mavi ve siyah kullanılarak renklendirilmiştir. Zemin iğne perdahlı ve altın renklidir. Merkezi pençin alt

kısmından çıkan dalların zeminde oluşturduğu üçgen alan ise siyahla boyanmıştır. Taç siyah tahrirli kırmızı iplikle sınırlandırılmış; mavi kuzu üzerine mavi tığlar çekilerek tezhip sonlandırılmıştır. Bitkisel karakterli tığlar aralarına kuzudan bağımsız kırmızı eğrisel çizgilerle bitkisel karakterli motifler kullanılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1823 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 74

Foto. 74a: A258, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 74b: A258 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Divân- Hâfız

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 258

Konusu: İran edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Şemsuddîn Muhammed Hâfiz- i Şîrâzî (ö. 792/1390) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Seyyid Es'ad- ı Semerkandî tarafından Rebi'ül-evvel1242/ Ekim 1826'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kırmızı renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Miklep, ön ve arka kapaklar, aletle bezeme tekniğinde cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; köşebent, şemse ve salbekler kalıpla bezeme tekniğinde stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 228 yapraktır. Kağıtlar 191x126mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 135x83 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de yer alan başlık tezhibi, iklil levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 74a – b). Ayrıca besmele yazısı da tezhiplenmiştir. Tezhipli alanlar birbirlerinden siyah tahrirli altın cetvellerle ayrılmıştır.

Yatay dikdörtgen düz levhada yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş bir kompozisyon görülür. Turuncu zemin üzerine siyah artı ve

çentiklerin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı bir pervazla çevrelenen alanın sıvama altın zemini siyah tahrirli altın ipliklerle, birbirine bağlı, üç paftaya ayrılmıştır. Ortada yer alan dilimli geniş, pafta daha koyu tonda altın ile renklendirilerek boş bırakılmıştır. Yanlardaki paftaların zeminleri lacivertle renklendirilmiş, paftaları sınırlandıran iplikler üzerinde cetvele dayalı pembe renkli yarım pençler, altın berkler ve kırmızı birer gonca ile paftalar çevrelenmiştir.

Kubbeli levha pembe zemin üzerine siyah renkli zikzak motiflerinin yatay düzlemde tekrarlandığı bir pervazla alt ve yanlardan sınırlandırılmıştır. Yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli kompozisyonda ¼ oranında simetrik bir düzenlemeye yer verilmiştir. Üçer dilimli dendanlar görünümündeki levha iç içe yerleştirilmiş üçer dilimli dendanlı alanlara ayrılmıştır. En içte altın ayırma rumilerin sınırlandırdığı lacivert zeminli pafta dizisi yer alır. Bu paftaların aralarında, ayırma rumi kanatlarının birer tepelikle birleştirilmesiyle oluşturulan, bordo zeminli paftalar vardır. Bu iki pafta sırasının dışında kalan alan altınla renklendirilmiş; altın iplik ve daha koyu tonda altın renkli şerit ile levha tezhip tamamlanmıştır.

Yeşil renkle sık kısa tığlar çekilmiş kuzu üzerinde bitkisel karakterli tığlar uzatılmıştır. Bunlar arasında yer alan dalgalı çizgiler kırmızı ile işlenmiştir.

Besmele yazısının iki yanına ise zemin sayfa renginde bırakılarak kıvrımdalar üzerine berk ve goncalar benzer ancak asimetrik şekilde yerleştirilmiştir. Dallar ve berkler altın; goncalar pembe ve turuncuyla renklendirilmiştir.

Kuzu ve tığlar dışında tüm motif ve süsleme elemanlarının siyah ile tahrirlendiği görülmektedir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1826 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 75

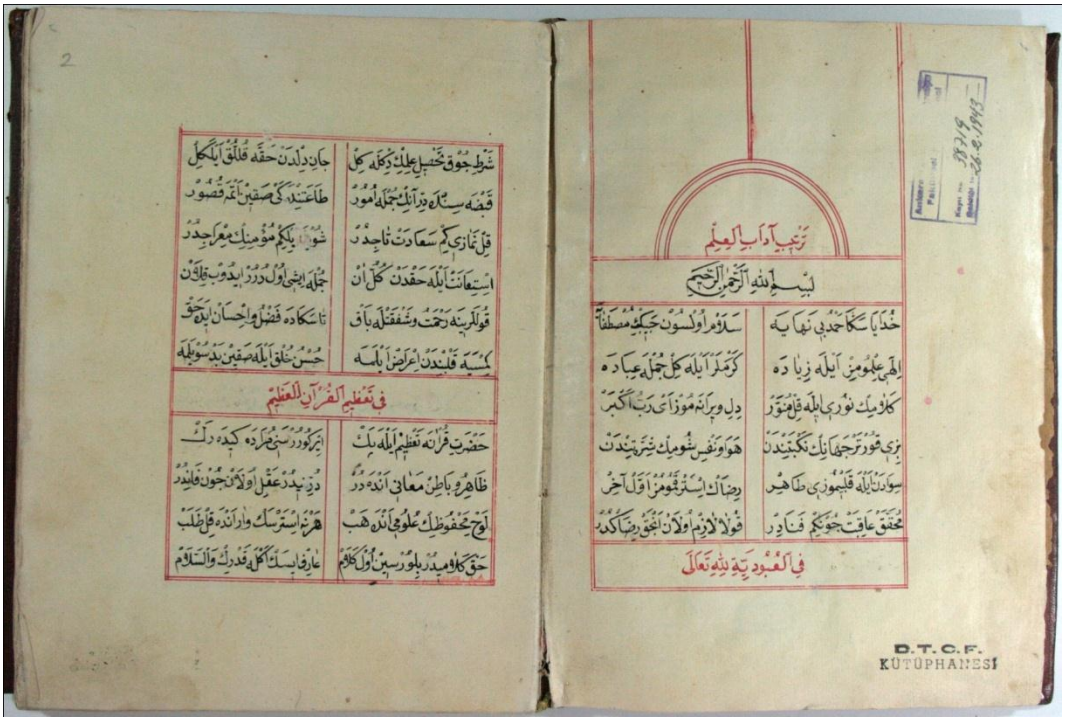

Foto. 75a: A242/II, 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Terceme-i Manzûme-i Ta'lîm- i Müte'alîm

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 242/II

Konusu: Ahlâk

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Mevlûdî tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: 1242/ 1826'da istinsah edilmiştir.

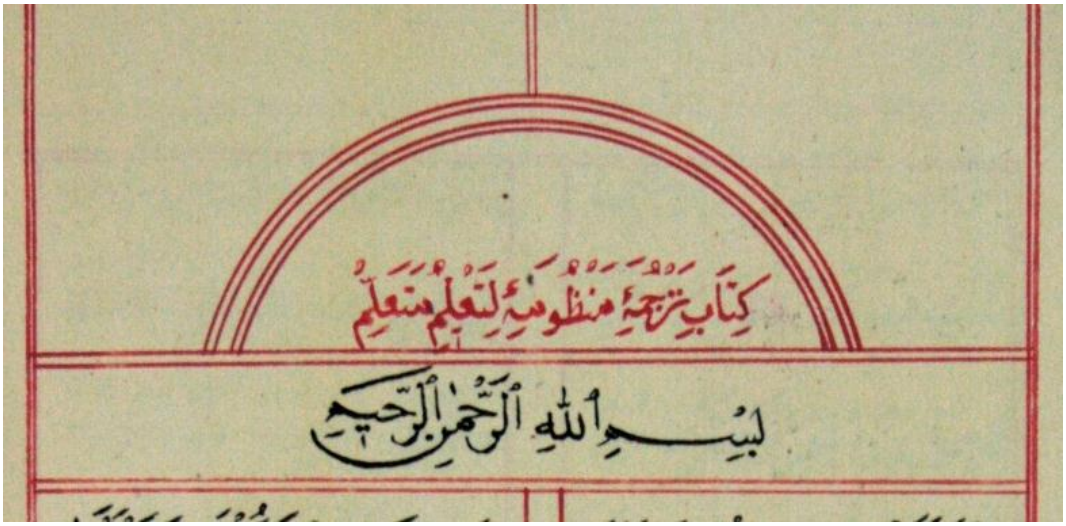

Foto. 75b: A242/II, 1b sayfası.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi deri; iç kapaklar ise battal ebrulu kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar kalıpla bezeme tekniğinde cetvel ve zencerek ile çevrelenmiş, köşebent, şemse, salbek içleri stilize bitkisel motiflerle süslenmiştir. Şemse ve köşebent arası aletle bezeme tekniğinde rozetlerle dolgulandırılmıştır.

Yapraklar: Kitap 65 sayfadır. Eser 6b- 65a sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 210x156 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 135x99 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, talik hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de kırmızı renkli çift sıra cetvellerle yapılmış bir başlık düzenlemesi vardır (Foto. 75a – b). Besmele yazısı yatay dikdörtgen bir alan içine alınmıştır. Üstünde kitap ismi yazısı, yarım daire ile çevrelenmiş; üstünde kalan alan ise iki kısma ayrılmıştır. Bu haliyle, düz ve kubbeli levhalardan oluşan bir ikilil düzenleme şeması görünümü yansıtmaktadır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1826 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 76

Foto. 76a: B12 fihrist sayfaları.

Eserin Adı: Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 12

Konusu: Menâkıb

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Şemseddîn Ebû's-Senâ Ahmed b. Mehmed Sîvâsî (ö. 1009/1600) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Mehmed b. Mehmed Dârendevî tarafından, Tokat'ta Şaban 1241/ Mart- Nisan 1826'da istinsah edilmiştir.

Foto. 76b: B12, 1b- 2a sayfaları.

Cilt: Mukavva üzerine dış kapak çevreleri dip ve sertap kısmı, siyah deri; ön ve arka kapak, miklep yüzleri battal ebru; iç kapaklar kağıt kaplıdır.

Yapraklar: Kitap 217 yapraktır. Kağıtlar 319x211 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 233x145 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple, ta'lik hatla yazılmıştır.

Tezhip: Kitabın 1b'de serlevha (Foto. 76b), 2a'da başlık tezhipleri yer alır (Foto. 76b). Ayrıca kitabın başında yer alan fihrist kısmı da tezhiplidir (Foto. 76a).

Fihrist kitabın ilk 7 sayfasında yer alır. Sayfalarda, kırmızı cetvellerle sınırlandırılmış alanlar içinde geometrik formlar oluşturulmuş; bu formlar içine de yazılar yazılmıştır (Foto. 76a). İlk sayfada "haza kitab'ül fihrist-i menakıb- ı çehâryâr-ı güzîn" şeklinde kitap adı ile birlikte fihrist başlığının yazılı olduğu yatay dikdörtgen bir levha; sayfayı yatay düzlemde ikiye böler. Levha kırmızı cetvellerle sınırlandırılmış; yazı pembe zemin üzerine kırmızıyla yazılmış ve levhanın üç dilimli köşelikleri kırmızıyla renklendirilmiştir.

Üst kısımda; tek noktadan çıkıp, ışınsal olarak açılan çizgilerin dış bükey eğrilerle kapatılması ile oluşturulmuş dilimlerle, yelpaze benzeri geometrik bir süslemeye yer verilmiştir. Bordo ile tahrirlenmiş kompozisyonda; her dilim pembe, sarı, yeşil renklerin nöbetleşe kullanılmasıyla renklendirilmiştir.

Alt kısımda ise fihrist başlar. Fihrist yazıları iç ve dış bükey eğrilerin oluşturduğu kapalı formlar içine yazılmıştır. Tam simetrili ulama tarzında sonsuz karakterli geometrik bir kompozisyon olan bu düzenleme devam edem üç sayfada tekrarlanmıştır. Kapalı formlar bordo tahrirli yeşil ipliklerle sınırlandırılmış; iç kısımlar ise yatay düzlemde bir sıra pembe bir sıra sarı ile renklendirilmiştir. Devam eden 2 sayfada ise sayfayı sınırlandıran cetveller içinde yer alan bir baklava dilimi formu içi, yine baklava dilimli formlara bölünmüş ve yazılar bunların içlerine yazılmıştır. Kırmızı tahrirli formlar yatay düzlemde bir sırada pembe, bir sırada sarı ile renklendirilmişlerdir.

Fihristin son sayfasında üçgen bir form içi üçgenlere ayrılmış bu defa yazı bu üçgenler içine yazılmıştır. Kırmızı tahrirli bu kompozisyonda ise yatay düzlemde

pembe ve yeşil; sarı ve yeşil nöbetleşe kullanılmış; yeşil alanlar boş bırakılarak yazılar pembe ve sarı alanlara yazılmıştır.

1b sayfasında yer ala serlevhada da geometrik bir düzenlemeye yer verilmiştir (Foto. 76b). Tümüyle kırmızı ile tahrirlenerek oluşturulan kompozisyonu çevreleyen iç içe 4 sıra pervazın da kırmızı cetvellerle sınırlandırıldığı görülür. Pervazlar dıştan içe yeşil, sarı, mavi ve pembedir.

Serlevhada süsleme, kitap isminin de yer aldığı yatay dikdörtgen başlık levhası üstünde kubbeli levha ve altında besmeleyle başlayan metni çevreleyen iki bölümdür.

Başlık levhasının zemini sarıdır. Yazılar ve üç dilimli köşelikle ise kırmızı. Üstte yer alan kubbeli levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. İç ve dış bükey eğrilerin oluşturduğu geometrik kompozisyonda sarı, pembe, kırmızı, yeşil ve mavi renklerin yanında sayfa rengi de kullanılmıştır. Bir dış, bir iç bükey eğrilerle oluşturulan 4'erden 8 dilimli kırmızı ve sarı renkli ipliklerle sınırlandırılmıştır. Sayfa sonuna yalnız kırmızıçizgilerle tığlar uzatılmıştır.

Başlık levhası altında metin pembe zemin üzerine yazılmıştır. alt kısımda köşelere istiflenen, kesişen yaylarla oluşturulan geometrik kompozisyonda kapalı formlar pembe, sarı, yeşil, beyazla boyanmıştır. Üst kısımda yazı kaş kemer formunda sınırlandırılmış dışı sarı ve köşelerde kalan alan yeşille renklendirilmiştir.

Kubbeli levha formundaki alan düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş iç ve dış bükey çizgilerin oluşturduğu geometrik bir kompozisyonla süslenmiştir. Kompozisyonda eğrisel çizgilerin oluşturduğu kapalı formların içi sarı, kırmızı, yeşil, mavi, pembe ile renklendirilmiştir. levha iç ve dış bükey yayların nöbetleşe ulandığı

kırmızı ve beyazla renklendirilmiş ince şeritlerle sınırlandırılmış; bunlar üzerinde sayfa sonuna uzatılan kırmızı tığ okları ile süsleme sonlandırılmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1826 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 77

Foto. 77a: A179-1, 1b- 2a sayfası.

Foto. 77b: A179-1 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Terceme-i Tefsîr-i Tıbyân

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 179-1

Konusu: Tefsîr

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Nevşân b. Ebî Himyer'in (ö.573/1178) et-Tıbyân adlı tefsirirnin Türkçeye tercümesinin 1. cildidir. Muhammed ed-Debbâğî es- Sivasî tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Muhammed Es'd tarafından 1251/1835'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar kahve rengi deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar, altın cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; bordo deriden şemsesi iki sıra atın iplikler üzerine kısa tığ ve noktalarla bezenmiştir. Sertap, salbek, köşebent yerlerinde ve şemsenin simetri eksenleri üzerine altın noktalarla bezeme yapılmıştır. Benzer bezeme mıklepte tekrar edilmiştir.

Yapraklar: Kitap 541 yapraktır. Kağıtlar 243x164 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 183x102 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1b'de başlık tezhibi vardır (Foto. 77a - b). İklil formda düzenlenmiştir. Zemin sayfa renginde bırakılmış; motifler kırmızı ve yeşil renkle işlenmiştir.

Tek sıra cetvellerle sınırlandırılmış düz levhada siyahla yazılmış besmele yazısının yanlarına enine genişleyen sonsuz karakterli bitkisel bir kompozisyon uygulanmıştır. Bir çiçek motifinden çıkan üç kıvrım daldan biri ters simetri ile bir sonraki çiçeğe ulanmış; diğerleri ona paralel uzatılarak birer berkle sonlandırılmıştır. Desen tümüyle kırmızı ile işlenirken motif aralarına yeşil noktalar serpiştirilmiştir.

Kubbeli kısım üçerli (sol köşeye yakın bir tanesi 4'lü) diyagonal çizgilerin aralıklarla tekrarlandığı, yalnız kırmızı ile işlenmiş bir pervaz üzerine oturur. Basık bir görünüme sahip dilimli bir paftadan ibaret bu bölüm, tek eksene göre simetrik düzenlenmiş bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Merkezi bir pençten çıkan kıvrımdallar üzerine berkler ve merkezdekinin ½ oranında birer penç tacın alt sınırında pervaza bitişik yerleştirilmiştir. Kırmızı ile renklendirilmiş motifler daha koyu bir tonla tahrirlenmiş, bu tonla pençlerin taç yaprakları içine birer de nokta konmuştur. Motiflerin aralarına yeşil noktalar serpiştirilmiştir.

Bu alanı üstte sınırlandıran iplik içinde üçerli düşey çizgi grupları yatay düzlemde aralıklarla tekrarlanmış; burada da dolgu ve tahrir çizgileri daha koyu tonda işlenmiştir. İplik üzerinden bir kırmızı bir yeşil olmak üzere bitkisel karakterli tığlar uzatılmıştır. Düz levhada işlenen kompozisyondakine benzer, ters simetrik dallar üzerinde birbirine bağlanan iki çiçek ve berkler kırmızı ile işlenmiş bunların aralarına biri yeşil biri kırmızı dallar ve berkler -yeşil olan çiçekli kırmızı olan çiçeksiz şekilde-tekrarlanmıştır.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1835 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 78

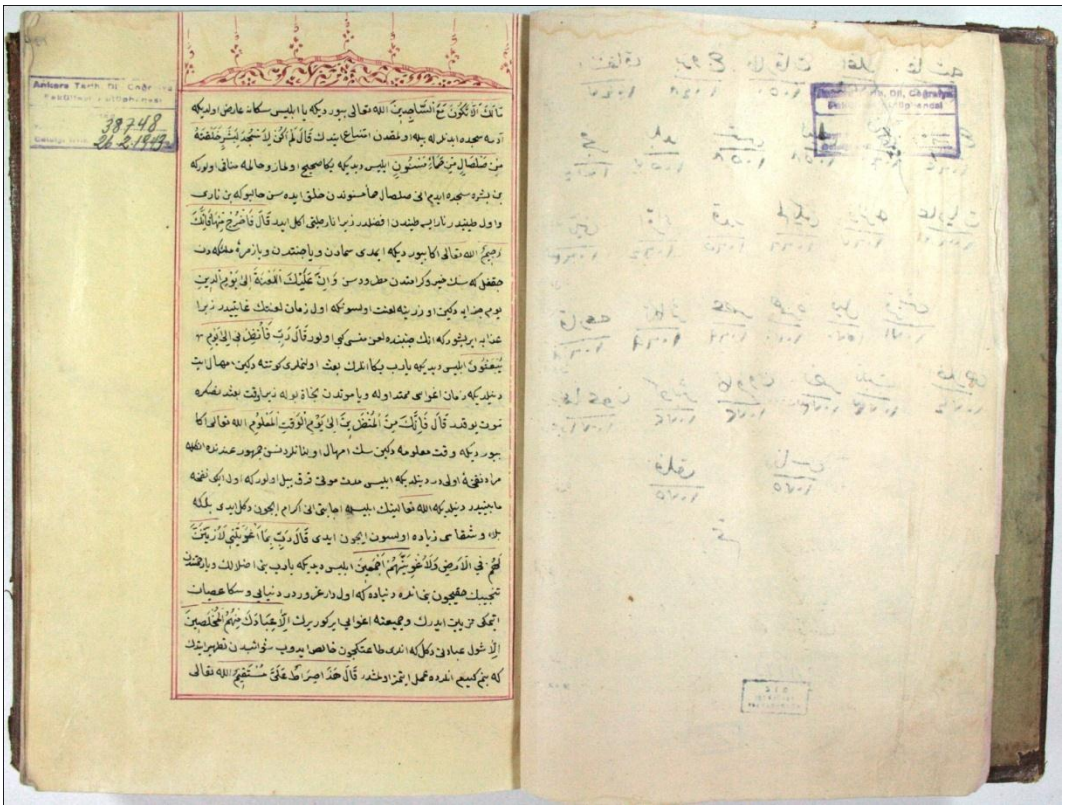

Foto. 78a: A179-2, 1a sayfası.

مَالَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ الله تعالى بيورديكه يا ابليس سكا نه عارض اولديكه
آدمه سجده ايدنلره بيله اولمقدن امتناع ايتدك قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ
مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ابليس ويديكه بكا صحيح اولمازوحالمه منافى اولوركه
بن بشره سجده ايدم انى صلصال حمأ مسنوندن خلق ايده سن حالبوكه بن ناردن
واول طيندن ناراية طينلدن افضلدرزيرا نار طبعتى اكل ايدر قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ
رجيم الله تعالى اكا بيوريديكه ايمدى سماوات دن ويا جنتدن ويا زمرهٔ ملائكه دن
خفيفله سك خير وكرامتدن معدودسن وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ
يوم جزايه وكيبت اوزرينه لعنت اولسونكه اول زمان لعنتك عذابيدر زيرا
عذاب ابرشورركه انك جنايتده لعن منسوخ اولورقَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ
يبعثون ابليس ويديكه يارب بكا املك ابعث اولغدركوسته وكيبت مهال ابت
ويديكه زمان اغوامحمد اوله ويا موتدن نجاة بوله زيرا وقت بعث نصكره
موت يوقدر قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ الله تعالى اكا
بيوريديكه وقت معلومه وكيبن سك امهال اولنانلردن جمهورعندنده اولمه
ماه نفخه اولدوقده ويديكه ابليس حدث موقف ذى جلال اولوركه اول ايكى نفخه
مابينيدر ويديكه الله تعالى اينك ابليسه اما بنى اكرام ايچون وكل ايدى بلكه
جزاء وشقاوتى زياده اولسون ايچون ايدى قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ
لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ابليس ويديكه يارب بنى اضلالك ويارتشك
تحبيبك حقيقون بنى زمره دنيادكه اول دارغرورده دنيايى وسكا عصيان
ايتمكى تزيين ايدرك وجميعتله اغوايى اركور يرك إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ
إِلَّا خول عبادلرى وكل كه اندن طاعت كون خالص ايدوب فوائيدن نظهيرينك
كه بنى كسيع المدده تحمل ايتمز اولمغله قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ الله تعالى

Foto. 78b: A179-2 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Terceme-i Tefsîr-i Tıbyân

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A.

Kütüphane no./ Cildi: 179-2

Konusu: Tefsîr

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Nevşân b. Ebî Himyer'İn (ö.573/1178) et-Tıbyân adlı tefsirirnin Türkçeye tercümesinin 1. cildidir. Muhammed ed-Debbâğî es- Sivasî tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Muhammed Es'Ad tarafından 1251/1836'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar kahve rengi deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapakları altın cetvel ve zencereklerle çevrelenmiş; bordo deri yapıştırılmış şemsesi iç ve dışta atın iplikler ve noktalarla bezenmiştir. Benzer bezeme miklepte tekrar edilmiştir.

Yapraklar: Kitap 536 yapraktır. Kağıtlar 243x164 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 183x102 mm. boyutlarındaki yazı alanı kırmızı renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Yalnız 1a' da başlık tezhibi vardır (Foto. 78a – b). Dilimli bir paftadan ibaret başlık tezhibi, zemin sayfa renginde bırakılarak tamamen kırmızı renkle işlenmiştir.

İki sıra cetvel üzerine oturan alanı; açık pembemsi bir zemin üzerine, düşey atılmış üçerli çizgi gruplarının, aralıklarla, yatay düzlemde tekrarlandığı iplik

sınırlandırır. İç kısım, merkeze yerleştirilmiş bir çiçek motifinden ters simetri ile çıkan dallara, çiçek- merkezdekinin ½ oranında tacın alt sınırında cetvele bitişik-berk ve kıvrımdalların serbest düzende ulandığı bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır.

Bu kıvrımdal, penç ve berk motiflerinin Tacı sınırlandıran iplik üzerinde, tığlarda da kullanıldığı görülür.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1836 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 79

Foto. 79a: A299/I, 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Risalede Evrâd- ı Kebîr, Kasîdetu'l- Burde adlı iki eser yer almaktadır.

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: Risalede Evrâd- ı Kebîr: 299/I, Kasîdetu'l- Burde :299/II

Konusu: Risalede Evrâd- ı Kebîr, Dua; Kasîdetu'l- Burde, Arap edebiyatı

Dili: Arapça

Telif bilgileri: - ;, Şerefuddîn Ebû AbdillâhMuhammed b. Sa'id el- Bûsîrî (ö. 696/ 1296) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Risalede Evrâd- ı Kebîr İbrâhîm Hakkı tarafından 1272/1855 tarihinde; Kasîdetu'l- Burde İpçi Hüseyin tarafından istinsah edildiği bilinmektedir.

Foto. 79b: A299/I başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar kahverengi renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın cetvel ve tek sıra zencerekler ile süslenmiştir.

Yapraklar: Kitap 48 yapraktır. Risalede Evrâd- ı Kebîr 1b-24a; Kasîdetu'l- Burde 32b-48b sayfaları arasında yer alır. Kağıtlar 180x112 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 120x61 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de iklil levha (Foto. 79a – b); 1b, 2a'da beyne's-sütur; 7a'da iki düz levha ve besmele oku; 7b'de besmele oku; 10a'da besmele oku ve sayfa kenarı; 11a'da düz levha; 11b'de besmele oku; 12a'da düz levha ve besmele okları; 12b'de iki düz levha ve besmele oku (Foto. 79c); 13a'da besmele oku; 13b'de iki düz levha (Foto. 79d - e) ve iki besmele oku; 14a'da üç düz levha ve iki besmele oku; 14b'de iki levha ve üç besmele oku; 15a'da iki levha ve iki besmele oku; 15b'de iki levha ve bir besmele oku 16a'da bir besmele ve oku sayfa kenarı; 17b besmele oku; 19a'da düz levha; 24a'da hatime; 24b'de düz levha ve besmele oku; 25b'de hatime tezhipleri yer alır. Ayrıca 17b- 18a'da yer alan Allah'ın sıfatları ile birlikte tüm duraklar da tezhiplenmiştir.

Kasîdetu'l- Burde adlı eserin 32b- 33a'da başlık tezhibi yer alır (Foto. 79f-g).

1b'de düz ve kubbeli levhaları siyah tahrirli altın cetveller ve açık mavi zemin üzerine beyaz "s" kıvrımlı eğrisel çizgilerin yatay düzlemde tekrarlandığı bir sıra pervaz sınırlandırır (Foto. 79a – b).

Düz levhanın ortasında, yanlardan dilimli ipliklerin sınırlandırdığı bir pafta alanı oluşturulmuş, pafta yanlarında kalan alan dairesel bir hat üzerinde ½ oranında yerleştirilmiş penç ve berklerle bezenmiştir. Dalların ortasında kalan dairesel alan mavi; bunun dışında kalan zemin tamamen altındır. Tüm motifler ve bezeme elemanları siyah tahrirlidir. İplik ve pençler açık ve koyu tonlarda pembe; berk ve dallar ise altınla işlenmiştir. Ayrıca penç merkezleri de altındır.

Düz levha üzerinde pervaz ve cetvellerin sayfa sonuna uzanarak oluşturduğu alana oturan kubbeli levha, 8 dilimlidir. Tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır. Ayırma rumilerle oluşturulmuş lacivert zeminli pafta merkezinde yer alan bir pençten çıkan helezoni dallar tüm levhayı dolgulandırır. Dallar üzerinde penç, berk ve goncalar; berkler üzerinde bubcuklar yer alır. Lacivert zeminli pafta dışında kalan alan ile berk, dal ve rumiler altın; penç ve goncalar ise açık ve koyu tonlarda pembe ile renklendirilmiştir. Bazı berklerin uçlarında yeşil; penç merkezlerinde ise altın kullanıldığı görülür.

Tüm motif ve bezeme elemanlarının siyahla tahrirlendiği levha, altın ve beyaz iplikler ile sınırlandırılmıştır. Sık kısa tığların yer aldığı mavi kuzu üzerinden sayfa sonuna, birer yonca/ çiçek ve yapraklarla bezenmiş beş siyah çizgiden oluşan bitkisel karakterli tığlar uzatılmıştır.

1b'de besmele oku üzeri tezhiplenmiştir. Bir pençten iki yana uzanan dallar birer gonca motifiyle bitirilmiş; dallar ve penç üzerine ise yapraklar dizilmiştir. Motifler siyah tahrirlidir. Penç merkezi altın; taç yaprakları açık koyu tonda pembe ile renklendirilmiş yaprak uçlarına yeşille foya verilmiştir. Dal, berk ve goncalar da

altınla işlenmiş; berk uçlarına kırmızı ile foya verilmiştir. 2a da 1b'de görüldüğü gibi beyne's-sütur tezhiplidir.

Satır aralarına altın ve siyah tahrirle beyne's-sütur tezhip yapılmıştır. Dairesel formlu duraklar çarkı felek ve penç motifleriyle siyah tahrir, altın, yeşil ve kırmızı kullanılarak tezhiplenmiştir.

Foto. 79c: A299/I, 12a sayfasında başlık.

Foto. 79d: A299/I, 13b sayfasında başlık.

Foto. 79e: A299/I, 13b sayfasında başlık.

7a, 14a, 14b, 15b; 7a, 11a, 12a, 12b, 14a; 7a, 7b, 10a; 12a, 12b, 14a, 15a, 15b'dekiler birbirine benzer olarak 15a, 13b, 14b'de de yer alan tüm düz levha başlık tezhiplerinde kıvrım dal, penç, gonca ve berklerin çeşitli kombinasyonlarından oluşturulmuş kompozisyonlar görülür (Foto. 79c – d - e). Bu kombinasyonlar dalların uzanış şekilleriyle oluşturulmuştur. Dallar doğrusal, dairesel, diyagonal, tek merkezden ışınsal açılan, eğrisel ve helezonik formlarda uzatılarak kompozisyonlar çeşitlendirilmiştir. Levha ortasında yanları dilimli ipliklerle sınırlandırılarak oluşturulan pafta alanlarının yanlarında yer alan bu kompozisyonlarda zemin, berkler ve dallar altın; pençler ise altın koyu ve açık tonlarda pembe kullanılarak işlenmiştir. Tüm motifler siyah tahrirlidir.

16a'da sayfa kenarına serbest, dal üzerinde penç, gonca ve yapraklar ile oluşturulmuş yarı üsluplaştırılmış çiçek tezhibi yapılmıştır. Siyah tahrirli motiflerden dal, berkler ve penç merkezi altın, penç yaprakları koyu ve açık tonlarda pembe, gonca mavi ile işlenmiş, yaprak uçlarına kırmızı ile foya verilmiştir.

1b'de besmele oku üzerinde görülen tezhip ise 7a, 7b, 10a, 12a, 12b, 13a, 13b, 14a, 14b, 15a, 15b, 15a, 15b, 16a, 17b, 25a sayfalarında tekrarlanmıştır.

1b'de kubbeli levhayı dolgulandıran helezonik dal, penç, gonca ve berk kompozisyonu hatime tezhiplerinde tekrarlanmıştır. Hatime tezhibi 24a'da mavi; 24b'de ise açık ve koyu tonlarda renklendirilmiş pembe iplikle sınırlandırılmıştır.

Ayrıca tüm duraklar 1b'deki gibi dairesel formlu, çark-ı felek ve penç gibi çeşitli şekillerde tezhiplenmiştir.

Foto. 79f: A299/II, 32b, 33a sayfaları.

32b'de başlık ve besmele oku üzeri; 32b, 33a'da koltuk tezhipleri yer alır.32b'deki başlık tezhibi, iklil levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 79f- g). Levhalar siyah tahrirli altın cetveller ve pervazlarla sınırlandırılmıştır.

Düz levhayı sınırlandıran pervazda, açık yeşil zemin üzerine koyu yeşil artı ve üst üste atılmış çentiklerin yatay düzlemde nöbetleşe tekrarlandığı görülür. Levha, yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiştir. Levhanın ortasında, yanlardan dilimli kırmızı ipliklerin sınırlandırdığı bir pafta alanı oluşturulmuştur. Sıvama altın paftanın yanları levhanın köşelerine diyagonal atılmış hançere yapraklar ile iki kısma bölünmüştür. İç kısımda yer alan ½ oranında birer pençten çıkan kıvrım dallar bu iki kısmı dolgulandırır. Dallar üzerinde, ½ oranında pençler ve berkler yer alır. İç kısımda kalan alanın zemini lacivert; dış kısımdakinin ise açık tonda altındır. Merkezi pençler mavi; diğer pençler pembe ve mavi; dallar altın, bir kısım berkler

altın bir kısmı ise kırmızıdır. Hançere yapraklarda beyaz, mavi ve kırmızı kullanılmıştır.

Foto. 79g: A299/II, 32b başlık tezhibi.

Düz levha üzerinde, sayfa sonuna uzatılan üç sıra pervaz ve cetvellerin oluşturduğu alana kubbeli levha oturur. İçteki pervaz düz levhada görülen ile aynıdır. Dıştaki ise pembe zemin üzerine kırmızı ile işlenmiş bir örneğidir. Ortada yer alan pervazda ise, siyah zemin üzerine altınla işlenen zencerek sırası görülür.

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş levha, ortada 8 dilimli bir kubbe ve yanlarda 3 er dilimli dendanlı bir görüme sahiptir. Levhanın merkezinde yer alan yürek motifinden ters yönde çıkan helezoni dallar tüm levhayı dolgulandırır. Yürek motifinin üst kısmından çıkan dallar üzerinde yer alan ayırma rumilerle üç pafta oluşturulmuştur. Pafta içleri lacivert dışlarında kalan alan ise açık tonda altındır. Dallar üzerinde penç ve berkler yer alır. Rumiler bir tepelik kullanılarak bağlanmıştır. Tüm motif ve bezeme elemanlarının siyahla tahrirlendiği levhada, dallar, berkler yürek ve tepelik altın, pençler mavi, pembe, beyazdır. Dalların bitimindeki berkler ve yürek motifini sınırlandıran iplik kırmızıdır.

Siyah tahrirli altın iplikler levhayı her bir dilimde volütler oluşturarak sınırlandırır. Sık kısa tığların yer aldığı mavi kuzu üzerinden sayfa sonuna, birer altın palmet ve bitkisel motiflerle bezenmiş tığlar uzatılmıştır.

Foto. 79h: A299, sayfa kenarında gül tezhibi.

Besmele ve kasideler siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Besmele oku üzeri bir noktadan iki yana simetrik uzanan hançere yapraklar ve

yeberkler ve ortalarında yer alan ½ oranında pençle bezenmiştir. Motifler siyah tahrirlidir ve altınla işlenmiştir. Yalnız hançere yapraklarda ayrıca mavi de kullanılmıştır.

32b, 33a'da kasideler arasında koltuklar halkar tarzında tezhiplenmiştir. Tam simetrili ulama tarzındaki bitkisel kompozisyonda kıvrım dallar birbirlerine pençler

16a'da sayfa kenarlarına bitkisel süsleme yapılmıştır. Burada stilize bitkisel motiflerle natüralist eğilimlerin birleştiği görülür. Pençler, goncalar, natüralist dallar ve yaprak üzerinde yer alır. Siyah tahrirli motiflerden yaprak ve dallar yeşil; penç pembe; gonca mavidir (Foto. 79h).

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1855 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 80

Foto. 80a: A147-2, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 80b: A147-2 başlık tezhibi.

Eserin Adı: Endülüs Tarihi

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A.

Kütüphane no./ Cildi: 147-2

Konusu: Tarih

Dili: Türkçe

Telif bilgileri: Ziya Paşa tarafından (ö. 1295/1878) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Dervîş Mehmed Alî Fertellî-zâde tarafından 1277/1860'da istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukkava üzerine, dış kapaklar bordo deri; iç kapaklar ebrulu kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar kalıpla bezeme tekniğinde zencereklerle çevrelenmiş; şemse ve köşebent içleri stilize bitkisel motiflerle dolgulandırılmıştır. Zencerekler, şemse ve köşebentler altın renklidir. Kapakların simetri eksenleri üzerine aletle bezeme tekniğinde yapılmış rozetler vardır.

Yapraklar: Kitap 288 yapraktır. Kağıtlar 240x178 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 164x118 mm. boyutlarındaki yazı alanı 1b-2a'da altın ve diğer sayfalarda kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple rik'a hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de dendanlı bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 80a). Levha, alt ve yanlardan siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı beyaz üzerine pembe renkli yarım artı şeklinde çentiklerin bir alt, bir üst cetvele dayanarak sıralanmasıyla oluşturulmuş bir sıra pervazla sınırlandırılmıştır. ¼ oranında simetrik düzenlenmiş levha, enine

genişleyen sonsuz karakterli bir kompozisyon oluşturur. İç içe yerleştirilmiş dilimli paftalara ayrılmış levha; kıvrımdal, penç ve berklerle oluşturulmuş stilize bitkisel bir kompozisyonla dolgulandırılmıştır.

İç paftaların tepe kısmına yakın merkezi bir goncadan ters yönde uzanan kıvrım dallar birer helezoni oluşturur. Alt kısımdakiler, sonraki helezoni dallara birer goncayla ulanır. İç paftaları, detaysız işlenmişleriyle iplik görümünü almış ayırma rumiler sınırlandırır. Ayırma rumilerin gövde ve kanat kesişiminden çıkan birer helezoni dal, pafta içine uzanır. Tüm dallar birer gonca motifi ile sonlandırılmış; merkezi goncalardan çıkan alt dalların pervazla kesişme noktalarına ½ oranında pençler yerleştirilmiştir. Kıvrımdalar üzerine berk ve bubcuklar konmuştur. Zemine serbest olarak berk ve bubcuklu berkler yerleştirilmiştir.

Dış pafta altın; iç pafta lacivert zeminlidir. Tüm motifler siyah tahrirlenmiş; kıvrımdallar ve paftaları sınırlandıran iplikler, ayırma rumiler ve pençlerin merkezleri altın; penç taç yaprakları ve bir kısım goncalar açık ve koyu tonlarda pembe; altın zeminli paftanın üst kısmına yakın goncalar ise açık ve koyu tonlarda mavi ile renklendirilmişlerdir. Berkler ve bubcuklar altın renklidir. Kıvrım dallardan bağımsız zemine serpiştirilmiş berklere kırmızı noktalar eklenmiştir.

Dıştaki pafta iç içe, altın siyah ve altın renkli üç iplikle sınırlandırılmış; üstüne mavi kuzu çekilerek sık ve kısa tığlar çekilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1860 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 81

Foto. 81a: A294 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: Evrâd-ı Kebîr

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 294

Konusu: Dua

Dili: Arapça

Telif bilgileri: -

İstinsah bilgileri: 1 Cumâde'l-Ulâ 1300 /10 Mart 1883'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine, miklep, dış kapaklar yeşil renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Miklep, ön ve arka kapaklar aletle bezeme tekniğinde altın zencereklerle çevrelenmiş; merkeze stilize bitkisel motiflerden bir rozet de altınla işlenmiştir.

Yapraklar: Kitap 23 yapraktır. Kağıtlar 173x110 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 128x130 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık (Foto. 81a – b); 5a'da koltuk; 10a; 12a; 13b; 14a; 14b; 15a; 17a'da başlık (Foto. 81c); 23b' de hatime (Foto.81d) tezhipleri yer alır.

Foto. 81b: A294 başlık tezhibi.

1b'deki başlık tezhibi iklil levha şeklinde düzenlenmiştir. Siyah renkli çift sıra cetvellerle sınırlandırılmış üst üste iki yatay dikdörtgen düz levha üzerine kubbeli levha oturtulmuştur. Levhalar sıvama altındır. Üzerleri yalnız mavi kullanılarak işlenmiştir.

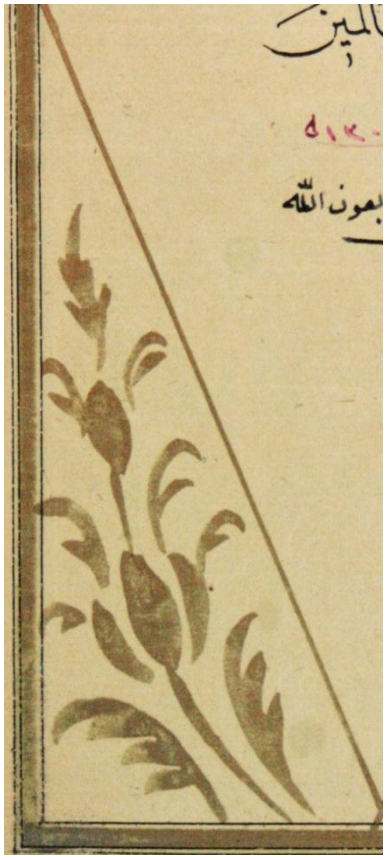
İlk levha sıvama altın olarak bırakılmıştır. Üstündeki levhada, "evrâd-ı şerîf dergâh-ı mevlevî" yazısı yanları iplikle sınırlandırılmış; yazılı alan zemini sayfa renginde bırakılırken yazının yanlarında kalan alan altın üzerine bitkisel karakterli motiflerle bezenmiştir.

Kubbeli levha, düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir. Merkezde bir pençten çıkan dallar üzerine penç, hatai benzeri motifler ve berklerle dolgulandırılan levha, en dışta kısa, sık tığlar çekilmiş iplikle sınırlandırılmıştır. İplik üzerinden eğrisel çizgilerle oluşturulan lacivert renkli tığlar çekilmiştir. Tığlar arasına kırmızı renkli eğrisel çizgilerle oluşturulan süslemeler yapılmıştır.

Foto.81c: A294 başlık tezhipleri.

5a,10a; 12a; 13b; 14a; 14b; 15a; 17a'da duaların son satırları; altın cetvellerle sınırlandırılmış, yazıların yanları sayfa renginde bırakılarak, zemin üzerine altın ile halkar tarzında, bitkisel motifler kullanılarak bezenmiştir. Tek hat dal simetri ekseni oluşturacak şekilde, üç yapraklı bir çiçek motifi ve basit hançer yapraklar, yazıyı yanlarda sınırlandıran eğrisel formlu iplikler dışında yer alır.

23b' de, sayfa sonunda, koltuk tezhibi yapılmıştır (Foto.81d). Üçgen formlu iki koltuk birbirine simetriktir. Zemin sayfa renginde bırakılarak yalnız altınla halkar tarzında işlenmiş tezhiplerde dua son satırlarında görülen bitkisel kompozisyonun geliştirilmiş şekli görülür.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1883 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Foto.81d: A294 hatime tezhibi.

Örnek No. 82

Foto. 82a: A190 1a- 2a sayfaları.

Foto. 82b: A190 1b başlık tezhibi.

Foto. 82c: A190 yazı bloğunun baş kısmı halkâr.

Eserin Adı: Fîhi Mâfih

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 190

Konusu: Tasavvuf

Dili: Farsça

Telif bilgileri: Mevlâna Celâleddîn- i Rumi (ö. 672/1273) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Seyyid Osmân Nûrî tarafından 1305/1887' de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva dış kapaklar bordo deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapakları boyama tekniğinde altın cetveller ve pervazla çevrelenmiş; merkeze aynı teknikle ve altınla batılılaşma dönemi üslubunda birer çiçek demeti yerleştirilmiştir.

Yapraklar: Kitap 146 yapraktır. Kağıtlar 230x135 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 160x75 mm. boyutlarında yazı alanı, 1b ve 2a'da altın diğer sayfalarda

kırmızı cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: 1b'de başlık (Foto. 82a – b); yazı bloğunun baş, ağız ve etek bölümlerinde ise halkârla (Foto. 82c) yapılmış tezhipler vardır.

Başlık tezhibi kubbeli levha şeklinde düzenlenmiştir(Foto. 82a – b). Siyah tahrirli altın cetvellerin çevrelediği bir pervaz tezhip alanını alt ve yanlardan çevreler. Pervazda sarı zemin üzerine kırmızı renkli dalgalı çizgiler ve küçük dairesel şekiller kullanılmıştır. Bu pervaz üzerine oturan, 10 dilimli taç levha düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiştir. Orta kısma yerleştirilmiş "Fîh- i Mâfîh el-hazret-i Mevlânâ" başlığı kırmızı mürekkeple kağıt renginde bırakılmış dairesel bir madalyon içine yazılmıştır. Madalyon art arda sıralanmış, siyah tahrirli, altın renkli küçük dairesel şekillerle çevrelenmiştir. Madalyon dışında kalan alanın zemini lacivert renklidir. Madalyonun alt kısmında, iki yana yerleştirilmiş birer goncadan çıkan dallar üzerine berk ve penç motifleri madalyonun çevresi boyunca uzatılmıştır. Tek hat üzerinde uzanan bu dal alttan ilk pençlerin üzerinde yanlara uzanarak birer goncayla sonlandırılmıştır.

Tüm motifler siyah tahrirlenerek altın ile renklendirilmişlerdir. Berklere iğne perdah uygulanırken penç ve hatayi motiflerine kırmızı foya yapılmıştır. Levhayı en dışta iğne perdahlı, siyah tahrirli, altın iplik ve mavi kuzu sınırlandırır. Mavi kuzudan kısa sık tığlar çekilmiş aralıklarla bir kırmızı bir mavi bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzatılarak tezhip sonlandırılmıştır.

Kitabın baş, ağız, etek kısımlarında altınla halkar tarzında hançere yapraklar yatay düzlemde sıralandığı bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir (Foto. 82c).

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1887 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 83

Foto. 83a: A191/I, 1b-2a sayfaları.

Foto. 83b: A191/I, 1b başlık tezhibi.

Foto. 83c: A191/II, 276b- 275asayfaları.

Foto. 83c: A191/II, 276b- 275asayfaları.

Foto. 83e: A191/III, 336b başlık tezhibi.

Foto. 83f: A191/VI, 345a başlık tezhibi.

Foto. 83g: A191/VII, 357b başlık tezhibi.

Foto. 83h: A191, yazı bloğunun baş kısmında halkâr süsleme.

Eserin Adı: Risalede Makâlât- i Şems, Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ, Işk- nâme, Gazeliyyât-ı Mevlânâ, Âfak u Enfus adlı eserler yer alır.

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite A

Kütüphane no./ Cildi: 191/I-II-III-VI-VII

Konusu: 191/I Tasavvuf; 191/ II Menâkıp, 191/III, 191/VI, 191/VII İran Edebiyatı

Dili: Farsça

Telif bilgileri: 191/I Şems- i Tebrizî (ö. 645/1247); 191/ II Muhammed Dede Kocabeyzâde**;** 191/III Alâuddîn Muhammed Sultân Veled (ö. 716/1312); 191/VI, 191/VII Mevlânâ Celâleddîn- i Rumi tarafından (ö. 672/1273) tarafından telif edilmiştir.

İstinsah bilgileri: Osmân Nûrî tarafından 1305/1887'de istinsah edilmiştir.

Cilt: Mukavva üzerine dış kapaklar bordo deri; iç kapaklar kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar ve miklep boyama tekniğinde altın cetvellerle çevrelenmiş; kapakların merkezlerine aynı teknikle birer çiçek demeti yerleştirilmiştir.

Yapraklar: Kitap 359 yapraktır. 191/I eserin 1b-271b; 191/ II 276b- 334a; 191/III - 338b; 191/VI 345a- 357b; 191/VII 357b- 359a sayfaları arasındadır. Kâğıtlar 239x140 mm. boyutlarında ve filigranlıdır. 161x78 mm. boyutlarındaki yazı alanı, ilk iki sayfada altın; diğer sayfalarda kırmızı renk cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple nesih hat ile yazılmıştır.

Tezhip: Risalede Makâlât- i Şems adlı eserin 1b'de (Foto. 82a-b), Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ 276b (Foto. 82c- d), Işk- nâme 336b (Foto. 82e), Gazeliyyât-ı Mevlânâ 345a (Foto. 82f) , Âfak u Enfus 357b'de (Foto. 82g) yer alan başlıkları

tezhiplenmiştir. Ayrıca kitabın yazı bloğunun baş, ağız ve etek kısımları da halkarla tezhiplenmiştir (Foto. 82h).

1b'de başlık kubbeli formdadır (Foto. 82a - b). Ayrıca besmele oku üzeri de tezhiplenmiştir.

Siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı bir pervaz, başlık alanını alt ve yanlarda kuşatır. Pervazda, sarı zemin üzerine kırmızı renkli dalgalı çizgi ve noktalar kullanılmıştır. Kubbeli levha bu pervaz üzerine oturur. Levha düşey tek eksene göre simetrik bir kompozisyonla düzenlenmiştir. Orta kısma yerleştirilmiş "Makâlât-ı Şerîf-i Hazret-i Mevlânâ kuddise sırruhu el-alî" başlığı kırmızı mürekkeple zemini kağıt renginde bırakılmış dairesel bir madalyon içine yazılmıştır. Madalyon art arda sıralanmış, siyah tahrirli, altın renkli küçük dairesel şekillerle çevrelenmiştir. Madalyon dışında kalan alanın zemini lacivert renklidir. Madalyonun alt kısmında, iki yana yerleştirilmiş birer goncadan çıkan dallar üzerine, berk ve penç motifleri madalyonun çevresi boyunca uzatılmıştır. Tek hat üzerinde uzanan bu dal alttan ilk pençlerin üzerinde yanlara uzanarak birer goncayla sonlandırılmıştır. Tüm motifler siyah tahrirlenerek altın ile renklendirilmişlerdir. Berklere iğne perdah uygulanırken penç ve hatayi motiflerine kırmızı foya yapılmıştır. Levhayı en dışta iğne perdahlı, siyah tahrirli, altın iplik ve mavi kuzu sınırlandırır. Mavi kuzudan kısa sık tığlar çekilmiş; aralıklarla bir kırmızı bir mavi bitkisel karakterli tığlar sayfa sonuna uzatılarak tezhip sonlandırılmıştır. Mavi tığlar siyah tahrirli, iğne perdahlı altın dairesel şekiller üzerine yerleştirilmiştir.

Besmele oku üzerine ise soldan sağa uzanan bir dal üzerine hatai ve yeberkler sıralanmıştır. Siyah ile tahrirlenerek altın renkli işlenmiş motiflerden ye berkler üzerine iğne perdah yapılmıştır.

275b' de bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 82c). Zeminin sayfa renginde bırakıldığı tezhip, tamamen altın ile halkâr tarzında uygulanmıştır.

Tezhipli alanı, alt ve yanlardan bir pervaz kuşatır. Pervaz, siyah tahrirli altın cetvellerle sınırlandırılmış; pervaz boyunca uzatılan kırmızı dalgalı çizgilerle bezenmiştir.

Düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş tezhip, "Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ kuddise sırrıhu kocabegzâde Muhammed Dede" yazısını çevreleyen bitkisel bir kompozisyondan ibarettir. Kırmızı mürekkeple yazılmış başlık yazısı uzun hançer yapraklarla çevrelenmiş bu yapraklara bağlı stilize dal, çiçek ve yaprak motifleri yazının üst kısmına uzanarak birleştirilmiştir.

336b' de başlık tezhibi yer alır (Foto. 82e). Zeminin sayfa renginde bırakılarak, tamamen altın ile halkâr tarzında uygulanmış tezhipler; siyah tahrirli, çift sıra altın cetvellerle çevrelenmiştir. Başlık alanında, "risâle- i ışk nâme-i hazret-i sultan" yazısının yer aldığı yatay dikdörtgen alanın içinde ve üzerinde tezhip görülür.

Yatay dikdörtgen alanda**,** **y**azının iki yanına içten dışa yönelen ikişer hançer yaprak yerleştirilmiştir.

Başlık yazılı bu alanın üstünde ise düşey tek eksene göre simetrik; yarı üsluplaştırılmış bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir kompozisyon görülür. Hançer yapraklar üzerinde, tek bir merkezden/ kökten çıkan dal, yaprak ve çiçekler uzanır.

345b'de bir başlık tezhibi yer alır. Zemini sayfa renginde bırakılarak, tamamen altın ile halkâr tarzında uygulanmış tezhip; kırmızı cetvellerle çevrelenen yatay dikdörtgen bir alanda yer alır. "Gazalîyât-ı hazret-i sultân Mevlânâ Celâleddîn Rûmî kuddise" yazısı etrafını düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş bitkisel bir kompozisyon çevreler. Kırmızı ile yazılmış başlık yazısının alt yanlarından çıkan hançeri yaprak, dal, ve çiçek motifleri bu yazı alanını süsler (Foto. 82f).

357b'de bir başlık tezhibi yer alır (Foto. 82g). Zemini sayfa renginde bırakılan ve tamamen altın ile halkâr tarzında uygulanmış başlık tezhibi çift sıra kırmızı cetvellerle çevrelenmiş yatay dikdörtgen bir alan içindedir. "afâk-ı enfus hazret- i Mevlânâ kudde sırrıhu Allah" yazısı etrafını düşey tek eksene göre simetrik düzenlenmiş bitkisel bir kompozisyon çevreler. Kırmızı ile yazılmış başlık yazısının oluşturduğu alanı; bu alanın alt ve yanlarından çıkan hançeri yapraklar; birer dal üzerine sıralanmış yapraklar süsler.

Kitabın baş, ağız ve etek kısımlarında halkar tarzında işlenmiş süslemeler yer alır. Süslemelerde yatay düzlemde genişleyen sonsuz karakterli stilize bitkisel kompozisyonda iri pençler ve pençlerin aralarında iri hançere yapraklar ile ince dal ve yuvarlak hatlı yapraklar görülür (Foto. 82h).

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1887 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

Örnek No. 84

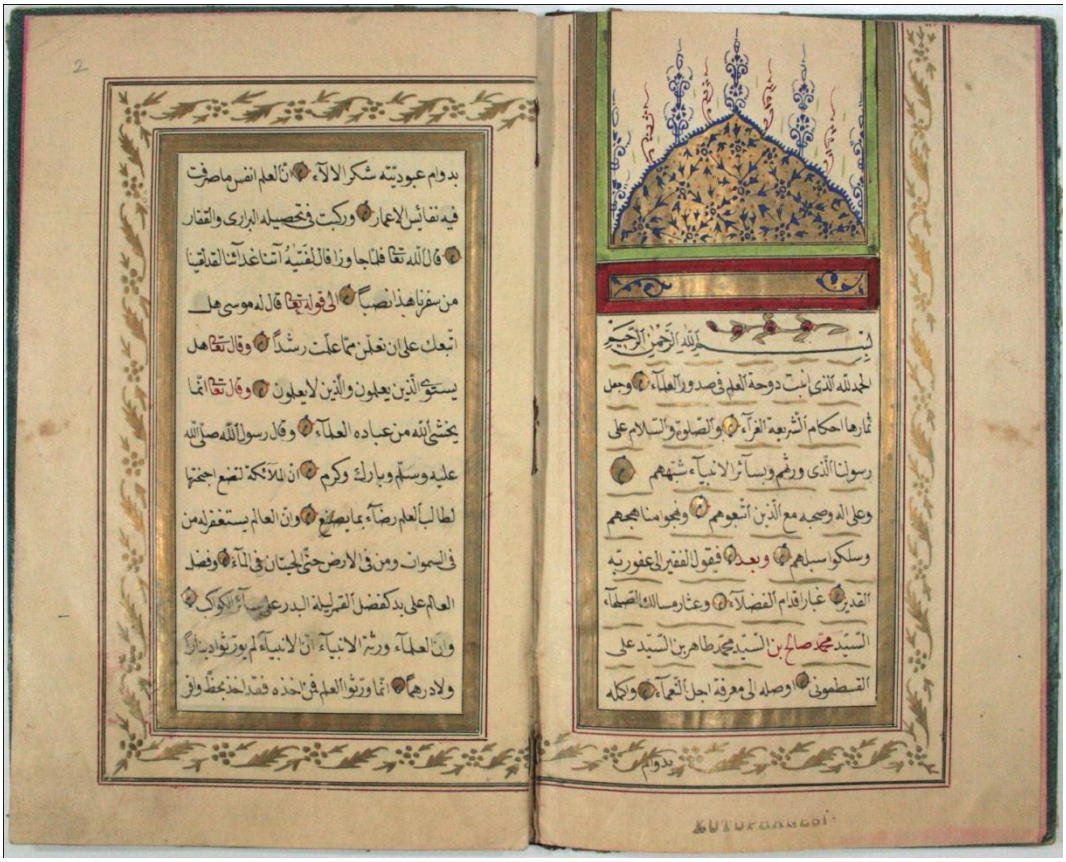

Foto. 84a: B66 1b- 2a sayfaları.

Eserin Adı: İcâzet-nâme

Bulunduğu koleksiyon: Üniversite B

Kütüphane no./ Cildi: 66

Konusu: İcazet

Dili: Arapça

Telif bilgileri: -

İstinsah bilgileri: 1311/1893'de istinsah edilmiştir.

Foto. 84b: B66, başlık tezhibi.

Cilt: Mukavva üzerine, dış kapaklar yeşil renkli deri; iç kapaklar ise kağıt kaplıdır. Ön ve arka kapaklar boyama tekniğinde iç içe cetvellerle çevrelenmiştir. Ayrıca ön kapak ortasında kavuk şeklinde altın iplikle çevrelenmiş beyaz alana icazetnâmenin verildiği kişinin ismi yazılıdır.

Yapraklar: Kitap 11 yapraktır. Kağıtlar 230x142 mm. boyutlarında ve filigransızdır. 165x94 mm. boyutlarındaki yazı alanı altın cetvellerle sınırlandırılmıştır. Söz başları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple, nesih hatla yazılmıştır.

Tezhip: 1b ve 2a, 11b tezhiplidir. 1b'de başlık; 1b ve 2a'da sayfa kenarında halkar tarzında(Foto. 84a - b), 11b'de hatime tezhipleri yer alır (Foto. 84c).

Foto. 84c: B66, hatime tezhibi.

1b'deki başlık İklil levha şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 84a – b). Düz levha siyah tahrirli kırmızı bir pervazla çevrelenmiştir. Sıvama altın zemin üzerine ters simetrili birer kıvrım dalın levha köşelerinden uzandığı görülür. Üzerinde yapraklar bulunan dallar lacivertle işlenmiş; aralara kırmızı noktalar serpiştirilmiştir.

Düz levha üzerinde yer alan kubbeli levha, siyah tahrirli altın cetvellerin sınırlandırdığı yeşil bir pervazla çevrelenen alana oturur. Düşey tek eksene göre simetrik 14 dilimli levhada pençlerin birbirine dallarla bağlanması ile oluşturulan tam simetrili ulama tarzında bir kompozisyon görülür. Sıvama altın zemin üzerine lacivertle işlenen kompozisyonun aralarına kırmızı noktalar serpiştirilmiştir. Lacivert iplikle sınırlandırılan levhada kısa sık tığlar ve bunların yanında volüt ve çiçek motifleriyle oluşturulan kırmızı ve lacivert renkli tığlar sayfa sonuna uzanır. Yazı

sahasını siyah tahrirli altın cetvel ve kırmızı kuzu ile sınırlandırılmış bir kuşak çevreler. Kuşakta, sayfa renginde bırakılmış zemin üzerine altınla halkar tarzında işlenmiş bitkisel bir kompozisyona yer verilmiştir. Kompozisyonda enine genişleyen ulama tarzında bir penç ve pençlere bağlı yapraklardan oluşan motifler birbirlerine küçük hançere yapraklarla ulanmıştır.

Bu kompozisyon 2a'daki yazı alanını da çevreler.

11b'de yazı alanı iki kısma ayrılmıştır (Foto. 84c). Üstte metnin bittiği son satılar yanında köşelikler tezhiplenmiştir. Siyah tahrirli altın kuşakların sınırlandırdığı köşelik içleri sayfa renginde bırakılmış zemine altınla, bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Altta siyah tahrirli altın ipliklerin sınırlandırdığı lacivert bir pervazla çevrelenen alanda yer alan mührün etrafı köşeliklerdeki bezemeye benzer tarzda süslenmiştir. Hançere yaprak ve dalların kullanıldığı kompozisyonda altınla işlenmiş, aralara kırmızı ve lacivert noktalar serpiştirilmiştir.

Tarih: Kitabın tezhipleri, hatta alındığı 1893 tarihinde hazırlanmış olmalıdır.

IV. TARİHLENDİRME

Çalışmamıza konu olan yazmalar, istinsah tarihleri [128] temel alınarak, tezhiplerin stillerine (tezhipli alanlar, bu alanlarda şema, kompozisyon, motif, renk, işçilik) bakılarak ve kağıt, cilt, mühür gibi özellikler de elden geldiğince göz önünde bulundurularak tarihlendirilmiştir. Tezhiplerin üretildiği düşünülen bu dönemlere, "katalog"ta "Tarih" maddesinde yer verilmiş; tarihlendirme kriterleri ise katalogda- aynı dönemde üretilmiş ve benzer özelliklere sahip çok sayıda örnek olmasından, tekrara düşmemek amacıyla, tezin "Giriş" bölünde de belirtildiği gibi "Tarihlendirme" başlığında ele alınmış/tartışılmıştır.

Yazmalardan 52' sinin hatta alındığı/ istinsah edildiği tarih bilirken; 32' sinin istinsah tarihi bilinmemektedir. İstinsah tarihi bilinen yazmalardan 5' inin ise istinsah tarihi ile tezhip stilleri arasında uyumsuzluk görülür.

En erken tarihli örneğin (örnek no. 1) istinsah tarihi bilinmemekle beraber; 11.- 13. Yüzyıllar arasında hazırlamış olduğu söylenebilir. İstinsah tarihi bilinmeyen, bir eserin 3 (örnek no. 2, 3, 4) cildine ait tezhipler ise 14.- 15. Yüzyıllar arasında hazırlanmış olmalıdır. İstinsah tarihi olmayan 5. örnek 15. Yüzyıl özellikleri gösterirken; 15. Yüzyıl sonlarında (1494) hatta alınmış bir örneğin tezhipleri ise (örnek no. 6) daha geç dönem özellikleri gösterir. 10 numaralı örneğin tezhip stili ile istinsah tarihi tartışmalı olmak üzere; 7- 12 numaralı örneklerin 16. Yüzyılda istinsah edildiğini biliyoruz. 13- 20 katalog numaralı istinsah tarihi bulunmayan örneklerde 16.- 17. Yüzyıl özellikleri görülür. 21- 29 numaralı örneklerin istinsah tarihi 17. Yüzyıldır. Bunlardan 26 ve 28 numaralı örneklerin tezhipleri dönemin stili dışında

[128] Bkz. AÜDTCFKYK.,2006.

özellikler gösterir. 30- 49 numaralı örneklerin istinsah tarihi 18. Yüzyıldır. 32 numaralı örnek istinsah tarihi- tezhip üslubu da düşündürücüdür. 50- 67 numaralı istinsah tarihi bilinmemekte ve 18.- 19. Yüzyıllar arasında hazırlanmış oldukları düşünülmektedir. 68 numaralı örnek telif tarihinden anlaşıldığına göre 19. Yüzyılda hazırlanmıştır. 69- 84 numaralı örnekler ise istinsah tarihlerinden de anlaşılacağı gibi 19. Yüzyılda hazırlanmıştır.

Bu şekilde 1 örnek 11.- 13. Yüzyıllar arasında; 3 örnek 14- 15. Yüzyıllar arasında; 1 örnek 15. Yüzyılda; 5 örnek 16. Yüzyılda; 7 örnek 16.- 17. Yüzyıllar arasında; 7 örnek 17. Yüzyılda; 19 örnek 18. Yüzyılda; 17 örnek 18- 19. Yüzyıllar arasında; 17 örnek 19. Yüzyılda hazırlanmıştır. 6, 10, 26, 28 ve 32 numaralı örneklerin ise katalogda yer alan istinsah tarihleri ile tezhip stilleri düşündürücüdür.

En erken tarihli örnekte görüldüğü üzere 11. yüzyıldan itibaren düşey dikdörtgen formlu olarak düzenlenmeye ve kağıda yazılmaya başlanan kitapların tezhiplerinde sarmal dal- rumi kompozisyonları, palmetler ve münhanilerin oluşturduğu süslemeler kullanılmaya başlanmıştır[129]. Kur'an'lar bir veya daha çok cilt şeklinde düzenlenmiş, bu dönem örneklerinde görüldüğü üzere tek ciltlik kur'anlarda yalnız Fatiha ve Bakara sureleri ile örnek 1 de olduğu gibi birden çok cilt olarak hazırlanmış örneklerde ise ciltlerin başladığı sureler karşılıklı sayfalarda iri yazılmış hattın üst ve altında yatay dikdörtgen alanlar ve bu alanlarla hattı çevreleyen cetvel ve zencerekli pervazlarla süslenmiştir[130]. Özellikle 11. Yüzyıl örnekleri olmak

[129] James, 1992; Tanındı, 2009, 244- 246.

[130] Kur'an ciltlerinin zahriyeleri düşey dikdörtgen levha şeklinde düzenlenerek içleri geometrik geçmeler ve bunların içinde rumi- palmetlerle süslenmiştir. 1 numaralı

üzere 11.- 12. yüzyılda cetvel ve kuzular kullanılırken, 13. Yüzyıl örneklerinde çeşitli boyutlarda pervazların cetvel ve kuzulara eklendiği görülür. Levha içlerinde kufi yazıları sarmal dal- rumi- palmet kompozisyonları süsler. Diğer sure başları yalnız altınla yazılarak belirtildiği gibi cetvelle sınırlandırılarak yazı dışında kalan alan taranarak ya da helezoni dal iri rumi- palmet süslemeler ile dolgulandırılmıştır. Tezhipli levhalara sayfa kenarında güller bağlanmıştır. Bu güller ilk evre olarak bahsedebileceğimiz 8- 10. Yüzyıllarda daha çok iri, armudi ve palmiye benzeri süslemeler iken 11. Yüzyılda bu iri güller içinde özellikle belirgin rumi- palmet düzenlemeleri görülür. Kur'an'ın bölümlerini belirten güller de sayfa kenarında tezhiplidir. Merkezinde çeşitli Kur'an işaretlerinin yer aldığı, İç içe pervazlarla çevrili madalyonlar çevresi tığ gibi sık kısa çizgiler dolanmıştır[131]. Satır aralarında da yine helezoni dal- palmet- rumi kompozisyonlarıyla oluşturulan süslemeler görülür. Altın ve kestane rengin hakim olduğu tezhiplerde az mavi, kırmızı ve yeşil kullanılmıştır[132]. Tığ bu dönem örneklerinde kullanılmamıştır. Çalışmamızda ketebe kaydı tespit edilememiş örneklerden olan 1. numarada görülen bu özellikler kitap ve tezhiplerinin 11.- 13. yüzyıllar arasında hazırlanmış olduğunu düşündürür.

örneğin zahriye sayfası bulunmamaktadır. Cildi dağılarak yaprakları şirazeden ayrılmış olduğundan tezhipli bir zahriye sayfası var mıydı bilemiyoruz.

[131] Akbaş, 1991, şekil. 422.

[132] Dönem özelikleri için bkz. Lings, 1987, s. 18, res. 18, 15; s. 79, res. 33; Tanındı, 1990, 21; Akbaş, 1991, şekil 422; David, 1992, 22- 92; Oriental Manuscripts and Miniatures, 1997, 17; Tanındı, 2009, 246, res. 3.

Özellikle 14. Yüzyılda -ve 15. Yüzyılda da devamı görülebilen; İlhanlı ve Memluk tezhiplerinin hakim olduğu anlayışta Zahriye ve serlevha tezhiplerinde düşey dikdörtgen alanlarda üç bölüme ayrılmış şemada üst ve altta yatay dikdörtgen levhalar ve ortada metnin genellikle dairesel veya dilimli bir madalyon içinde yer aldığı kompozisyonlar hem Anadolu 'da hem de Anadolu dışı örneklerde sıkça karşılaşılır. Bantlarla (özellikle beyaz renkli) oluşturulmuş geçmeler, iri, yuvarlak hatlı palmet, rumi ve gonca, penç, hatai ve berk grubu motifler ve motif içlerinde noktalar, altın ve kestane rengin hakim olduğu bir anlayışla siyah tahrirlenerek işlenmiştir bu dönemde[133]. Tezhipli alanlara bağlı sayfa kenarındaki güller en geç bu dönem örneklerinde görülebilir. Tığlar mavi renkli, seyrek ve kısadır. Üzerleri çentikler, kare, baklava formlar ile çok sade şekilde süslenmiştir. Çalışmamızda istinsah tarihi tespit edilememiş bir eserin 3 cildinde yer alan zahriyeler (örnek no. 2, 3, 4) ile 16. ve 18. yüzyılda istinsah edildiği kayıtlı iki zahriye (örnek no. 10, 32) tezhiplerinde bu özellikler görülür.

10 numaralı örnek, kullanılan renkler başta olmak üzere şema, motif-kompozisyon özellikleri ile daha erken bir tarihi işaret etmektedir. 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mısır'a da hakim olan Memluklerin kitap sanatlarında daha renkli bir anlayış hakim olmaya başlamıştır[134]. Mısır'a 1517'de hakim olan Osmanlı Devletinin tezhip sanatı ise bu dönemde klasik evreye ulaşmak üzeredir. 16. yüzyıl

[133] 14.- 15. Yüzyıl örnekleri için David, 1992, 97, 176; Özen, 2000; Tanındı, 1991, KMM, 12, Kur'an, 1314, Anadolu; Özsayıner, 1999, 28- 52; Özen, 2000, 47, 49, SK. Halet Efendi, 171, Mevlana Mesnevisi, 1372.

[134] Bkz. Tanındı, 2009, res. 6.

sonuna kadar popülaritesini koruyan zahriyelerde geometrik kompozisyonların ise 15. yüzyıldan sonra en azından Kur'an örneklerinde kullanımının sona erdiği bilinmektedir[135]. Bu örnek, Osmanlı'da 15. yüzyılda zahriyelerde görülen şemse, köşebent, salbek modeli ve yüzyılın özellikle sonları ile 16. yüzyılın başlarında görülen stilize bitkisel motiflerle oluşturulan tam simetrili ulama kompozisyonların da dışında kalmaktadır. Yine bu döneme damgasını vuran ince kıvrım dallar üzerine sıralanan hatai, penç, gonca ve berk grubu motifler de kullanılmamıştır. Bu örnekte görülen düşey dikdörtgen levhanın üst ve altta yatay dikdörtgen; ortada kare formlu alanlara bölünerek; dikdörtgen alanlarda müellif kaydına ve kare alanda geçme bantlarla oluşturulan geometrik kompozisyonlara yer verildiği; kompozisyonun içini rumi- palmetli bitkisel kompozisyonların dolgulandırdığı; altın, kestane ve mavi renklerin ağırlı kullanıldığı zahriyeler 14.- 15. yüzyıl Mısır- Anadolu örneklerinde görülür[136]. Kompozisyonda dikkati çeken bir dal üzerinde uzanan realist eğilimli çiçek dizileri ise 14. yüzyıldan itibaren iki yüzyıl boyunca çok sayıda İslam coğrafyasında örneklerine rastlanan naif üslubu hatırlatmaktadır[137].

İstinsah tarihi 1721 olan 32 numaralı örnek, çalışmamıza konu olan kitaplar arasında istinsah tarihi ve tezhipleri arasında görülen stilistik problem en belirgin olandır. Bu örnek bir zahriye tezhibidir ve zahriye kısmının tezhiplenmesinin 16.

---

[135] Bkz. James, 1992, 17 (11. Yüzyıldan itibaren, Kur'an tezhiplerinde görülen geometrik süslemelerin, 15. yüzyıl da Magrib dışında tüm İslam coğrafyalarında kullanımdan kalktığı belirtilir.)

[136] James, 1992, 150- 196; Özen, 2000, 47; Tanındı, 2009, 246- 248.

[137] Naif üslub için bkz. Tanındı, 2009, 253- 56.

yüzyılın sonuna kadar sürdüğü bilinmektedir[138]; çalışmamız sırasında tezimize konu olan örnekler içinde 18. yüzyıldan bir örnekle karşılaşılmışsa da bu örneğin tezhibi istinsah edildiği yüzyıl özelliklerini taşır. Yukarıda da bahsedildiği gibi zahriyede düşey dikdörtgen levhanın, üst ve altta yatay dikdörtgen ve ortada kareye yakın formlarda üç alan bölümlenerek müellif kayıtlarının yazıldığı şema 14.- 15. yüzyıl özelliğidir[139] ve Anadolu ve Memluk örneklerinde görülür[140]. Kare formlu alanda geçme bantlarla oluşturulan dilimli madalyon, müellif kayıtlarının iri beyaz yazıları ve bu yazıların altınla çevrelenmesi, serbest dolanan kıvrım dallar üzerinde palmet, rumi, hatayi grubu motifler ve yapraklar, kestane, altın ve mavi renkler, ana levhaya bağlı sayfa kenarında iri güller, ve mavi kuzu üzerinde mavi renkli, seyrek kısa ve sade geometrik şekillerle oluşturulan tığlar 14. Yüzyılın özelliğidir[141]. Motiflerin prototip özelliği gösterdiği de dikkat çekicidir. Motifler yuvarlak hatlıdır. Yalın/sade rumiler, uçları dilimli rumi grubu motifler, üç dilimden oluşan sade palmetler, iki dilimden oluşan goncalar, üç taç yapraktan oluşan hatai grubu motifler, yuvarlak hatlı bir tür yaprak altın, kestane ve mavi renk ile iç içe/katmerli bir yapı ile renklendirilmiştir. Ayrıca motiflerin içinde nokta formlu renklendirmeler yapılmıştır. Bu içi içe renklendirme SK, Halet Efendi, 171 numaralı 1372 tarihli Mevlana

[138] Derman, 1999, 109; örnek no. 37, 18. Yüzyılda hazırlanmış bir zahriye tezhibine örnek oluşturabilir; ancak 16. Yüzyıldan sonra zahriye sayfalarının tezhiplenmesi geleneğinin yaygınlığını kaybetmiş olduğu kabul edilebilir.

[139] Bu şemanın bilinen örnekleri 14. Yüzyılda hazırlanmıştır.

[140]Tanındı, 1991, res. 12, Kur'an, 1314, Anadolu; James, 1992, 150- 196; Özen, 2000, 47, 49, Mevlana Mesnevisi, 1372.

[141] Bkz. dpnt. 11.

Mesnevisi tezhiplerinde belirgin şekilde görülür[142]. Dilimli/ tırtıklı yaprak/ rumi benzeri motifler, yuvarlar hatlı yapraklar, yalın rumi ve palmetler ise Şam'da 13- 14. yüzyılda üretilmiş Memluk tezhiplerinde 32 numaralı örnekle benzer şema, renk, kompozisyon özellikleri içinde görülür[143]. İri işlenmiş uzun taç yapraklı bir hatai türü motifin daha fazla taç yaprağı bulunan örneği ise İran ya da Anadolu'da 13. yüzyıl sonu ve 14. yüzyılın ilk yarısında üretildiği düşünülen Halili Koleksiyonunda yer alan tezhiplerde görülür[144]. Aynı koleksiyonda yer alan 14. Yüzyılın sonlarına doğru üretilmiş bir Memluk tezhibi pervazında da kahve ve mavi renklerle iç içe işlenmiş bu tür motifler görülür[145].

Bilinen/ çalışmaları yayınlanan örnekler ve bu örnekler üzerinden oluşturulan genellemeler/yargılarla dönemlere göre oluşturulan stilistik kriterler göz önünde bulundurulduğunda, bu örneklerin istinsah tarihleri ile tezhipleri arasında ciddi uyumsuzluklar göze çarpar. Bu, kitapla herhangi organik/ fiziksel uyumsuzluğu olmayan tezhipli sayfaların, kitapların istinsah edildikleri döneminin modasının çok dışında, dönemin öncesi ya da sonrası özelliklerini taşıyıp taşıyamayacağı sorusunu aklımıza getirmektedir. Yayınlanan ve üzerinden genellemeler yapılan örneklerin çoğunun döneminin en çarpıcı ve stil belirleyici, öncü örnekleri olması sebebiyle bu örneklerle örtüşmemesi düşünülebilir; ancak bu farklılığın örnek no. 32'de olduğu gibi 400 yıllık uzun bir dönem için, hem de şema, renk, motif, kompozisyon, işçilik

[142] Özen, 2000, 47- 49.

[143] James, 1992, 176 no. 43.

[144] James, 1992, 200 , no. 49.

[145] James, 1992, 190 , no. 47.

ve diğer bir çok bezeme elemanını kapsar şekilde ve istinsah edildiği dönemin stiliyle hiçbir benzer unsur taşımayacak şekilde gerçekleşmiş olması akla yatkın görünmemektedir. Kaldı ki döneminden birkaç yüz yıl öncesinde üretilmiş eserlerin onarımında dahi, onarıldıkları dönemin modasında süslendikleri görülür. Bu durum eserler üzerine yapılacak daha detaylı çalışmalar sırasında, özellikle kitap sanatı alanında büyük önem taşıyan diğer disiplinlerin katkılarıyla açığa çıkarılabilecektir.

15. yüzyılın ikinci yarısında II. Mehmed için hazırlanan kitaplarda görülen özellikler[146] 5 numaralı örnekte görülür: düz levha içinde merkezde ve yanlarda cetvele dayalı ipliklerle sınırlandırılmış dilimli paftalar, rumi, iri penç, gonca grubu motifler ile lacivert yanında zeminde yeşil kullanımı, düz levha üzerinde kıvrım dal-rumilerden oluşturulmuş yarı simetrili ulama kompozisyon.

Bu stilin özelliklerine 28 numaralı örnekte karşılaşılır. Şahidî (ö. 1550) adlı müellifin, Tuhfe-i Şaidî adlı eserinin 1652- 53 yıllarında telif edilen bir şerhidir ve kitap en erken, telif tarihi olan 1652- 53 yılında tezhiplenmiş olabilir[147]. 1b'deki başlık ise II. Mehmed devri özelliklerini[148] taşımaktadır. Başlık tezhibi, yatay dikdörtgen levha ve üzerinde uzanan kuşaktan ibarettir. Yatay ve düşey eksenlere göre simetrik düzenlenmiş levhada merkezde üst ve alttan cetvele dayalı, yanlarda altın iplikle sınırlandırılmış, dilimli bir pafta yer alır. Bu paftanın lacivert zemini üzerinde, beyaz kûfi başlık yazısı ve helezoni dal, rumi ve bir çeşit salyangoz motifiyle oluşturulan süslemesi II. Mehmet dönemine ait başlık tezhiplerinde

[146] II. Mehmed devri tezhip stili için bkz. Aşıcı, 2009, 301- 317.

[147] Katalogdaki bilgilere göre. Bkz. AÜDTCFYK., 2006, 326.

[148] Bkz. Dpnt. 19.

görülür. Merkezdeki paftaya yanlardan, bu dönemde sıklıkla kullanıldığı görülen ortabağ rumiler bağlanır ve ortabağların merkezinden çıkan kıvrım dal- rumi ve salyangozların oluşturduğu bitkisel kompozisyon pafta dışında kalan, yine II. Mehmet döneminin başlık tezhiplerinde görüleceği gibi, beyaz üç benek ile dolgulandırılan siyah zemin üzerine işlenir. Klasik dönemde yalnız altın ve daha az beyazla işlendiği görülen rumilerin, II. Mehmet dönemine özgü olarak beyaz, turuncu, altın, yeşil gibi çok çeşitli renklerle işlenişini 32 numaralı örnekteki yeşil rumiler temsil etmektedir. II. Mehmet devri örneklerinde görülen başka bir özellik de rumilerin sınırlandırdığı alanlarda / ayırma rumilerin oluşturduğu paftaların içlerinde görülen koyu kırmızı renktir. Altın iplikle çevrelenen artı ve çentik dolgulu ve zencerekli pervazlar ve yatay dikdörtgen levha üzerinde yer alan kuşakta ayırma rumi ve ortabağ rumiler içinde ulanan kıvrım dal, rumili kompozisyonun enine genişleyen düzende tekrarlanması, mavi kısa ve seyrek tığlar üzerinde küçük baklava dilimi motifler, çentikler ve noktalar II. Mehmet dönemi tezhiplerinde görülen özelliklerdir. Yalnız rumi çeşitleriyle oluşturulan kompozisyonlarla da II. Mehmet döneminde karşılaşılmaktadır. Eserin hazırlanmış olabileceği en erken tarih olan 17. yüzyıl ortalarında en az 200 yıl öncesinin özelliklerinin görülmesi şaşırtıcıdır.

Örnek no. 6'nın istinsah tarihi olan 1494 Türk tezhip sanatının özellikle Timuri- Türkmen sanatları etkisi altında kaldığı bir dönemdir[149]. Stilize bitkisel motiflerle oluşturulan ulama kompozisyonlarda dikkat çeken en belirgin özelikler

[149] G. Küpeli, II. Bayezid Devri Tezhip Sanatı, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Tezhip- Süsleme Sanat Dalı, Yayınlanmamaış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul, 2007, s. 470- 478.

ince, detaylı işçiliktir. Bu dönemde altın yoğun bir kullanım alanı bulmuştur. Bu özelliklerle istinsah tarihine uyum sağlıyor görünse de başlığın kubbeli levha kısmı[150] ve yaprak biçimli tığları, kağıt üzerine serpiştirilen realist üslupta çiçekler ve zer- efşan süslemeler 16. yüzyıldan itibaren kullanımı görülen veya yaygınlaşan özelliklerdir[151]. Bu durum tezhibin 16.- 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olduğunu düşündürür ki eserin telif bilgileri kısmında 17. yüzyıldan şiirler içerdiği bilgisi de bulunmakta, bu durum eserin istinsah tarihi ile ilgili bir problemi ortaya çıkarmaktadır.

16. yüzyılda istinsah edilmiş 5 (7-9, 11, 12); 17. yüzyılda istinsah edilmiş 7 (21- 25, 27, 29) örnekle birlikte, istinsah tarihi bilinmeyen 13- 20 numaralı örnekler "klasik evre" tabir edilen dönemin özelliklerini taşımaktadırlar. Bu evre 16. yüzyıl ve bu yüzyılın etkisinde geçen 17. Yüzyıldır[152]. 17. yüzyıl sonlarında ise 18. ve 19. yüzyılın etkileri görülür.

---

[150] II. Bayezid devri başlıkları arasında kubbeli levha örneği tespit edilememiştir. Kubbeli levhanın Osmanlı klasik devri olarak kabul edilen I. Süleyman döneminden/ 16. Yüzyıldan sonra örnekleri görülür. Bkz. Küpeli, 2007, 381- 382.Bu başlık kubbeli ve düz levhaların bir arada kullanıldığı erken bir örnek olarak görülebileceği gibi eser üzerinde başka bir takım özellikler daha geç bir tarihe dikkat çekebilir. Bkz. s. 403, dpnt. 24.

[151] Derman, 2009, 346- 354.

[152] Tanındı, 2003, 886; ayrıca tezhipte 16.- 17. yüzyıl özellikleri için bkz. Derman, 2009, 343- 359.

Bu kitaplarda zahriye, serlevha ve başlık tezhipleri bulunur. Bu dönemde zahriyeler ana şemalarını devam ettirirler: Madalyon ve dikdörtgen şeklinde levhalar. Çalışmamızdaki tek zahriye örneği dairesel madalyondur ve bu dönemde görülen madalyonların küçük bir örneği olarak içi içe bordürlerden oluşur[153]. Serlevhalarda metnin kapladığı alan daha daralmıştır. Metnin üst ve altındaki yatay dikdörtgen levhalar, cetvel, kuzular ve enli bordürlerle çevrelenmiş, birçok örnekte metnin iki yanına koltuk alanlarına yer verilmiştir. Başlıklarda düz levhaların üzerine kubbeli alanlar eklenmiştir.

Bu alanlarda özellikle zahriyelerde olduğu gibi serlevha ve başlıkların da yatay dikdörtgen düz levhaları içinde şemse, şemse-salbek-köşebent düzenlemelere yer verilmiştir[154]. Bundan başka; alanlar, iplik ve ayırma rumiler kullanılarak bölümlere ayrılmışlardır. Özellikle kubbeli formların içleri ya iç içe ya da II. Bayezid devri zahriyelerinin çok belirgin bir özelliği olarak ve başlıkların kubbeli bölümlerinde I. Süleyman devrinde hazırlanmış örneklerde görülen, ayırma rumi paftalar ile kıvrımdal kompozisyonlarla oluşturulan ulama kompozisyonların kesitlerini- ki bitkisel kompozisyon içine gizlenmiş geometrik bir kurguya sahiptirler, görebiliriz[155]. Bu devrin en belirleyici özellikleri renk, motif ve işçiliktir. Lacivert ve altın ana renklerdir, zeminde ve geniş yüzeylerde bu iki renk dengeli olarak kullanılmıştır. Motiflerde renkler bu devirde çok çeşitlenmiş ve kalitesi

[153] Bkz. Değerlendirme bölümü, s. 410.

[154] Derman, 2009 (I).

[155] Derman, 2009 (I), 354, RES. 13, SK. Damat İbrahim Paşa, no. 756, 1558 tarihli mesnevinin 3b'deki başlığı. Çalışmamızda örnek no. 8 gibi.

artmıştır. Beyaz, siyah ve mavi, sarı, mor, kırmızı, pembe, yeşil çeşitli tonları ile kullanılmıştır. Bu dönemde bir motifin çeşitli tasarımları birbirinden farklı renklerle işlenmiştir. Örneğin bir hatainin kese, taç yapraklar, çanak bağlantı gibi bölümleri farklı renk kombinasyonları ile renklendirilmiştir. Motiflerde çeşitlenmiş, süslemenin temelini oluşturan kıvrım dallar üzerinde başta rûmiler olmak üzere penç, hatayi, gonca, yonca grubu motifler, yaprak çeşitleri, yüreklerin çok çeşitli tasarımları bu devirde görülür. En belirgin özelliklerden biri motiflerin çok küçük, detaylı ve ince işçiliğidir. Motifler bir kompozisyonda birbirlerinden farklı boyutlarda işlendiği de dikkat çekicidir. İri saz yolu motifleriyle tasarlanan yarı simetrili ulama kompozisyonlu halkar tezhipler de bu dönemden itibaren kullanılmaya başlanır. Zemini boyalı klasik tezhip ve yalnız sulu altın ile uygulanan halkar teknikleri yanında çift tahrir tekniği de bu dönemde sıklıkla uygulanmıştır. Tezhiplerin çevresine altın cetveller ve yaygın olarak mavi kuzu çekilerek kuzu üzerinden sayfa sonuna tığlar uzatılır. Tığlar bu dönemde uzundur ve daha yoğun süslenmişlerdir. Özellikle çift tahrir tekniğinde bitkisel süslemeler de tığlarda bu dönemin özelliği olarak belirtilebilir. Duraklar bu dönemden itibaren çeşitlenmiştir.

Bu özelliklerin tam anlamıyla izlenebildiği örnekler (örnek no.6, 8, 9, 18, 20, 21, 22) dışında, bu tipin sadeleştirilmiş/ temel unsurları kullanılarak özetlenmiş örnekleri görülebilir (örnek no.7,11 gibi). Düz levha içinde şemse- salbek-köşebentlerden biri veya ikisi kullanılmıştır. Şemse yanlarında, varsa salbek içlerine merkezi bir motiften ters yönde çıkan kıvrım dallar ve üzerinde penç- berk ya da

hatai- berk kompozisyonu. Motifler daha iridir, çeşitleri azdır. Bazı örneklerde renk yalnız altın ve laciverttir[156].

18. Yüzyıl istinsah tarihli 18 örnek (30- 48 numaralı); istinsah tarihi bilinmeyen 18.- 19. Yüzyıl aralığına tarihlendirilmiş 19 örnek (49- 67 numaralı); telif tarihini göz önünde bulundurularak 19. Yüzyıla tarihlendirilmiş 68 numaralı örnek; 19. Yüzyılda istinsah edilmiş 16 örnek (69- 84 numaralı) Türk tezhip sanatında, klasik anlayış/geleneksel stilin, çalışmanın II. Bölümünde de bahsedilen bir takım değişiklikle birlikte devam ettiği, özellikle Avrupa sanatı etkisinde kalan "Türk Barok- Rokokosu" şeklinde anılan[157] yeni bir stilin görüldüğü bir dönemin özelliklerini gösterirler[158].

26 numaralı örnek ise 18.- 19. yüzyılda Türk tezhip Sanatında geleneksel/klasik anlayışa getirilen yeni yorum ve tekniklerin taşıyıcısıdır. Tek çeşit yonca, gonca, penç ve yaprağın tekrarıyla oluşturulan bitkisel kompozisyonlar ve bu kompozisyonların varyasyonlarının diğer sayfalarda tekrarı; iri ve detaysız işlenişli motifler; altının geniş yüzeylerde, yoğun ve parlatılarak kullanılması, sık iğne perdah, pastel renkler ve renklerde çeşitliliğin azalması gibi belirgin özellikleriyle tezhipler, 18. 19. Yüzyılın tezhip anlayışını yansıtmaktadır. Cildin kabı da 19. yüzyılda çok yaygın kullanılan zerbahar/zilbahar cilttir. 16. yüzyılın özelliklerini

[156] Türk ve İslam Eserleri Müzesi, 2002, no. 243.

[157] Aksoy, 1997.

[158] Aksoy, 1997. The Decorated Word**,** 1999; 18.- 19. yüzyıl tezhip özellikleri için bkz. Duran, 2009, 397- 415.

sürdürüğü bilinen 17. yüzyılın ortalarında yazılmış kitabın tezhipleri 18.- 19. yüzyıl stilinin erken bir temsilcisi olarak kabul edilebilir.

Zahriyelerin bilinen örnekleri 16. Yüzyıl sonlarındandır[159]. Çalışmamızda tespit edilen 1744 tarihli bir zahriye (örnek no. 37) de döneminin serlevha şeması ile motif-renk- kompozisyon özelliklerini taşımaktadır[160]. Serlevhalarda metin alanlarını yanlarda düşey dikdörtgen koltuklar, üst ve altı yatay dikdörtgen alanlar, bu dönemin bir özelliği olarak bazı örneklerde bu alanın üzerinde kubbeli ya da dendanlı formlar[161] yer alırken, tüm serlevha alanını gelenek olduğu üzere enli, dendanlı bordürler çevreler[162]. Başlıklarda yalnız düz levhalardan oluşan düzenlemeler görülmez[163], iklil ve bu dönemin örneklerinde görülebilen kubbeli başlıklar kullanılmıştır[164]. Yatay dikdörtgen bölümlerde şemseli düzenlemeler bu dönemde kalınlaşmış iplikler ve rûmiler yanında diyagonal atılmış tırtıklı yapraklarla sınırlandırılmıştır. Yaygın olarak düşey dikdörtgen alanın sıvama altın ile

[159] Derman, 1999, 109; Derman, 2009, 344. 16. yüzyıldan sonra seyrekleştiği bilinmektedir.

[160] Bkz. s. s. 319, örnek no. 65, 67.

[161] Bkz. s. 319, örnek no. 67. Benzer bir örnek için Özsayıner, 1999, res. 81, TVHSM no. 696 (1868 tarihli).

[162] Bkz. örnek no. 63.

[163] Düz levhalar bu dönemin 1b sayfalarındaki başlıklarında kullanılmamış, yalnız devam eden sayfalarda, örneğin Kur'an'larda sure başlıklarında/ tekrar eden başlıklarda az sayıda örnekte tercih edilmiştir. Bkz. 79. Örnek.

[164] İklil:31, 34, 35, 36 kubbeli: 38,43, 44 gibi istinsah tarihli örneklerde.

renklendirildiği ve üst ve altta cetvele dayalı iplik ve yapraklar dışında rozet çiçek, gonca veya hatailerden biri veya iki türü ile kalın dallarla oluşturulan kompozisyonların çeşitli varyasyonları kullanıldığı dikkat çekicidir. Bu tipin gonca ve pençler yer alan dalların doğrusal, dairesel, diyagonal, radyal, helezonik, iç ve dış bükey çeşitlerinin birarada görüldüğü bir örnek 79'dur. Buradaki düzenlemelerin bu dönemde bir çok örnekte tekrarlanmış olduğu görülür. Kubbeli levhalarda klasik düzenlemelerde görülen Rumilerle sınırlandırılmış iç içe paftalar devam ederken, tek bir alan olarak kullanılan levhanın merkezindeki bir motiften ters yönde çıkan kıvrımdal kompozisyonlar bu dönemde yaygındır[165].

Motif çeşitliliği azalmıştır. Tek tip rumi ve tek tip rozet çiçekler, goncalar ve ye berkler kalınlaşmış kıvrım dallar üzerinde aynı boyutta tekrarlanmışlardır. Penç benzeri dairesel taç yapraklı bir motifin boyuna kesitli görünüşe sahip bir motif bu dönem örneklerinde sıklıkla kullanılmıştır ve bazı örneklerde klasik stildeki hatainin yerini almış görünmektedir[166]. Motifler irileşmiş, detaysız işlenmiş, grafik bir görünüm almışlardır. Tüm alanı dolaşan ince kıvrım dalların ve üzerindeki küçük motiflerin akıcılığı bu kalın kısa dallar üzerindeki iri detaysız işlenişli motiflerle statik bir görünüm almışlardır. Klasik stilde bütünlüğü algılanan alanlar yerine bu devirde motifler tek tek algılanır. Tığlar sık yerleştirilmiş ve yoğun şekilde süslenmiştir. Tığ okları üzeri süslendiği gibi tığlar arasına da bitkisel süslemeler yapılmıştır. Cetvellerin de kalınlaştığı görülür.

[165] İstinsah tarihli örneklerden 34, 35, 36, 37, 38, 40, 45, 69, 71, 72, 73, 77, 78, 81.

[166] Örnek no. 37 de, 1b deki başlığın ayırma rumi paftaları merkezinde görülen motif.

En belirgin farklılığın renklerde olduğu söylenebilir. Lacivert rengin bu dönemde kullanım alanın bir çok örnekte daraldığı görülür. Altın çok geniş yüzeylerde, birçok örnekte de önceki döneme göre faklı bir tonda ve çok yoğun olarak kullanılmıştır. Tezhipli alanlarda sıvama uygulanan altın bu dönemde daha yaygın kullanılan iğne perdaht tekniğinde parlatılmıştır. Renklerin çeşitliliği azalmıştır. Parlak renklerin yerini met- pastel tonlar almıştır. Avrupa etkisiyle bazı örneklerde motifler hacim kazandırılarak gölgeli boyamıştır. Gri de bu dönemde kullanılmaya başlanan renkler arasındadır.

18. yüzyılın ikinci yarısından sonra tezhip sanatına giren "Türk Barok-Rokokosu" denilen üslupta, tığların yerini realist çiçekler, kurdeleler, vazolar alacaktır. Sayfa kenarlarına bu dönemde çiçekler işlenmiştir. Çelenkler, "C" ve "S" kıvrımlı formlar özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren ve 19. yüzyıl boyunca yaygınlık kazanmıştır. Bu tipte az sayıda örnek no. 46, 76, 82, 83 numaralı örneklerde görülebilir.

Yayınlanan örnekler içinde görülmemiş özellikte süslemeler de bulunur. Bu örnekler, çalışmanın istinsah tarihli benzer örneklerine bakılarak tarihlendirilebilmiştir. Bunlardan bir grup iklil veya kubbeli levhaların ana şemaları şeklinde sınırlandırılmış başlıklardır. Kırmızı, altınla işlenmiş örnekleri bulunur. 30, 49, 68, 69, 70, 71, 75, 77, 78, 83 numaralı örnekler bu tiptedir. Sayfa renginde bırakılmış zemine salt altınla ya da kırmızı ile çift tahrir tekniği veya serbest fırça ile tahrirsiz işlenmiş örnekler 35, 39, 44, 53, 54, 56, 48 numaralı örneklerdir. Bu tiplere

benzer süslemeler Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi, Saffet Bey Koleksiyonunda görülmüştür[167].

[167] Heart in the hands sergisi kitapçığı, no, II/4.5 (TE 41), IX/3-4(TD 7).

V. DEĞERLENDİRME

Tezhipli alanlar, zahriye, fihrist, serlevha, başlık, sayfa kenarları, bölüm sonu/hatime, satır aralarında koltukların yanı sıra metin içinde besmele okları, satır araları, duraklar ve yazı bloklarının baş, ağız ve etek kısımlarıdır.

Zahriyeler, 4, 5, 6 (15- 16. yüzyıl), 10 (16. yüzyıl?), 32 (18. Yüzyıl?), 37(1744), numaralı örneklerde yalnız zahriye bölümü, 9. örnekte (16. yüzyıl) zahriye ile birlikte başlık ve sayfa kenarları tezhiplidir. 16. yüzyıl sonuna kadar tezhiplendiği bilinen zahriye sayfalarının 17. yüzyıldan itibaren tezhiplenmediği kabul görmektedir[168]. 32 numaralı örnekte, süsleme unsurları ile istinsah tarihi çelişkili bir durum sergilese de, 37 numaralı örnek, 18. yüzyılda tezhiplenmiş bir zahriye sayfasına örnek oluşturmaktadır. Zahriyelerin özelliği olarak metnin başladığı 1b sayfanın önünde ve sayfanın " a" yüzünde yer alır. Eser ile ilgili telif bilgileri ve ithaf kaydını süslemektedir[169].

Fihristler, 37, 76 numaralı iki örnekte metnin önünde yer alan bu alanlar tezhiplenmiştir.

Serlevhaları, tezhipli kitaplar örnek no. 1 (13. yüzyıl), 14 (16- 17), 22 (1601), 26 (1650), 63 (18- 19. yüzyıl), 65 (18- 19. yüzyıl), 67 (19. yüzyıl), 76 (1826)'dır. Bu örneklerden 14. ve 65. örnekler yalnız serlevha tezhipli iken diğer örneklerde

---

[168] Derman, 1999, 109.

[169] Zahriyenin altta yer alan yatay dikdörtgen levhasında "Vezir'ül- azam Ali Paşa"[169]ya ithaf kaydı yer almaktadır. Zahriye, terimi için bkz. Derman, 2009, 533.

serlevha tezhiplerinin yanında başlık ve 1., 63. ve 67.örneklerde ayrıca sayfa kenarlarında güller de tezhiplidir.

Serlevhalar tek sayfada (1b sayfalarında) ya da karşılıklı sayfalarda simetrik (1b- 2a sayfalarında) yer almışlardır. 14 (16- 17 yüzyıl), 76 (1826) numaralı örnekler tek sayfada, 1(11- 13. yüzyıl), 22 (1601), 26 (1650), 63 (18- 19. yüzyıl), 65 (18- 19. yüzyıl), 67 (19. yüzyıl) numaralı örnekler karşılıklı sayfalarda tezhiplenmiştir.

Tüm Kur'an örnekleri (1, 63, 65 ve 67 numaralı örnekler) serlevha tezhiplenmiştir. Serlevha tezhiplenen diğer örneklerden 22 ve 26 ise Mevlana Mesnevisidir. Diğer iki eser (14. ve 76. örnek) edebiyat örneğidir.

1 numaralı örneğin ilk iki sayfasında yer alan simetrik düzenlenmiş serlevha tezhibi, Mü'minin sûresini süsler. Kur'anlarda ilk iki sure olan Fatiha ve Bakara surelerinin serlevha tezhiplenmesi gelenektir. Diğer sureler ise başlık/unvan tezhibi adı verilen bir düzenleme ile süslenir. Yalnız, birden fazla cilt olarak hazırlanmış Kur'an örneklerinde her cildin ilk iki sayfasının serlevha tezhiplendiği görülür[170]. 1 numaralı örnek birden çok cilt olarak hazırlanmış Kur'an nüshasının ciltlerinden biri olmalıdır[171].

[170] Tanındı, 2009, 246, 248. Yalnız 14. Yüzyıl'da yaygın olmakla birlikte tek cilt halinde hazırlanmış Kur'an nüshalarının Meryem Surelerinin serlevha tezhiplendiği görülür ve bu Anadolu'daki Meryem kültüne bağlanmaktadır.

[171] Örnek no. 1 (B27), AÜDTCFK. Yazmalar Kataloğu I 'de " …baştan ve sondan eksiktir…" şeklinde tanımlanmaktadır. Yazmanın, baştan ve sondan eksik sayfalarının olmasının yerine, 30 cüz, 2 veya 4 cilt halinde hazırlanan örnekleri

Başlık, yalnız zahriye[172] ve yalnız serlevha[173] tezhipli örnekler dışındaki yazmalarda başlık bölümü/bölümleri tezhiplenmiştir. Çalışmamızdaki örneklerden en erken tarihli 1. örnekten (11.- 13. Yüzyıl) 19. yüzyıla kadar her dönemde, her tür yazmada en yaygın şekilde tezhiplendiği görülen alan başlık bölümleri olmuştur.

Geneli yalnız 1b sayfasında yer alan başlık tezhipleri[174]; Kur'an'larda sure başları[175], dua kitaplarında[176] dua başları, Mevlana Mesnevilerinde bölüm başları[177] ile risale şeklinde düzenlenmiş bazı örneklerde eser başlıkları[178] bir ciltte birden çok sayfada tezhiplenmiştir.

Sayfa kenarlarında halkar süsleme, yazmalarda 16. yüzyıl ve sonrasında yaygın şekilde kullanıldığı halde tezimize konu olan örneklerden yalnız 1559 istinsah tarihli örnek no.11' de ve 1893 tarihli 84 numaralı örnekte görülür. Bu örneklerden

---

bilinen Kur'an nüshalarından birini temsil ettiği düşünülebilir ve olasılıkla 4 cilt halinde hazırlanmış bir Kur'an'ın 2. veya 3. cildidir. Kur'an'ların bir ve birden çok cilt şeklinde hazırlanmalarına dair. Bkz. Tanındı, 2009, 248.

[172] 4, 5, 6 (15- 16. yüzyıl), 10 (16. yüzyıl?), 32 (18. Yüzyıl?) numaralı örneklerdir.

[173] 14. (16.- 17. yüzyıl) 65. (18.- 19.yüzyıl) örneklerdir.

[174] 8, 12, 18, 20, 21, 30, 31, 33, 34, 36, 40, 47, 48, 51, 53, 58, 59, 61, 64, 66, 69, 70, 77, 78 numaralı örnekler.

[175] 1, 63, 65, 67 numaralı örnekler.

[176] 38, 41, 57, 58, 66, 81 numaralı dua kitaplarından 41, 57, 81 numaralı örneklerde dua başlıkları, diğer örneklerde yalnız metin başlangıçları tezhiplenmiştir.

[177] 44, 22 numaralı örneklerde olduğu gibi.

[178] 83 numaralı örnekte olduğu gibi.

11'de sayfa üst boşluğu hariç sayfa kenarları tamamen ve metni sınırlandıran cetvel dışında sıvama tezhiplenirken; örnek 84'te üst boşluk yanında cilt dip kısma yakın alanda da tezhip yer almaz. Ayrıca bu örnekte cetvellerle sınırlandırılmış ince bir pervaz şeklinde görülür.

Sayfa kenarında güller, Kur'an nüshaları olan 1. (11.- 13. yüzyıl), 63. (18- 19. Yüzyıl), 67. (19. yüzyıl) örneklerde; 2, 3, 4 (14.- 15. yüzyıl?) ve 32 (18. yüzyıl) numaralı Kur'an dışı örneklerde görülür. 1 numaralı örnekte serlevha ve başlık tezhiplerine bağlı ve diğer sayfalarda sayfa kenarında bağımsız; 63 ve 67 numaralı örneklerde sayfa kenarında bağımsız; 2, 3, 4 ve 32 numaralı örneklerde zahriye levhalarına bağlı şekilde görülür. Sayfa kenarında yer alan güller, yayınlanan tezhiplerde tespit edebildiğimiz kadarıyla en geç 15. yüzyıl örneklerinde tezhipli alana bağlı şekilde yer almıştır[179]. Sayfa kenarı gülleri levhaya bitişik yer aldığı halde 18. yüzyıl istinsah tarihli olan 32 numaralı örneğin tarihlendirme problemine dair bir madde daha oluşturmaktadır.

Hatime/bölüm sonu, 22. (17. Yüzyıl), 41. (1771- 72), 79. (1855), 81. (1883), 84. (1893) örneklerde tezhiplenmiştir. Metnin son satırlarında ve bu satırların iki yanında yer alırlar.

Metin içinde, 37, 57, 66, 79, 83, 84 numaralı örneklerde *besmele oku üzeri,* 1. (13. yüzyıl), 24. (1601), 40. (1777), 56. (18.- 19. yüzyıl), 63. (18- 19. yüzyıl), 65.

[179] Örnekler için bkz. Özsayıner, 1999, 26, 27, 37, 43.

(18- 19. yüzyıl), 79. (1855), 84. (1893) numaralı örneklerde s*atır araları,* farklı dönemlerden 25 eserde *Duraklar*[180]*,* tezhiplenmiştir.

Kitapların yazı bloğunun baş, ağız ve etek kısımlarında yalnız 18.- 19. yüzyıl örnekleri olan örnek no. 33 (1730), 42 (1777), 82 (1887), 83 (1887)'de tezhip görülür.

Ayrıca 46. (1795), 52. (18. -19. yüzyıl), 79. (1855) örneklerde 1b- 2a sayfalarında *koltuk tezhipleri* görülür.

Form-Şema, *Zahriyelerde, düşey dikdörtgen formlu* ya da *dairesel madalyon formlu* iki ana şema örneği görülür. 4, 5, 6 (15- 16. yüzyıl), 10 (16. yüzyıl?), 32 (18. Yüzyıl?), 37 (1744) numaralı örneklerde zahriye bölümü düşey dik dörtgen formlu alan içinde; yalnız 9. (1559) örnekte ise zahriye *dairesel madalyon formunda* tezhiplenmiştir.

Düşey dikdörtgen formlu alanlar, ortada kareye yakın formlu ve bunun alt ve üstünde yatay dikdörtgen olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Kareye yakın formlu alanlarda dairesel madalyonlar içinde telif-müellif kaydı ve dikdörtgen alanlarda eser ismi yer almaktadır. Madalyon ve yazılardan kalan alanlar ise bitkisel süslemelerle

[180] Örnek no.1 (12- 13. yüzyıl), 9 (16. Yüzyıl), 19 (16. 17. yüzyıl), 28 ve 29 (17. Yüzyıl), 32, 37, 40, 41, 56, 57 (18. yüzyıl), 63, 66, 67 (18.- 19. yüzyıl), 72, 73, 77 (19. yüzyıl) 79, 81, 82, 83 84 (19. yüzyıl). Diğer kitaplarda ya durak kullanılmamış ya da kırmızı nokta şeklinde kullanılmışlardır.

dolgulandırılmıştır[181]. Bu şemayla 13. ve ağırlıklı olarak da 14. yüzyıl örneklerinde karşılaşılmaktadır[182]. Zahriyelerde, daha erken örneklerde düşey dikdörtgen alanlarda geometrik geçmeler ve bunları dolgulandıran bitkisel kompozisyonlarla oluşturulan levhalar sıvama tezhiplenirken[183], bu şemanın ve bu şemanın ortada bulunan kare formlu alanın geometrik geçme kompozisyonlarla sıvama tezhiplendiği ve şemaya koltuk, enli pervazların da eklendiği daha gelişmiş varyasyonları, 15. yüzyıl örneklerinde görülmektedir[184].

16. yüzyılın sonuna kadar yapıldığı kabul gören zahriyelerin, 18. yüzyıldan bir örneği olan 37. örneğin zahriyesinde, serlevha şemasına yakın bir düzenleme görülmektedir. Eserlerle ilgili bilgilerin yer aldığı metnin yanlarında koltuk ve üst ve alt kısımlarında yatay dikdörtgen düz levhalar yer alır. Alttaki dikdörtgen levhada

[181] Bu şemayla serlevha tezhiplerinde de kullanılmıştır. Tanındı, 2009, 251, res. 6, (1365 tarihli).

[182] Tanındı, 1991, KMM, no. 12, Kur'an, (1314 tarihli), Tanındı, 2000, 516, res. 2, KMM, no. 68, (1367 tarihli); Jamaes, 1992, 78 (1236 tarihli), 102 (1300 tarihli) , 126 (14.yüzyıl), 176 (14. Yüzyıl), 196 (13- 14. Yüzyıl); Özen, 2000, 47, 49, SK. Halet Efendi, 171, Mevlana Mesnevisi, (1372 tarihli).

[183] Bu şema zahriyelerde da ha sonra da sürdürülmüştür. Jamaes, 1992, 24 (11. Yüzyıl), 60 (13. Yüzyıl).

[184] Tanındı, 2009, 252, res. 7, (1477- 78 tarihli, Kahire?), 263, res. 19, (1460 tarihli İstanbul), Özcan, 2009, 291, 3, (1429, Herat).

"Vezir'ül- azam Ali Paşa"[185]ya ithaf kaydı yer almaktadır. Cetvellerle çevrelenen zahriye tezhibinde sayfa üst boşluğunda cetvellerin uzandığı alanda tığlar yer alır.

*Madalyon formu*nun kullanıldığı, 9 numaralı örneğin zahriye tezhibinde, merkezde kitap isminin yazılı olduğu sıvama altın daire yer alır ve bu alanı iç içe pervaz ve iplikler kuşatır. En dışta yer alan bubcuklu kuzudan düşey simetri ekseni boyunca sayfa boşluğuna tığlar uzanır. 268x180 mm. boyutlarında kâğıt üzerine 55 mm. çapında, kağıt boyutlarına göre küçük ölçekli bir alandır. Madalyon ve mekik zahriyeler sayfada bağımsız ya da bir cilt şemasında yer alan şemse formu gibi düşey dikdörtgen alnın içinde bazen de salbek ve köşebentlerle süslendiği örneklere 15.-16. yüzyılda sıklıkla kullanılmıştır[186]. Sayfada bağımsız bir yerde madalyon şeklinde ve 241x143 mm. kağıt üzerinde 90 mm. ölçüleriyle benzeri örneklere göre kağıt boyutuna göre küçük ölçekli alanda tezhiplenmiş bir madalyon tezhip, 1536- 37 tarihli bir örnekte görülmektedir[187]. 9 numaralı örnekte kitap isminin yazılı olduğu sıvama altın alanda ithaf kaydı yer alır ve yazı etrafını bitkisel süslemeli enli, dilimli bir pervaz çevrelemiştir.

---

[185] III. Ahmed'in veziri olan Ali Paşa olmalıdır.

http://www.osmanli.org.tr/osmanlisultanlari-5-232.html

[186] Madalyon zahriyelerin 13.- 14. Yüzyıl örnekleri de görülür .Özen, 2000, 26, (1283 tarihli), 31, (1311 tarihli). Bu örneklerde geometrik geçmeler ve münhani dizileri görülür ve tığ bulunmaz.

[187] Özen, 2000, SK. Fatih, 3740, Hayretname, madalyon zahriye tezhibi (1536-37 tarihli)

Fihrist, 37 numaralı örnekte başlık (kubbeli başlık), 76 numaralı örnekte ise sayfada cetvelle sınırlandırılmış düşey dikdörtgen içi tam simetrili ulama kompozisyon şeklinde paftalara ayrılmış ve içlerine yazılar yazılmıştır.

Serlevhalarda, temel şema hattın üst ve altında yatay dikdörtgen levhalar ve bu levhalar ile hattı kuşatan cetvel ve diğer süsleme elemanlarından ibarettir.

Çalışmamıza konu olan tezhipler içinde en erken tarihli örnek olan 1. örneğin (11- 13. yüzyıl) serlevhasında, iri yazılmış dört satır hattın üstünde, yatay dikdörtgen formlu levha ve metnin altında zencerekle dolgulandırılmış kuşak şeklinde daha ince bir yatay dikdörtgen alan yer alır. Metnin çevresini cetvel ve kuzu çevreler ve levhaya sayfa kenarında yatay tek eksene göre simetrik düzenlenmiş bir gül bağlanır. Bu şema, 11.- 13. yüzyıllar arasında hazırlanmış Kur'an örneklerinde sıklıkla kullanılmıştır[188].

14 numaralı örnekte (16.- 17. yüzyıllar) 1b'de tek sayfada yer alan levha tezhip vassale yapılmış sayfada uyumsuz ve bir bütünlük oluşturmayan haldedir. Metnin üzerinde yatay dikdörtgen levha ve metni alt ve sağ yandan çevreleyen enli pervaz ve zencerekler başka bir düzenleme ve tahminen klasik serlevha şeması olarak metnin

[188] Türk ve İslam Eserleri Müzesi**,** 2002**,** 54- 55, TİEM. no. 431, (1028 tarihli); Tanındı, 2009, 246, res. 3, TİEM. no. 438, (13. yüzyılın ilk yarısı); Bu şemada metnin altında, metnin üstünde yer alan dikdörtgen levhanın simetriği bir levhanın yer aldığı, metni ve bu levhaları zencerekli pervazların, enli kuşakların ve tığların çevrelediği, örnekler 15. yüzyıla kadar görülen süsleme düzenidir. 14. yüzyıldan itibaren şemanın daha gelişmiş düzenlemeleri ile karşılaşılır. Bkz. James, 1992, 22-78.

alt ve üst kısmında yatay dikdörtgen levha ve bu levhalarla metni çevreleyen cetvel ve çeşitli kalınlıkta pervazlar ve tığlar şeklinde bir düzenlemeye ait parçalar olmalıdır.

22 numaralı örnekte (1601) temel şemaya ek olarak (1b ve 2a'da karşılıklı sayfalarda düşey dikdörtgen levhalar üç ana bölüme ayrılmıştır: orta kısımda kare formlu yazı alanı, üst ve altında yatay dikdörtgen alanlar) metin, kare formlu alanda bir sekizgen içine yazılmıştır. Sekizgen formdan, karenin köşelerinde kalan üçgen alanlar süslenmiştir. 1b sayfasındaki bu düzenleme yerini 2a sayfasında serlevhanın yatay düzlemde ters simetriği bir düzenlemeye bırakmıştır.

26 (1650), 63 (18.- 19. yüzyıllar), 65 (18.- 19. Yüzyıl) ve 67 karşılıklı sayfalarda simetrik düzenlemişlerdir. Bu örneklerde de serlevha üç ana bölüme ayrılmıştır. Ortada alanda metin, metnin üst ve altında ise yatay dikdörtgenler içinde şemse/pafta düzenlemesi görülür. 26 numaralı örnekte metin bu dörtgen alanlarda bir daire, 63 numaralı örnekte ise mekik/oval formlar içinde yer alır. Dairesel formların dörtgen alan içinde yarattığı köşelikler ise her iki örnekte de süslemelidir. 26, 65 ve 67 numaralı örneklerde sayfa üst boşluğuna uzanan cetvellerin(65 numaralı örnekte pervazlar) oluşturduğu alana 26 ve 65 numaralı örneklerde kubbeli, 67 numaralı örnekte dendanlı levhalar oturur. Bu levhalardan sayfa sonuna tığlar uzatılmıştır. 63 numaralı örnekte ise serlevhayı, enli bir pervaz çevreler. Yalnız 67 numaralı örnekte, serlevlarda sıklıkla görülen, yazı alanın yanlarında koltuk tezhipleri yer almıştır.

26 numaralı örnekte olduğu gibi yazı alanının dairesel form içinde yer aldığı ve levhanın üstünde kubbeli/ dendanlı levhanın kullanılmış olduğu bir örnek Türk Vakıf ve Hat Sanatları Müzesinde Bulunan bir Kur'an serlevhasında görülür[189].

65 numaralı örnekte yazı alanını çevreleyen pervazlar ve metnin üzerinde yer alan üst üste iki başlık alanı ve sayfa üs boşluğuna uzanan enli pervazların oluşturduğu alana oturan yarı daire formlu levha örneği ile 19. yüzyılda hazırlanmış bir Kur'an'da karşılaşılır[190].

67 numaralı örnekte görüldüğü gibi metnin yanlarında koltuk tezhiplerinin, metnin üstünde dikdörtgen levha üzerine dendanlı levhanın oturduğu ve sayfa boşluğuna tığların uzatıldığı bir örnek yine Türk Vakıf ve Hat Sanatları Müzesinde bulunan bir Kur'an serlevhasında görülmektedir[191].

76 (1826) numaralı örnekte ise yukarıda bahsedilen bu ana şemadan çok farklı bir düzenleme görülür. İç içe enli cetvellerle çevrelenmiş düşey dikdörtgen alan düşey tek eksene göre simetrik bir kompozisyon görülür. Alan yatay dikdörtgen bir kartuşla iki bölüme ayrılmış; alt kısma metin, üst kısma ise kubbeli levha yerleştirilmiştir. Metnin çevresi ve kubbeli levha alanı iç ve dış bükey çizgilerin kesişmesiyle oluşan alanlar- formlarla süslenmiştir.

---

[189] Özsayıner, 1999, res. 81, TVHSM no. 696 (1868 tarihli).

[190] Bu Kur'an Kuzey Afrika'da yazıldığı ancak serlevha kompozisyon stilinin 18.-19. Yüzyıl Osmanlı üretiminden alındığı düşünülmektedir. Bkz. The Decorated World, Qur'ans of the 17th to 19th Centuries, 1999, 52, no. 12,

[191] Özsayıner,1999, res. 72, no. 1074, (1807 tarihli)

Başlıklar, düz, iklil ve kubbeli levha şeklinde üç ana şemaya sahiptir.

Düz levhalar, 11.- 13. Yüzyıllar arasında hazırlanmış olduğunu düşündüğümüz 1 numaralı örnekte, sure başlıkları yatay dikdörtgen şeklinde düzenlenmiş ve başlığa sayfa kenarında bir gül bağlanmıştır. Başlık yazısını mavi cetvel yatay dikdörtgen oluşturacak şekilde çerçeveler. 11.- 13. yüzyıl örneklerinde sure adı yalnız altınla yazılarak hizasına sayfa kenarına güller bağlanır ya da altınla yazılmış sure adı cetvelle çevrelenerek bırakılır[192].

13 (16.- 17. yüzyıllar), 22 (19., 24. sayfalarda) (1601), 41 (1771- 72), 64 (18.- 19. yüzyıl), 79 (1855) numaralı örneklerde yer alan başlıklarda yalnız yatay dikdörtgen alanlar; 5 (15. yüzyıl), 22 (35. Sayfa) (1601), 28 (1650) numaralı örneklerde ise yatay dikdörtgen alan ile birlikte, levha üzerinde bir kuşak tezhiplenmiştir. 5. (15. Yüzyıl), 13. (16.- 17. yüzyıllar) örneklerde 1b sayfasında yer alan düz levhaların, 18.- 19. yüzyıl örneklerinde 1b dışındaki sayfalarda/ yalnız ara sayfalardaki başlıklarında kullanıldığı dikkat çekicidir.

22 numaralı örneğin 19. sayfasında ise çok daha farklı bir tasarım görülür. Metnin üzerinde pervazlarla çevrelenmiş başlık alanı pervazlarla bölümlere ayrılmıştır. Levha ortasında besmele yazılı alanın üst, alt ve yanları farklı kompozisyonlarla değerlendirilmiştir.

[192] Lings, 1987, 55, no. 28,(Meşhed kütüphanesi, no. 120); Oriental Manuscripts and Miniatures, 1996, 17, no. 9 (11. Yüzyıl).

İklil levhalar, 6 (1494), 7-9, 11, 12, 15- 22 (30- 31. Sayfalardaki başlıklar), 23, 24, 26, 27, 29 (16.- 17. Yüzyıllar),31, 33- 37, 39, 42, 44, 45, 47, 52, - 58, 60, 62, 64, 69, 70 - 75, 77- 81, 84 (18.- 19. Yüzyıllar) numaralı örneklerdir.

İstinsah tarihi 1494[193] olan örnek no. 6, iklil levha şeklinde düzenlendiği anlaşılmaktadır; ancak bu dönemin öne çıkan örneklerinde iklil ya da kubbeli levha örneği tespit edilememiştir[194]. Bu durum başlığın daha geç bir tarihte tezhiplenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

16.- 17. yüzyıl örneklerinde, düz levha şeklinde tasarlanan 13, 22, 25 numaralı üç örnek dışındaki 20 örnek iklil levha şeklinde düzenlenmiştir[195].

18.- 19. yüzyıl örneklerinde ise kubbeli levha olarak tasarlanmış 19 örnek dışındaki başlıklar iklil levha şeklinde düzenlenmişlerdir[196].

Kubbeli levhalar, yalnız 18.- 19. yüzyıl örneklerinde görülür. 17 eserdeki 22 başlıkta kubbeli levha ya da kubbeli levha formunda başlık alanları süslenmiştir. 40, 43, 44, 45, 49, 68, 51, 59, 61, , 71, 78, 82, 83 numaralı örneklerde kubbeli alanlar sınırlandırılarak tezhiplenirken, 48, 83 numaralı örneklerde yalnız süsleme ile dairesel bir form oluşturulmuştur.

---

[193] AÜDTCFKYK., 2006.

[194] Küpeli, 2007, 381-382.

[195] 7,8, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 (30- 31. Sayfalardaki başlıklar), 23, 24, 26, 27, 29 numaralı örneklerdir.

[196] 31, 33- 37, 39, 42, 44, 45, 47, 52, - 58, 60, 62, 64, 69, 70 - 75, 77- 81, 84 numaralı örnekler.

Sayfa kenarlarındaki halkar bezemeler, 1559 istinsah tarihli örnek no.11' de kubbeli levhanın tığlarla süslü alanı dışında 1b ve 2a'da yazı alanını çevreleyen cetvel dışında tüm sayfa kenarlarında ve 1893 tarihli 84 numaralı örnekte ise 1b sayfasında sağ kenarda sayfa sonuna uzanan, sayfa dip kısmı hariç cetvellerle sınırlandırılmıştır.

Sayfa kenarında yer alan güller[197], 1 numarada serlevhaya bağlı güller bitkisel motifin formunda başlık ve sayfa kenarında dairesel madalyonlar şeklinde ve bir tür de damla motifi şeklindedir. Zahriyelerdeki örnekler ise daire ve yarı daire formludur. 63 ve 65 numaralı Kur'an örneklerinde sayfa kenarında bağımsız düşey eksene göre simetrik bitkisel motif ve tığların oluşturduğu, 79 numaralı örnekte ise sayfa kenarında bağımsız bir çiçek şeklindedir.

Hatime/bölüm sonu[198], tezhipleri yazı alanı içinde metnin bittiği son satıların sağ ve solunda simetrik üçgen ya da dörtgen formlu alanlar/koltuklar şeklindedir. 22 numaralı örnekte her bölüm sonunda yer alan tezhiplerden 51a sayfasında metnin sonlandığı satırların iki yanında düşey dikdörtgen koltuklar, 204a, 259a sayfalarında metnin bitiminde yatay dikdörtgen bir alan şeklindedir.

---

[197] Kur'an nüshaları olan 1. (12.- 13. yüzyıl), 63. (18- 19. Yüzyıl), 65. (18- 19. Yüzyıl), 67. (19. yüzyıl) örneklerde ve 2, 3, 4(14. – 15. yüzyıl), 32. (18. yüzyıl) ve 79 (1855) numaralı örneklerde görülür.

[198] 22. (17. Yüzyıl), 41. (1771-72), 79. (1855), 81. (1883), 84. (1893) örneklerdedir.

Satır araları, besmele oklarının üzeri serbest bitkisel süslemeler; beyne's-sütur tezhipler[199] iç ve dış bükey eğrilerle sınırlandırılmış kapalı formlar şeklindedir. 1. Örnekte içi bitkisel süslemelerle doldurulmuşken, diğer örneklerde sıvama altındır. *Duraklar,* örnek no.9 (16. Yüzyıl), 19 (16. 17. yüzyıl), 28 ve 29 (17. Yüzyıl), 32, 37, 41, 57 (18. yüzyıl), 72, 73, 81, 82, 83 altın; 77 (19. yüzyıl) yeşil renkli olmak üzere daireseldir. Örnek no. 1 (12- 13. yüzyıl), 40, 56, 63, 66, 67 (18.- 19. yüzyıl), 79, 84 (19. yüzyıl) dairesel form içi sıvama altınla boyanmış, etrafı mavi ve kırmızı noktalarla çevrelenmiştir. Bunlardan bir kısmı ise altı dilime ayrılmıştır. Ayrıca örnek no.1 (12- 13. yüzyıl), 67. (18. 19. yüzyıl), 79 (19. yüzyıl), duraklarında penç motifleri de kullanılmıştır. Diğer kitaplarda ya durak kullanılmamış ya da kırmızı nokta şeklinde kullanılmışlardır.

Koltuk bölümleri, kare ya da dikdörtgen formlu alanlar içinde tezhiplenmiştir.

Zahriye, serlevha ve başlık alanlarındaki, yatay dikdörtgen levhalarda 15. yüzyıldan itibaren yatay ve düşey eksenlere göre simetrik veya yarı simetrili ulama kompozisyonlar şeklinde: şemse- salbek köşebent düzenlemesi görülür[200]. 16.- 17. yüzyıl örneklerinin hepsi bu düzenleme ile süslenirken 18.- 19. yüzyıldan başlık örneklerinin genelinde bu düzenlemenin basitleştirilmiş bir versiyonu sayılabilecek

[199] 1. (13. yüzyıl), 40. (1777), 24. (1601), 56. (18.- 19. yüzyıl), 63. (18- 19. yüzyıl), 65. (18- 19. yüzyıl), 79. (1855), 84. (1893)'de tezhiplenmiştir.

[200] Yatay dikdörtgen alanlarda 7, 12, 15, 17, 22, 26, 27 numaralı örneklerde yalnız şemse; 8, 9, 11, 19, 24 numaralı örneklerde şemse- salbek, 15, 20, 21, 31, 37 numaralı örneklerde şemse- salbek- köşebent, 16., 18, 23 numaralı örneklerde şemse- köşebent öğeleri kullanılmıştır.

bir düzenleme görülür. Bu örneklerde levhalar içinde alt ve üst cetvellere dayalı ipliklerle dilimli ya da yaprak motifleriyle bir alan yaratılarak bunun dışında kalan alanlara bitkisel süslemelerin, yatay ve düşey simetri eksenlere simetrik olanları dışında, ½ oranlı simetrik örnekleri yapılmıştır[201]. Yalnız 18.- 19. yüzyıl örneklerinde olmak sıvama altın ya da sayfa renginde bırakılmış örnekler de görülür[202]. 18.- 19. yüzyıldan düz levha örneklerinde başlık yazısı yanlarında veya yazı yer almayan levhalarda dikdörtgen alanın yanlarında bitkisel süslemeler yer almıştır[203].

Yine serlevha başlık alanlarında görülen kubbeli alanlar tek bir alan/pafta olarak değerlendirilmiş[204] ya da levha alanlara ayrılmıştır. Bu levhalarda iç içe

[201] 34, 41, 45, 47,52, 57, 60, 62, 63, 64, 67, 74, 79, 81 numaralı örneklerden 79. Örnek bu düzenlemenin bitkisel motiflerin çeşitli kompozisyon varyasyonlarıyla yapılmış çok sayıda örneğini içermektedir.

[202] 33, 35, 44, 45, 58, 80, 81 numaralı örnekler.

[203] 36, 79, 84 numaralı örneklerde olduğu gibi.

[204] 16. 17. Yüzyıldan lacivert üzerine altınla serbest fırça tekniğiyle işlenmi iki örnekte:7, 17; 18.- 19. Yüzyıl örneklerinin genelinde bu düzenleme görülür:34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 48, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 72, 73, 81, 84, 83.

alanlar[205] veya merkezdeki bir paftaya bağlanan paftalar ile oluşturulmuş tam simetrili ulama bir kompozisyon kesiti şeklinde örnekler[206] görülür.

Kompozisyon türleri, G*eometrik kompozisyon* yalnız 10 (16. yüzyıl?) numaralı örnekteki zahriye tezhibinde, tam simetrili ulama kompozisyonda geçme bantlarla oluşturulmuş dairesel ve dilimli formlar görülür. Geometrik kompozisyonlar 15. yüzyıla kadar kullanılmıştır[207]. 16. yüzyıl ve sonrası dönemde hazırlanmış örneklerin yoğun olduğu çalışmamızdaki 1562 istinsah tarihli bir örneğin de tezhipleri daha erken bir dönemde hazırlanmış olmalıdır. 18.– 19. yüzyıl örnekleri olan 65, 70, 76 numaralı örnekler tam manasıyla olmasa da geometrik tasarımlar içerirler.

Diğer örneklerde *bitkisel kompozisyonlar* görülür. Bu kompozisyonlara simetri hâkimdir[208]. Simetrili kompozisyonlarda zahriye, serlevha ve başlıklarda yer alan yatay dikdörtgen alanlarda yatay ve düşey eksenlere göre simetrik olarak; serlevha ve

---

[205] 1/2 oranında simetrik ya da yarı simetrili ulama kompozisyonlar şeklinde 16.- 17. Yüzyıl örneklerinde: 9, 11, 12, 15, 16, 19, 23, 24;18.- 19. Yüzyıl örneklerinde: 31, 41, 47, 52, 51, 57, 60, 62, 79, 80.

[206] Yalnız 16.- 17. Yüzyıl örneklerinde olmak üzere: 8, 15, 18, 20, 21, Özellikle II. Bayezid devrinden itibaren kullanılan tam simetrili ulama kompozisyonların kesitlerini hatırlatmaktadır. II. Bayezid Devri ulama levhaları için bkz. Küpeli, 2009, 330, res. 5 , 337, res. 8.klasik devirden bir başlıkta örneği ise, Derman, 2009, 354, res. 13.

[207] James, 1992, 17.

[208] koltuk içlerinde, besmele oku üzerlerinde, bir örnekte yer alan sayfa kenarında bir süslemede ve yazı alanlarında serbest kompozisyonlar görülür.

başlık alanlarında yer alan düşey tek eksene göre simetrik olarak yer verilmiştir. Ulama kompozisyonlarda, iki örnekte [209] serlevha ve başlık tezhiplerinin yatay dikdörtgen alanlarında; koltuk, başlık, pervaz, sayfa kenarında halkar, yazı bloklarının baş, ağız, etek kısımlarında[210] tam, yarım simetrili ve simetrisiz örnekleri görülür.

Motifler, İncelenen örneklerin genelinde stilize bitkisel motifler ve bunlarla oluşturulan az sayıda serbest, geneli simetrili ya da ulama kompozisyonlar görülür.

Kıvrım/helezoni dal, rumi, palmet motifli kompozisyonlara 11- 13. yüzyıl örneği olan 1 numarada karşılaşılır. Bir grup örnekte kıvrım/helezoni dallar, rumi, palmet ve penç- hatai grubu motiflerin evrimlerinin klasik öncesi tipleri ile karşılaşılır[211].

Bunlar dışındaki örneklerde 15. Yüzyıldan 2 numaralı örnekte penç- berk grubu motiflerden itibaren stilize bitkisel motifle oluşturulmuş kıvrım dal kompozisyonları kullanılmıştır. 16.- 17. Yüzyıl örneklerinde merkezi bir motiften çıkan kıvrım/ helezoni dal kompozisyonlarında rumi, palmet, hatai, penç, berk, gonca grubu motiflerinin çeşitleri ve yürek, yonca, yeberklerle motifleri kullanılmıştır. 18.- 19. yüzyıl örneklerinde rumi, penç grubu rozet çiçeklerin tek tiplerinin tekrarlandığı

[209] Örnek no. 1 ve 22.

[210] Koltuk, başlık: 22 numaralı örnek; başlıklarda düz levha üzerindeki tüm dendanlı levhalarda: 2, 8,33, 37, 67 numaralı örnekler gibi; tüm pervazlarda: 9,14,28, 63,45 gibi; sayfa kenarı halkar: 9, 84; yazı bloğu baş, ağız, etek kısmında: 17, 34,52, 82, 83 numaralı örneklerde.

[211] 4, 5, 6, 10, 32 numaralı örnekler.

görülür. Özellikle kompozisyonlarda bu dönemde penç grubu rozet çiçeklerin tekrarı çok karakteristiktir. Az sayıda örnekte hançere yaprak, yürek, hatayi ve gonca grubu motiflerin yalın örnekleri de tek tip tekrarı ile kompozisyonlarda kullanılmıştır. 18.- 19. yüzyıldan, Avrupa etkili bir örnekte "C", "S" kıvrımlı yapraklar kullanılmıştır. 79. Örnekte sayfa kenarındaki çiçekler, bu yüzyılların modası olan realist üslupta çiçeklerin bir yansıması olarak görülebilir. 82 ve 83 numaralı örneklerde klasik tezhipte şemse içinde yer alan yazı, yaprak ve çiçeklerle oluşturulmuş çelenklerle süslenerek yüzyılın Avrupa modasına uyulmuştur.

Kullanım eşyaları, yalnız 18.- 19. yüzyıl örneklerinden 45 numarada kubbeli başlık dışında sayfa boşluğunda içinde çiçekler olan vazolar ve 55 numarada kubbeli başlık içinde masa üzerinde bir kavuktur.

Renkler, 11.- 13. yüzyıl örneği olan 1 numaralı örnekte altın ve kestane rengi ağırlıklıdır. Bu iki ana rengin yanında az mavi ve yeşil renkler kullanılmıştır.

1 (11. 13. Yüzyıllar), 4, 5, 6 (14. 15. yüzyıllar), 10 (1562?), 32 (18. Yüzyıl?) numaralı örneklerde, altın ve kestane ana renkler olmak üzere mavi, kırmızı, yeşil ve beyaz renkler kullanıldığı görülür. 11.- 15.[212] yüzyıl örneklerinde kullanılmış olan bu renk grubunun 16. ve 18. yüzyıl istinsah tarihli örneklerin tezhiplerinde görülüyor olması tarihlendirme problemi olan bu eserlerle ilgili renklerle ilgili bir soru oluşturmaktadır.

Lacivert, altın ağırlıklı olmak üzere, pembe, mavi, kırmızı, yeşil, eflatun, sarı, siyah, beyaz gibi renklerin çeşitli parlak tonlarıyla kullanıldığı örnekler 16.- 17.

[212] Bu dönem örnekleri için James, 1992.

yüzyıl örneklerinde görülür[213]. Bu örneklerde, bir motifin bir rengin farklı tonları hatta farklı renkler kullanılarak işlendiği görülür. Bu dönem örneklerinde yalnız lacivert ve altın kullanılmış örnekler de vardır[214].

18.- 19. yüzyılda, 16.- 17. yüzyıl örneklerinde olduğu gibi lacivert ve altının ağırlıklı olarak kullanıldığı örnekler görülür; Ancak bu örneklerde altının ve lacivertin tonu ve parlaklığı değişmiş, diğer renklerin çeşitleri azalmıştır[215]. Gri, bordo renkler kullanılmıştır[216]. 34, 36, 38, 40, 41, 45, 58 numaralı altının tezhiplerde tamamen hakim olduğu örneklerde lacivert renk neredeyse görülmemektedir. Bunun yanında klasik tezhip tekniğine yakın bir işlenişle süslenip, altının kullanılmadığı örnekler görülür[217]. Bu dönemde yalnız altın, yalnız kırmızı kullanılmış örnekler görülür[218].

Süsleme tekniği, yazmaların çoğunda *klasik tezhip tekniği* uygulanmıştır. Bunun dışında *sayfa renginde bırakılmış zemine,* altınla halkar tarzında; bazı

[213] 8, 9,11, 14, 15, 16, 18,19, 20, 21, 22, 23, 26, 37 numaralı örneklerdir.

[214] 12, 13, 25 ve altın lacivert yanında az kırmızı kullanılmış olan 7, 17 numaralı örneklerdir.

[215] 31, 33, 37, 43, 46, 47, 52, 57, 60, 62, 79, 80, 81, 83 numaralı örnekler.

[216] 55. Örnek.

[217] 50, 55, 59 numaralı örnekler.

[218] 35, 37, 39, 44, 53, 54, 56, 68, 83 yalnız altın; 30, 48, 49, 69, 70, 71, 75, 77, 78 yalnız kırmızı renk kullanılarak işlenmiştir.

örneklerde kırmızı; bir örnekte yeşil, kırmızı[219]; bir örnekte[220] pembe, sarı, yeşil, kırmızı, mavi ile uygulanmıştır. *Serbest fırça*[221] ve *çift tahrir*[222] teknikleriyle çalışılmış örnekler de vardır. Ayrıca bir örnekte *Zer- efşan* ve *renk- efşan*[223] tekniğinde süslemelerle de karşılaşılır.

Sayfa renginde bırakılmış zemine altınla uygulanan örnekler no. 9 (1559) halkar tarzında sayfa kenarı tezhibidir. 35 (18. yüzyıl), 37 (18. yüzyıl), 39 (18. yüzyıl), 44 (18. yüzyıl), 53 (18.- 19. yüzyıl), 54 (18.- 19. yüzyıl), 56 (18.- 19. yüzyıl), 68 (19. yüzyıl), 83 (19. yüzyıl) numaralı örnekler başlık; 22 (1608), 81(1883), 84 (1893) numaralı örnekler ise koltuk ve hatime şeklinde hatime tezhipleridir. Sayfa renginde bırakılmış zemine yalnız altınla işlenmiş başlık örneklerinin hepsi 18.- 19. yüzyıl örnekleridir.

Sayfa renginde bırakılmış zemine kırmızı ile işlenmiş örnekler 30 (1713), 48 (18.- 19. yüzyıl), 49 (18. 19. yüzyıl), 69, 70, 71, 75, 77, 78 (19. Yüzyıl) numaralı başlık tezhipleridir. Örneklerin 18. ve 19. yüzyıl örnekleri olduğu dikkat çekicidir,

Diğer örneklerde zemini boyalı ve kontur/ tahrirli tezhip tekniğinin uygulandığı görülür.

---

[219] 65 numaralı (18.- 19. yüzyıl) örnekte süsleme sayfa renginde bırakılmış zemine kırmızı ve yeşille işlenmiştir.

[220] 76. Örnekte ise ipliklerle bölümlenmiş alanlar çeşitli renklerle sıvama boyanarak bırakılmıştır.

[221] 13 (16.- 17. yüzyıl), 17 (16.- 17. yüzyıl), 25 (1650) numaralı örneklerde görülür.

[222] 7. (1517)ve 12. (1593) örneklerde karşılaşılır.

[223] 6. örnekte Zer ve renk- efşan teknikleri kullanılmıştır.

Kitapların üretildiği yer, az sayıda örnekte bilinmektedir. Örnek 10 Mısır (1562); 26 Konya (1650), 34 Kudüs (1730); 37 Üsküdar (1744); 44 Ankara (1783); 71 İstanbul (1821); 76 Tokat'da istinsah edilmiştir.

Konular, din ve edebiyat ağırlıklıdır. Örnek no. 1, 63, 65, 67 Kur'an olmak üzere 2, 3, 4, 7, 17, 24, 25, 27, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 41, 42, 47, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 66, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 81, 82, 83 numaralı 40 örnek Din; 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22, 23, 26, 30, 35, 36, 40, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 60, 61, 62, 74, 76, 79, 83 numaralı 35 örnek Edebiyat konulu, 9, 16, 19, 21, 28, 29, 68,70, 79, 80 numaralı 10 örnek bilim konuludur ve 84 numaralı örnek bir icazettir. Tezhiplerde, kitapların konularına göre farklılık yoktur ancak; Kur'an ve Mevlana Mesnevisi örneklerinin daha yoğun süslendiği söylenebilir. Her iki alanda yazılmış kitaplar karşılıklı zahriye, sure- bölüm başları başlık ile süslenirken Kur'anlarda sayfa kenarında bölüm işaretleri/ güller görülür.

VI. SONUÇ

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Bölümü, Üniversite A Koleksiyonlarında 410 ve Üniversite B Koleksiyonlarında 66 olmak üzere, bu iki koleksiyonda toplam 476 cilt yazma kitap vardır[224]. Bunlardan Üniversite A Koleksiyonunda 61; Üniversite B Koleksiyonunda 23 olmak üzere toplam 84 cilt eserde tezhip yer almaktadır.

Kronolojik olarak, 1 numaralı 1 örnek 11.- 13. yüzyıllar arasına; 2, 3, 4 numaralı 3 örnek 14- 15. yüzyıllar arasına; 5 numaralı 1 örnek 15. yüzyıla tarihlendirilmiştir. 7- 9, 11, 12 numaralı 16. yüzyıl istinsah tarihli 5 örnek devrinin özelliklerini göstermektedir. 13- 20 numaralı 8 örnek 16.- 17. yüzyıl aralığına "klasik stil" adı verilmiş evreye tarihlendirilmiştir. 21- 25, 27, 29 numaralı 7 örnek 17. yüzyıl istinsah tarihli olup devrinin beğenisine uygun tezhiplenmiştir. 18. yüzyılda istinsah edilmiş 30- 31, 33- 48 numaralı 19 örnek devrin özelliklerini yansıtmaktadır. 49- 67 numaralı 19 örnek 18.- 19. yüzyıl aralığında geleneği türlü farklılıklarla devam ettiren ve "Türk Barok – Rokokosu" denilen stillerde uygulanmış süslemelere sahiptir. 49- 84 numaralı 19. yüzyılda üretilmiş/ hatta alınmış 17 örnek yukarıda bahsedilen dönemin özellikleri gösterirler.

6 (1494), 10 (1562-63), 26 (1650), 28 (1652), 32 (1721), istinsah tarihleri ile tezhip stilleri arasında belirgin uyumsuzluklar görülür. 6. Örnek en erken 16. yüzyıl ikinci yarısı; 10. en geç 15. yüzyıl; 26. 18.- 19. yüzyıllar arası; 28. 15. yüzyıl; 32. 14. yüzyıl özellikleri göstermektedirler.

[224] AÜDTCFK YK., 2006.

Tezhipli alanlar, zahriye, fihrist, serlevha, başlık, bölüm sonu/hatime tezhiplerinin yanı sıra satır araları, sayfa kenarları, yazı bloklarının baş, ağız ve etek kısımları ile duraklar ve metin aralarında koltuk alanlarıdır. Yazmalarda tezhipler bu alanların yalnız birinde, bazı örneklerde birden çok alanda yer alır. 22 numaralı örnek bu bakımdan en yoğun süslenmiş yazmadır. 1b ve 2a sayfasında serlevha, bölüm başlarında başlıklar, bölüm sonlarında hatime, metin arasında koltuklar, satır araları ile birlikte tezhiplenmiş tek örnektir. Kur'an örneklerinde de serlevha, sureler başlık, sayfa kenarlarında güller ile tezhiplenmiştir. Diğer örneklerde, zahriye, serlevha, başlık alanlarından yalnız biri ya da birden fazla eserin yer aldığı risaleler ya da birden çok bölümden oluşan eserlerde bölüm veya eser başlarında başlık tezhipleri vardır.

Zahriyelerde düşey dikdörtgen ve madalyon formlu örnekler vardır. Serlevhalarda da zahriye tezhiplerinde görülen düşey dikdörtgen formlu sınırlandırılış bir alan içinde metnin üst ve altında yatay dikdörtgen alanlar ve bunları hatla çevreleyen cetvel ve pervazlardan oluşturulmuştur. Başlıklarda yatay dikdörtgen, yatay dikdörtgen ve kubbeli alanların birlikte yer aldığı ve yalnız kubbeli formda tezhipler görülür. Düz levhalar tüm devirlerde, iklil levhalar 16. yüzyıldan, kubbeli levhalar ise 18. yüzyıldan sonra hazırlanmış örneklerde görülür. düz levha örneklerinin 18.- 19. yüzyıl örnekleri bölüm, eser ilk başlığı olarak kullanılmamıştır. Hatime tezhiplerinde metnin son satırlarının iki yanında üçgen ya da dörtgen formlu alanlar şeklinde tezhiplenmiştir.

Yalnız bir örnekte zahriye levhasında, geometrik kompozisyon görülür. Diğer örneklerde bitkisel kompozisyonlar serbest, simetrili ve ulamam kompozisyonlar şeklinde görülür.

Stilize edilmiş bitkisel motiflerin kullanıldığı örneklerden 18.- 19. yüzyıldan az sayıda örnekte realist eğilimler tespit edilebilir. 11.-13. yüzyılda helezoni dal- rumi- palmet süslemelere münhaniler eşlik ederken, bir grup örnekte klasik biçimine ulaşmamış formlarıyla kıvrım dallar üzerinde rumi, palmet, penç- hatai- gonca grubu motifler dikkat çeker. 16.- 17. yüzyıl örneklerinde kıvrımdalar üzerinde hatai, penç, berk, gonca, yonca, yürek motiflerinin çeşitli tasarımları bir örnekte kullanılmıştır. 17.- 18. yüzyıl örneklerinde kıvrım dallar üzerinde tek tip rozet çiçekler neredeyse tüm örneklerde tekrarlanmış; az sayıda örnekte yeberk, hançere yaprak, yürek ve gonca motiflerinin de tek tipte tekrarlandığı görülür.

Bir grup örnekte tezhipte 16. yüzyıla kadar görülen altın, kestane ağırlıklı renkler ve az mavi, kırmızı ve yeşil kullanılmıştır. 16.- 17. yüzyıl örneklerinin ana renkleri altın ve laciverttir. bu iki temel renk yanında kırmızı, mavi, yeşil, sarı, pembe, eflatun, beyaz, siyah gibi çok çeşitli parlak renkler ve tonları kullanılmıştır. 18.- 19. yüzyılda ise altın ton değiştirerek süslemenin temel rengi olmuştur. Lacivert ağırlığını kaybetmiş, renklerin çeşitliliği azalmış ve pastelleşmiştir.

Çoğu klasik tezhip tekniğinde işlenen eserlerin, sayfa renginde bırakılmış zemine halkar tarzında, serbest fırça ile, çift tahrir tekniğinde işlenmiş örnekleri de görülür. Ayrıca bir örnekte zer- efşan, renk-efşan teknikleri uygulanmıştır.

Kitaplardan üretildiği yer, bilinen örnek 8 Mısır (1562); 33 Kudüs (1730); 61 Konya (1650); 36 Üsküdar (1744); 43 Ankara'da (1783) istinsah edilmiştir.

Mısır, Konya, Kudüs, Üsküdar, Ankara, İstanbul, Tokat'ta istinsah edildiği bilinen yazmalarda 16. yüzyıl ve sonrasında üretilmiş örneklerde İstanbul üslubunun temel oluşturduğu söylenebilir.

Konular, din ve edebiyat ağırlıklıdır. Örnek no. 1, 63, 65, 67 Kur'an olmak üzere 2, 3, 4, 7, 17, 24, 25, 27, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 41, 42, 47, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 66, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 81, 82, 83 numaralı 40 örnek Din; 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22, 23, 26, 30, 35, 36, 40, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 60, 61, 62, 74, 76, 79, 83 numaralı 35 örnek Edebiyat konulu, 9, 16, 19, 21, 28, 29, 68,70, 79, 80 numaralı 10 örnek bilim konuludur ve 84 numaralı örnek bir icazettir. Tezhiplerde, kitapların konularına göre farklılık yoktur ancak; Kur'an ve Mevlana Mesnevisi (örneklerinin daha yoğun süslendiği söylenebilir. Her iki alanda yazılmış kitaplar karşılıklı zahriye, sure ve bölüm başları başlık ile süslenirken Kur'anlarda sayfa kenarında güller; Mevlana Mesnevisi nüshalarından biri olan 22. Örnekte bölüm sonlarında ve koltuk alanlarında da tezhipler görülür.

ÖZET

Türk ve İslam sanatlarında kitap sayfalarını süsleme geleneğinin, 8.- 10. yüzyıllardan günümüze uzanan süreçte çok geniş bir coğrafyada kesintisiz sürdürüldüğü görülür. Bu mirasın en önemli merkezlerinden biri olan Türkiye'de yer alan çok sayıda kütüphaneden önde gelen bir örnek Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesidir.

Kütüphanenin Yazmalar Bölümü'nde on bir koleksiyonda 15 bini aşkın eser vardır. Bu Koleksiyonlardan 410 cilt yazmanın bulunduğu Üniversite A ve B Koleksiyonlarının Katalogu 2006 yılında, Fakülte Yazmalar Katalogları serisinin ilki olarak yayınlanmıştır [225]. Diğer koleksiyonlar üzerinde kataloglama çalışmaları devam etmektedir.

Daha önce, kitap sanatları alanında yapılmış herhangi bir çalışmaya konu olmamış Fakülte yazmalarının, kataloğu yayınlanan Üniversite A ve B Koleksiyonlarında yer alan 84 cilt eserdeki tezhipler, bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

1 örnek 11.- 13. Yüzyıllar arası, 3 örnek 14.- 15. Yüzyıllar arası, 1 örnek 15. Yüzyıl, 5 örnek 16. Yüzyıl, 8 örnek 16.- 17. Yüzyıllar arası, 7 örnek 17. Yüzyıl, 18 örnek 18. Yüzyıl, 19 örnek 18.- 19. Yüzyıllar arası, 17 örnek 19. Yüzyılda hazırlanmıştır. 5 örneğin tarihlendirme problemleri ise çalışmanın Tarihlendirme bölümünde tartışılmıştır.

[225] AÜDTCFKYK , 2006.

15. yüzyıla kadar Selçuklu- Memluk- İlhanlı özellikleri taşıyan kitaplarda 15. Yüzyılda Osmanlı Tezhibi etkileri görülmeye başlanır. 16.- 17. Yüzyıl örnekleriyle "klasik Stil - İstanbul Ekolu" özellikleri görülür. Çalışmamızda sayıca en çok yazma 18. 19. Yüzyıllarda üretilmiş olanlarıdır. Bu evrede de gelenek bir takım değişiklerle devam ettirilirken Türk Barok- Rokokosu denilen bir stilin de etkileri görülür. Tezhip sanatının bilinen özelliklerinin takip edildiği örneklerimizde yayınlarda tespit edilemeyen, özellikle 18.- 19. Yüzyıl örneklerinde, zemini boyalı, motifleri tahrirli klasik tezhip, sulu altınla halkar tekniklerinin yanında yatay dikdörtgen ve yarı dairesel/ kubbeli formlar şeklinde yalnız sınırlandırılmış alanlar görülür. Sayfa renginde bırakılmış zemine salt altın, kırmızı veya kırmızı- yeşille tahrirsiz olarak, çift tahrir tekniğinde veya serbest fırça ile işlenmiş örneklerin olduğu tipler vardır.

Bu koleksiyonlarda, iyi işçilikli, nadir bulunan eserler olmasının yanında incelenen tezhiplerin her bireri döneminin öne çıkan örnekleri değildir; ancak döneminin beğenisini yansıtan bu tezhipler çalışmamızda öznel yargılardan uzak, bir bütün olarak ele alınmıştır.

SUMMARY

The tradition of decorating book pages in the Turkish and Islamic decorative arts is continued in a wide geographical area from the 8th-10th centuries to present uninterruptedly. The Library of Faculty of Languages, History and Geography at Ankara University is a leading example of the large number of libraries in Turkey which is one of the most important centers of this heritage.

There are over 15 thousands of manuscripts in 11 collections in the Section of Manuscripts of the Library. The Catalogue of The Collections Üniversite A and B which containing 410 volumes of manuscripts was published in 2006 as the first of a series of Faculty Manuscripts Catalogues. Cataloging work continues on other collections.

The illuminations of 84 manuscripts of the catalogue published Collections Üniversite A and B of Faculty Manuscripts which not subject to any study done on the book arts previously are the subject of this thesis.

1 of the 84 manuscripts is dated to between 11th-13th centuries, 3 to between 14th-15th centuries, 1 to 15th century, 5 to 16th century, 8 to between 16th-17th centuries, 7 to 17th century, 18 to 18th century, 19 to between 18th-19th centuries, 17 to 19th century. Dating problems of the 5 of the manuscripts are discussed in the Dating section.

Manuscripts have illumination features of Seljuks, Ilkhanid and Mamluks till 15th century and Ottoman illumination features became to seen in 15th century. “Classical Style – Trend of İstanbul” is seen in the manuscripts of 16th and 17th centuries. Most of the manustcripts studied in this thesis are produced in 18th and 19th centuries. Effects of a new style which calling Turkish Baroque-Rococo

becomes to appear while the tredition goes on with some changes in this period. Classical illumination with painted background and bordered decorations, technique of halkâri with diluted gold and also areas bordered with shape of horizontal rectangle and half circular forms which undetermined in the publications are seen in the manuscripts which shows known features, especially samples of 18th and 19th centuries. There are also samples with no painting in the background and worked with technique of "çift tahrir" with gold, red or red-green colors with no borders or with freestyle technique.

In these collections, every single manuscript studied was not the outstanding examples of the period of usage, despite that some of them were rare examples made with well craftsmanship; in any case, these illuminations, show the appreciation of the period, are considered as a whole, away from subjective judgments in our study.

BİBLİYOGRAFYA

Akbaş 1991; Muhsine Akbaş, Tezhip Sanatında Tığ, Ankara, 1991.

Aker 1978; Sabiha, Aker "Ankara Etnografya Müzesinde Bulunan XIV. Yüzyılda Meraga'da Yapılmış Vakıf Kur'an Cüzleri, Vakıflar Dergisi, S.12, Ankara, 1978, s. 291-327.

Aksoy 1997; Şule Aksoy "Kitap Süslemelerinde Türk- Barok- Rokoko Üslubu", Sanat III, İstanbul,1997, S.6, s. 126-136.

Aksu 2000; Hatice, Aksu, "Türk Tezhip Sanatının Süsleme Unsurları", Yeni Türkiye, İstanbul, 2000, S. 34, s. 635-636;

Algaç 1998; Şeyda, Algaç, "Saltuklu Emirlerinden Ziyaddettin Gazi İçin Hazırlanan Tezhipli Bir Yazma", Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, İstanbul, 1998, S.9, s.1-9.

Algaç 2003; Şeyda Algaç, "Niğde'li Muhammed Bin Kutluğ'un 791 (1389) Tarihinde İstinsah Edip Tezhiplediği Mesnevi", Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, S. 3, Y. 2003, s. 143- 148.

And 2002; Metin, And, Osmanlı Tasvir Sanatları: Minyatür, İstanbul, 2002.

AÜDTCFKYK 2006; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu I, Üniversite A ve Üniversite B Koleksiyonları, Yayına Hazırlayanlar: Derya Örs, Kemal Tuzcu, Muhammet Hekimoğlu, Ankara, 2006.

AÜDTCFKYK 2008; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu Mustafa Çon A ve B Koleksiyonları (II/1), Haz. Doç. Dr. Derya Örs, Dr. Kemal Tuzcu, Dr. Muhammed Hekimoğlu, Ankara, 2008.

Aslanapa 1982; Oktay Aslanapa, "Osmanlı Devri Cilt Sanatı", Türkiyemiz, İstanbul,1982, Y.13, S.38.

Aslanapa 1995; Oktay Aslanapa, "Orta Asya'da Cild Sanatı", Erdem, Ankara, 1995, C.7, S.20, s. 505-517. (ayrıbasım).

Atıl 1987; Esin Atıl, The Age Of Sultan Süleyman The Magnificant, New York, 1987, C. II.

Bayram 1964; Sadi Bayram, XIV. Asırda Tezhiplenmiş Beylikler Dönemine Ait Üç Kuran Cüzü, Vakıflar Dergisi, 1964, S. XIV, s. 143-154.

Berker- Parmaksızoğlu 1958; Aziz Berker, - İsmet Parmaksızoğlu, Yazma ve Eski Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Klavuzu , İstanbul, 1958.

Binark 1964; İsmet Binark, "Türkler de Resim ve Minyatür Sanatı",Vakıflar Dergisi, Ankara, 1964, S.12, s. 271-290.

Binark 1975; İsmet Binark, Eski Kitapçılık Sanatlarımız, Ankara, 1975.

Binark 1999; İsmet Binark "Eski Kitapçılık Sanatlarımız", Vakıf ve Kültür, Ankara, 1999, S.5, C.2, Ankara, 1999, s. 32-36.

Birol 2010; İnci, Klasik Devir Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri, İstanbul, 2010.

Bosh-Carswell- Petherbridge 1981; Gülnar Bosh, John Carswell, Guy Peterbridge, Islamic Bindings and Bookbinding, Chicago, 1981.

Cezar 1977; Mustafa Cezar, Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, İstanbul, 1977.

Coq 1913; Alfred Von le Coq, Chotscho, Berlin, 1913.

Çağman 1976; Filiz Çağman, "XV. Yüzyıl Kağıt Oymacılık (Kaat'ı) Eserleri", Sanat Dünyamız, Y. 2, S.8, İstanbul 1976, s. 22-26.

Çağman- Roger- Tanındı 1986; Filiz Çağman- Michael Roger- Zeren Tanındı, The Topkapı Saray Museum: The Albums and İllustratedManuscripts, Boston, 1986.

Çağman 1988; Filiz Çağman, "Ehl-i Hiref", Türkiyemiz, İstanbul, 1988, S.54.

Çağman 1991; Filiz Çağman, "Ahmed Karahisariye Atfedilen Ünlü Kur'an-ı Kerim", 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildiriler, İstanbul, 1991, s, 521-528.

Çığ 1953; Kemal Çığ, Türk Kitap Kapları, Ankara, 1953.

Çığ 1970; Kemal Çığ, "Türk Lake Müzehhipleri ve Eserleri", Sanat Tarihi Yıllığı, İstanbul, 1969-70, S. III, s. 243-252.

Cunbur 2001; Müjgân Cunbur, "Osmanlı Dönemi'nde Kurulan Orta Doğu Kütüphaneleri", Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2001, C.1, s. 167-171.

Derman 1999; Çiçek Derman, "Osmanlı Asırlarında, Üslup ve Sanatkarlarıyla Tezhip Sanatı", Osmanlı, Ankara, 1999, C.II, s.108-119.

Derman 2000; Çiçek Derman, " Türk Tezyînatındaki Istılâh ve Tâbir Kargaşasına Dâir", Derman Armağanı, İstanbul, 2000, s. 251- 260.

Derman 2002; Çiçek Derman,, "Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçinde Değişimi", Türkler, Ankara, 2002, C.12, s. 289-298.

Derman 2009 (I); Çiçek Derman, "Osmanlı'da Klasik Dönem, Kanuni Sultan Süleyman (1590- 1566), Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı:16. Yüzyıl", Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara, 2009, s. 343- 359.

Derman 2009 (II); Çiçek Derman, "Tezhipte Kullanılan Terimler, Tabirler, Malzeme", Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara, 2009, s. 525-535.

Derman 1974; M. Uğur Derman, "Benzeri Olmayan Bir Sanat Albümü Gazneli Mahmud Mecmuası", Türkiyemiz, İstanbul, 1974, S. 14, s. 17-21.

Derman 1994; M. Uğur Derman, "Sultan II. Abdülhamid Devrinde Hat ve Tezyini San'atlarımız", Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri, (27-29 Mayıs 1992: Bildiriler), İstanbul, 1994, s.85-92.

Demiriz 1977; Yıldız Demiriz, "16. Yüzyıla Ait Tezhipli Bir Kur' an", Sanat Tarihi Yıllığı, İstanbul Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1977, S. VII, s. 41-47.

Demiriz 1996; Yıldız Demiriz, "Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Başkentinde Kitap Süsleme Sanatı", 19. Yüzyıl İstanbul'unda Sanat Ortamı, İstanbul, 1996, s. 115-128.

Demiriz 1996; Yıldız Demiriz, "Topkapı Kütüphanesi'ndeki Y.1122 Sayılı Kur'an-ı Kerim ve Kitap Süslemelerinde Rokoko Hakkında Notlar", Aslanapa Armağanı, İstanbul, 1996, s. 77-94.

Demiriz 1998; Yıldız Demiriz, "18. Yüzyıl Çiçek Ressamlığı, 18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı, (20-21 Mart 1997 Sempozyum Bildirileri), İstanbul, 1998, s. 75-90.

Devellioğlu 2002; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca – Türkçe Lügat, Ankara, 2002.

Duran 1999; Gülnur Duran, "18. Yüzyıl Müzehhip, Çiçek Ressamı ve Lake Üstadı Ali Üsküdâri", Osmanlı, Ankara, 1999, C.II, s. 126-130.

Duran 2009; Gülnur Duran, "18. Yüzyıl Tezhip Sanatı", Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara, 2009, 397- 415.

Esin 1979; Emel Esin, "Türk Buddhist Resim Sanatının Tarihçesi", I. Milletler Arası, Türkoloji Kongresi Tebliğler, III, Türk Sanatı Tarihi, İstanbul, 1979, s. 696-759.

Esin 1984; Emel Esin, "Bitig" (İlk Devir Türk Kitap Sanatları), Kemal Çığ'a Armağan, İstanbul, 1984, s. 111-125.

Eyice 1999; Semavi Eyice, "Batı Sanatı Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı", Osmanlı, Ankara, 1999, s. 284-309.

İhsanoğlu 1998; Ekmeleddin İhsanoğlu, The Art Of Calligraphy In The Islamic Heritage, Ocak, 1998.

Karahan- Yazı 1971; Abdülkadir Karahan– Tahsin Yazı, Şahnamelerden Seçme Minyatürler, İstanbul, 1971.

Küpeli 2009; Gülnihal Küpeli, "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bayezid Dönemi (1481- 1512)", Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara, 2009, 321- 319.

Lings 1987; Martin Lings, The Quranic Art of Calligraphy and İllumination, New York, 1987.

Mahir 1986; Banu Mahir, "Saray Nakkaşhanesinin Ünlü Ressamı Şah Kulu ve Eserleri", TSM Yıllık I, İstanbul, 1986, s. 113-130.

Mahir 1987; Banu, Mahir, "Osmanlı Sanatında Saz Uslubundan Anlaşılan", TSM Yıllık II, İstanbul, 1987, s. 123-133.

Mahir 1990; Banu Mahir, "II. Bayezid Dönemi Nakkaşhanesinin Osmanlı Tezhip Sanatına Katkıları", Türkiyemiz, Y. 20, S. 60, İstanbul, 1990, s. 4-13.

Mahir 1992; Banu Mahir, "Topkapı Saray Kütüphanesinin Kur'an Koleksiyonu", Türkiyemiz, Y. 22, S. 67, İstanbul, 1992, s.16-27.

Mahir 2001; Banu Mahir, "İslam Kitap Sanatı Tezhip Tasarımına Büyük Selçuklu Dönemi Katkılarının Bir Örneği" , I. Uluslarası Selçuklu Kültür Ve Medeniyetleri Kongresi Bildirileri, Konya, 2001, C. II, s. 105-111.

Mahir 2002; Banu Mahir, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Nakkaşhanesinde Murakka Yapımcılığı", Gönül Öney Armağanı, İzmir, 2002, s. 401-411.

Mazlum 1996; Deniz Mazlum, "18. yy. İstanbul'unda Basılı Kitabın Öyküsü Ve Kütüphaneler", Prof. Dr. Doğan Kuban'a Armağan, İstanbul, 1996, s. 45-50.

Mıddleton 1984; Bernard C. Mıddleton, The Restoration Of Leather Bindings, Chicago, 1984.

Odabaş; Hüseyin Odabaş, "Osmanlı Yazma Eserleri ve Türkiye'de Yazma Eser Kütüphaneciliği", Bilig, s. 56, s. 143- 164.

Oriental Manuscripts and Miniatures 1996; Oriental Manuscripts and Miniatures London, 1996

Özen 1968; Mine Esiner Özen, " Tezhipte Tığ ", Antika, İstanbul, 1968, S.10, s.44-51.

Özen 1985; Mine Esiner Özen, Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü, İstanbul, 1985.

Özen 20003; Mine Esiner Özen, Türk Tezhip Sanatı, İstanbul, 2003.

Özkeçeci 1993; İlhan Özkeçeci,,Türk Tezhib Sanatı ve Tezyini Motifler, Erciyes Üniversitesi, Gevher Nesibe Sultan Anısına Düzenlenen Tebliğler; Kayseri 14 Mart 1992, Kayseri, 1993.

Özkeçeci 2005; İlhan Özkeçeci, "Tezhip", Osmanlı Süsleme Sanatı, Editör: K. Güney, İstanbul, 2005.

Özönder 2003; Hasan Özönder,, Hat, Tezhip Sanatları Deyim ve Terimleri Sözlüğü, Konya, 2003.

Özsayıner 1999; Zübeyde Cihan Özsayıner, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesinde Bulunan Tezhipli Kur'an- ı Kerimler, Ankara, 1999.

Raby- Tanındı 1993; Julian Raby- Zeren Tanındı, Turkish Bookbinding in the 15th Century, London, 1993.

Serin 1992; Muhittin Serin, Hattat Şeyh Hamdullah Hayatı, Talebeleri, Eserleri, İstanbul, 1992.

Taşkale 2000; Faruk Taşkale, "Kur'an- ı Kerimde Açan Çiçekler", Derman Armağanı, İstanbul, 2000, s. 537-552.

Taşkale 2009; Faruk Taşkale, "20. Yüzyıl Tezhip Sanatı", Hat ve Tezhip, Ankara, 2009, s. 417- 434.

Tanındı 1984 (I); Zeren Tanındı, "İslam Resminde Kutsal Kent Ve Yöre Tasvirleri", Journal Of Turkish Studies, Edit. By. Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Volume 7, 1983, Orhan Şaik Gökyay Armağanı II, 1984, Harvard , s. 407- 430.

Tanındı 1984 (II); Zeren Tanındı, "Rugani Türk Kitap Kaplarının Erken Örnekleri", Kemal Çığ'a Armağan, İstanbul, 1984, s. 223-253.

Tanındı 1985; Zeren Tanındı, "Cilt Sanatında Kumaş", Sanat Dünyamız, İstanbul, 1985, S.32, s. 27-31.

Tanındı 1986; Zeren Tanındı, "13-14. Yüzyılda Yazılmış Kur'an'ların Kanuni Döneminde Yenilenmesi", Topkapı Sarayı Müzesi Yıllığı I, İstanbul, 1986, s. 140-153.

Tanındı 1990 (I); Zeren Tanındı,"1278 Tarihli En Eski Mesnevi'nin Tezhipleri", Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1990, S.8, s. 17-22.

Tanındı 1990 (II); Zeren Tanındı, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Ortaçağ İslam Ciltleri", Topkapı Sarayı Yıllığı, İstanbul,1990, Yıllık 4, s.114.

Tanındı 1991; Zeren Tanındı,"Karamanlı Beyliğinde Kitap Sanatı", Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1991, S. 12, s. 42-44.

Tanındı 1996 (I); Zeren Tanındı, "Türk Tezhib Sanatı", Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1996, s. 400.

Tanındı 1996 (II); Zeren Tanındı, "Türk Minyatür Sanatı", Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı, Ankara, 1996.

Tanındı 1996 (III); Zeren Tanındı,, "Mimar Sinan Çağında Türk Kitap Sanatının Ünlü Ustaları" ,Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 1996, s. 139-157.

Tanındı 1999 (I); Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt", Osmanlı, Ankara, 1999, C.II, s. 103-107.

Tanındı 1999 (II); Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Tezhip", Osmanlı, Ankara, 1999, C.II, s. 120-125.

Tanındı 2000 (I); Zeren Tanındı, "Seçkin Bir Mevlevinin Tezhipli Kitapları", Derman Armağanı, İstanbul, 2000, s. 513-536.

Tanındı 2000 (II); Zeren Tanındı, "Osmanlı Sarayında Safevi Şehzadeler Ve Elçiler", Sanatta Etkileşim: Inleractions in Art, Ankara, 2000, s. 236-241.

Tanındı 2001 (I); Zeren Tanındı, "Osmanlı Yönetimindeki Eyaletlerde Kitap Sanatı", Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2001, C.1, s. 501-509.

Tanındı 2001 (II); Zeren Tanındı, "Anadolu Selçuklu Sanatında Tezhip: Müzehhib Muslis bin Abdullah el-Hindi ve Halefleri",Yıldız Demiriz'e Armağan, İstanbul, 2001, s. 141-150.

Tanındı 2002; Zeren Tanındı, "Cilt", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul, 2002, C.1, s. 347-349.

Tanındı 2003 (I); Zeren Tanındı,, "Kitap ve Cildi", Osmanlı Uygarlığı, İstanbul, 2003, C.2, s. 841-863.

Tanındı 2003 (II); Zeren Tanındı,, "Kitap ve Tezhibi", Osmanlı Uygarlığı, İstanbul, 2003, C.2, s. 865-891.

Tanındı 2008; Zeren Tanındı, "Gilding and Binding in Muslim World", Arts and Crafts in the Muslim World, İstanbul, 2008.

Tanındı 2009; Zeren Tanındı, "Başlangıcından Osmanlı' ya Tezhip Sanatı", Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara, 2009.

Tekin 1962; Şinasi Tekin,, "Mani Dininin Uygurlar Tarafından Devlet Dini Olarak Kabul Edilişinin 1200. Yıl Dönümü Dolayısı İle Birkaç not(762-1962)", Belleten, 1962.

Tekin 1993; Şinasi Tekin, Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap ve Kağıt Damgaları, İstanbul, 1993.

Tekin 1962; Şinasi Tekin, "Mani Dininin Uygurlar Tarafından Devlet Dini Olarak Kabul Edilişinin 1200. Yıl Dönümü Dolayısı İle Birkaç not (762-1962)", Belleten 1962.

The Master Scribes 1992; The Master Scribes Vol.2: The Nasser D. Khalili Collection of İslamic Art, General Editor: Julian Raby, New York, 1992.

The Decorated Word 1999; The Decorated Word Vol.4: The Nasser D. Khalili Collection of İslamic Art, General Editor: Julian Raby, New York, 1999.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi 2002; Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul, 2002.

Türkiye Yazma Eser Kütüphaneleri ve Bu Kütüphanelerde Bulunan Yazmalarla İlgili Yayınlar Bibliyografyası 1995; Türkiye Yazma Eser Kütüphaneleri ve Bu Kütüphanelerde Bulunan Yazmalarla İlgili Yayınlar Bibliyografyası, Yayına Hazırlayanlar: Nimet Bayraktar, Mihin Lugal, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1995.

Uluç 2006; Lale Uluç, Türkmen Valiler, Şirazlı Ustalar, Osmanlı Okurlar: XVI. Yüzyıl Şiraz,

İstanbul, 2006.

Ünver Tarihsiz No.7; A. Süheyl Ünver, Türklerde Resim, Tezhip ve Minyatür Tarihi, Orta Asya Kısmı, Türk Tarihinin Ana Hatları Müsveddeleri, No.7.

Ünver Tarihsiz No. 11; A. Süheyl Ünver, Selçuklularda ve Osmanlılarda Resim; Tezhip ve Minyatür, Türk Tarihinin Ana Hatları Müsveddeleri, No.11.

Ünver 1939; A. Süheyl Ünver, Türk Tezyinatında Halkariye Dair, İstanbul, 1939.

Ünver 1954; A. Süheyl Ünver, Müzehhib Kara Memi, İstanbul, 1954.

Ünver 1954; A. Süheyl Ünver, Müzehhib ve Çiçek Ressamı Ali Üsküdari, İstanbul, 1954.

Ünver 1958; A. Süheyl Ünver, Fatih Devri Saray Nakkaşhanesi ve Baba Nakkaş, İstanbul, 1958.

Ünver 1963; A. Süheyl Ünver, "Türk İnce El Sanatları Tarihi Üzerine", Atatürk Konferansları, Ankara, 1963, s. 103-153.

Ünver 1970; Süheyl Ünver, "Anadolu Selçukluları Zamanında Umumi ve Hususi Kütüphaneler", Atatürk Konferansları, (1964-1968), II, Ankara, 1970, s. 3-27.

Ünver 1971- 72; A. Süheyl Ünver, "Anadolu Selçukluları Kitap Süsleri ve Resimleri", Atatürk Konferansları, Ankara, 1971-72, s. 75-90.

Ünver 1975-76; A. Süheyl Ünver, "Selçuklu Kelam- ı Kadimlerinde Süsleme Kaynakları", Atatürk Konferansları, Ankara, 1975-76, s. 125-138.

SÖZLÜK

Aher: Altının parlatılması, boyanın kâğıdı tutması, tahrir yapılırken fırçanın doğru ilerlemesi hataların düzeltilmesine olanak veren hat, tezhip, minyatür yapımına elverişli bir kâğıt elde etmek için yazma kâğıdının yumurta, nişasta, un gibi malzemelerle yapılan karışımlarla iyileştirilmesi.

Aşere gülü: Kur'an sayfalarında her 10 ayette bir konulan işaret.

Ayırma Rûmî: deseni paftalara ayırmada kullanılan rumiler.

Bubcuk: kuzu üzerinde tek veya çift ufak kubbemsi şekillerdir.

Beyne's-sütur tezhip: Yazıların satır aralarına yapılan tezhiptir**.**

Cetvel: Yazma eserlerde yazı ile sayfa kenarını ayırmak üzere çekilen çizgilere verilen ad.

Cetvelkeş: Sayfada yazı alanını belirleyen cetvelleri çeken ustadır. Kalemkeş de denmektedir.

Cüz gülü: Kur'an-ı Kerim' in her 20 sayfasında bir konulan işaret.

Çift tahrir/ havalı tekniği: Tezhipte, motiflerin tahrir hatlarını boş/ sayfa/ zemin renginde bırakılarak, yalnız motif parçaları boyanarak yapılan süslemedir.

Dibace/ Mukaddime: Esere giriş, önsöz bölümüdür.

Ehl-i hiref: Hiref, hirfet kelimesinin çoğuludur. Sanatlar, meslekler anlamına gelir. Sarayda sanatkarlar topluluğunu ifade eder.

Fihrist: Kitabın bölümlerinin listelendiği bölümdür.

Foyalı Halkâr: Kırmızı renkli, yarı şeffaf lâl mürekkebiyle uygulanan halkar çeşididir.

Halkâri: Halkâr altın yaldızlı iş anlamına gelir. Hallî, arapça yaldızlamak mânâsına gelen Arapça bir kelimedir. Salt altın ve gölge oluşturacak şekilde altın suyuyla uygulanan tezhip tekniğidir.

Hamse gülü: Kur'an sayfalarında her 5 ayette bir konulan işaret.

Hatime sayfası: Yazma eserlerde son sayfa.

Hilye: Muhammed Peygamberin özelliklerinin yazılı olduğu levhalar. Hilyelerde tezhip; göbek, hilal, ayet, etek, koltuk, iç pervaz, dış pervaz bölümlerinde yer almıştır.

Hizib gülü: Kur'an her beş sayfasında kullanılan işaret.

İğne perdaht: Altın sürülmüş yüzeylere parlaklık vermek için iğne ile noktalar oluşturma tekniğidir.

İstinsah / Ketebe Kaydı: Kitabın istinsah tarihi, müstensihi, istinsah yeri, bilgilerinin kaydedildiği bölümdür. (İstinsah, kitabın kopyalandığı, hatta alınması anlamında kullanılır.)

İstinsah tarihi: Müstensihin /kitabın nüshasını çıkaran hattatın, eseri istinsah ettiği /nüshasını çıkardığı tarihtir.

İplik: genişliği 1mm. geçmeyen ince şerit.

Koltuk tezhibi: Metnin içinde kare, dikdörtgen veya üçgen alanlar içinde, tezhipli parçalardır. Genellikle kıt'aların sayfada boş kalan alanlarını süslemede kullanılırlar.

Köşebent: Desenin dört köşesine yerleştirilen süsleme alanıdır.

Kuzu: sayfa kenarına cetvelin hemen yanına çizilen tahrirden daha kalın çizgidir.

Levha: 1) Duvara asılma üzere hazırlanmış, hat, tezhip eseridir.

2) Sıvama tezhipli alanı da ifade edecek şekilde de kullanılmaktadır.

Murakkaa: Birbirinin suyuna ters şekilde üst üste yapıştırılarak oluşturulan mukavvaların her biri ve bunların bir arada bulunduğu mecmualar.

Mushaf: Yazma sayfaların bir araya getirilmesi, kitap. Daha çok Kur'an-ı Kerim için kullanılır.

Müellif: Eserin yazarı/ eseri telif eden kişi.

Münhani: Ardı ardına devam eden, üst üste binen eğrilerin oluşturduğu, Selçuklu devri tezhip sanatında sıkça kullanılmış olan motif.

Müstensih: Kitabı kâğıda aktaran, nüshasını/ kopyasını çıkaran, istinsah eden kişi, hattattır.

Müzehhip- Müzehhibe: Tezhip sanatkârı.

Müzehhep: "Tezhipli" anlamında kullanılır.

Recto(r): Batı sanatında yazmaların "a" yüzü.

Serlevha: Kitabın karşılıklı ilk iki sayfasının tezhibidir. Düz levha: yatay dikdörtgen alan; kubbeli levha: kubbe formlu; iklil levha: yatay dikdörtgen ve kubbeli formların bir arada kullanıldığı levhalar olmak üzere üç şemaya sahiptir.

Sıvama Altın: Altının zemini tamamen kapatacak şekilde sürülmesidir.

Sure başı tezhibi: Surelerin başlıklarını süsleyen genellikle yatay dikdörtgen levha tezhip.

Şemse: Süslemede yuvarlak, beyzi form.

Şikâf: Renklerle uygulanan halkâr bezeme.

Şükufe: Farsça çiçek, tezhipte natüralist üslupta çiçek motifleri ve bu motiflerin kullanıldığı süsleme üslubunun adı.

Tahrir çekmek: Motifleri, süsleme elemanlarını sınırlandırmak, konturlamaktır.

Telif Tarihi: Müellifin, eser yazarının eserini yazdığı tarihtir.

Temellük kaydı: Mülkiyet kaydı, kitabın kimin malı olduğunu belirten kısım.

Tezhip: Arapça "zeheb" (altın) sözcüğünden, altınlamak anlamına gelen tezhip; yazma kitaplar, murakkalar, ferman, hüsn-i hat yazılarını, altın ve boyalarla süsleme sanatıdır.

Tığ: Tezhipli alandan, sayfa kenarlarına uzanan çizgi ve çeşitli şekillerde bezeme elemanı. Tığın tezhipte asli görevinin tezhipli alan ile boş sayfa kenarı arasında bir denge sağlamak, geçiş alanı oluşturmak olarak görülür.

Vakfe: Durak, ayet ve söz sonlarına konulan işarettir.

Vassale: Yazma eser onarım usulüdür. Yazmanın hat, süsleme kısımları yıpranan alanlardan/ sayfa kenarlarından ayrılır, yeni bir kâğıda yapıştırılarak sağlamlaştırılır. Vassalecilik denilen bu kitap sanatının sanatkârına da vassal denilir.

Verso(v): Batı sanatında yazmaların "b" yüzü.

Zahriye: Kökü Arapça Zahr (sırt) sözcüğüdür. Yazma eserde esas metnin başladığı ilk sayfanın arkası, öncesindeki sayfadır.

Zer-efşan: Serpme altınla yapılan süsleme. Altın aherli kâğıda sıçratılarak serpilir, mührelenerek parlatılır.

Zer-ender-zer: Altının başka maddelerle karıştırılmasıyla elde edilen alaşımlarla uygulanır. Örneğin gümüşle karışımıyla yeşil altın, bakırla karışımıyla kırmızı altın elde edilir ve bu renkler de tıpkı altın gibi boya haline getirilir ve uygulanır.

Zermühre: Kâğıda sürülen sarı boya görünümündeki altının kuruduktan sonra parlatılması için kullanılan, kalın, kalem biçiminde ucunda akik, süleymanî, yeşim, yemeni taşından farklı uçlara sahip malzeme.

KISALTMALAR

AÜDTCFK. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi

bkz. Bakınız

İÜK. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

KMM. Konya Mevlana Müzesi

NK. İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi

ö. Ölümü

res. Resim

S. Sayı

SK. Süleymaniye Kütüphanesi

SK. A. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü

SK. F. Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü

TİEM. Türk ve İslam Eserleri Müzesi

TSMK. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

TVHSM. Türk Vakıf Ve Hat Sanatları Müzesi

vd. Ve devamı

Y. Yıl

FOTOĞRAF LİSTESİ

Foto. 1a: B27, 2a'da serlevha tezhip.

Foto. 1b: B27, 16a'da sure başlığı.

Foto. 1c: B27, sayfa kenarında damla formlu gül.

Foto. 1d: B27, sayfa kenarında dairesel formlu gül.

Foto. 2: B62- I zahriye tezhibi.

Foto. 3: B62-II zahriye tezhibi.

Foto. 4: B62- III zahriye tezhibi Foto. 2a: A288 1b- 2a sayfaları.

Foto. 5b: A288 başlık tezhibi.

Foto. 6a: A3 1b sayfası.

Foto. 7a: A335 1b- 2a sayfaları.

Foto. 7b: A335 başlık tezhibi.

Foto. 8a: A139, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 8b: A139, 1b'de başlık tezhibi.

Foto. 8c: A139, 1b'de başlık tezhibinden detay.

Foto. 9a: B24/I zahriye sayfası.

Foto. 9b: B24/I zahriye sayfasındaki madalyondan detay.

Foto. 9c: B24/I 1b- 2a sayfalarında başlık ve sayfa kenarı halkar tezhibi.

Foto. 9d: B24/I 1b- 2a sayfalarında başlık tezhibi detayı

Foto. 9e: B24/I sayfa kenarı halkâr tezhibi.

Foto. 10: B15-I zahriye tezhibi.

Foto. 11a: A422 1b- 2a sayfaları.

Foto. 11b: A422 başlık tezhibi.

Foto. 12a: A355 1b- 2a sayfaları.

Foto. 12b: A355 başlık tezhibi.

Foto. 13a: A9/II 1b- 2a sayfaları.

Foto. 13b: A9/II başlık tezhibi.

Foto. 14a: A12 1b- 2a sayfaları.

Foto. 14b: A12 serlevha tezhibinden detay.

Foto. 15a: A33/I, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 15b: A33/ I, başlık tezhibi.

Foto. 15c: A33/ II, başlık tezhibi.

Foto. 16a: A217/ I, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 16b: A217/ I, başlık tezhibi.

Foto. 17a: A273 1b sayfası.

Foto. 17b: A273 başlık tezhibi.

Foto. 17c: A273 yazı bloğunun baş kısmında halkar tezhibi.

Foto. 18a: A322 1b- 2a sayfaları.

Foto. 18b: A322 başlık tezhibi.

Foto. 19a: A390 1b- 2a sayfaları.

Foto. 19b: A390 başlık tezhibi.

Foto. 20a: B1 1b-2a sayfaları.

Foto. 20b: B1 başlık tezhibi.

Foto. 20c: B1 başlık tezhibinden detay.

Foto. 21a: A321/II 1b sayfası.

Foto. 21b: A321/II başlık tezhibi.

Foto. 22a: A263/I 1b- 2a sayfalarında serlevha tezhipleri.

Foto. 22b: A263/I 1b sayfasında serlevha tezhibi.

Foto. 22c : A263/I 2b'de başlık tezhibi.

Foto. 22d: A263/I 51a'da düz levha ve koltuk tezhipleri.

Foto. 22e: A263/II 51b'de başlık tezhibi.

Foto. 22f: A263/II 51b'de başlık tezhibi.

Foto. 22g: A263/II 51b'de başlık tezhibi.

Foto. 22h: A263/IV 156a'da başlık, koltuk ve beyne's- sütur tezhipleri.

Foto. 22ı: A263/IV 156b'de başlık tezhibi.

Foto. 22i: A263/V 203b'de levha tezhipler.

Foto. 22j: A263/V 204a'da levha tezhibi.

Foto. 22k: A263/V 259a'da halkar tezhibi.

Foto. 22l: A263/VI 259b'de başlık tezhipleri.

Foto. 22m: A263/VI 320a'da tezhipli alanlar.

Foto. 23a: A337 1b- 2a sayfaları.

Foto. 23b: A337 başlık tezhibi.

Foto. 24a: A66 1b- 2a sayfaları.

Foto. 24b: A66 başlık tezhibi.

Foto. 25a: B35/ I 1b- 2a sayfaları.

Foto. 25b: B35/ I 1b başlık tezhibi.

Foto. 26a: A419/I 1b- 2a serlevha tezhibi.

Foto. 26b: A419/ I 1b sayfası serlevha tezhibi

Foto. 26c: A419/I, 2b sayfasında başlık tezhibi.

Foto. 26d: A419/ V, 181b'deki başlık tezhibinde simetri ekseninden detay.

Foto. 27a: B17 1b- 2a sayfaları.

Foto. 27b: B17 başlık tezhibi.

Foto. 28a: A425 1b- 2a sayfaları.

Foto. 28a: A425 1b- 2a sayfaları.

Foto. 28c: A425 başlık tezhibinden detay.

Foto. 29a: A140/I 1b- 2a sayfaları.

Foto. 29b: A140/I başlık tezhibi.

Foto. 30: A307 1b- 2a sayfaları.

Foto. 31a: B19 1b sayfası.

Foto. 31b: B19 başlık tezhibi.

Foto. 32: B23, Zahriye tezhibi.

Foto. 33a: B20 1b sayfası.

Foto. 33b: B20 başlık tezhibi.

Foto. 34a: A40 1b- 2a sayfaları.

Foto. 34b: A40 başlık tezhibi.

Foto. 35a: A358/ I 1b- 2a sayfaları.

Foto. 35b: A358/I 1b başlık sayfası.

Foto. 35c: A358/III 47b başlık tezhibi.

Foto.35d:A358/IV 77b başlık tezhibi.

Foto. 35e: A358/V 117b başlık tezhibi.

Foto. 36a: B44 1b- 2a sayfaları.

Foto. 36b: B44 başlık tezhibi.

Foto. 37a: B16 fihrist başlığı.

Foto. 37b: B16 1a'da serlevha tezhibi.

Foto. 37c: B16 1b başlık tezhibi.

Foto. 38a: A293 1b sayfası.

Foto. 38b: A293 başlık tezhibi.

Foto. 38c: A293, 12b- 13a sayfalarında yer alan tasvirler.

Foto. 39a: A109 1b- 2a sayfaları

Foto. 39b: A109 başlık tezhibi.

Foto. 40a: A64 1b- 2a sayfaları.

Foto. 40b: A64 başlık tezhibi.

Foto. 41a: A298 1b- 2a sayfaları.

Foto. 41b: A298 1b'de başlık tezhibi.

Foto. 41c: A 298 13b, 14a'da Mekke- Medine tasviri.

Foto. 41d: A29815b sayfasında başlık tezhibi.

Foto. 41e: A298, 49a'da düz levha.

Foto. 41f: A298a 91a düz levha.

Foto. 42a: A142 1b- 2a sayfaları.

Foto. 42b: A142 başlık tezhibi.

Foto. 43a: A353 1b- 2a sayfaları.

Foto. 43b: A353 başlık tezhibi.

Foto. 44a: A239 1b- 2a sayfaları.

Foto. 44b: A239 başlık.

Foto. 44c: A239 3a- 4b sayfaları.

Foto. 44d: A239 başlık.

Foto. 45a: B40-I 1b- 2a sayfaları.

Foto. 45b: B40-I başlık tezhibi.

Foto. 45c: B40-I 53b'de başlık tezhibi.

Foto. 46a: B40-II 1b- 2a sayfaları.

Foto. 46b: B40-II başlık sayfaları.

Foto. 46c: B40-II 76b- 77a sayfaları.

Foto. 46d: B40-II 76b sayfasında başlık.

Foto.47a: A157 1b- 2a sayfaları.

Foto. 47b: A157 başlık tezhibi.

Foto. 48a: A6/II 1b- 2a sayfaları.

Foto. 48b: A6/II başlık tezhibi.

Foto. 49a: A23 1b- 2a sayfası.

Foto. 49b: A23 başlık.

Foto. 50a: A95 1b sayfası, başlık tezhibi.

Foto. 51a: A138, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 51b: A138 başlık tezhibi

Foto. 52a: A184 1b- 2a sayfaları

Foto. 52b: A184, başlık tezhibi.

Foto. 51c: A184 koltuk tezhibi.

Foto. 51d: A184 yazı bloğunun ağız bölümünde halkar tezhibi.

Foto. 53a: A260 1b- 2a sayfaları.

Foto. 53b: A260 başlık tezhibi.

Foto. 54a: A277 1b- 2a sayfaları.

Foto. 54b: A277 başlık tezhibi.

Foto. 55a: A286 1b- 2a sayfaları.

Foto. 55b: A286 başlık tezhibi.

Foto. 56a: A279 1b- 2a sayfaları.

Foto. 56b: A279 başlık tezhibi.

Foto. 57a: A297 1b- 2a sayfaları.

Foto. 57b: A297 1b başlık tezhibi.

Foto. 58a: A317 14b- 15a sayfaları.

Foto. 58b: A317 başlık tezhibi.

Foto. 59a: A328/III 1b-2a sayfaları.

Foto. 59b: A328/III başlık tezhibi.

Foto. 60a: A346/I, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 60b: A346/I başlık tezhibi.

Foto. 60c: A346/II, 36b- 37a sayfaları.

Foto. 60d: A346/II, 36b başlık tezhibi.

Foto. 61a: A370 1a- 2b sayfaları.

Foto. 61b: A370 başlık tezhibi.

Foto. 62a: A428 1b- 2a sayfaları.

Foto. 62b: A428 başlık tezhibi.

Foto. 63a: B39 1b- 2a'da serlevha tezhibi.

Foto. 63b: B39 serlevha tezhibinden detay.

Foto. 63c: B39 gül tezhibi.

Foto. 63d: B39 gül tezhibi.

Foto. 63e: B39 sure başı tezhibi.

Foto. 63f: B39 gül tezhibi.

Foto. 64a: B63 1b- 2a sayfaları.

Foto. 64b: B63 başlık tezhibi.

Foto. 65a: B65 1b- 2a sayfaları.

Foto. 66a: A173 1b- 2a sayfaları.

Foto. 66b: A173 başlık tezhibi.

Foto.67a: B32 1b- 2a serlevha tezhibi.

Foto. 67b: B32 1b sayfasında serlevhadan detay.

Foto. 67c: B32 1b sayfasında serlevhadan detay.

Foto. 67d: B32 gül tezhibi.

Foto. 68a: A211/I, 1b- 2a sayfaları.

Foto.68b:A211/II, 42b- 43a sayfaları.

Foto. 69a: A306/I, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 69b: A306/I, başlık tezhibi.

Foto. 70a: A24 1b- 2a sayfaları.

Foto. 70b: A24 başlık tezhibi.

Foto. 71a: B35/X 1b- 2a sayfası.

Foto. 71b: B35/X başlık tezhibi.

Foto. 72a: A148-1, 1b- 2a sayfaları

Foto. 72b: A148-1 başlık tezhibi.

Foto. 73a: A148-2, 1b- 2a sayfaları.

Foto.73b: A148-2 başlık tezhibi.

Foto. 74a: A258, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 74b: A258 başlık tezhibi.

Foto. 75a: A242/II, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 75b: A242/II, 1b sayfası.

Foto. 76a: B12 fihrist sayfaları.

Foto. 76b: B12, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 77a: A179-1, 1b- 2a sayfası.

Foto. 77b: A179-1 başlık tezhibi

Foto. 78a: A179-2, 1a sayfası.

Foto. 78b: A179-2 başlık tezhibi.

Foto. 79a: A299/I, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 79b: A299/I başlık tezhibi.

Foto. 79c: A299/I, 12a sayfasında sure başı tezhibi.

Foto. 79d: A299/I, 13b sayfasında sure başlığı.

Foto. 79e: A299/I, 13b sayfasında sure başı.

Foto. 79f: A299/II, 32b, 33a sayfaları.

Foto. 79g: A299/II, 32b başlık tezhibi.

Foto. 79h: A299, sayfa kenarında gül tezhibi.

Foto. 80a: A147-2, 1b- 2a sayfaları.

Foto. 80b: A147-2 başlık tezhibi.

Foto. 81a: A294 1b- 2a sayfaları.

Foto. 81b: A294 başlık tezhibi.

Foto.81c: A294 başlık tezhipleri.

Foto.81d: A294 hatime tezhibi.

Foto. 82a: A190 1a- 2a sayfaları.

Foto. 82b: A190 1b başlık tezhibi.

Foto. 82c: A190 yazı bloğunun baş kısmı halkâr.

Foto. 83a: A191/I, 1b-2a sayfaları.

Foto. 83b: A191/I, 1b başlık tezhibi.

Foto. 83c: A191/II, 276b- 275a sayfaları.

Foto. 83c: A191/II, 276b- 275a sayfaları.

Foto. 83e: A191/III, 336b başlık tezhibi.

Foto. 83f: A191/VI, 345a başlık tezhibi.

Foto. 83g: A191/VII, 357b başlık tezhibi.

Foto. 83h: A191, yazı bloğunun baş kısmında halkâr süsleme.

Foto. 84a: B66 1b- 2a sayfaları.

Foto. 84b: B66, başlık tezhibi.

Foto. 84c: B66, hatime tezhibi.